

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katharina Vuzem, Anja Krašovec Jug

Dostojna starost z minimalno pokojnino

Diplomsko delo

Ljubljana 2021

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katharina Vuzem, Anja Krašovec Jug

Dostojna starost z minimalno pokojnino

Diplomsko delo

Študijski program: Univerzitetni študijski program prve stopnje

Mentor: prof. dr. Vito Flaker

Ljubljana 2021

Zahvala

Zahvaljujema se najinima družinama, ki sta nama skozi celotno študijsko obdobje stali ob strani. Brez njihove podpore najini uspehi ne bi bili mogoči.

Zahvala gre tudi prijateljici Amandi Hribernik, ki je na različne načine pomagala, da je diplomsko delo lahko nastalo v takem obsegu, kot ga lahko vidite.

Posebna zahvala gre tudi pokojnemu očetu Katharine, ki je vedno našel vzpodbudno besedo in tako veliko pripomogel k temu, da je diplomska naloga lahko nastala, čeprav te sreče ne bo delil z nama. Prav tako se Anja zahvaljuje svojemu prehitro umrlemu dedku, saj nas je vedno vzpodbujal in nasmejal.

Iskreno se zahvaljujema mentorju Vitu Flakerju, ki je imel na najini poti ustvarjanja diplomskega dela veliko potrpljenja z nama in naju je vodil do najinih ciljev. Ko sva že skoraj obupali, nama je dal nove moči in naju vodil nazaj na zastavljeno pot. Brez Vas nama ne bi uspelo. Hvala!

Zahvaljujema se tudi vsem sogovornikom, ki so bili pripravljene sodelovati pri empiričnem delu najinega diplomskega dela in so bili pripravljene govoriti o njihovih težkih situacijah.

Zahvala gre prav tako celotnemu kadru Fakultete za socialno delo, saj so s svojo pripravljenostjo pomagati bili nam študentom vedno na voljo. Posebna zahvala gre tudi strokovnemu delavcu referata dr. Dejanu Aubrehtu za hitro ukrepanje in odziv, kadar sva ga potrebovali.

Dostojna starost z minimalno pokojnino
Povzetek diplomskega dela:

Diplomska naloga obravnava temo starih ljudi na podeželju, ki živijo v revščini. V teoretičnem delu sva opredelili celosten pogled na staranje. Opredelili sva procese, ki se dogajajo v človeškem telesu (fizično in psihično) in v socialni mreži med procesom staranja. Teorije staranja so podlaga za opredelitev revščine in njenega vpliva na starega človeka. Revščina ima na življenje starih ljudi v ruralnem okolju vplive na različnih področjih. Kvaliteta življenja starih ljudi, ki živijo v kmečkem okolju v revščini, je zelo slaba, čeprav so razvili različne strategije preživetja. Revščina vpliva na zdravstveno stanje starih ljudi. Za svoje zdravje stari ljudje v revščini ne morejo poskrbeti enako kvalitetno kot bi to lahko storili, če bi imeli na razpolago dovolj finančnih sredstev. Fizično zdravstveno stanje se spreminja z raznolikimi bolečinami, ki se pojavljajo v hrbtenici in drugih sklepih, ki omejujejo mobilnost starega človeka. Finančno stanje starega človeka se po upokojitvi spremeni, saj so mesečni dohodki po upokojitvi manjši. Razlike so tudi v višini prejete pokojnine, glede na izpolnjevanje pogojev za starostno pokojnino. Veliko starih ljudi je tako zaradi svojega slabega finančnega stanja po upokojitvi, odvisnih od dodatkov k pokojnini s strani države (varstveni dodatek,...) in pa od svojcev. Starim ljudem finančno pomagajo predvsem njihovi otroci, ki jim s svojimi finančnimi prispevki omogočajo vsaj delno olajšanje finančnih izdatkov. Starim ljudem so njihovi otroci osnovna socialna mreža. Širšo socialno mrežo sestavljajo še sorojenci in starši (če jih še imajo), zraven spadajo tudi prijatelji. Socialna mreža se starim ljudem zmanjšuje iz več razlogov. Eden od razlogov je ta, da zaradi omejene mobilnosti ne morejo več prisostvovati na srečanjih s prijatelji, prav tako pa jim finančno stanje ne dopušča, da bi hodili k prijateljem na obiske (in tako vzdrževali prijateljske stike), saj jih je sram njihovega finančnega stanja. Dejstvo, da si ne morejo privoščiti pozornosti (darila, ki ga prinese obisk s seboj na obisk kot so kava, piškoti,...), ki v naši družbi velja kot »dobra navada«, jim povzroča strese in občutek sramu. V izogib tem občutkom se stari ljudje raje izogibajo obiskovanja svojih prijateljev in kot posledica sledi izgubljanje stikov. Socialna mreža se manjša tudi zaradi smrti prijateljev.

Ključne besede: stari ljudje, revščina, podeželje, minimalna pokojnina, strategije preživetja, kakovostna starost.

A Decent Old Age with a Minimum Pension
Abstract of diploma thesis

The thesis deals with the topic of old people in a rural area living in poverty. In the theoretical part, we have tried to present a comprehensive view of ageing. We have identified problems that occur in the human body, psyche and society that afflict the ageing process. Theories of ageing serve as a good basis to explain poverty and its impact on the old people. For old people living in rural areas, poverty has multiple effects on their lives. The quality of life of old people living in rural areas in poverty is very poor, however, they develop various survival strategies. Poverty affects old people's health. Due to poverty older people cannot take care of their health as they would with better financial resources. Physical health afflictions manifest as a variety of pain occurring in the spine and joints, which restrict the mobility of an old person. The financial condition of old people changes after their retirement, as their monthly income decreases – with variability depending on the criteria of retirement. Due to their poor financial condition and after retirement, many old people become dependent on pension supplements provided by the state and on their close ones. Old people are financially supported mainly by their children, who at least partly alleviate their parents' financial expenses with financial contributions. Children are the basic social network of old people. A wider social network comprises their siblings and parents (if they are still alive), along with their friends. The social network of old people narrows due to many reasons. One of the reasons is that, due to limited mobility, they cannot meet their friends; moreover, they cannot visit their friends (and maintain a friendly relationship with them) due to their financial situation as they are ashamed of it. They cannot afford to buy a gift when visiting their friends (such as a pack of coffee or a pack of biscuits), which is considered as a good habit in our society, and that causes stress and arouses the feeling of shame in old person. To avoid these feelings, old people do not visit their friends; consequently, they cannot maintain a friendly relationship with them. Their social network also narrows due to the death of their friends.

Keywords: old people, poverty, rural areas, minimum pension, survival strategies, quality age.

Vsebina

1.	Teoretični uvod.....	1
1.1.	Gerontologija	1
1.2.	Življenjska doba.....	2
1.3.	Teorije staranja	3
1.3.1.	Biološke teorije staranja	3
1.3.2.	Psihološke teorije staranja	3
1.3.3.	Sociološke teorije staranja.....	4
1.4.	Spremembe v staranju.....	4
1.4.1.	Staranje celic	4
1.4.2.	Staranje organov	5
1.4.3.	Staranje posameznih organskih sistemov	6
1.5.	Staranje, socialno delo in sociologija	10
1.5.1.	Staranje po svetu.....	10
1.5.2.	Socialno delo	19
1.5.3.	Socialne stiske in težave	26
1.5.4.	Socialni kapital in socialna opora.....	33
1.5.5.	Sociologija.....	40
1.5.6.	Upokojitev	42
1.5.7.	Pokojnine.....	44
1.5.8.	Dostojno življenje starih ljudi	46
1.5.9.	Revščina	47
2.	Formulacija problema.....	55
3.	Raziskovalna vprašanja	58
4.	Metodologija.....	59
4.1.	Vrsta raziskave.....	59
4.2.	Merski instrumenti in viri podatkov	59
4.3.	Populacija in vzorec.....	60
4.4.	Zbiranje podatkov	60
4.5.	Obdelava in analiza podatkov.....	61
5.	Rezultati.....	62
5.1.	Življenje pred in po upokojitvi	62
5.2.	Finančno stanje	64
5.3.	Strategije preživetja	66
5.4.	Prosti čas.....	69
5.5.	Socialna mreža.....	70
5.6.	Zdravje.....	71
5.7.	Potreba po pomoči	72
5.8.	Želje in vrednote	73
5.9.	Pogled v preteklost	74
6.	Razprava	78
7.	Sklepi.....	88
8.	Predlogi.....	91
9.	Uporabljena literatura	93
10.	Priloge.....	98
10.1.	Priloga A: Vprašalnik	98
10.2.	Priloga B: Intervju A	99
10.3.	Priloga C: Intervju B.....	102
10.4.	Priloga Č: Intervju C.....	105

10.5.	Priloga D: Intervju D	108
10.6.	Priloga E: Intervju E	111
10.7.	Priloga F: Intervju F.....	114
10.8.	Priloga G: Intervju G	116
10.9.	Priloga H: Intervju H	119
10.10.	Priloga I: Intervju A: odprto kodiranje kodiranje	124
10.11.	Priloga J: Intervju B: odprto kodiranje kodiranje	128
10.12.	Priloga K: Intervju C: odprto kodiranje kodiranje.....	132
10.13.	Priloga L: Intervju D: odprto kodiranje kodiranje	135
10.14.	Priloga M: Intervju E: odprto kodiranje kodiranje	138
10.15.	Priloga N: Intervju F: odprto kodiranje kodiranje	141
10.16.	Priloga O: Intervju G: odprto kodiranje kodiranje	144
10.17.	Priloga P: Intervju H: odprto kodiranje kodiranje	147
10.18.	Priloga R: Osno kodiranje: intervjuji A, B, C, D, E, F, G, H.....	152

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Število upokojencev 1. 1. 2018	45
Preglednica 2: Izdatki za življenjske potrebščine na letni ravni v Sloveniji leta 2018	45
Preglednica 3: Povprečna neto pokojnina v Sloveniji za obdobje 1. 1. 2019 do 30. 6. 2019...	46
Preglednica 4: Povprečna neto pokojnina v Sloveniji za obdobje od 1. 1. 2018 do 30. 6. 2018.....	46

Kazalo slik

Slika 1: Elementi socialnega varstva	24
Slika 2: Izvajalci po sektorjih	34

1. Teoretični uvod

Staranje pomeni progresivne fiziološke spremembe v organizmu, ki vodijo v staranje ali upad bioloških funkcij in sposobnosti organizma, da se prilagodi metaboličnemu stresu. Staranje s časom poteka v celici, organu ali celotnem organizmu. To je proces, ki poteka skozi celotno življenjsko dobo katerega koli živega bitja. Gerontologija, preučevanje procesa staranja, je namenjena razumevanju in nadzoru vseh dejavnikov, ki prispevajo h končnosti posameznega življenja. Ne ukvarja se izključno z oslabelostjo, ki je v človeških izkušnjah tako velika, ampak se ukvarja z veliko širšim spektrom pojavov. Vsaka vrsta ima življenjsko zgodovino, v kateri ima posamezna življenjska doba ustrezen odnos do reproduktivne dobe, mehanizma razmnoževanja in poteka razvoja. Kako so se ti odnosi razvijali, je za gerontologijo enako pomembno kot za evolucijsko biologijo. Prav tako je pomembno razlikovati med povsem fizikalno-kemijskimi procesi staranja in naključnimi organskimi procesi bolezni in poškodb, ki vodijo v smrt (Nongenetic theories, b.d.).

Staranje je povezano s spremembami v dinamičnih bioloških, fizioloških, psiholoških, vedenjskih in družbenih procesih. Nekatere starostne spremembe so benigne, na primer sivenje las. Drugi povzročijo upad funkcije čutov in dejavnosti v vsakdanjem življenju ter večjo dovzetnost in pogostost bolezni, šibkost ali invalidnost. Pravzaprav je staranje glavni dejavnik tveganja za številne kronične bolezni pri starih ljudeh (Understanding the dynamics of the aging process, b.d.).

1.1. Gerontologija

Katz (1996, v Mali in Hrovatič, 2015) pravi, da sta bili v preteklosti gerontološka in medicinska znanost preveč povezani in se je na podlagi tega gerontologija odcepila od medicine. Tako se je gerontologija lahko razvila naprej z vključitvijo spoznanj iz drugih znanosti v lastne teorije.

Ramovš (2003) lepo razloži pomen besede gerontologija, in sicer pravi, da je gerontologija sestavljena iz besed geron – star, prileten, siv; v samostalniški rabi pa starec, starček, in logos – govorjenje, beseda, pogovor, govorica. Gerontologija je res to, kar pove njeno ime: znanost ali veda o starosti, staranju in starih ljudeh. [...] Gerontogogika ima prvi del besede isti, drugi del pa izhaja iz besede agoge – vodstvo, vzgoja, vedenje, življenje. Beseda torej pomeni vodenje, vzgojo ali tudi življenje starih ljudi.

Gerontologija ima več različnih aspektov na različnih področjih. To so socialno, biološko in medicinsko ali klinično področje. Vsa ta področja pa poskuša skupaj združiti integralno sociološka gerontologija.

Ramovš (2003) integralno sociološko gerontologijo vidi kot fenomenološko spoznavanje zakonitosti staranja in sožitja generacij v okviru systemske celote vsakdanjega življenja ljudi, da bi te pojave in z njimi povezane naloge ter probleme dobro dojeli ter tudi primerno metodiko za kakovostno staranje in sožitje generacij s samopomočjo (antropohigiena) in strokovno pomočjo.

Za socialno delo je po mnenju Milošević-Arnold (2008, v Mali in Hrovatič, 2015) in Mali (2008, v Mali in Hrovatič, 2015) najpomembnejša socialna gerontologija.

Po Mali (2013) mnogi menijo, da je gerontologija neločljivo povezana s socialnim delom, kar je utemeljeno z razlago o potrebnem znanju o staranju, da socialno delo s starimi ljudmi sploh lahko deluje. Znanje o staranju pa podajajo tri stroke: medicina, psihologija in sociologija.

1.2. Življenjska doba

Pričakovana življenjska doba je ključna matrika za ocenjevanje zdravja prebivalstva. Je širša od ozke metrike umrljivosti dojenčkov in otrok, ki se osredotoča izključno na umrljivost v mladosti, pričakovana življenjska doba zajema smrtnost skozi celotno življenjsko pot. Pove nam povprečno starost smrti v populaciji. Ocene kažejo, da je bila v predmodernem, revnem svetu pričakovana življenjska doba približno 30 let v vseh regijah sveta. Pričakovana življenjska doba se je od dobe razsvetljenstva hitro povečala. V začetku 19. stoletja se je pričakovana življenjska doba začela povečevati v zgodnjih industrializiranih državah, medtem ko je v preostalem svetu ostala nizka. To je privedlo do zelo velike neenakosti pri razdeljevanju zdravja po vsem svetu. Dobro zdravje v bogatih državah in stalno slabo zdravje v tistih državah, ki so ostale slabe. V zadnjih desetletjih se je ta globalna neenakost zmanjšala. Nobena država na svetu nima nižje pričakovane življenjske dobe kot države z najvišjo pričakovano življenjsko dobo leta 1800. Številne države, ki so bile pred kratkim slabega zdravja, jih hitro dohitevajo.

Od leta 1900 se je povprečna pričakovana življenjska doba po vsem svetu več kot podvojila in zdaj presega 70 let. Neenakost pričakovane življenjske dobe je v državah in znotraj njih še vedno zelo velika. (Roser, Ortiz-Ospina in Richie, 2019)

1.3. Teorije staranja

Področja, na katerih se najizraziteje pojavijo spremembe v procesu staranja, so biološka in kulturna. (Dragoš, 2000) Drugi avtorji pa izpostavljajo poleg biološke teorije staranja še psihološki in sociološki vidik staranja. (Victor, 2005, 1–6, v Hrast Filipovič in Hlebec, 2015) Različne teorije staranja se osredotočajo le na tisti vzrok staranja, ki ga proučujejo, ostale pa skorajda ignorirajo. Ko potegnemo črto in združimo vse teorije, pa dobimo nekak celosten pogled na proces staranja, ki nam da odgovore na skoraj vsa vprašanja povezana s tem procesom.

1.3.1. Biološke teorije staranja

Biološka razlaga starosti jo opisuje na podlagi bioloških dejavnikov. Opira se na medicinsko znanost. Biološke spremembe vključujejo spremembe oziroma slabšanje fizičnega stanja človeka. Na fizično stanje vplivajo tako fiziološka presnova snovi v telesu kot tudi anatomske spremembe, ki se pojavijo s staranjem. Kulturna opredelitev starosti pa temelji na razlagi starosti v določeni kulturi. Povezana je s pogosto zmanjšano zmožnostjo vključevanja starih ljudi v družbo in dogodke. Razlogi za to so različni. Iščemo jih lahko pri starih ljudeh samih pa tudi v družbenem pogledu na njih.

Birren in Cunningham (1985) biološko starost opredeljujeta kot starost, ki je povezana z biološkim delovanjem telesa. Deloma se te teorije povezujejo tudi z zdravjem določenega človeka. Biološke teorije starosti gradijo svojo teorijo na podlagi opazovanja delovanja različnih vitalnih organskih sistemov, saj s starostjo omenjeni sistemi izgubljajo sposobnost samoregulacije.

Biološke teorije staranja se vežejo predvsem na zdravstveno stanje človeka, uporabljajo predvsem znanje medicine. Ocenjujejo razna stanja, na katera sam posameznik nima veliko vpliva, saj so to procesi, ki se sami uravnavajo. Ti procesi potekajo v najmanjših delih našega telesa, celicah, na katere s težavo namerno vplivamo kratkoročno. Lahko vplivamo na njih dolgoročno, vendar predvidenega poteka sprememb ne moremo preprečiti. Torej staranja in upada raznih samoregulacij sistemov ne moremo ustaviti.

1.3.2. Psihološke teorije staranja

Po Birren in Cunningham (1985) je psihološka starost povezana s sposobnostmi, ki človeku omogočajo prilagajanje spreminjanju okolja okrog njega. To so sposobnosti, ki vzdržujejo samozavest in samonadzor.

Psihološka teorija o starosti se opira na stanje človeka, ki ga s prostim očesom ne moremo opaziti. To so reakcije človeka in razmišljanja, ki jih o določenih stvareh v življenju ima. Velikokrat sva že slišali, kako so ljudje rekli, da se počutijo starejše ali mlajše od svoje dejanske kronološke starosti.

1.3.3. Sociološke teorije staranja

Sociološke teorije se povezujejo z različnimi vlogami človeka, ki se s staranjem seveda spreminjajo. Človeka ob staranju doletijo različne vloge, ki so tipične za določeno starost. Človek skozi te različne vloge (vloga upokojenca, vloga starega starša, vloga starša, vloga partnerja ...) funkcionira v svojem življenju.

Po Birren in Cunningham (1985) človek prevzema različne vloge v odnosu do drugih članov družbe in kulture. Menita, da se sociološka starost meri po različnih vedenjih in navadah (oblačenje, navade, jezik ali osebni stil). Rezultate pridobimo s pomočjo opazovanja posameznikov in oceno o tem, koliko se posameznik obnaša »pričakovano« glede na starost.

1.4. Spremembe v staranju

Telo se s staranjem spreminja, ker se spremembe dogajajo v posameznih celicah in v celih organih.

1.4.1. Staranje celic

S staranjem celice delujejo slabše. Sčasoma morajo stare celice odmreti kot običajen del delovanja telesa. Stare celice včasih odmrejo, ker so za to programirane. Geni celic programirajo postopek, ki ob sprožitvi povzroči smrt celice. Ta programirana smrt, imenovana apoptoza, je nekakšen samomor celic. Staranje celice je eden od sprožilcev. Stare celice morajo umreti, da ustvarijo prostor za nove celice. Drugi sprožilci vključujejo prekomerno število celic in morda poškodbe celice. Stare celice tudi odmrejo, ker se lahko delijo le omejeno število. To mejo programirajo geni. Ko se celica ne more več deliti, se poveča, nekaj časa obstaja, nato umre. Mehanizem, ki omejuje delitev celic, vključuje strukturo, imenovano telomer. Telomeri se uporabljajo za premikanje genskega materiala celice v pripravi na delitev celic. Vsakič, ko se celica deli, se telomeri nekoliko skrajšajo. Sčasoma telomeri postanejo tako kratki, da se celica ne more več deliti. Ko se celica preneha deliti, se imenuje staranje. Včasih poškodba celice neposredno povzroči njeno smrt. Celice lahko poškodujejo škodljive snovi, kot so sevanje, sončna svetloba in zdravila za

kemoterapijo. Celice lahko poškodujejo tudi nekateri stranski proizvodi njihovih običajnih dejavnosti. Ti stranski produkti, imenovani prosti radikali, se oddajajo, ko celice proizvajajo energijo. (Besdine, 2019)

1.4.2. Staranje organov

Kako dobro delujejo organi, je odvisno od tega, kako dobro delujejo celice v njih. Starejše celice delujejo slabše. Tudi v nekaterih organih celice odmrejo in niso nadomeščene, zato se število celic zmanjša. Število celic v modih, jajčnikih, jetrih in ledvicah se s staranjem telesa izrazito zmanjša. Ko število celic postane prenizko, organ ne more normalno delovati. Tako večina organov slabše deluje s staranjem ljudi. Vendar vsi organi ne izgubijo velikega števila celic. Primer so možgani. Zdravi starejši ljudje ne izgubijo veliko možganskih celic. Znatne izgube se pojavijo predvsem pri ljudeh, ki so preboleli možgansko kap ali imajo motnjo, ki povzroča postopno izgubo živčnih celic (nevrodegenerativne motnje), kot sta Alzheimerjeva bolezen ali Parkinsonova bolezen. Upad funkcije enega organa, bodisi zaradi motnje bodisi zaradi samega staranja, lahko vpliva na delovanje drugega. Če na primer ateroskleroza zoži krvne žile do ledvic, ledvice delujejo slabše, ker je pretok krvi do njih zmanjšan. Pogosto prvi znaki staranja vključujejo mišično-skeletni sistem. Oči, ki jim sledijo ušesa, se začnejo spreminjati zgodaj sredi življenja. Tudi večina notranjih funkcij s staranjem upada. Večina telesnih funkcij doseže vrhunec tik pred 30. letom in nato začne postopoma, a nenehno upadati. Vendar tudi ob tem upadanju večina funkcij ostaja ustreznih, ker se večina organov začne z bistveno več funkcionalnimi sposobnostmi, kot jih potrebuje telo (funkcionalna rezerva). Če je na primer polovica jeter uničena, je preostalo tkivo več kot dovolj za vzdrževanje normalnega delovanja. Tako motnje namesto običajnega staranja običajno predstavljajo večino izgube funkcije v starosti. Čeprav večina funkcij ostaja ustreznih, upadanje funkcije pomeni, da so starejši ljudje manj sposobni prenašati različne obremenitve, vključno z naporno telesno aktivnostjo, ekstremnimi temperaturnimi spremembami v okolju in motnjami. Ta upad pomeni tudi, da starejši ljudje pogosteje doživljajo neželene učinke zdravil. Nekateri organi imajo večjo verjetnost okvar pod stresom kot drugi. Ti organi vključujejo srce in ožilje, sečne organe (kot so ledvice) in možgane. (Besdine, 2019)

1.4.3. Staranje posameznih organskih sistemov

Kosti in sklepi

Kosti po navadi postanejo manj goste, delno zato, ker vsebujejo manj kalcija. Količina kalcija se zmanjša, ker telo absorbira manj kalcija iz živil. Nekatere kosti so oslabiljene bolj kot druge. Med najbolj prizadetimi so konec stegenske kosti (stegenice) na kolku, konci rok na zapestju in kosti hrbtenice (vretenca). Tako starejši postanejo krajši. Hrustanec, ki obdaja sklepe, se po navadi tanjša, deloma zaradi obrabe v letih gibanja. Poškodba hrustanca zaradi vseživljenjske uporabe sklepov ali ponavljajočih se poškodb pogosto vodi do artroze, ki je ena najpogostejših motenj poznejšega življenja. Vezi, ki vežejo sklepe, in kite, ki mišice vežejo na kosti, postanejo manj elastične, zaradi česar se sklepi počutijo tesne ali trde.

Mišice in telesna maščoba

Količina mišičnega tkiva (mišična masa) in mišična moč se navadno zmanjšujeta v starosti okoli 30 let in se ohranjata vse življenje. Nekaj zmanjšanja povzroča telesna neaktivnost in zniževanje ravni ravnega hormona in testosterona, ki spodbujata razvoj mišic. Do 75. leta se odstotek telesne maščobe običajno podvoji v primerjavi s tistim, ki je bil v mladosti. Preveč telesne maščobe lahko poveča tveganje za zdravstvene težave, kot je diabetes. Spremeni se tudi razporeditev maščobe, ki spremeni obliko trupa. Zdrava prehrana in redna vadba lahko pomagata starejšim zmanjšati povečanje telesne maščobe.

Oko in vid

Spremembe očesnih leč lahko povzročijo ali prispevajo k naslednjim (Besdine, 2019):

1. *Izguba bližnjega vida:* V 40. letih večina ljudi opazi, da je videti predmete, bližje kot 2 metra, težko. Končno skoraj vsi dobijo daljnovidnost in potrebujejo povečevalna očala.
2. *Potreba po svetlejši svetlobi:* Ko se ljudje še naprej starajo, je videti pri šibki svetlobi težje, ker leča postane manj pregledna. Tudi mrežnica, ki vsebuje celice, ki zaznavajo svetlobo, postane manj občutljiva. Za branje je torej potrebna svetlejša svetloba. V povprečju 60-letniki potrebujejo za branje 3-krat več svetlobe kot 20-letniki.
3. *Spremembe v zaznavanju barv:* Barve dojemajo drugače, delno tudi zato, ker se leča s staranjem nagiba k rumeni barvi. Barve so lahko videti manj svetle in kontraste med različnimi barvami je videti težje.

Zenica očesa se počasneje odziva na spremembe svetlobe, se razširi in zoži, da prepušča več ali manj svetlobe, odvisno od svetlosti okolice. Počasno reagiranje zenice pomeni, da starejši ljudje morda ne bodo videli, ko bodo prvič vstopili v temno sobo. Starejši ljudje lahko vidijo več drobnih črnih pik, ki se premikajo po njihovem vidnem polju. Oči po navadi postanejo suhe. Do te spremembe pride, ker se število celic, ki proizvajajo tekočine za mazanje oči, zmanjša. Proizvodnja solz se lahko zmanjša. (Besdine, 2019)

Uho in sluh

Večina sprememb v sluhu je verjetno posledica izpostavljenosti hrupu in staranju. Izpostavljenost glasnemu hrupu sčasoma poškoduje uho. Kljub temu se nekatere spremembe sluha pojavljajo s staranjem ljudi, ne glede na njihovo izpostavljenost močnemu hrupu. Ko se ljudje starajo, je zaslišanje visokih zvokov težje. Posledično lahko starejši ljudje mislijo, da drugi ljudje mrmrajo. Tudi ko drugi ljudje govorijo glasneje, starejši ljudje še vedno težko razumejo besede. Postopoma postane tudi sluh nižjih tonov težji. Mnogi starejši imajo zaradi hrupa v ozadju več težav s sluhom v glasnih krajih ali v skupinah. Tudi ušesno maslo, ki moti sluh, se več nabira. Iz ušes lahko zrastejo debele dlake. (Besdine, 2019)

Usta in nos

Na splošno, ko so ljudje v 50. letih, se sposobnost okusa in vonja začne postopoma zmanjševati. Oba čutila sta potrebna za uživanje celotne palete okusov v hrani. Vonj je potreben za razlikovanje bolj subtilnih in kompleksnih okusov (kot je malina). Ko se ljudje starajo, se občutljivosti okusa na jeziku zmanjšajo. Ta sprememba bolj kot na grenko in kislo vpliva na okus sladkega in slanega. Zmožnost vonja se zmanjša, ker se sluznica nosu tanjša in izsuši, živčni končiči v nosu pa se poslabšajo. Usta se pogosteje počutijo suha, deloma zato, ker nastaja manj slin. Suha usta še zmanjšajo sposobnost okušanja hrane. S staranjem se dlesni nekoliko umikajo. Posledično so spodnji deli zob izpostavljeni delcem hrane in bakterijam. Tudi zobna sklenina se obrablja. S staranjem se nos po navadi podaljša in poveča, konica pa se nagiba k povešanju. Goste dlake lahko rastejo v nosu ter na zgornji ustnici in bradi. (Besdine, 2019)

Koža

Koža postane tanjša, manj elastična, bolj suha in fino nagubana. Vendar izpostavljenost sončni svetlobi skozi leta močno prispeva h gubanju in k temu, da je koža hrapava in

madežna. Maščobna plast pod kožo se redči. Ta plast deluje kot blazina za kožo, pomaga jo zaščititi in podpirati. Maščobna plast pomaga tudi pri ohranjanju telesne toplote. Ko se plast razredči, se verjetneje razvijejo gube in toleranca za mraz se zmanjša. Na koži, ki je izpostavljena sončni svetlobi, se razvijejo velike, rjave pege (starostne pege), morda zato, ker koža manj odstranjuje odpadne snovi. Koža je manj sposobna tvoriti vitamin D, kadar je izpostavljena sončni svetlobi. (Besdine, 2019)

Možgani in živčni sistem

Število živčnih celic v možganih se običajno zmanjša in tudi pretok krvi v možgane se zmanjša. Zaradi teh starostnih sprememb lahko možgani delujejo nekoliko slabše. Starejši se morda odzivajo in naloge opravljajo nekoliko počasneje, a glede na čas te stvari naredijo natančno. Nekaterne miselne funkcije – kot so besedišče, kratkoročni spomin, sposobnost učenja novega gradiva in sposobnost priklica besed – se lahko po 70. letu starosti občutno zmanjšajo. (Besdine, 2019)

Srčne in krvne žile

Srce in ožilje postanejo trše. Srce se počasneje polni s krvjo. Trde arterije se manj širijo, ko se skozi njih črpa več krvi in tako krvni tlak po navadi narašča. Starejše srce ne more pospešiti tako hitro niti črpati tako hitro ali toliko krvi kot mlajše srce. Tako starejši športniki ne morejo nastopati tako dobro kot mlajši športniki, vendar pa lahko redna aerobna vadba izboljša atletske rezultate pri starejših. (Besdine, 2019)

Pljuča in mišice dihanja

Mišice, ki se uporabljajo pri dihanju, prepona in mišice med rebri, običajno oslabijo. Število zračnih vrečk in kapilar v pljučih se zmanjša. Tako se iz zraka, ki se vdihuje, absorbira nekoliko manj kisika. Pljuča postanejo manj elastična in so manj sposobna za boj proti okužbam, deloma tudi zato, ker celice, ki iz dihalnih poti odnašajo ostanke, ki vsebujejo mikroorganizme, to manj storijo. Kašelj, ki pomaga tudi pri čiščenju pljuč, je običajno šibkejši. (Besdine, 2019)

Prebavni sistem

Na splošno staranje na prebavni sistem vpliva manj kot na večino drugih delov telesa. Mišice požiralnika se manj močno krčijo, vendar to na gibanje hrane skozi požiralnik ne

vpliva. V debelem črevesu se materiali premikajo nekoliko počasneje. Pri nekaterih ljudeh ta upočasnitev prispeva k zaprtju. Jetra se navadno manjšajo, ker se število celic zmanjša. Posledično lahko jetra nekoliko manj pomagajo odstraniti zdravila in druge snovi iz telesa in učinki zdravil (predvidenih in nenamernih) trajajo dlje. (Besdine, 2019)

Ledvice in sečila

Ledvice običajno postanejo manjše, ker se število celic zmanjša. Skozi ledvice teče manj krvi in pri približno 30 letih začnejo slabše filtrirati kri. Ko minejo leta, lahko odpadne snovi iz krvi odstranjujejo slabše. Lahko izločijo preveč vode in premalo soli, zaradi česar je verjetnejša dehidracija. Te spremembe so eden od razlogov, da se urinska inkontinenca (nenadzorovana izguba urina) s staranjem ljudi pojavlja pogosteje. (Besdine, 2019)

Endokrini sistem

Znižajo se ravni in aktivnost nekaterih hormonov, ki jih proizvajajo žleze z notranjim izločanjem. Raven ravnega hormona se zmanjša, kar vodi do zmanjšane mišične mase. Insulin, ki pomaga nadzorovati raven sladkorja v krvi, je manj učinkovit in lahko nastaja manj insulina. Insulin omogoča, da se sladkor iz krvi premakne v celice, kjer se lahko pretvori v energijo. Spremembe inzulina pomenijo, da se raven sladkorja po večjem obroku poveča in traja dlje, da se normalizira. Tako sta gibanje in prehrana, ki lahko okrepi delovanje inzulina, s staranjem ljudi bolj pomembna. (Besdine, 2019)

Imunski sistem

Celice imunskega sistema delujejo počasneje. Te celice prepoznajo in uničijo tuje snovi, kot so bakterije, drugi okuženi mikrobi in verjetno rakave celice. Ta upočasnitev imunskega sistema lahko deloma pojasni več ugotovitev, povezanih s staranjem (Besdine, 2019):

1. rak je pogostejši pri starejših ljudeh,
2. cepiva so običajno manj zaščitna pri starejših, vendar so cepiva proti gripi bistvenega pomena in nudijo določeno zaščito,
3. nekatere okužbe, kot sta pljučnica in gripa, so pogostejše pri starejših in pogosteje povzročijo smrt,
4. simptomi alergije lahko postanejo manj resni.

1.5. Staranje, socialno delo in sociologija

Pri večanju števila starih ljudi ima socialno delo pomembno nalogo in moč, kajti naša največja vrednota in orodje je jezik socialnega dela, ki je jezik, s katerim ozaveščamo širšo javnost, da starejši niso breme in strošek družbe, ampak nekaj pozitivnega. V socialnem delu uporabljamo jezik, ki deluje s perspektive moči, torej jezik, ki išče močne strani starih ljudi, ne pa stvari, ki jih stari ljudje ne zmorejo. Na njih se je v preteklosti gledalo kot bolj modre, sedaj pa temu na žalost ni tako. Čeprav se po najinem mnenju že dogajajo pozitivni premiki v tej smeri, saj sama starost ni več tako tabuizirana. Čeprav še marsikdo gleda na starejše ljudi kot na breme, se moramo zavedati, da bomo vsi enkrat na njihovem mestu in v njihovi koži in če ne bomo naučili in ozavestili prihodnjih generacij, da starejši niso breme, ampak modri ljudje, od katerih se lahko marsikaj naučimo. Naloga socialnega dela je, da pomaga svojim sogovornikom videti drugo plat zgodbe in da razume, da stari ljudje niso le breme, ampak bogat vir informacij in znanj. Vsi bomo enkrat prišli v to obdobje in se bomo počutili tako, kot se danes počutijo člani sedanje starejše generacije, če ne bomo spremenili odnosa do starejših ljudi.

1.5.1. Staranje po svetu

Ljudje po vsem svetu živijo dlje. Danes lahko večina ljudi prvič v zgodovini pričakuje, da bo zaživela šestdeseta leta in več. Do leta 2050 naj bi število svetovnega prebivalstva, starega 60 let in več, znašalo 2 milijardi, kar je bilo 900 milijonov več kot leta 2015. Danes je 125 milijonov ljudi starih 80 let ali več. Do leta 2050 bo samo na Kitajskem živelo skoraj toliko (120 milijonov) in 434 milijonov ljudi v tej starostni skupini po vsem svetu. Do leta 2050 bo 80 % vseh starejših živelo v državah z nizkimi in srednjimi dohodki. Daljše življenje s seboj prinaša priložnosti, ne samo za starejše ljudi in njihove družine, ampak tudi za družbe kot celoto. Dodatna leta omogočajo nadaljevanje novih dejavnosti, kot so nadaljnje izobraževanje, nova kariera ali dolgo zapostavljena strast. Starejši tudi na različne načine prispevajo k svojim družinam in skupnostim, vendar pa je obseg teh možnosti in prispevkov v veliki meri odvisen od enega dejavnika – zdravja (Ageing and health, 2018).

Socialni vidiki staranja

Družbeni vidiki starosti so mnogokrat povezani s stereotipi in predsodki glede starih ljudi, kar pa ni povezano z realnim življenjem starih ljudi. Družbeni vidiki so plod posploševanja iz enega primera na celotno skupino starih ljudi. Socialni vidiki staranja

temeljijo na človeku in so bolj navajanja dejstev, do katerih pridejo preko zgodb od starih ljudi. Eden ključnih dogodkov v starosti je upokojitvev, ki spremeni življenje starega človeka na mnogih področjih. Upokojevanje ureja sistem socialne varnosti, ki določa pravila, po katerih poteka proces upokojitve.

Starejši v današnji socialni družbi

Znanost in tehnologija sta človeško življenjsko dobo povečali na dlje kot kdaj koli prej – povprečna življenjska doba je zdaj stara skoraj 80 let. Skupaj z velikansko generacijo baby boomov, ki je zdaj v starejših letih, ima starajoče se prebivalstvo velik potencial, da vpliva na svet. Milijoni upokojencev so še vedno zdravi in redko prispevajo k družbi, vendar se v današnjem svetu srečujejo z več ovirami. Kot družba bi bilo koristno, če bi izkoristili vir, ki je starajoče se prebivalstvo, in naredili spremembe, ki bodo tej populaciji ustrezale. (McPhillips, 2017)

Če pogledamo družinske strukture, vertikalno razširjene družine s štirimi ali petimi generacijami še živečih še vedno niso norma. Večina odraslih članov je iz trigeneracijskih družin, vendar tradicionalni pristop generacij ne kaže na starostno vrzel med najmlajšimi in najstarejši člani družin od zelo starih (80 in več) do zelo mladih (pod 10). Situacija je pogosto nejasna, saj je oseba lahko del trigeneracijske rodbine po očetovi strani in petgeneracijske po materini strani (Research and innovation, b.d.).

Življenje starih ljudi

– Kakovostno življenje

Kakovost življenja si ljudje zagotavljajo navadno mimo instrumentov socialnega varstva, predvsem z dohodki iz dela in zaposlitve, z izmenjavami v družinskih in prijateljskih krogih, z udeležbo v interesnih omrežjih. Zagotavljajo si jo s svojim osebnim in socialnim kapitalom.

Socialno varstvo bi torej spet lahko šteli kot predvsem subsidiaren (pomožen, podporen) vzvod, ki zagotavlja večjo kvaliteto življenja, ko drugi mehanizmi odpovejo. (Flaker, 2013) Stari ljudje za kakovost svojega življenja poskrbijo preko menjav blaga ali plačanega dela, ki ga še opravljajo, saj z majhnimi pokojninami ne morejo preživeti. Dodatne dajatve iz sistema socialne varnost pa pogosto zavračajo, saj jih je nekaj časa bilo treba vračati.

Tako kot sva že omenili, lahko pomanjkanje finančnih dobrin vpliva na socialne mreže. Socialne mreže vplivajo na počutje, ki pa je močan dejavnik glede zdravja. Če pa ni zdravja, se zmanjša tudi kakovost življenja. Tudi Ramovš (2003) vidi revščino kot vzrok za

obolevanja in številne druge težave, ki zelo ovirajo ali celo onemogočajo kakovostno življenje.

V Angliji je bil pomemben raziskovalni projekt GO – Growing older programe v letih od 1999 do 2004, ki je bil sestavljen iz 24 raziskav na številnih področjih kakovosti življenja in sožitja tretje generacije. (Walker in Hagan 2004, v Ramovš, 2013)

Izsledki te raziskave so pokazali, da so glavne sestavine kakovosti življenja v starosti naslednje (Mlina, 2008, v Ramovš, 2013):

1. medčloveški odnosi (96 % anketiranih),
2. dom in soseščina (96 %),
3. dobro psihično počutje (96 %),
4. aktivnosti in konjički (93 %),
5. zdravje (85 %),
6. socialna vloga (80 %),
7. neodvisnost (69 %).

Za prepoznavanje pojava družbene blaginje in doseganja kakovostne ravni življenja posameznikov obstoj potreb sam po sebi torej ni ključen. Obstoj potreb je zlasti posledica načina organiziranosti družbe in delovanja skupnosti. Več kot je v njih ovir, ki preprečujejo prebivalcem organizirati svoje življenje in izboljševati kakovost svojega življenja, večji bo obseg intervencij, ki jih bo morala skupnost izvesti za odpravljanje posledic. (Flaker idr., 2008)

Potrebe se pojavijo zaradi napačno zasnovane pomoči ljudem in ne obratno ter so dejanski odgovor na ovire, ki jih postavlja organiziranost socialnega varstva v Sloveniji, ni sistem odgovor na potrebe ljudi. Ta isti sistem socialnega varstva pa ima najmočnejši vpliv prav na ogroženo skupino starih ljudi, ki so še posebej odvisni od skrbstvene vloge države. Ker skrbstvena vloga izzveneva, se večajo tudi potrebe starih ljudi. (Flaker idr., 2008)

Pomanjkanje denarja, kot vidimo na vseh točkah vsakdanjega življenja (prosti čas, stanovanje, druženje ipd.), seveda vpliva na nizko kvaliteto življenja, ustvarja začaran krog marginalizacije in stigmatizacije ter vzdržuje velik del ljudi v revščini ali – v boljšem primeru – na njenem pragu. (Flaker idr., 2008)

Potrebe, ki jih imamo vsi ljudje v življenju, na pragu revščine oziroma okrog njega predstavljajo večji problem, ko govorimo o njihovem zadovoljevanju. Zadovoljevanje potreb je oteženo zaradi različnih stisk, s katerimi se srečujejo stari ljudje, še posebej tisti, ki se nahajajo v bližini praga revščine ali pod njim.

– Kakovostna starost

Kakovostna starost zajema več aspektov življenja in izhaja iz zadovoljevanja človekovih potreb skozi celo življenje.

V skrbi za kakovostno življenje starih ljudi je treba skrb za zdravje in blaginjo ljudi obravnavati hkrati, saj sta področji komplementarni. Žal sta v Sloveniji že tradicionalno razdeljeni med različne sektorje. Na tem temeljijo socialno in zdravstveno varstvo, financiranje oskrbe, zaposlovanje kadrov in izvajanje storitev. Z vzpostavljanjem novega stebra socialne varnosti in nove mreže storitev obstaja možnost vzpostavitve posebnega polja dolgotrajne oskrbe, ki bo integrirano, saj ne bo več večinoma nesmiselne delitve na zdravstvene in socialne storitve, in bo omogočalo sinergijo različnih strok v skupne strategije pomoči in solidarnosti (Flaker et al., 2008, str. 22, v Mali in Hrovatič, 2015).

Na kakovostno starost imajo zdravstvene in finančne težave velik vpliv. Jasno je, da veliko zdravstvenih težav nastopi prav zaradi finančnih skrbi. Stres, ki ga človek doživlja zaradi skrbi za svojo eksistenco, zelo slabo vpliva na fizično počutje in stanje človeka, hkrati pa krčenje dajatev onemogoča kakovostno starost in deluje v nasprotju z deklarativnimi smernicami socialne politike staranja. (Mali, 2012) Ljudi sili, da se sami znajdejo in poskrbijo za kakovost lastnega življenja. Tako bi se morala zagotoviti večja kakovost življenja in ne nasprotno.

Kakovostno starost po besedah Malijeve (2012) težko zagotovimo z ukrepi, ki terjajo odpovedovanje določenim pravicam, ko je prejeta sredstva treba vračati. Ob pomanjkanju si stari ljudje naredijo načrt, kako bodo preživeli. Odpovedujejo se veliko stvarim, ki jih imajo radi. Zanašajo se na doma pridelano hrano, ki pa je pozimi ni. Kakovostno prehranjevanje se tako lahko zmanjša, kar vpliva na zdravje starega človeka in povzroči bolezni, ki pa spet povzročajo dodatne stroške staremu človeku (in v sistemu) in ga prikrajšajo pri kakovostnem življenju.

Poleg tega, da si človek sam mora poskrbeti za kakovostno starost, je ta do neke mere odvisna tudi od človekovega preteklega življenja.

Modrosti starih ljudi velikokrat temeljijo na rekih, ki se nam na prvi pogled ali zunaj situacije, o kateri govorijo, zdijo včasih smešni, če pa pomislimo globlje, pa lahko vidimo, da imajo v svoji sredici popolnoma prav. Eden od teh je: »Da bo le zdravje, pa je dovolj!«

Ramovš (2003) navaja pogoja za kakovostno starost:

1. Upoštevanje celotnega človeka z vsemi njegovimi razsežnostmi in potrebami, zmožnostmi, možnostmi in nalogami, s pozornostjo na tistih, ki so posebej značilne za tretje življenjsko obdobje.
2. Upoštevanje dejstva, da je vsak človek edinstven in enkrat.

Kakovostna starost je splet različnih okoliščin, ki nedvomno vplivajo druga na drugo. Izostanek ene vsekakor negativno vpliva na vse ostale.

Zadovoljstvo z življenjem v starosti tako podpremo s teorijo aktivnosti, saj ga je mogoče doseči samo z aktivno udeležbo, funkcijo v družbi, ki posamezniku daje občutek vpetosti v socialni prostor. Naloge, ki jih posameznik opravlja, se lahko odvijajo v družini, še večjo izpolnitev osebnega zadovoljstva pa daje aktivna vključenost v reševanje nalog zunaj družinskega kroga, ki omogoča vzpostavljanje in vzdrževanje socialnih stikov. Poenostavljeno povedano, čim večji je socialni radius, bolj zadovoljno in uravnoteženo se človek stara. Teorija aktivnosti temelji na sociološko-psiholoških spoznanjih, da človek s prevzemanjem določenih nalog (poklicnih, družinskih) v družbi vzpostavlja specifične odnose, ki se ujemajo z njegovo vlogo. Odnosi, ki posameznika zadovoljujejo in izpolnjujejo, so zanj pomembni in jih želi ohraniti tudi v prihodnje (Kobentar, 2008).

Potrebe ljudi

Za prepoznavanje pojava družbene blaginje in doseganja kakovostne ravni življenja posameznikov obstoj potreb sam po sebi torej ni ključen. Obstoj potreb je zlasti posledica načina organiziranosti družbe in delovanja skupnosti. Več kot je v njih ovir, ki preprečujejo prebivalcem organizirati svoje življenje in izboljševati kakovost svojega življenja, večji bo obseg intervencij, ki jih bo morala skupnost izvesti za odpravljanje posledic. (Flaker idr., 2008)

Potrebe se pojavijo zaradi napačno zasnovane pomoči ljudem in ne obratno. Potrebe so dejanski odgovor na ovire, ki jih postavlja organiziranost socialnega varstva v Sloveniji, ni sistem odgovor na potrebe ljudi. Ta isti sistem socialnega varstva pa ima najmočnejši vpliv prav na ogroženo skupino starih ljudi, ki so še posebej odvisni od skrbstvene vloge države. Ker skrbstvena vloga izzveneva, se večajo tudi potrebe starih ljudi. (Flaker idr., 2008)

Pomanjkanje denarja, kot vidimo na vseh točkah vsakdanjega življenja (prosti čas, stanovanje, druženje ipd.), seveda vpliva na nizko kvaliteto življenja, ustvarja začaran krog marginalizacije in stigmatizacije ter vzdržuje velik del ljudi v revščini ali – v boljšem primeru – na njenem pragu. (Flaker idr., 2008)

Potrebe, ki jih imamo vsi ljudje v življenju, na pragu revščine oziroma okrog njega, predstavljajo večji problem, ko govorimo o njihovem zadovoljevanju. Zadovoljevanje potreb je oteženo zaradi različnih stisk, s katerimi se srečujejo stari ljudje, še posebej tisti, ki se nahajajo v bližini praga revščine ali pod njim.

Zavedati se moramo tudi tega, da moramo zadovoljiti vse potrebe, ki jih imamo, saj v obratnem primeru lahko nezadovoljene potrebe vplivajo na zadovoljene in jih v najslabšem primeru izničijo in nismo dejansko naredili nič. Težava je velikokrat v tem, da predvsem starim ljudem zmanjka finančnih resursov za zadovoljitev vseh potreb. Za zadovoljevanje potreb, ki so pomembne za kakovostno življenje, primanjkuje financ, ki bi naj bile zagotovljene.

Ilič (1992, v Flaker, 2020) potrebe zgodovinsko dekonstruira v želje na eni strani in nuje na drugi. Ko govorimo o željah, gre za to, kar nekdo hoče ali si želi storiti oz. da bi se zgodilo, medtem ko nam nuje govorijo o družbenih ali stvarnih okoliščinah tega, kar bi morali storiti oz. kar bi se moralo zgoditi. Raje, kot da uporabimo pojem »potreb«, da združimo tako dialektično dvojico, lahko kot tak integrativen izraz uporabimo »cilje« v alternaciji z »željami« in s tem poudarimo voljo in obilje namesto določenost in primanjkljaj. »Potrebe« bodo sicer, vsaj za zdaj, ostale v rabi, a jih moramo imeti za zgolj tehnični termin.

Potrebe so temeljni mehanizmi živih bitij, da se ohranjajo in napredujejo. Vsaka potreba je informacija, kaj živo bitje trenutno potrebuje za svoj obstoj in napredek, obenem pa daje motivacijsko energijo za doseg ali uresničenje tega cilja. Živo bitje občuti svoj notranji energetski potencial kot napetost, stisko ali nujo, dokler energija ni porabljena oziroma zadovoljena. (Ramovš, 2003)

Ramovš (2003) je opisal naslednje potrebe starejših ljudi.

1. Potreba po materialni preskrbljenosti: Človekova materialna preskrbljenost se danes kaže predvsem v mesečnem ali letnem denarnem dohodku (pri starejših gre za pokojnino), od nje pa je odvisno tudi zadovoljevanje potreb po hrani, obleki, toplem stanovanju, čistoči, razvedrilu, zdravljenju bolezni, potovanju ipd. Ker je sistem invalidskega in pokojninskega zavarovanja v krizi in nenehnih reformah zaradi vedno večje razlike med deležem upokojencev v primerjavi z aktivno populacijo, je materialna preskrbljenost v starosti zelo odvisna tudi od prihrankov posameznika. To je eden izmed razlogov za širjenje plačanega dela starejših bodisi kot polna ali delna zaposlitev.
2. Potreba po ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine: Potreba po ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine je v današnji družbi v ospredju pozornosti. Gre za

pristno temeljne človeške potrebe, ki jim je treba pozornost posvečati skozi celo življenje, v starosti pa je prav dejavno življenje pomemben dejavnik zadovoljstva. Telesna, duševna in delovna zmogljivost so tesno povezane z zadovoljevanjem višjih nematerialnih socialnih potreb. Na tem mestu je treba poudariti tudi to, da okolica nekaterih telesnih in duševnih potreb ne zazna – tak primer je potreba po telesnem stiku in kožnem kontaktu zlasti v zadnjem ali terminalnem obdobju življenja.

3. Potreba po osebnem medčloveškem odnosu: Potreba po osebnem medčloveškem odnosu je najbolj pereča nematerialna socialna potreba v starosti. Pomembno je, da star človek občuti, da ga nekdo jemlje resno kot človeka, da ga sprejme takšnega, kakršen je, da rad prisluhne njegovi besedi, da ceni njegove življenjske izkušnje – da ga ima rad. V tradicionalnih družbah so reden osebni stik starejšim ljudem zagotavljali družinski člani in sorodniki ali morda bližnji sosed. V današnji družbi sorodstvo in sosedstvo v precejšnji meri izgublja to vlogo, ljudje se danes povezujejo po lastni pobudi in prijateljskem načelu. Pomembno pa je, da starejši človek drugega doživlja kot »svojega«, saj se bo v nasprotnem primeru kljub široki družbi počutil osamljenega (kar se velikokrat dogodi v bolnišnicah ali domovih za stare ljudi). Prav osamljenost pa je v starosti ena najhujših tegob, saj osamljen človek tudi svojo bogato življenjsko preteklost začne doživljati kot nekaj praznega in nevrednega. Duševno se zaprejo vase, kar pa lahko vodi tudi v depresijo.
4. Potreba po predajanju življenjskih izkušenj in spoznanj mladi in srednji generaciji: Človekove življenjske zgodbe so njegovo največje in najbolj osebno bogastvo in s predajanjem svojih življenjskih izkušenj in spoznanj mladi in srednji generaciji starejši človek občuti, da je bilo njegovo življenje resnično nekaj vrednega. Predajanje znanja pa je potreba tudi mlajše generacije, saj vsaka generacija napredek nadaljuje tam, kjer ga je prejšnja generacija končala. V preteklosti so bile pomembne predvsem izkušnje starih ljudi v zvezi z delom, delovnimi postopki in orodji, vremenom in drugimi vidiki materialnega preživetja. Danes so veliko bolj iskane življenjske izkušnje o medčloveškem sožitju, o globljem notranjem dogajanju v človeku, o človekovem osebnem spoprijemu s prijetnim in težavnim v življenju. Da pa bo lahko človek v tretjem življenjskem obdobju uspešno predal svoja življenjska spoznanja in izkušnje mlajšim generacijam, mora biti tudi sam odprt za nova znanja in spoznanja.
5. Potreba po doživljanju smisla starosti: Starejši kot je človek, bolj se ukvarja z vprašanjem, kolikšno vrednost in pomen je imelo vse prizadevanje v njegovem življenju. Sprašuje se o pomenu in vrednosti sedanjega trenutka, o smislu življenja v

celoti. Viktor Frankl je odkril, da je človekova volja do smisla temeljna človeška energija – star človek, ki ne doživlja smisla svoje starosti, ostane brez energije za opravljanje številnih nalog, ki bi jih sicer zmožel, in za kljubovanje starostnim težavam. Predpogoj za iskanje smisla v starosti je sprejemanje starosti s prepričanjem, da je prav tako smiselno obdobje življenja, kakor so bila mladostna in srednja leta, da gre za posebno obdobje življenja, ki ima svoje posebne možnosti in naloge, prav tako pa svoje posebne omejitve in težave.

6. Potreba po negi v starostni onemoglosti: Da bi kvalitetno negovanje onemoglega človeka omogočilo maksimalno kakovost življenja in medčloveškega odnosa, moramo sprejeti človeško onemoglost – star človek svojo, svojci in negovalci pa njegovo. Prevladujoči vrednoti v naši družbi sta avtonomija in neodvisnost, zato si star človek zelo težko prizna, da je nemočen, nebogljen. To velikokrat povzroči, da človek odklanja potrebno pomoč ali pa zapade v depresivno samopomilovanje in pretirano nemoč.
7. Potreba po nesmrtnosti: Najbolj splošna oblika potrebe po nesmrtnosti je v današnjih časih zaverovanost ljudi v trajno mladost, ustvarjalnost in neomejene zmožnosti v povezavi s tabujem staranja in njegovih znakov telesnega in duševnega propadanja. Mnogi ljudje svojo potrebo po nesmrtnosti zadovoljujejo s prizadevanjem, da ne mislijo na smrt ali pa omalovažujejo pomen in težo človekovega konca življenja. Zdravi načini zadovoljevanja potrebe po nesmrtnosti pa so zlasti:
 - skrb, da bi se človeka po smrti spominjali;
 - prizadevanje, da bi ostala za človekom njegova dela;
 - vera v življenje po smrti.

Zadovoljevanje potreb je intimen proces, ki ga vsak človek zadovoljuje na svoj način.

- Potrebe v starosti

Potrebe starih ljudi lahko razdelimo v dve skupini. V prvi skupini so potrebe, ki so vezane na stanovanje, delo in denar, stike in druženje in vsakdanje življenje. V drugo skupino pa spadajo interakcijski prekrški, neumešččnost in pripadnost. Te potrebe je možno preučevati po štirih registrih. Prvi je register eksistencialnega okvirja, kjer lahko registriramo eksistencialne nuje bivanja. Dom za starega človeka pomeni intimen prostor, v katerem bi se naj dobro počutil, v katerem lahko zadovoljuje ostale potrebe. Drugi register je register družbeno-normativnih in funkcionalnih potreb, ki nam govori o organizaciji osebne izkušnje

in identitete. Te potrebe nam oblikujejo življenje in omogočajo delovanje v družbi. Tretji register je register specifičnih potreb, ki izhajajo iz posebne ranljivosti univerzalnih potreb pri ljudeh z dolgotrajnimi stiskami. Glavna naloga teh potreb je ohraniti ali vrniti možnost zadovoljevanja univerzalnih potreb. Četrty register je register inovativnih potreb, ki zahteva iskanje novih, nestandardnih odgovorov. Ta register ni nujno povezan s potrebami ranljivih skupin, pogosto pa je, saj je treba za ljudi z izjemnimi potrebami pogosto poiskati nove, nestandardne odgovore, ali pa nas njihova stiska opozarja na nekatere potrebe, ki jih zaradi samoumevnih rešitev sicer v vsakdanjem življenju ne prepoznamo. (Flaker idr., 2008)

– Zadovoljevanje potreb starih ljudi v institucijah

V svojem stanovanju lahko človek po lastnih željah in v lastnem tempu zadovoljuje svoje potrebe in izpolnjuje želje, kar pa se lahko z bivanjem v instituciji zelo spremeni. (Flaker idr., 2008)

Stanovanje omogoča splošno organizacijo bivanja in je hkrati prostor dogajanja nekaterih pomembnih stvari v življenju. Posameznika omeji od drugih prostorov in tako vzpostavlja zasebni (ali gospodinjski) prostor, ki je nasproti javnemu in institucionalnemu. (Flaker idr., 2008)

Stanovanje človeku omogoča zasebnost, ki je, kot pravi Flaker idr. (2008), pogoj za stike z drugimi.

V instituciji se pojavi prostorski problem za zadovoljevanje potrebe po družbi predvsem takrat, ko človek v instituciji prebiva skupaj s kom v sobi. Takrat mora paziti tudi na intimno življenje sostanovalca. Pomembna je solidarnost, ki krati potrebe po druženju posameznega sostanovalca. Seveda se da ta problem rešiti tudi na drugačen način, vendar ne tako enostavno, kot se rešuje potreba po druženju v lastnem stanovanju oziroma bivališču.

– Medgeneracijsko druženje

Pomembno je medgeneracijsko druženje v krogih, kakor tudi druženje lastne generacije. Medgeneracijsko druženje je pomembno zato, ker nudi vzajemno učenje. Je pomembno tako za starega človeka kot tudi za njegovega sogovornika iz druge generacije. Da so takšna druženja tudi kvalitetna, pa je potrebna obojestranska strpnost. Na strani mlajših generacij v smislu, da poskušajo svojega starega sogovornika razumeti, njegove težave in tegobe, pa tudi na strani starega človeka, da poskuša razumeti mlado generacijo, ki nima enakih izkušenj in ga mogoče na podlagi tega obsoja po družbenih stereotipih.

Druženje je za človeka zelo pomembno, saj preko druženja z drugimi ljudmi dobi potrebne informacije, podporo in pomoč.

1.5.2. Socialno delo

Socialno delo je delo, ki dela za ljudi in ne proti njim. Zato je socialno delo z obstoječim sistemom porinjeno v vlogo, ki mora na nek način speljati svoja načela pomoči ljudem skozi labirint trenutno zastavljenih pravil preko zakonodaje.

Socialno delo že zaradi svojega izročila ne more privoliti v mehanizme, ki omogočajo ohranjanje obstoječega sistema, še več, ki vzpostavljajo še hujšega; ta krati več socialnih pravic in ljudi spravljajo v revščino in obup. (Flaker, 2012)

Na področju dela z ljudmi se pogosto poudarja, da je treba med strokovnjakom in uporabnikom postaviti in vzdrževati meje. Kot ugotavlja Flaker (2012), je v stroki socialnega dela skozi birokratizacijo nastalo vse preveč mej, ki delo z ljudmi ovirajo prej, kot pa da ga lajšajo. Socialno delo je stroka, ki bi morala biti ljudem na voljo, vendar skozi vse večjo birokratizacijo postaja čedalje bolj oddaljena od ljudi. Dostopnost socialnega dela je že v latinskem izvoru blizu ljudem. Beseda socius pomeni tovariš, družabnik, zaveznik. (Ramovš, 2003) Razvidno je, da latinski izvor besede socialno, torej tudi socialni delavec, ne predvideva strokovnjaka, ki narekuje, kaj je prav in kaj ne. Tudi po latinskem prevodu so socialni delavci oz. delavke partnerji osebi v stiski, oziroma neki osebi, ki potrebuje pomoč. Partner socialnega dela je strokovnjak iz izkušenj. Še posebej področja, s katerimi se ukvarja socialno delo, konkretno področje dela s starimi ljudmi, so področja, kjer ne moramo reči, da so socialni delavci strokovnjaki na podlagi izkušenj in zato rabimo pomoč strokovnjakov iz izkušenj, saj le on ve, kakšna oblika pomoči bi zanj bila primerna in pri čem jo rabi.

Socialno ne more delovati, če ne spozna celotnega okolja človeka, s katerim dela. Tukaj je tudi razlika med socialnim delom in drugimi vedami, ki pomagajo ljudem. Za socialno delo je pomembno, kako ljudje živijo, s kakšnimi prostorskimi ureditvami se srečujejo, kaj jim je na voljo (tudi na povsem socialnem področju – ustanove, skupine, načini združevanja). Ena od bistvenih operacij socialnega dela je prav ustvarjanje zemljevidov človeških življenj. (Flaker, 2013) Socialni delavec na podlagi odkritega v strukturi življenja starega človeka lahko načrtuje nadaljnjo pomoč človeku. Skupaj bosta odkrila možnosti rešitev, ki jih mogoče ne bi, če ne bi star človek dovolil socialnemu delavcu, da spozna njegovo življenje.

Za socialnega delavca načeloma ni pomembno, ali ima apriorno moč in pooblastilo, da stopi v zasebni prostor. A tudi če ima pooblastila, je nujno, da uporabi orodje dialoga za

odpiranje vrat in da si tudi v kočljivih situacijah prizadeva z uporabnikom pridobiti moč za skupno delovanje. Nemoč, da bi lahko z ljudmi na njihovem terenu ustvaril dialog in deloval skupaj z njimi, lahko socialnega delavca ali delavko pripelje do tega, da premesti osebo v institucionalno okolje, saj se tam ni treba truditi za dialog, strokovnjak ima moč že vnaprej zagotovljeno. (Flaker, 2013)

Pogovor je zelo pomembna spretnost socialnih delavcev. Če pogledamo druge stroke, se zavemo, da tudi v njih uporabljajo pogovor, vendar ta poteka na drugačen način. V socialnem delu delata strokovnjak in ekspert iz izkušenj, v tem primeru star človek, medtem ko recimo v medicini sodelujeta pacient in strokovnjak. Pacientova vloga je le, da preko pogovora pove, kakšne težave ima, ostalo delo je na zdravniku oziroma strokovnjaku. V socialnem delu je zadeva obratna. Socialni delavec ima vlogo, da staremu človeku pomaga pri samostojnem iskanju rešitev.

Če socialne delavce vprašamo, kaj je najpomembnejša spretnost socialnega dela, jih bo gotovo večina zatrdila, da je to pogovor. Seveda poleg pogovarjanja socialni delavci in delavke delajo marsikaj drugega. Zapisujejo, pišejo poročila, dajejo informacije, predvsem pa intervenirajo v okolje, ustvarjajo nove situacije in omogočajo ljudem dostop do sredstev, ki jih potrebujejo, pa jih nimajo. Delo v konkretnem uporabnikovem kontekstu, preurejanje okolja, da bi ljudje živeli boljše, pogosto v velikem delu ni besedno, vsekakor pa ni nujno pogovorno (razen če kot pogovor štejemo vse vrste izmenjav med ljudmi). In vendar ima intervju oziroma, širše, pogovor zagotovo prestižno mesto med orodji socialnega dela, še zlasti v neposrednih stikih z uporabniki. (Flaker, 2013)

Socialni delavec aktivno pomaga staremu človeku pri urejanju svojega življenja na boljše. Pogovor ima pri tem pomembno vlogo, saj le preko pogovora lahko izvemo, kaj si star človek res v življenju želi, kako ima vizijo o sebi v prihodnosti.

V kulturi pogovarjanja v socialnem delu sta dominantni dve izročili: psihoanalitsko ali psihodinamsko, ki je usmerjeno v ozadje pritožbe uporabnika, in pa rogeriansko (client centered), ki je usmerjeno v uporabnikovo razumevanje njegovega lastnega sveta. V nekaterih srečanjih socialnih delavk in delavcev z uporabniki je pogovor cilj sam po sebi, medtem ko je v drugih le sredstvo za doseg ciljev zunaj pogovora. Ne glede na strokovno ideologijo in umestitev v strokovne postopke večina pogovorov, ki jih imajo strokovnjaki z uporabniki, postavi uporabnika v podrejen položaj; pogovor je stigmatizirajoč in še dodatno razvrednoti uporabnika ter ga spravi v zagato. Razlika torej ni v stilu in ideologiji ali pa v deklariranih namenih pogovarjanja in spoznavanja: do takih učinkov pride ne glede na »šolo« pogovarjanja, obravnavno ideologijo. Pogovarjanje strokovnjakov z uporabniki uravnava bolj

abstraktna shema, ki jo določajo družbene vloge strokovnjakov in uporabnikov, še bolj pa stvarne in situacijske ureditve, ki so okvir pogovora. (Flaker, 2013)

Da pa bi socialni delavci in delavke razumeli, kaj se dogaja med ljudmi, se morajo naučiti njihovih jezikov, govorov in govoric, pa tudi poučiti o pravilih, odnosih, običajih itn. Do tu je socialno delo podobno antropologiji. Medtem ko ta prevaja spoznano v globlje pomene struktur in funkcij, se socialno delo zadovolji z neposrednimi pomeni, njihovimi zemljevidi in njihovim preoblikovanjem v akcijo. (Flaker, 2012)

Socialni delavci in drugi strokovnjaki morajo aktivno vključiti uporabnike ne le v spoznavanje situacije, temveč tudi v njeno spreminjanje. Če naj posameznik ohrani svojo človeškost in možnost odločanja in tudi učinkovito spremeni življenjske okoliščine in tok svojega življenja, ne sme biti samo partner, temveč tudi glavni ustvarjalec rešitev. (Flaker, 2013)

Naloga in vloga socialnih delavk in delavcev je, da z jezikom socialnega dela, ki smo se ga učili skozi študij, ozavestimo širšo javnost in naredimo most med starejšo, srednjo in mlado generacijo, kajti prav jezik socialnega dela je orodje, s katerim nam lahko to uspe. To je nov jezik, jezik, ki kaže na spremembe v pojmovanju procesa socialnega dela, na novo paradigmo soustvarjanja pomoči. (Čačinovič Vogrinčič, 2010) Jezik socialnega dela ni vprašanje leksike, terminologije, ta je navadna, ljudska, je bolj vprašanje tvorjenja konceptov, ki imajo lahko tudi drugačno ime, in njihove skladnje. Je vprašanje ravnanja v jeziku in jezika, ki omogoča delovanje. (Flaker, 2012) Jezik socialnega dela je jezik, ki združuje, ki daje moč. To je tudi bistvo jezika socialnega dela, ki spodbuja sodelavce socialnih delavcev k sodelovanju. Socialni delavec potrebuje veliko znanj in veščin, da lahko kvalitetno deluje.

Znanje socialnega dela je namreč raznovrstno. Poznavanje socialne politike, socialne varnosti, izkušnje praktičnega vključevanja oziroma boja proti izključevanju, kritična teorija družbe in analiza doživljanja ljudi so pripravna orodja, ko se hočemo bojevati proti razlaščenju in za ustvarjanje skupnih odgovorov na krizo (Flaker, 2012).

Socialno delo uporablja svoje znanje zato, da stare ljudi vključuje in ne obratno. Za socialnega delavca je najbolj pomembno poimenovanje svojih sodelavcev, ki niso ne pacienti, ne uporabniki, temveč enakovredni sodelavci. To je za starega človeka pomemben občutek, ki mu daje moč. Počuti se pomembnega in zato lažje sprejema odločitve, ki so zanj pomembne. V obratnem primeru jih verjetno ne bi, ker so stari ljudje prepričani (ne vsi, vendar večina), da sebe in svoje dobro postavijo na drugo mesto, na prvem so pa svojci in bližnji.

Socialno delo si prizadeva ljudi poimenovati najprej kot ljudi. Izrazi, kot so »ljudje, ki slišijo glasove«, »ljudje, ki potrebujejo dolgotrajno kontinuirano oskrbo«, »ljudje, ki uživajo

drogo«, »moški, ki ima spolne odnose z moškimi« itn., počasi nadomeščajo stare samostalniške nalepke. (Flaker, 2012)

Socialno delo s starimi ljudmi

Za razumevanje odločitev in življenjskih situacij starih ljudi je nujno biti pristranski (Flaker, 2012), saj na ta način lahko izvemo, kaj ljudje dejansko doživljajo, kakšno je zanje življenje, kaj preživljajo, in še zlasti, kaj si želijo (Flaker, 2012). Pri delu s starim človekom je pomembno, da čuti, da je razumljen na njegov način, ne pa da mu hočemo »soliti pamet« z lastnimi idejami, kako bi moralo njegovo življenje izgledati. Star človek, ki se obrne na socialnega delavca, da skupaj z njim najde rešitev, pričakuje od socialnega delavca, da ga bo poslušal, razumel in mu pomagal, da bosta skupaj obrnila življenjsko situacijo starega človeka na bolje. (Flaker, 2012) Osnova socialnega dela je delo za ljudi. Socialno delo je proizvodnja. (Flaker, 2012) Ne proizvaja produktov, ki jih lahko kupimo na trgu, temveč proizvaja spremembe za ljudi in z ljudmi skupaj.

Stari ljudje so oblikovalci in ustvarjalci kakovostnega življenja. Mali (2013) Naloga socialnega dela je, da ozavešča javnost o tem in da se na tak način odpravlja predsodke, ki so jih deležni stari ljudje.

V socialnem delu s starimi ljudmi zato pozornost namenjamo posebnosti življenjskega sveta starega človeka, da bi skupaj z njim odkrili, raziskali in spoznali družbeni, kulturni in socialni kontekst, v katerem živi in bolj ali manj aktivno deluje. (Mali in Ovčar, 2010)

Ko se socialni delavec začne orientirati v življenjskem svetu starega človeka, začne lažje skupaj z njim graditi življenjsko zgodbo za prihodnost. Ko pozna navade človeka, se mu lažje približa in tako skupaj ustvarjata pot k rešitvam.

V tem kontekstu socialne delavke in delavci zbiramo življenjske zgodbe starih ljudi, njihove pripovedi, saj za intervencijo in pomoč posamezniku potrebujemo znanje in vedenje o socialni realnosti posameznika. (Mali in Ovčar, 2010)

Stari ljudje so polni informacij in kot drugi eksperti iz izkušenj v socialnem delu je prav tako star človek tisti vir informacij, ki bi naj bil za socialno delo najpomembnejši. Pomembno je razumevanje situacije starega človeka. Zato je treba dobiti informacije od starih ljudi samih, saj sami lahko najboljše povedo, kako doživljajo svoje lastne situacije. Preko poslušanja starega človeka mu damo prav tako vedeti, da je njegovo preteklo in trenutno življenje pomembno in mu na ta način zagotavljamo občutek pomembnosti. Stari ljudje so odrinjena skupina in zato velikokrat prikrajšani za ta občutek pomembnosti.

Poslanstvo socialnega dela s starimi ljudmi temelji na povečevanju zmožnosti in sposobnosti starih ljudi za soočanje s težavami in premagovanjem problemov (Mali, 2012, str. 128)

Prav poslušanje starih sogovornikov je zelo pomembno, da konkretne težave in probleme najdemo in skupaj poiščemo njim sprejemljive odločitve in rešitve. Vsak človek ima pravico, da sam izbere kje in na kak način hoče preživeti svoje življenje. Naloga socialnega dela je informiranje ljudi o njihovih možnostih, tako da lahko zase izberejo pravo možnost.

Da se socialni delavec lahko nauči jezika starega človeka, mora nujno biti vključen v njegovo življenje. Vključenost je lahko preko pogovora, ki je najbolj produktiven, če se dogaja v okolju, kjer se star človek počuti domačega, ki je njegov. Na tak način ima občutek moči, saj je v okolju, kjer se sam najboljše počuti.

Socialno delo je glede načina govora in opisovanja ljudi, ki imajo različne težave, posebno, saj v ospredje postavlja človeka in ne težavo, ki jo posameznik ima. Star človek je središče celotnega procesa pomaganja s strani socialnega delavca. Ni bistvo problem, ki ga star človek ima, bistvo za socialnega delavca je, kaj si človek želi, kaj je zanj sprejemljivo.

Poleg povezovanja generacij med seboj je za socialno delo tudi zelo pomembno preučevanje in napredovanje na različnih področjih, ki ga veda pokriva. Zelo pomembno področje, predvsem za smer socialnega dela, ki sva jo midve izbrali, je gerontologija. Pomembno je, da seveda rezultate vsakršnega raziskovanja delimo z drugimi, saj tako ozaveščamo širšo javnost o staranju in procesih, ki jo spremljajo. Bolj kot smo vsi ozaveščeni, kaj se dogaja med procesom staranja na različnih aspektih človekovega življenja, bolj lahko vsak posameznik razume, kaj se z njim ali njegovimi bližjimi dogaja in na podlagi tega nudi pomoč.

Sistem socialnega varstva in materialna varnost starih ljudi

– Socialno varstvo

Socialno varstvo lahko definiramo kot tisti sistem socialne varnosti, ki je v primerjavi z drugimi sistemi, ki izhajajo iz socialnega zavarovanja, izrazito korektiven in subsidiaren. Subsidiaren je glede na to, da dopolnjuje formalne in neformalne sisteme socialne varnosti tam, kjer odpovejo, torej nadomešča družbene odgovore na socialno stisko tako na ravni družine, soseske, skupnosti in socialnih omrežij kot tudi tam, kjer odpovedo socialne funkcije drugih formalnih sistemov (socialne varnosti, socialne politike). (Flaker, 2013)

Slika 1: Elementi socialnega varstva

Socialno varstvo v Sloveniji je sestavljena iz različnih komponent, kot jih opisuje Flaker (2013):

Storitve so opravila, ki jih po naročilu uporabnika ali javnem pooblastilu izvedejo delavci na področju socialnega varstva z namenom izboljšanja kakovosti življenja ali preprečevanja in odpravljanja socialne ogroženosti. Programi so (praviloma kolektivne) dejavnosti, ki jih izvajalci socialnega varstva organizirajo za preprečevanje ali razreševanje socialnih stisk skupin prebivalstva oziroma zaradi izboljšanja njihove kakovosti življenja. Sredstva so materialna in druga sredstva, ki jih v procesih zagotavljanja storitev in programov socialnega varstva nujno potrebujemo za njihovo izvedbo oziroma za doseg njihovih ciljev. Ureditve so tisti netelesni učinki dejavnosti socialnega varstva, ki spreminjajo položaj uporabnika, njegovih odnosov z drugimi v smeri večje socialne varnosti in krepitve njegove družbene moči. (Flaker, 2013)

– Upravičenost do socialnovarstvenih storitev

Za upravičenost do socialnovarstvenih storitev velja, da človek ne zmore z lastnimi (osebnimi ali socialnimi) sredstvi odgovoriti na pomembne izzive svojega življenjskega sveta oziroma si želi nanje odgovoriti na izrazito socialen način. To je povsem subjektivna ocena prosilca oziroma vlagatelja, ki pa je dovolj za začetek obravnave oziroma boljše rečeno dela. Seveda je naloga socialnega delavca, da skupaj z uporabnikom razišče njegov življenjski svet, v tem procesu lahko seveda odkrijeta sredstva, ki jih uporabnik ima na voljo, pa jih prej ni

prepoznal, in je s tem lahko socialno delo oziroma socialnovarstvena storitev zaključena. A sta tudi s tem generirala nekaj, česar prej ni bilo. Potreba po storitvi se torej ne objektivira v realni substanci težave, temveč v stvarnosti skupne akcije socialnega delavca in uporabnika. Delovni odnos je torej pogoj storitve v socialnem varstvu. Če zdravnik torej načeloma zdravi bolnika, le če je bolan, je socialno delo možno le, če z uporabnikom ustvarita delovni odnos. (Flaker, 2013)

– Center za socialno delo

Socialni delavci delujejo v določenih okvirih, ki jih določa center za socialno delo. Center za socialno delo določa, na kaj se socialni delavci osredotočajo pri delu s starimi ljudmi, katera so tista področja, ki so pomembna, da lahko delamo na boljšem življenju starih ljudi.

Področje varstva odraslih in starostnikov v centru za socialno delo obsega (Ramovš, Kladnik in Knific, 1992):

1. Organiziranje različnih služb in dejavnosti, ki starim ljudem olajšajo, oziroma omogočijo življenje v njihovem domačem okolju.
2. Svetovanje starostnikom in njihovim družinskim članom, kadar iščejo pomoč pri premagovanju svojih stisk.
3. Pomoč starim pri iskanju virov za materialno preživetje.
4. Dodeljevanje denarnih pomoči.
5. Organiziranje namestitev v domu za stare in spremljanje tistih, ki so v domu.
6. Vodenje skrbniških zadev.
7. Sodelovanje pri zagotavljanju možnosti za usposabljanje in delo invalidnih oseb v posebnih razmerah.
8. Pomoč odraslim duševno prizadetim osebam pri uveljavljanju njihovih pravic.
9. Delo z ireverzibilnimi alkoholiki in kroničnimi duševnimi bolniki.

Naloge socialnih delavcev na centrih za socialno delo so mnogotere. Socialni delavci iz centrov za socialno delo sicer načeloma ne hodijo k starim ljudem na domove, temveč stari ljudje pridejo do njih s svojimi težavami z željo, da jim oni svetujejo in predstavijo različne možnosti služb in dejavnosti, ki jih organizirajo na centrih za socialno delo. Socialni delavci poleg služb in dejavnosti starim ljudem predstavijo tudi možnosti virov za materialno preživetje. V primerih, ko se star človek odloči za bivanje v domu za stare ljudi, mu socialni delavec na centru za socialno pomoč pomaga pri iskanju primerne doma. Poleg teh so naloge socialnega delavca na centru za socialno delo tudi posredovanje v skrbniških zadevah,

pomoč invalidom, pomoč osebam, ki imajo težave z duševnim zdravjem, pomoč alkoholikom ...

1.5.3. Socialne stiske in težave

Razlikovati moramo med socialno stisko in socialno težavo. Socialne stiske ljudje občutijo na različnih področjih. Stiska povzroča stresne situacije, ki puščajo posledice na različnih področjih življenja. Socialna težava pa je objektivno stanje nekega človeka ali skupine; je stvarno neskladje tega človeka z naravnimi zakonitostmi v sebi in v okolju ter določenimi razmerami in okoliščinami. (Ramovš, Kladnik in Knific, 1992). Stiske doživlja vsak človek na drugačen način. Podobna stiska lahko nekemu povzroča glavobole, drug se zanj sploh zmenil ne bo, saj je doživljanje odvisno od posameznikovih izkušenj in navad.

Socialne težave starih ljudi so mnogotere, materialne in medčloveško-odnosne. Zato je razumljivo, da je problematika starih ljudi eno pomembnih področij sodobne sociale, področje družbenega resorja za odpravljanje socialnih zagat in socialnega dela kot stroke za to. (Ramovš, Kladnik in Knific, 1992)

Težave starih ljudi so velikokrat povezane ene z drugo. Če imajo slabo zdravstveno stanje, je tudi oblikovanje stikov oteženo. Pomembnost socialnih stikov sva že obdelali zgoraj. Pomanjkanje socialnih stikov lahko negativno vpliva na počutje in posledica je poslabšanja psihičnega ali fizičnega stanja. Prav tako je tudi s slabim finančnim stanjem, ki ima lahko direktna ali indirektna vpliva na zdravstveno stanje in posledično na socialne stike kot tudi direktno na socialne stike saj, če ni finančnih zmožnosti, si težko privoščijo druženja, ki seveda producirajo še dodatne stroške (kavice, obiski predstav, članarine pri društvu upokojencev ...).

Stiki z drugimi so v vsakdanjem življenju ljudi zelo pomembni. Potreba po druženju je ena temeljnih človekovih potreb. Vstopanje v medosebne odnose, njihovo oblikovanje, preoblikovanje in prekinjanje je trajna dejavnost vsakega posameznika. (Nastran Ule, 1992, str. 192, v Flaker idr., 2008)

Stari ljudje so pogosto osamljeni, saj se krog prijateljev zmanjšuje. Na zmanjševanje socialne mreže imajo vpliv različni dejavniki. Flaker idr. (2008) pojasnjuje, da na manjšanje socialne mreže, predvsem starih ljudi, vpliva smrt, saj prijatelji ostarijo in umrejo. Kot posledica manjšanja socialne mreže je pogost pojav osamljenost, na katero ima vpliv tudi zdravstveno stanje in z njim gibalna omejenost starih ljudi. Ko človek ni več tako gibčen, enostavno ne more hoditi na obiske in vzdrževati stikov.

Eksistencialni občutek samote, ki izhaja iz fenomenološkega dejstva, da me drugi nikoli ne more povsem razumeti, iz odtujenosti in nezmožnosti sporočanja in razumevanja, je zamenjala dejanska eksistenčna osamljenost. (Flaker, 2012)

Zdravilo proti samo je lahko tudi le en človek, za katerega star človek lahko reče, da ga popolnoma razume. Velikokrat imamo narobno mišljenje, da lahko človeka razume le človek, ki je v enaki situaciji, kot je on sam. Socialno delo je pri tem prav posebna stroka, saj se trudi ljudi razumeti, pa samo socialno delo ni v enaki situaciji kot njegovi sogovorniki.

Osamljenost kot stisko doživljajo najbolj tisti, ki živijo na družbenem robu ali pa so celo iz družbe izrinjeni. To so bolni, stari, nepokretni ... (Flaker, 2012) Osamljenost se pojavi predvsem zato, ker ljudje tudi sami niso več sposobni tako pogosto zahajati v družbo. Osamljenost je posledica individualizma, meščanske ideologije, ki temelji na Robinzonu, ki se mora sam znajti na pustem otoku. Poleg ideologije vzpostavljajo individualizem tudi povsem organizacijski prijemi ločevanja ljudi. Tak primer je šola, ki z ocenjevanjem, discipliniranjem vzpostavi učenca kot predmet pouka, ga s tem vzpostavi kot posebno enoto, kot individualen (osamljen) primer. (Flaker, 2012) Osamljenost je v današnjem času posledica življenja in stresov v njem. Ljudje so pod stresom, saj delajo veliko, za življenje pa ostane zelo malo ali celo nič, zato si po službenem času vzamejo čas namesto za druženje še za kako dodatno pridobitno dejavnost. Seveda je to razumljivo, vendar kratko potegnejo tako stari ljudje kot tudi otroci, ki dobijo od svojih vzornikov prikazano, da je denar pomembnejši od socialne mreže. Razlogi za osamljenost so tudi instrumentalni (nekateri pravijo površinski) odnosi med ljudmi. Taki odnosi ustvarjajo ozračje nezaupanja do drugih in strahu pred razočaranjem, pred tem, da bi nas kdo izkoristil. (Flaker, 2012) K osamljenosti prispeva tudi pomanjkanje finančnih in drugih sredstev. Če nimamo denarja, se ne moremo udeleževati družabnih dogodkov. (Flaker, 2012)

Finančno stanje je pomemben dejavnik pri iskanju družbe, saj se brez finančnih sredstev ne počutimo dovolj psihično močne za iskanje novih prijateljev. Žal v današnjem času velja, koliko imaš, toliko veljaš. Nekateri ljudje pa sploh ne iščejo družbe, saj jim življenje v samoti odgovarja.

Ko ljudje ostanejo doma, je težavnejši odgovor na vprašanje osamljenosti. Število prijateljev in znancev v starosti ali v stiski se progresivno manjša, zmanjšuje se gibljivost in s tem tudi navzočnost v družbenem prostoru, zato je naloga ohranjevanja in širjenja osebnih omrežij pogosto skorajda nemogoča, hkrati pa izredno pomembna. (Flaker, 2013)

Pomembno je, da razlikujemo pojma osamljenost in samota, saj sta pomena zelo različna. Samota ni isto kakor osamljenost, med njima je treba razlikovati. Res sta skoraj sinonimni

besedi, vendar prvi izraz vsebuje pasivno obliko osamljen in govori o tem, da so človeka zapustili drugi, da se mu je to zgodilo. Pri besedi »samota« tega ne moremo trditi – človek se je lahko osamil tudi sam, zato bi veljalo slednjo uporabiti za označitev stanja, ko je človek sam, morda zato, ker si to želi. (Flaker, 2012) Vsekakor pa sta pojma povezana, saj preveč samote pelje v osamljenost, ki pa slabo vpliva na človekov razvoj. Osamljenost daje občutek manjvrednosti. Obstajajo tudi ljudje, ki potrebujejo več samote, vendar za to niso nič bolj osamljeni kot tisti, ki so manjkrat sami.

Osamljenost ni vedno odvisna od pomanjkanja neposrednih stikov z ljudmi. Človek se lahko počuti osamljenega tudi v družbi ali pa se ne čuti osamljenega, četudi je sam. V družbi lahko naletimo na posameznike, ki se, obdani s prijatelji in znanci, počutijo zelo osamele. Lahko pa se tudi zgodi, da so v domovih za starostnike taki, ki se ne družijo z drugimi starostniki, pa zato niso prav nič osamljeni. Zato je treba osamljenost razumeti kot subjektiven fenomen. (Mali, 2002, str. 319)

Oblike pomoči starim ljudem

Skrb za stare ljudi je bila na začetku 20. stoletja humanitarna dejavnost, v tem stoletju pa zgolj priložnost ta dober zaslužek, ustvarjanje profita, pridobivanje kapitala. (Flaker, 2012)

Profit se ustvarja preko pravic iz sistema socialne varnosti, prav tako kot tudi pri institucionalizaciji ljudi ali pomoči ljudem na domu. Vse je potrebno plačati, pri vsem ima nekdo dobiček. Velikokrat sva že slišali, da so stari ljudje srečni, ker lahko živijo doma v domačem okolju v domači hiši. Te želje je potrebno pri ljudeh upoštevati.

Stari ljudje potrebujejo življenje v domačem okolju, ne v instituciji, in to jim je treba omogočiti. Imajo vso pravico, da resnično sami odločajo o tem, ali bi šli v dom ali ne. Zaradi pomanjkanja alternativ te pravice dejansko nimajo, ostaja le formalizem. Alternativa bi morala biti v pravici, da sami izrazijo, kaj potrebujejo in si želijo, da predlagajo odgovore na svoje potrebe in sooblikujejo storitve in službe, ki naj bi jih izvajale. (Flaker, 2012)

Posledica izključevanj in ovir starih ljudi za sodelovanje je odvisnost od drugih (domačih, sosedov, znancev) in občutek, da so tem drugim v breme. V sodobnem svetu se počutijo negotovo, pogosto imajo občutke nemoči in odvečnosti. Vse življenje so delali, ko pa ne morejo več in so za zagotavljanje osnovnih potreb odvisni od drugih, pride kriza: hočejo se odmakniti, nočejo biti v napoto. (Flaker, 2012)

Ko govorimo o izključevanju starih ljudi, mislimo tudi na izgubo in zanemarjanje znanja, ki ga stari imajo. (Flaker, 2012)

Glede na način pomoči poznamo naslednje oblike pomoči (Flaker idr., 2008):

1. *Svetovanje* je način podpore, ki staremu človeku omogoča s pomočjo »tuje ekspertize«, da sam reši svojo težavo. V socialnem delu nudimo različne vrste svetovanj, ki staremu človeku zagotovi razbremenitev, gotovost in reševanje vprašanja smisla. Pomaga pri razumevanju situacije in odkrivanju rešitev za težavo. Star človek se z različnimi stiskami in problemi lahko obrne na socialnega delavca, ki mu bo preko svetovanja pomagal najti rešitev, ki bo za starega človeka sprejemljiva in primerna.
2. *Pogovor* je lahko del svetovanja ali pa samostojna oblika pomoči. Ta oblika pomoči ne zahteva strokovnjaka kot sogovornika, saj je lahko izvedena med enakovrednimi sogovorniki oziroma sogovorniki, ki so eksperti iz izkušenj. Za pogovor star človek lahko uporabi svojo socialno mrežo. Odvisno od razloga za pogovor bo izbral tudi primerne sogovornika, če je le možno, da izbira med sogovorniki. Najpogosteje pogovor izvede s partnerjem (če ga (še) ima) ali sorodniki ali prijatelji.
3. *Mediacija* pa pri delu zahteva prisotnost strokovnjaka, mediatorja, ki posreduje med ljudmi, ki se znajdejo v konfliktni situaciji. To je oblika pomoči, ki pomaga pri dogovoru in iskanju rešitev, ki so za obe strani sprejemljivi. Pogosto se uporablja v izogib reševanja problemov na sodišču. V primeru, da se star človek znajde v sporu z nekom in se sodišču zdi, da je mediacija primerna za reševanje tega spora, se star človek in človek, s katerim je v sporu, srečujeta na srečanjih z mediatorjem, ki jima pomaga spor rešiti.
4. *Krepitev* je pomembna za skupine, ki so na t. i. robu revščine, kot v najinem primeru stari ljudje. Stari ljudje imajo skozi odrinjenost na rob revščine veliko potrebo po pomoči in se lahko zaradi tega počutijo manjvredne, situacija ima močan vpliv na njihovo samozavest. Posledica tega je, da ljudje čutijo breme, ki dodatno slabo vpliva na reševanje problema oziroma problemov. Krepitev je za stare ljudi zelo pomembna, saj poskrbi za razbremenitev, pogled na probleme in predvsem na možne rešitve postane jasnejši.
5. *Analiza tveganja* se uporablja predvsem pri raziskovanju možnih neželenih razpletov pri reševanju problemov. Staremu človeku omogoča pogled v prihodnost in zagotavljanje občutka varnosti, čeprav določeni razpleti niso taki, kot bi si jih želeli. Skupaj s starim človekom analiziramo možne razplete in jih ubesedimo tako, da postanejo jasni in možni.

6. *Varstvo* je potrebno kot pri svojcih tako tudi pri starih ljudeh. Varstvo je na nek način zagotovljeno preko analize tveganja. Ko se zavedamo, da do določene neželene situacije lahko pride, se počutimo varnejše, če do nje pride, saj smo na nek način nanjo prav tako pripravljene. Tako se bo tudi star človek počutil bolj varnega, tudi, če končni razplet ne bo najbolj željen, saj bo vedel, da je bil tudi ta razplet možen. Vzbuja mu bo manj straha in večji občutek varnosti.
7. *Zagovorništvo* je način varovanja in zaščite pravic v različnih situacijah. Pogosto so prav stari ljudje tisti, ki rabijo zagovornike, saj njihov glas pogosto ni slišan in so njihove želje in cilji skozi to neuresničeni oziroma celo zanemarjeni. Če ima star človek zagovornika, mu ta pomaga pri uresničevanju njegovih želja in ciljev in mu da možnost, da jih tudi uresniči.
8. *Terensko delo* se navezuje na konkretne situacije. Pomaga pri problematičnih situacijah v zvezi s stanovanjem, stiki in deloma tudi na področju institucionalne kariere, kjer z obiski na terenu omogoča bivanje v skupnosti.

Pogovor je ena najbolj osnovnih načinov pomoči, ki je po eni strani samostojna oblika pomoči, po drugi strani pa oblika, ki je prisotna pri vseh oblikah pomoči. Kot samostojna oblika je lahko strokovna ali pa tudi ne in kot strokovna oblika zahteva prisotnost strokovnjaka, ki je lahko iz različnih strok. Tako staremu človeku lahko preko pogovora pomaga socialni delavec, zdravnik, psihiater idr. Z nestrokovno pomočjo mu preko pogovora lahko pomagajo svojci, prijatelji, znanci idr. Iz pogovora izhaja svetovanje, ki je prav tako lahko strokovno ali laično. Laično svetovanje oziroma svetovanje, ki ga izvajajo prijatelji, znanci idr., je manj obsežno kot pa strokovno, ki mora biti osnovano na preverjenih informacijah. Prav tako je pogovor kot oblika pomoči prisoten pri mediaciji. To je oblika pomoči, ki nujno zahteva strokovnjaka kot prisotnega oziroma osebo, ki je popolnoma objektivna v dani situaciji. Mediacija je proces reševanja sporov, ki se izvaja zunaj sodišča. Mediator je neodvisna oseba, ki v situaciji mora biti nevtralen. Krepitev moči je pomemben dejavnik pogovora in zelo pomembna večšina predvsem pri socialnem delu. Pomembno je, da krepitev moči uporabljamo pri delu z vsemi sogovorniki, najpomembneje pa je, da krepitev moči uporabljamo pri šibkejših skupinah, ki imajo svoje moči že oslABLJENE. Ena takih skupin so vsekakor stari ljudje. Krepitev moči lahko dosežemo prav tako preko zagovorništva. Zagovornik zastopa starega človeka, ko njegov glas ni slišan. Pomaga mu, da pridobi pravice, ki mu pripadajo, in doseže cilje, ki si jih želi. Zagovornik mora biti s situacijo starega človeka dobro seznanjen in o njegovih težavah informiran. Do informacij najlažje pride preko

terenskega dela, ko pride v osebni prostor starega človeka, torej tja, kjer se star človek počuti najbolj varnega. Terensko delo je delo na konkretni situaciji. Izvajajo ga strokovnjaki ali prostovoljci, ki pomagajo pri situacijah, ki starim ljudem povzročajo težave. V nekaterih primerih s terenskim delom starim ljudem omogočamo bivanje doma in tako dobijo močnejši občutek varnosti, kot bi ga če bi živeli v institucijah. Občutek varnosti se pri starih ljudeh vzpodbuja z vsemi oblikami pomoči. Najbolj pa je zagotovljen z analizo tveganja, ki je oblika, pri kateri preko pogovora analiziramo situacije, ki se lahko zgodijo pri reševanju problema. Analizo tveganja lahko izvajajo tudi laiki, vendar ne na tako strokoven način kot strokovnjaki. Na nek način jo izvajamo sami, ko poskušamo predvideti, kake posledice nam bodo prinesle določene odločitve. Te posledice so lahko pozitivne pa tudi negativne. Pomembno je, da se jih zavedamo in tako tudi stari ljudje, da se ob možnih neželenih razpletih situacij še vedno počutijo varne.

Pri pomoči starim ljudem ima socialno delo zelo veliko vlogo, saj je prav socialno delo tisto, katerega poslanstvo je pomoč ljudem med ljudmi. Socialno delo daje ljudem občutek varnosti.

Varnost je nasprotje strahu. Varnost nam dajeta bližina sočloveka in varen prostor. Odsotnost strahu in sramu doživimo, ko verjamemo v svoje delo in vase. A tudi za to potrebujemo varnost in nekoga, ki je z nami. (Flaker, 2012)

Vloga družine pri skrbi za stare ljudi

Flaker idr. (2008) pojasnjuje, da življenje v ustanovi oziroma izven nje bistveno nima vpliva na širino socialne mreže človeka. Tudi stari ljudje, ki živijo doma imajo manjšo socialno mrežo, ki se omejuje zlasti na družinske člane. Stari ljudje imajo doma še sosede in ljudi s katerimi vzdržujejo odnose, ki so plod menjave dobrin.

Naraščajoča družinska raznolikost je tudi medgeneracijske stike spletla v nepredvidljivo mrežo kompleksnosti. Čeprav je družinska raznolikost po eni strani zmanjšala stopnjo prekrivanja generacijskih naracij, pa je podaljševanje življenjske dobe bolj utrdilo časovne povezave med generacijami. Gre za pojav povečane vertikalizacije večgeneracijskih družin, za katere so značilni tesnejši stiki med generacijami. (Švab, 2006, str. 63)

Ker po mnenju Flakerja idr. (2008) neformalne pomoči močno primanjkuje, bi bilo potrebno iskati rešitve na tem področju, ki se nama zdi zelo pomembno, saj pomoč na terenu omogoča ljudem, ki bi v obratnem primeru bili primorani k institucionalizaciji, da živijo doma, v domačem okolju.

Življenje starega človeka je usmerjeno pretežno v interakcijo s partnerjem in otroki. Ugotavljajo, da so partner, otroci, sorodniki, prijatelji in sosedje pomemben potencial za starega človeka. Socialna opora, ki jo star človek dobi v tem okviru, pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in njegovo počutje. Uravnava napetost stresa in posameznikovo zdravje. (Hojnik-Zupanc, 1999, str. 141)

Kakovostno življenje je v vseh življenjskih obdobjih odvisno od dobrega razmerja med osebno samostojnostjo in ustrežno vpetostjo v medčloveške povezave. Uspelo človekovanje je ravnotežje med zrelo osebno samostojnostjo in dobrim človeškim občestvovanjem z ljudmi. Človek potrebuje za svoj razvoj družbo drugih ljudi in samoto; kdor ni sposoben samote, tudi v družbi ni ustvarjalen in tvoren. Seveda velja tudi obratno [...]. (Ramovš, 2003)

Staranje vpliva na socialne mreže, na izbiro ljudi, s katerimi se družimo, in na način, kako to počnemo. Še bolj pomembno pa je, da velja tudi narobe. Socialne mreže vplivajo na staranje – kar pomeni, da ne moremo razumeti socialnih vidikov staranja, če ne poznamo obsega socialnih vezi, njihovih potencialov, kvalitet in učinkov. (Dragoš, 2000, str. 293)

V starosti ima socialna mreža drugačen pomen, ki se odlikuje tudi v načinu njene širitve. Socialna mreža ima uporabno funkcijo, bodisi na področju informiranja ali pomoči.

Strokovnjaki ugotavljajo, da se socialne mreže starih ljudi razlikujejo od tistih, ki jih imajo mlajši. Glede na posebne potrebe, ki jih imajo starejši, so te mreže ožje. Socialne mreže pomembno vplivajo na uspešno staranje, saj zagotavljajo več podpore in tako pomagajo starim ljudem nadomestiti izgube, s katerimi se soočajo. Ljudje, ki to mrežo sestavljajo, lahko po drugi strani tudi ovirajo uspešno prilagoditev na staranje. To se zgodi v primeru, če zanemarijo potrebo po spodbujanju neodvisnosti, ko se odzivajo na zdravstvene in socialne omejitve starega človeka. (Milošević Arnold, 2000, str. 254)

Najmanjša omrežja druženja imajo po Novak idr. (2004) osebe, ki so stare nad 65 let, kar pomeni zelo slabo podporo socialne mreže v primerih manjše ali večje materialne opore. Prav tako so prikrajšani pri prejemanju emocionalne opore. Ta je odvisna od višine izobrazbe in zakonskega stana. V primeru bolezni imajo samske osebe večjo socialno oporo kot osebe v zvezi ali ovdoveli.

Na prvi pogled se zdi čudno, zakaj bi samske osebe prejemale večjo socialno oporo, a ob premisleku postane očitno, da je to povezano s solidarnostjo družbe in s preprostim mišljenjem, da star človek v zvezi, velja za človeka, ki ima nekoga ob sebi in nima tako

močne potrebe po zunanji socialni opori. Star človek, ki je samski, pa v družbi velja za osamljenega. Družba verjetno na podlagi takšnega razmišljanja nudi samskim osebam večjo socialno oporo.

1.5.4. Socialni kapital in socialna opora

Socialni kapital

Socialni kapital starega človeka so ljudje, ki mu na katerikoli način pomagajo pri premagovanju vsakodnevnih stresnih situacij. To je lahko formalna ali neformalna oskrba starega človeka. Večji pomen ima neformalna oskrba, saj temelji na družinskih članih in prijateljih starega človeka, na katere je navajen in jim zaupa, zato lažje sprejema pomoč iz te socialne mreže. Ker se formalna oskrba po večini plačuje, je za starega človeka to še dodatno breme in se zato ne morejo ali nočejo odločiti za to obliko oskrbe. V nasprotju s formalno oskrbo je neformalna oskrba brezplačna oziroma za starega človeka cenejša.

Formalna in neformalna oskrba se druga drugo dopolnjujeta. Oblike formalne pomoči dopolnjujejo oskrbo starega človeka na domu, prav tako pa svojci in prostovoljci prispevajo k kakovosti življenja starega človeka v ustanovi. Formalna in neformalna oskrba se medsebojno dopolnjujeta in izključujeta slabosti druga druge. Formalna oskrba teži k brezosebni oskrbi starega človeka, kjer jo podkrepi neformalna, saj jo izvajajo ljudje, ki imajo do starega človeka osebni odnos. Problem neformalne oskrbe je v tem, da ji primanjkuje formalnega znanja in dela napake zaradi stresa. Pri tem neformalno oskrbo podkrepi formalna, ki ima strokovno znanje za oskrbo starega človeka. Učinkovita usklajenost med formalno in neformalno oskrbo lahko nastane z medsebojnim spoznavanjem, učinkovitim komuniciranjem in naklonjenim sodelovanjem (Ramovš, 2020).

Imamo torej storitve, ki niso v svojem izhodišču socialne, a jih uporabljamo v sistemu socialnega varstva (npr. prevozi); potem socialne storitve same po sebi, ki jih uporabljamo v socialnem varstvu (koordinacija oskrbe) in nazadnje tiste socialne storitve, ki jih opravljamo zunaj socialnega varstva, a so vseeno po svojem namenu in načinu izvajanja socialne. (Flaker, 2013)

Slika 2: Izvajalci po sektorjih

Socialni kapital je kakovostni izraz kombinacije treh mrežnih lastnosti (Dragoš in Leskošek, 2003, str. 43):

1. navzočnost pomembnih virov, ki jih vsebuje določeno socialno omrežje;
2. dosegljivost teh virov za pripadnike mreže;
3. uporabnosti teh virov za posameznike in skupine v smislu uspešnosti in učinkovitosti glede na zastavljene cilje in stroške.

Kljub nekaterim konceptualnim razlikam narašča soglasje, da je smiselno s socialnim kapitalom označevati tiste lastnosti, s katerimi posamezniki svoj položaj v socialnih omrežjih in drugih strukturah pretvarjajo v svojo korist. Iz tega lahko izpeljemo nekaj pomembnih poudarkov v zvezi z makroučinki (Novak idr., 2004, str. 146):

1. Količino socialnega kapitala določajo viri, ki so posameznikom dosegljivi zaradi umeščenosti v socialnih omrežjih in povezavah z drugimi posamezniki, skupinami, skupnostmi.
2. Mikro in makro učinki socialnega kapitala so odvisni od strukture socialnih omrežij in homofilskih nagnjenj pri vzpostavljanju vezi.

3. Ker so družbene skupine različno stratificirane, se kombiniranje tega strukturnega dejavnika s homofilskimi tendencami izraža kot neenaka opremljenost posameznikov, skupin ali celih skupnosti s socialni kapitalom.

Značilnost javnega sektorja je, da ga je bodisi ustanovila država (lokalna ali nacionalna) ali pa mu je podelila koncesijo za izvajanje javne službe. Za storitve v javnem sektorju to pomeni dvoje: predvsem, da so storitve javne – morajo biti dostopne vsakomur, ki jih potrebuje. Javne storitve so javno dobro, ki naj bo na voljo vsakomur. Druga implikacija je, da te storitve tudi financira država, vendar to ne velja za vse storitve. Nekatere storitve deloma plačujejo uporabniki sami (zdaj institucionalno varstvo), država pa z javnimi sredstvi doplačuje tistim, ki ne zmorejo cene, hkrati pa ceno določi država. S tem naj bi država zagotovila dostop do javnih storitev vsem, ki storitve potrebujejo za primerljivo ceno. Izvajalce javnega sektorja lahko torej definiramo kot tiste, ki zagotavljajo vsem dostopne storitve. (Flaker, 2013)

V tem je tudi bistvena razlika med javno službo in prostovoljnim, zasebnim in neformalnim sektorjem. Tudi ti lahko izvajajo primerljive storitve – za trg (zasebni sektor), za posebne skupine prebivalstva (prostovoljni sektor) ali za svoje sorodnike, prijatelje, sosede ali sotrpine (neformalni sektor). Pri taki neregulirani ponudbi pogosto pride do fenomena višanja praga. Ti sektorji lahko zavrnejo uporabnika, ker ne more plačati storitve, ker se ne vklaplja v koncept dela, ker se je komu zameril ipd. Javni sektor tega ne more in ne sme narediti, javna mreža mora biti zasnovana tako, da je vsaj nekje v javni mreži neka služba, ki bo zagotovila pomoč, podporo ali oskrbo človeku, ki jo potrebuje. (Flaker, 2013)

Neformalni sektor izvaja storitve lahko na neformalni način ali s podporo strokovnjakov (izvajalcev socialnega varstva) znotraj programov ali pa se kot podizvajalci pri posameznih storitvah vključujejo v izvajanje posameznih delov storitev (npr. pri osebnih paketih storitev, osebni pomočnik). Njihovo vključevanje je lahko prostovoljno in neplačano, lahko pa opravljajo posamezne dele storitev proti plačilu (npr. osebni pomočnik, na podlagi osebnega načrta ipd.). (Flaker, 2013)

Prostovoljni sektor je tak, kot obstaja, ponesrečen hibrid različnih silnic. Organiziran je večinoma v obliki društev, a deluje na način neprofitnih podjetij. Kazalo bi razmisliti o preoblikovanju prostovoljnega sektorja, tako da bi bila jasna delitev med društvi, ki imajo aktivno članstvo, ki so jim namenjeni programi, ki jih izvajajo društva, ki imajo demokratično ureditev, kjer so na primer vodstveni mandati omejeni itd. in zasebnimi neprofitnimi zavodi,

kjer je možna menedžerska struktura, ki jim je namen zagotavljati storitve, ki so odgovorni plačniku itd. (Flaker, 2013)

Ravni poklicnih profilov v socialnem varstvu so (Flaker, 2013):

1. *Strokovni delavci usposobljeni za delo v socialnem varstvu (strokovni izpit), bivši strokovni delavci:* Socialni delavci so za starega človeka vstop v mrežo socialnovarstvenih storitev. Socialni delavec staremu človeku predstavi možne programe in pravice, do katerih je upravičen. Psihologi staremu človeku pomagajo pri premagovanju problemov. Staremu človeku so v oporo pri reševanju težav in pomagajo pri reševanju konfliktov. Nekateri konflikti so tako kompleksni, da pri reševanju težav mora star človek po pomoč k pravniku. Pomoč delovnega terapevta star človek prejme, ko se zdravstveno stanje poslabša v tolikšni meri, da se določenih veščin mora ponovno naučiti. Sociologi se ukvarjajo s preučevanjem družbe in družbenih pojavov, tako tudi starih ljudi. Strokovnjaki z dodatno izobrazbo ali usposobitvijo izvajajo se dodatne storitve, s katerimi s starimi ljudmi iščejo rešitve za njihove težave. S koordiniranjem storitev zagotovijo, da stari ljudje lahko izberejo med storitvami, ki so za njih najboljše. Preko zastopništva in zagovorništva se strokovni delavci borijo za pravice starih ljudi in na ta način poskušajo izboljšati kakovost življenja starih ljudi. Svetovanje ima kot oblika pomoči različna področja delovanja. Strokovnjak lahko izvaja svetovanje družini starega človeka in jim pomaga, da se skupaj lotijo reševanja problemov, ki so povezani s starim človekom. Pomemben je razvoj socialnovarstvenih storitev, za katerega je poskrbljeno preko raziskovanj potreb starih ljudi.
2. *Strokovni delavci brez strokovnega izpita (visoka izobrazba):* Zdravstveni delavci imajo v življenju starega človeka velik pomen, saj se zdravstveno stanje v starosti konstantno slabša. Za starega človeka je pomembno, da se tudi v starosti izobražuje in sledi trendom moderne družbe. Pri tem mu lahko pomagajo informatiki na univerzah za tretje življenjsko obdobje, ki starega človeka učijo veščin z novodobnimi tehnologijami. Prav tako se star človek sreča z upravnimi delavci, ko ureja različne potrebne dokumente ali poda prošnjo za sprejem v dom za stare.
3. *Kvalificirani delavci (nižja izobrazba + posebna kvalifikacija):* S socialnimi oskrbovankami se srečajo stari ljudje, ki potrebujejo pomoč na domu. Socialne oskrbovalke lahko delajo v okviru doma za stare. Njihove vloge pri starih ljudeh so raznolike, saj so take tudi potrebe starih ljudi. Lahko prevzamejo vlogo animatorja, ki staremu človeku dela družbo in ga s tem malo razvedri, in sicer tudi kot gospodinja

pomaga pri hišnih opravilih. Med naloge socialne oskrbovalke spada tudi negovanje starega človeka, ki potrebuje pomoč pri vzdrževanju osebne higiene. Spremljevalci spremljajo starega človeka k pomembnim terminom, ki se jih sam ne bi mogel iz različnih razlogov udeležiti. Osebni pomočnik ima nalogo, da staremu človeku zagotavlja neodvisnost od svojcev, ker jim star človek noče biti v breme.

4. *Za socialno varstvo nekvalificirani delavci:* Čistilke staremu človeku pomagajo pri vzdrževanju urejenega bivalnega okolja. Z njimi se star človek najpogosteje sreča v domu za stare, saj v domačem okolju za urejenost stanovanja poskrbijo svojci ali socialna oskrbovalka. Prav tako se v domu za stare ljudi sreča s hišnikom, ki skrbi za delovanje tehničnih pripomočkov, ki so na voljo stanovalcem doma za stare ljudi.
5. *Prostovoljni sodelavci:* Prostovoljci pogosto zavzamejo različne vloge do starih ljudi. Obenem so lahko svetovalci, ki starega človeka poslušajo in mu svetujejo pri reševanju težav. Spremljajo jih k zdravniku, na urade, sprehode in kamor se skupaj s starim človekom dogovorijo. Kot družabniki starega človeka animirajo in mu s tem polepšajo življenje. Staremu človeku pomagajo pri učenju novih stvari ter jih v danih situacijah tudi varujejo na različne načine.

Razlog za odlaganje pomoči iz formalnega sektorja je prag subsidiarnosti oziroma »prag stigmatizacije«. (Flaker, 2016) Ko star človek rabi pomoč iz formalnega sektorja, ima občutek stigmatizacije. Ko mora v dom za stare ljudi, se počuti nemočnega, saj mora svoj dom zapustiti in živeti v skupnosti. Počutje v domu za stare je pa odvisno od zmožnosti starega človeka, da se prilagodi novi življenjski situaciji oziroma od tega, kolikšna je bila možnost, da se sam za ta korak odloči. Tudi organizirana pomoč na domu za starega človeka pomeni, da ne zmore več sam, kar mu lahko da občutek stigmatizacije.

Težko si je predstavljati ta občutek, da nek povsem tujec pride na tvoj dom in skrbi za najbolj intimne stvari, kar so lahko. Te zadeve ne obsegajo samo pospravljanja in skrbi za hrano, temveč v veliko primerih tudi skrb za higieno. Zato se veliko starih ljudi raje odloča za pomoč s strani neformalne socialne mreže.

V preteklosti so za revne ljudi poskrbeli za to specializirane skupine ljudi, kot pravi Flaker (2012). Že takrat je bila politika pomoči revnim in pomoči potrebnim skupinam ljudi zasnovana in opazovana s strani absolutističnega vladarja oziroma s strani ljudi, ki so to počeli v njegovem imenu.

V današnjem času je skrb za stare ljudi del socialnovarstvene politike, ki pa je zasnovana na način, da veliko koristi od nje nimajo. Skrb je posledično prenesena predvsem na družinske člane, ki pa so del neformalne mreže starih ljudi.

Neformalna mreža temelji na medosebnih odnosih in solidarnosti in je v večji meri recipročna kot formalna mreža. Samostojnost v starosti se ne izpolnjuje zgolj s prejetjem pomoči ob upadanju življenjskih moči, ampak tudi z recipročnim procesom izkoriščanja preostalih življenjskih sposobnosti, kar zadovoljuje potrebo počutiti se potrebnega. To je pri osebi, ki zgublja fizične in družbene zmožnosti, še posebej pomembno. (Hojnik-Zupanc, 1999, str. 133)

Odnosi v neformalni mreži temeljijo na zaupanju, zato je ljudem lažje deliti tudi neprijetne utrinke iz življenja. Lažje prav tako sprejmejo pomoč pri umivanju, kar je ena najintimnejših del pri nudenju pomoči. Zaupanje je prav tako pomembno pri čiščenju bivalnega prostora. Ljudje imamo v svojih stanovanjih veliko stvari, ki imajo lahko osebno veliko vrednost, saj smo čustveno navezani na njih. Pomočniki iz neformalne mreže poznajo različne navezanosti človeka na določene predmete ter tudi navade, katerim sledijo, da se dobro počutijo v svojih štirih stenah. Zato je človek bolj sproščen, ko mu pomaga neformalna mreža pomočnikov.

Razlikujemo pet vidikov socialne opore oziroma pomoči (Novak idr., 2004):

1. Neformalna opora je opora, nudena drugim, neformalni sektor pa je vir opore za posameznikove potrebe, ki ga lahko sestavljajo sorodniki in prijatelji.
2. Neformalna opora je neinstitucionalna opora in je ločena od države, trga in prostovoljnega sektorja, izvira pa iz odnosov znotraj družine in skupnosti.
3. Neformalna opora je brezplačna in se izvaja na domu uporabnika. Ekonomski stroški neformalne opore so visoki, saj poleg neposrednih stroškov vključujejo še dodatne stroške, kot so stroški za hrano, transport ter stroški izgubljenih priložnosti za zaslužek.
4. Vir neformalne opore so sorodniki, saj izvira iz normativne dolžnosti sorodstva in prijateljstva. V tem pogledu se neformalni sektor razlikuje od prostovoljnega.
5. Neformalna opora se večinoma nanaša na oporo posameznikom, ki bi sicer potrebovali institucionalno oporo. Gre za otroke in odrasle s posebnimi potrebami, za stare ljudi in za osebe z dolgotrajnimi boleznimi.

Oporo staremu človeku najpogosteje nudijo svojci, ki so del neformalne socialne oporne mreže. Svojci niso vezani na državo, trg, kar pomeni, da pomoč staremu človeku nudijo neprofitno. Izhaja iz odnosov v družini, pogosto brez pisnih določil in formalnih zahtev. Prednost opore nudene s strani svojcev je, da jo izvajajo na domu starega človeka. Če pogledamo s finančne perspektive, pa je ta način nudenja pomoči dražji, saj svojci časa nimajo plačanega, kriti pa tudi niso stroški morebitnega prevoza do doma starega človeka. Preko neformalne podpore svojcev staremu človeku se lahko bivanje v instituciji premakne za nekaj časa v prihodnost, kar staremu človeku omogoča bivanje v domačem okolju.

– Socialna opora

Glavni vir socialne opore starejšim osebam predstavljajo njihovi otroci. Tudi pri druženju predstavljajo velik del opore, kjer so običajno ključni vir opore prijatelji. V primeru materialne pomoči (finančna opora, manjša in večja materialna opora) se starejši večinoma zatekajo k otrokom, ostalim sorodnikom, bratom in/ali sestram, prijateljem in v primeru manjše in večje materialne opore k sosedom. (Dremelj, 2003)

Socialna opora je odgovor na tveganj, ki je po Flakerju idr. (2008) nasprotje gotovosti. Novejši avtorji, kot so House, Vaux in Burleson, poudarjajo, da je socialna opora tudi kompleksen interakcijski in komunikacijski proces. Kot opisuje Kogovšek (2001, v Bitenc, 2003, str. 7–8), je Vaux (1988) socialno oporo opredelil kot koncept višjega reda in dinamični proces transakcij med osebo in njenim opornim omrežjem. Razdelil jo je na tri osnovne konstrukte, in sicer:

1. Viri so tisti deli socialnega omrežja, na katere se posameznik lahko obrne po pomoč in različno oporo za doseganje svojih ciljev in zadovoljitev potreb.
2. Viri socialne opore staremu človeku so po navadi svojci in prijatelji. To je ožja socialna mreža, ki je s starim človekom močno povezana, zato mu zagotavljajo občutek varnosti, da se na njih lahko zanese.
3. Oblike socialne opore pomenijo različna spontana ali namerna dejanja z namenom pomoči posamezniku (zagotavljanje blaga in storitev ter izražanje naklonjenosti in vrednotenje).
4. Različne oblike socialne opore staremu človeku lahko nudijo posamezniki ali pa službe, kot sva opisali zgoraj.
5. Posameznikova subjektivna zaznava opore pokaže, kako dobra je socialna opora in kako dobro izpolnjuje svoj namen.

Socialna opora je kvalitetno izvedena, če se star človek začne zavedati opore, dejansko čuti njene učinke, saj se počuti bolje. Ponovno se mu odprejo možne rešitve za izhod iz stresne situacije, zaradi katere je potreboval oporo.

Z leti se je, v poplavi različnih definicij, oblikoval skupni dogovor o štirih najpomembnejših skupinah socialne opore (Bitenc, 2003, str. 10):

- materialno ali socialno instrumentalno oporo priskrbijo specializirane osebe, ki so funkcionalno zamenljive – gre za socialno oporo, ki se nanaša na izmenjavo materialnih uslug, manjših storitev in denarja;
- informacijsko oporo zagotavljajo osebe, ki so v tesnem odnosu s posameznikom – gre za socialno oporo, ki se nanaša na izmenjavo informacij, ki posamezniku pomagajo pri odločanju in soočanju s problematičnimi situacijami;
- emocionalno oporo priskrbijo osebe, ki so s posameznikom v močnem odnosu in z njim intimno povezane – gre za socialno oporo v obliki informacije, da je posameznik cenjen in sprejet, kar mu pomaga tudi ob premagovanju življenjskih kriz;
- neformalno druženje izpolnjuje potrebo po socialnih stikih.

Hlebec in Kogovšek (2006, str. 65) navajata naslednje opore: opora v obliki druženja z ostalimi, finančna opora v obliki materialne pomoči, manjša materialna opora, emocionalna opora, večja materialna ali prenova hiše, opora v primeru bolezni.

Opora, ki jo ljudje v stiski potrebujejo, je lahko različna. Nekateri potrebujejo le malo družbe, medtem ko drugi potrebujejo konkretno pomoč pri različnih težavah.

1.5.5. Sociologija

Socialna mreža

Socialna mreža so ljudje, ki jih poznamo in na katere se lahko v stiski obrnemo, torej družina, prijatelji, sosedi, znanci, in pa formalna mreža, ki jo sestavljajo različne službe, med drugim socialno delo. V socialni mreži lahko dobimo socialno oporo, vendar je krog ljudi, ki jo nudijo, veliko manjši od celotne socialne mreže. Od socialnega kapitala v socialni mreži je odvisno, koliko socialne opore bomo dobili, saj je socialni kapital večji z večjo povezanostjo članov socialne mreže, ki pa med vsemi člani nikoli ni enako močna.

Najbolj osebna oblika medčloveške povezanosti je odnos dveh ljudi, ki temelji na različnih čustvih, ki jih gojita drug do drugega (so obojestranska ali enostranska). Par je najmanjša človeška skupina, ki je ne le biološko plodna v zadovoljevanju temeljne naravne

potrebe po nadaljevanju človeške vrste, ampak prav tako v zadovoljevanju globokih čustvenih, duhovnih, socialnih, razvojnih in eksistencialnih potreb posameznika. (Ramovš, 2003)

Kakovosten odnos preraste raven ustaljenih socialnih izkušenj, omogoča izbiro možnih interakcij in dopušča možnost odločanja. Pestrost življenjskih situacij pa nalaga nekatere omejitve, na katere vplivajo zavedni in nezavedni mehanizmi, kar učinkuje na oceno zadovoljstva z odnosi. (Kobentar, 2008)

Učenje

Učenje je večje, če se dogaja med generacijami, saj je raznolikost izkušenj večja. Mlade generacije imajo drugačne poglede na svet, živijo z drugačnimi dobrinami, kot so živeli naši stari sogovorniki. Veliko stvari, ki so jih današnje stare generacije cenile, danes več ni. Raznolika druženja s sosedi ob ličkanju koruze ali samo obiski in pogovori. Takrat je življenje potekalo drugače. Danes imamo telefone in so odnosi bolj plitki, kot so bili nekoč. Mlada generacija se od stare lahko nauči oziroma informira o takšnih odnosih.

Iz nezadovoljenih potreb izhajajo stiske in težave, ki jih star človek lahko čuti na različne načine.

S starostjo rastejo in se množijo številne tegobe, ki so povezane z zmožnostjo zadovoljevanja potreb. Mnoge poraja samo pešanje človekovih moči, za druge pa je krivec napačno gledanje na starost v današnji družbi in s tem povezana marginalizacija starih ljudi. [...] Težave in stiske starih ljudi bi lahko sistematizirali po posameznih človekovih razsežnostih, na primer (Ramovš, Kladnik in Knific, 1992):

1. telesno-materialne (revščina, nezmožnost za vsakdanjo oskrbo, bolezni ...),
2. duševne (potrto in druga slaba čustvena razpoloženja, izgubljanje spomina, pešanje v zaznavanju okolja ...),
3. medčloveško odnosne (osamelost, odrinjenost od dogajanja ...),
4. bivanjsko-duhovne (duhovna praznina, ko ne vidi smisla svoje preteklosti, ne tega, kar se z njim dogaja, za koga in za kaj bi živel, kaj bi počel s svojo življenjsko izkušnjo in energijo, zavest krivde, strah pred bližajočo se smrtjo ...)

Po Ramovševi (2003) delitvi potreb bi potrebo po materialni preskrbljenosti uvrstili v telesno-materialne razsežnosti, saj materialna razsežnost zajema revščino, ki se pojavi kot stiska, ki je odgovor na nezadovoljenost te potrebe. Po delitvi, ki jo navaja Ilič (1992, v Flaker, 2020), je potreba po materialni preskrbljenosti nuja, saj z nezadovoljevanjem te

potrebe lahko pride do posledic, ki vodijo v stiske, ki so lahko tudi življenjsko ogrožajoče (če si ne moremo zagotoviti osnove za preživetje, je preživetje ogroženo). Tudi potrebo po negi v starostni onemoglosti bi uvrstili v telesno-materialno razsežnost, saj se skozi nekakovostno zadovoljevanje te potrebe lahko pojavijo dodatne bolezni. Prav zaradi tega bi po Iliču (1992, v Flaker, 2020) to bila nuja, saj bolezen kot težava lahko vodi k dodatnim stiskam. Duševna razsežnost je prisotna pri potrebi po ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine, ki je po Iliču (1992, v Flaker, 2020) bolj želja, saj je pričakovati, da se bo telesna, duševna in delovna zmožnost s starostjo zmanjšala. Stiska, ki se v tem primeru pojavi, je prav potrtost in slabo počutje, ko se začnemo zavedati, da se zmožnosti zmanjšujejo. V razsežnost medčloveških odnosov je na prvem mestu potreba po medčloveškem odnosu, ki je po Iliču (1992, v Flaker, 2020) nuja. Če potreba ni zadovoljena, se pojavijo osamljenost kot posledica, ki pa lahko zelo negativno vpliva na kakovost življenja starega človeka. V bivanjsko-duhovne razsežnosti spada predajanje življenjskih izkušenj in spoznanj, ki je pomembna za doživljanje smiselnosti preteklega in sedanjega življenja starega človeka. Po Iliču (1992, v Flaker, 2020) bi to potrebo uvrstili med želje. Če ta ni zadovoljena, se pojavijo stiske na duševnem področju v obliki depresij in različnih strahov. Ta potreba je tesno povezana s potrebo po doživljanju smisla starosti. Ta potreba bi po Iliču (1992, v Flaker, 2020) bila uvrščena med nuje, saj ko človek ne vidi smisla v nečem, tega načeloma tudi ne počne. Kot zadnja potreba, ki bi jo uvrstili v bivanjsko-duhovne razsežnosti, je potreba po nesmrtnosti. To potrebo bi po Iliču (1992, v Flaker, 2020) uvrstili med želje, ker je nesmrtnost idiličen pojem. To potrebo najlažje zadovoljimo z vero v posmrtno življenje.

1.5.6. Upokojitev

Upokojitev je življenjski dogodek, ki ga zaposleni pričakujejo in ga večina dočaka. V mejah pravne ureditve, razmer v delovni organizaciji in življenjskih okoliščin jo je mogoče načrtovati. Opredeljena je kot socialni primer, ker se upokojeni načeloma ne preživljajo več z delom in ker ne dobijo zaposlitve oz. za zaposlitev zaradi starosti niso več dovolj sposobni. Vendar pa so med domnevo popolnega pomanjkanja zaposlitve ali nesposobnosti za delo in dejanskim stanjem velike razlike. Mnogi upokojenci dobijo priložnost opravljati plačano delo, ki ni delovno razmerje. (Kavar-Vidmar, 2005)

Priprava na upokojitev

Priprava na upokojitev in starost naj bo celostna, kar pomeni, da hkrati ozaveščamo svojo življenjsko pot in odnos do najpomembnejših dogodkov, ki so nam krojili življenje, zavestno analiziramo vse spremembe, ki se dogajajo v našem telesu, v naši psihi in v okolju ter pripravimo »program« rednega dejavnega življenja, ker nedejavnim ljudem hitreje upadajo življenjske funkcije kot tistim, ki živijo dejavno. (Hojnik-Zupanc, 1997)

Najbolj pomembna področja, za katera mora poskrbeti, so (Stoppard, 1991, str. 210):

1. Dohodek in premoženje, da nam bo omogočena materialna varnost, ko se bomo upokojili.
2. Delno nadaljevanje prejšnjih dejavnosti ali družbenih zvez, ker to daje občutek pripadnosti in udeležbe.
3. Skrb za telesno ugodje in zdravje, da bomo bolj aktivni in telekomunikacije da nas ne bo skrbela prihodnost.
4. Pravilna uporaba časa, ki ga imamo na voljo, da se bomo vsaj delno počutili zadoščene, koristne in srečne.

V današnjih razmerah je primerno, da se človek udeleži organiziranega tečaja priprave na upokojitev. Skupaj z drugimi, ki so v istem položaju, se namreč človek lahko socialno uči novih stališč, navad, veščin, odnosov, komunikacije in podobnega. Učenje se mu oblikuje kot pozitivno doživljanje. (Ramovš, 2003, str. 248–249)

Ta tečaj je zelo pomemben, saj je upokojitev za večino ljudi kar stresen dogodek. Marsikdo se ob upokojitvi ne počuti več tako koristno. Misli si, da je samo doma in nič ne dela, vendar je delo tudi gospodinjsko delo, delo na vrtu, skrb za vnuke itd. Večina ljudi delo enoti s tem, da je to nekaj, za kar dobi plačilo. Tukaj je pomembna socialna mreža ljudi, da upokojencu pomagajo, da se še vedno počuti koristno.

Spremembe po upokojitvi

Po upokojitvi se stanje spremeni na več področjih. Finančno je na razpolago veliko manj sredstev. Zavarovankam, ki so starostno pokojnino uveljavljale recimo 31. 12. 2019, se je ob polni pokojninski dobi, torej 40 let, odmerila pokojnina v višini 60,25 % povprečne mesečne plače. Torej ženska, ki je leta delala recimo za 638,00 €, bi naj prejela pokojnino v višini 384,39 €. Prav tako se manjša tudi socialna mreža, saj stiki, ki so nastali na podlagi delovnega razmerja, sčasoma zbledijo. Upokojitev lahko povzroči strese (sprememba rutine, človek ne

gre več v službo in se mora navaditi nove rutine v dnevu, standardni dnevni stiki s soljudmi se spremenijo, prilagoditi se mora dejstvu, da ima na voljo manjši mesečni redni dohodek), ki so bistvenega pomena za zdravstveno stanje človeka, zato je zelo pomembna priprava na upokojitev.

Najpomembnejše so velikokrat seveda materialne dobrine. Če človek ostane brez njih, mu tudi kondicija in dobro psihično počutje pomenita manj. Seveda je pa tudi obratno, če človek nima kondicije ali dobrega psihičnega počutja, mu tudi materialna preskrbljenost ne pomaga veliko pri zadovoljevanje potreb, ki jim sledi zadovoljstvo in občutek koristnosti. V preteklosti je bila materialna varnost starega človeka odvisna od imetja, ki ga je podedoval, in od družinsko-sorodstvene socialne mreže, ki je zanj skrbela v onemoglosti. Številni otroci so bili med drugim tudi naložba za socialno varnost v starosti. V današnjih razvitih družbah je glavni vir materialne preskrbljenosti starostno in invalidsko pokojninsko zavarovanje na temeljih zaposlitve. Seveda je tudi danes materialna preskrbljenost v starosti zelo odvisna od osebnega premoženja in prihrankov posameznega človeka. Tistim, ki nimajo ne pokojnine ne imetja, pa praviloma preskrbi sodobna socialna država za osnovno socialno varnost državno pokojnino, denarne dajatve, plačilo izvajalcev pomoči, nastanitev v domove za stare ljudi in podobno (Ramovš, 2003, str. 94).

1.5.7. Pokojnine

Temeljna materialna varnost je ljudem zagotovljena s pokojninami, ki so urejene z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. V Sloveniji in po vsej celinski Evropi imamo dobro vpeljan pokojninski sistem, ki je bil zasnovan pred skoraj 150 leti pod Bismarckom. Ta sistem v celoti temelji na medgeneracijski solidarnosti ali medgeneracijski pogodbi: zaposleni v času zaposlenosti plačujejo v pokojninsko-invalidski sklad, njihov prispevek se izplačuje za pokojnine sedanjim upokojencem, ki so plačevali v ta sklad v preteklosti, ko so bili zaposleni; sedanji zaposleni pa bodo prejeli pokojnine iz prispevkov, ki jih bodo plačevali takratni zaposleni. (Ramovš, 2014)

Zakon je v pravni sistem Republike Slovenije prenesel Direktivo Sveta 98/49/ES z dne 29. 6. 1998 in Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta 2003/41/ES z dne 3. 6. 2003.

Zakon določa osnovo za odmero starostne pokojnine, ki je mesečno povprečje iz 24 zaporednih let zavarovanja. Najnižja osnova za odmero pokojnine se določi vsako leto s 1. januarjem, znaša pa 76,5 % povprečne mesečne plače, izplačane v Republiki Sloveniji. Najvišja pokojninska osnova je štirikratnik najnižje pokojninske osnove. Odstotek za odmero

pokojnine od osnove je odvisen od dolžine pokojninske dobe. Za 15 let zavarovalne dobe znaša 26 % za moške in 29 % za ženske. Za vsako nadaljnje leto se prišteje 1,25 %. V obdobju od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2016 se za zavarovalno dobo 15 let odmeri 29 %, za vsako nadaljnje leto pa prišteje 1,41 %, od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2019 za vsako nadaljnje leto 1,38 %, od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2022 pa 1,3 %.

Po podatkih iz SURS (Razpotnik, 2018) je 1. 1. 2017 bilo 30 % upokojencev v starostni skupini od starosti 15 let naprej. Konkretno to pomeni, da je bilo 1. 1. 2017 upokojencev 534.336.

Preglednica 1: Število upokojencev 1. 1. 2018

	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
	Število			%		
Upokojenci	532.186	229.062	303.124	30,3	26,4	34,1
Vsi prebivalci	1.756.203	867.258	888.945	100	100	100

Vir: Razpotnik, 2018

Materialna preskrbljenost bi naj zadostovala za celo paleto potreb človeka, kar pa žal v večini primerov ni temu tako. Velikokrat materialne dobrine ne zadostujejo za človeka vredno življenje.

Preglednica 2: Izdatki za življenjske potrebščine na letni ravni v Sloveniji leta 2018

	Povprečno na gospodinjstvo	Povprečno na člana gospodinjstva	Struktura
	EUR		%
Skupaj	19.560	7.883	100,00
Hrana in brezalkoholne pijače	2.817	1.135	14,4
Alkoholne pijače in tobak	351	141	1,8
Oblačila in obutev	1.315	530	6,7
Stanovanje, voda, električna energija, plin in drugo gorivo	2.736	1.103	14,0
Stanovanjska in gospodinjstva oprema in tekoče vzdrževanje stanovanja	1.123	453	5,7
Zdravstvo	565	228	2,9
Prevoz	4.184	1.686	21,4
Komunikacije	1.016	409	5,2
Rekreacija in kultura	1.776	716	9,1
Izobraževanje	188	76	1,0
Restavracije in hoteli	1.297	523	6,6
Raznovrstno blago in storitve	2.191	883	11,2

Vir: Vrabič Kek, 2019

Povprečna mesečna poraba za enega člana gospodinjstva znaša 656,92 €.

Preglednica 3: Povprečna neto pokojnina v Sloveniji za obdobje 1. 1. 2019 do 30. 6. 2019

Vrsta pokojnine	Spol	Znesek v €	Znesek v € (splošno povprečje)
Starostna	Moški	663,15	657,75
	Ženske	651,89	
Invalidska	Moški	502,62	509,66
	Ženske	520,08	
Družinska oz. vdovska	Moški	338,46	411,59
	Ženske	419,73	
Del vdovske	Moški	60,26	66,90
	Ženske	68,47	
20 % predčasne ali starostne	Moški	161,65	166,65
	Ženske	175,05	

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, 2019

Preglednica 4: Povprečna neto pokojnina v Sloveniji za obdobje od 1. 1. 2018 do 30. 6. 2018

Vrsta pokojnine	Spol	Znesek v €	Znesek v € (splošno povprečje)
Starostna	Moški	647,10	637,51
	Ženske	627,82	
Invalidska	Moški	489,52	494,76
	Ženske	502,58	
Družinska oz. vdovska	Moški	323,19	399,76
	Ženske	408,42	
Del vdovske	Moški	58,38	65,85
	Ženske	66,35	
20 % predčasne ali starostne	Moški	160,25	166,50
	Ženske	176,77	

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, 2018

Če pogledamo najvišji povprečni znesek pokojnine (647,10 €) in ga primerjamo z zneskom, porabljenim za življenjske stroške (656,92 €), lahko ugotovimo, da se zneska razlikujeta za 9,82 €, ki jih vsak mesec zmanjka. Govoriva le o povprečnih zneskih in to najvišjem, kar pomeni, da so ostali še nižji in zmanjka še več.

1.5.8. Dostojno življenje starih ljudi

Hrana, obleka, toplo stanovanje, čistoča, razvedrilo, zdravljenje bolezni, potovanja ipd. so odvisni zlasti od človekove materialne preskrbljenosti, ki se danes kaže predvsem v mesečnem ali letnem denarnem dohodku, s katerim človek razpolaga. Današnje razvite družbe kot glavni vir materialne preskrbljenosti omogočajo starostno in invalidsko pokojninsko zavarovanje na temelju zaposlitve. Seveda je tudi danes materialna preskrbljenost v starosti zelo odvisna od osebnega premoženja in prihrankov posameznika. Tistim, ki nimajo ne

pokojnine, ne imetja, sodobna socialna država za osnovo socialno varnost praviloma preskrbi državno pokojnino, denarne dajatve, plačilo potrebnih uslug, nastanitev v dom za stare ljudi in podobno. (Ramovš, 2003)

Velikokrat so stari ljudje prisiljeni za zdravje poskrbeti tudi na samoplačniški način. Problem nastane, ker so pokojnine oziroma finančne zmožnosti te skupine zelo skromne in ne zadoščajo za cene na zdravstvenem trgu. Prav tako so mobilno omejeni, saj velika večina nima izpita za avto in so zato odvisni od javnih prevoznih sredstev. Ljudje, ki imajo blizu avtobusne postaje, so v tem primeru še vedno na boljšem kot pa ljudje, ki so odvisni od taksija, saj ima, glede na potrebe starih ljudi po mobilnosti, relativno visoke cene.

Razlika med plačo, na katero je star človek bil navajen v svojem življenju prej, ko je delal, in med pokojnino, ki jo prejema kot upokojenec, je občutna. Še posebej razliko čutijo stari ljudje, ki prejemajo minimalno pokojnino. Pokojnina, ki ni enaka znesku, ki predstavlja minimum za preživetje, ne zadostuje za preživetje. Ko odštejemo stroške, ki jih star človek več nima, ko se upokoji (prevoz na delo, malica v službi, morebitna oblačila za službo ...) in prištejemo stroške, ki se ob upokojitvi povečajo (stroški prevoza zaradi zdravstvenih težav, zdravila, prostočasne aktivnosti – predvsem društva upokojencev ...), na koncu dobimo približno enaki številki. Pri sprejemanju zakonov in določb, ki urejajo sistem socialnega varstva za stare ljudi, se vseh komponent ni upoštevalo.

Tako ukrepe v socialnem varstvu kot tudi odločitve o umiku države iz skrbstvene vloge so sprejemali ljudje, ki nimajo nobene izkušnje s sprejemanjem storitev v socialnem varstvu. Zato ne vedo, kako doseči učinkovitost socialnovarstvenih ukrepov, enako tudi ne vedo, kaj njihova odločitev o umiku države iz skrbstvene vloge prinaša ljudem, ki ukinjene programe, storitve in ukrepe potrebujejo v vsakodnevem življenju. (Flaker idr., 2008)

Kot posledica nevednosti oziroma zatiskanja oči teh ljudi, katerih odločitve temeljijo le na teoriji, o praksi pa nočejo slišati besedice, se zato v praksi pojavljajo besede kot pomanjkanje in revščina.

1.5.9. Revščina

Revščina je po Dragoš in Leskošek (2003) ena od oblik družbene neenakosti. To je ekonomska neenakost, ki vpliva prav tako na socialni status posameznika. Iz revščine se tvorijo življenjske situacije. Posledica teh situacij je prikrajšanje na različnih področjih (socialne mreže, bivalni standard, preživljanje prostega časa in materialno in zdravstveno stanje).

Za državno gospodarstvo so revni problem, ker nimajo denarja za zapravljanje. Sklepanje, da revščina ovira napredek države, pa ni utemeljeno. Tudi revni namreč kupujejo dobrine, kot so hrana, oblačila, prevoz, gorivo in podobno in zanje namenijo pomemben delež svojega proračuna. (Flaker idr., 2008)

Revščino delimo na več vrst. To so absolutna, subjektivna in relativna revščina.

Absolutna revščina

Absolutno revščino običajno merimo glede na sredstva za preživetje. Z drugimi besedami, ljudje živijo v revščini, če nimajo sredstev, potrebnih za fizično ohranjanje svojega življenja. (Haralambos in Holborn, 1999, str. 132)

Stopnja tveganja revščine starejših (65 let in več) je leta 2015 znašala 17,2 %: za moške malo več kot 10 %, za ženske pa malo več kot 22 % (razlika se s starostjo še povečuje). Pri starejših je nadpovprečno visok tudi delež oseb, ki so izpostavljene tveganju socialne izključenosti. Ob demografskih spremembah bi ta težava lahko postala še izrazitejša. Na možnosti za večjo vključenosti starejših v družbo kažejo podatki o deležu prebivalstva (starejši 50 let), ki redno opravlja prostovoljno delo, ki je v Sloveniji nižji od povprečja EU. Po raziskavi SHARE je delež starejših od 50 let, ki niso vključeni v nobene aktivnosti v društvih, v Sloveniji precej višji od povprečja držav, ki so vključene v raziskavo, in kaže na skromno civilno udejstvovanje (Börsch-Supan, 2016).

Ženske so bolj izpostavljene tveganju revščine, saj so imele v času delovne aktivnosti tudi manjše plače. Nekatere so pokojnine celo dobile od možev, saj so bodisi lastne delovne dobe imele premalo ali je pa celo niso imele, ker so delale doma, skrbele za otroke. Skrb za otroke, gospodinjska opravila in opravila na domači zemlji so pa že od nekdaj bila manj cenjena, saj dejansko niso plačana.

Absolutni pristop je precej enostaven in pregleden, zato je zelo priljubljen med vladnimi administracijami. Vendar pa je kljub temu kar nekaj kritik, med katerimi se prva nanaša na domnevo o obstoju minimalnih potreb za vse ljudi v vseh družbah. Ne moremo namreč posploševati človekovih potreb, saj so zelo relativne in se spreminjajo tako v času kot prostoru. (Haralambos in Holborn, 1999, str. 134)

Leta 2016 je pod pragom revščine živelo 61.000 ljudi starih nad 65 let. (Božič Verbič, 2019)

Absolutna teorija o revščini izpušča določene aspekte človekovega življenja. V različnih kulturah so načini življenja drugačni, kar pomeni, da se revščine skozi absolutno teorijo ne da posploševati. Preveč je razlik med kulturami in načini življenja. Tudi navade ljudi so različne.

Če na absolutno revščino pogledamo skozi oči starega človeka, ali kot Čačinovič Vogrinčič (2003) piše, da pogledamo skozi okno starega človeka, bi lahko rekli, da je absolutno revnih kar večina. Kot sva tudi iz intervjujev povzeli, starim ljudem primanjkuje finančnih sredstev za fizično ohranjanje kakovostnega življenja. Stroški prevozov in morebitnih zdravljenj so visoki. Zdravila, ki jih star človek sčasoma potrebuje, se pogosto morajo plačati. Nekateri stari ljudje si jih le s težavo ali pa si jih sploh ne morejo privoščiti. Fizični aspekt življenja star človek prav tako ohranja preko zdrave prehrane in zadostnega gibanja. Gibalna zmožnost je odvisna od zdravstvenega stanja, ki pa je odvisno med drugim tudi od zdrave prehrane, za katero starim ljudem pogosto zmanjka finančnih možnosti in jo posledično zanemarjajo.

Bolj kot starost sama, različne družbene politike ustvarjajo, pospešujejo ali ohranjajo ekonomsko odvisnost in revščino v starosti. Čeprav je revščina v starosti primarno razlog nizkega ekonomskega in družbenega statusa pred upokojitvijo in manj uveljavljenega družbenega statusa upokojenca, so ugodnosti statusa upokojenca prav tako zelo nizke. (Bond in Coleman, 1990, str. 243)

Socialna zakonodaja, različni programi pomoči in pravice oziroma možnosti, ki jih imajo ljudje v finančni stiski, ni zasnovana v prid ljudem, temveč v prid državi oziroma ponudnikom pomoči.

Relativna revščina

Relativna revščina je v nasprotju z absolutno revščino »fiksirana in se ne spreminja zaradi sprememb dohodkovne ravni prebivalcev oz. gospodinjstev«. (*Program boja proti revščini in socialni izključenosti*, 2000)

Zagovorniki relativnega koncepta revščine trdijo, da se mora definicija nanašati na standarde določene družbe v določenem času. To pomeni, da se bo točka, na kateri lahko potegnemo črto in loči reveže od drugih članov družbe, ves čas spreminja glede na premožnost družbe. (Haralambos in Holborn, 1999, str. 132)

Koncept relativne revščine se v nasprotju z absolutnim pristopom, zaveda da se družba spreminja in z njo tudi potrebe pripadnikov te družbe. Relativni pristop upošteva te spremembe, ki boljše določajo revščino za posameznika.

Tveganje je, da so stari ljudje zaradi relativne revščine izključeni iz družbenih dejavnosti ali se celo sami izključijo iz njih. Pomembno dejstvo za razlikovanje relativne od drugih oblik revščin je, da relativna revščina ne pomeni pomanjkanje pri dohodkih starega človeka, temveč se osredotoča na to kako pomanjkanje finančnih sredstev vpliva na življenje starega človeka (Buscher, Kumpmann in Huan, 2010).

Koncept relativne revščine pojasnjuje pojav revščine tako, da upošteva spreminjanje družbe in tudi potrebe določene družbe. V preteklosti so stari ljudje večinoma do konca svojega življenja živeli doma z družino, ki je štela veliko več članov, kot jih štejejo družine danes. Več članov je pomenilo tudi več dohodkov na družino, večjo delitev dela doma in pokritost pomoči staremu človeku. Danes je to drugače. Danes je potomcev manj in še oni ne živijo doma, temveč si ustvarijo svoj lasten dom. Star človek tako ostane bodisi sam doma in potreben pomoči (med drugim tudi plačljive) ali pa se preseli v institucijo, ki proti plačilu skrbi zanj na vseh področjih življenja.

Uporabniki so bili enotnega mnenja, da socialna zakonodaja iz leta 2012 ljudem ne prinaša nič dobrega. Takšnega mnenja so bili ne glede na to, ali pravice na podlagi nove zakonodaje uveljavljajo ali pa se jim odpovedujejo. Odpovedovanje pravicam je skrb zbujajoče, saj kaže na to, da imamo pravice na področju socialnega varstva zgolj na deklarativni ravni in so same sebi namen. Ljudje so se množično odpovedovali varstvenemu dodatku in državni pokojnini. Samo do konca leta 2011 je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje prejel približno 9700 zahtevkov za odpoved pravice do varstvenega dodatka (približno 20,8 odstotka upravičencev) in približno 1800 zahtevkov za odpoved pravice do državne pokojnine (13 odstotkov upravičencev) (Repovž, 2012, v Mali, 2012). Varstveni dodatek je dobivalo le 10.800 posameznikov, še decembra 2011 pa je bilo do njega upravičenih skoraj 50.000 ljudi (Hočevar, 2012, v Mali, 2012). Še bolj zastrašujoč je bil podatek, da kar 21.000 ljudi ni več izpolnjevalo pogojev zanj. Podatki so nazorno kazali, da so z novo socialno zakonodajo bili stari ljudje, ki že sicer »sodijo« v najrevnejši del prebivalstva, še bolj ranljivi in potisnjeni v življenje pod pragom revščine. (Mali, 2012)

Po Mali (2012) so se stari ljudje zaradi sočutja do svojcev odpovedovali pravici do varstvenega dodatka, saj nočejo, da bi morali oni po njihovi smrti vračati sredstva, ki so jih prejeli. Prav tako se odpovejo denarni socialni pomoči, saj se bojijo, da bi svojci po njihovi smrti trpeli zaradi tega. Veliko jih ima lastne hiše, ki se jih bojijo izgubiti. V mislih so jim pa vedno svojci. S tem, ko se odpovejo pravici do varstvenega dodatka, pa so ponovno potisnjeni v odvisnost od svojcev.

O večji občutljivosti in ranljivosti starejšega prebivalstva lahko govorimo predvsem zaradi njihovega slabšega finančnega položaja. Stopnja tveganja revščine v Sloveniji je za ljudi, starejše od 65 let višja kot za mlajše, še večje pa je tveganje za starejše ženske in tiste, ki živijo sami v enočlanskih gospodinjstvih ter za starejše najemnike stanovanj (Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik in Urbanc, 2010, str. 37).

Ženske so v svojem delovnem obdobju dobivale slabše plače kot moški in na podlagi tega je tudi sedanja pokojnina veliko nižja. Nekatere ženske sploh niso delale in so zato prejemale res smešne zneske, s katerimi si res težko predstavljamo preživetje. Pri ženskah, ki so poročene še nekako gre, saj se dohodki partnerjev porazdelijo in je preživetje meseca lažje. Zadeva se zakomplicira pri ženskah, ki so ostale vdove ali nikoli niso bile v redni partnerski zvezi. Ta skupina je najverjetneje podvržena revščini, saj ima dohodke zelo majhne.

Subjektivna revščina

Subjektivni pristop analiziranja revščine poskuša zapolniti vrzeli prvi dveh pristopov s tem, da poudarja posameznikovo dožemanje stanja revščine. (Haralambos in Heald 1989, v Novak, 1994, str. 28) Stari ljudje tako preko anketnih raziskav lahko podajo svoje dožemanje revščine. Anketarje zanima subjektivna zaznava in vrednotenje starih ljudi o njihovi lastni situaciji, poleg že objektivno dokazljivega in izmerljivega stanja siromaštva. (Novak, 1996)

Subjektivno ocenjevanje revščine zelo dobro dopolnjuje zgoraj opisana aspekta revščine. Subjektivni pristop na revščino gleda skozi oči starih ljudi, ki so objektivno podvrženi revščini. Veliko ljudi, predvsem starejše generacije, na revščino gledajo drugače kot pa mlajše generacije, saj so današnje generacije, ki so danes stare nad 65 let, odraščale v čisto drugačnem času, kot ga pa imamo danes. Imajo drugačen pogled na to kaj rabijo, saj so navajeni živeti z minimumom. Zato je možno, da sami svojo revščino zaznavajo v manjši meri, kot pa jo vidijo drugi.

Taktike preživetja

Stari ljudje zaradi pomanjkanja dohodkov pogosto čutijo posledice na vseh področjih njihovega življenja, kot so prosti čas, druženje in osnovne dobrine. Večino denarja porabijo za plačevanje položnic in hrano, za kvalitetno zadovoljevanje njihovega prostega časa pa finančnih virov zmanjka. Zato večina starih ljudi živi skromno. Nekateri so s svojim položajem zadovoljni, saj so se že navadili živeti s svojimi skromnimi potrebami, v večini

primerov pa niso in morajo svoje potrebe prilagajati svojim finančnim zmožnostim. (Flaker idr., 2008, str. 173)

Najprej je delo potreba sama po sebi. Biti dejaven, delovati, delati je pogoj človeškega življenja, hkrati pa je delo tudi osnovno orodje, kako živeti, kako zagotoviti sredstva za preživetje in življenje. (Flaker idr., 2008) Čeprav so stari ljudje upokojeni, še vedno čutijo potrebo po delu in čeprav so velikokrat fizično omejeni, saj delati zaradi različnih zdravstvenih stanj več ne morejo, bi to še vedno radi počeli. V tem primeru ne govoriva o zaposlitvi temveč o delu na splošno. Upokojenci po navadi prevzemajo razna honorarna dela, delo »na črno«, ukvarjajo se s konjički, hodijo po gorah in potujejo kot turisti. (Pečjak, 2007, str. 85) Stari ljudje s svojo aktivno udeležbo pospešujejo trajnostno uravnavanje virov socialnega kapitala v izmenjavi z drugimi ljudmi v socialni mreži. (Kobentar, 2008) Večina neplačanega dela je namreč tudi namenjena menjavi in je priključena na mezdno delo. Ko kupujemo v trgovini, ustvarjamo menjalno vrednost; ko pospravljamo stanovanje ali jemo večerjo, vzpostavljamo pogoje meznega dela in blagovne produkcije. (Flaker idr., 2008)

Stari ljudje si izmenjujejo dobrine. Posebej na podeželju se velikokrat zgodi, da izmenjano dobrine in doma pridelano hrano za kako drugo pomoč ali hrano, ki je sami doma nimajo. Na ta način privarčujejo kar nekaj denarja, ki bi ga sicer porabili za nakup teh dobrin. Sami povejo, da je ta način najbolj učinkovita strategija in tudi zelo pogosto uporabljena.

Delo zagotavlja določeno stopnjo trdnosti v življenju Flaker idr. (2008). Če bo človek pridelal malo viška domače zelenjave, jo bo lahko menjal za kaj drugega, kar mu primanjkuje. To je določena sigurnost v življenju starega človeka, čeprav ni zapisana. Prav tako je prodaja viška pridelka zelo priljubljena kot strategija preživetja oziroma dopolnjevanja praznega žepa upokojencev. Ljudje, ki živijo doma, so večinoma z življenjem v domačem okolju zadovoljni. (...) Tudi če zadovoljstvo ni povsem idilično in brez konfliktov, ga omogoča neka osnovna gotovost, da podpora, ki jo potrebuje, deluje. (Flaker idr., 2008)

Strategije preživetja stari ljudje razvijejo, da bi se izognili socialni izključenosti in materialni prikrajšanosti. Povezane so z vsakodnevnimi težavami, ki so posledica nizkega finančnega statusa. Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik in Urbanc (2010, str. 45) strategije shajanja z revščino razdeli na tri razsežnosti: stopnja aktivnosti, vrsta akterja in smer delovanja akterja. Po aktivnosti se strategije delijo na pasivne, ki vključujejo omejevanje potreb. Aktivne strategije pa so strategije, kjer si posamezniki aktivno poskušajo spremeniti svoj status in si sami pridobijo dodatne finančne ali materialne vire. Akterji so lahko različni. Poznamo individualne, družinske in skupnostne. Razlikujejo se glede na razširjenost socialne mreže. Pri individualni strategiji se posameznik sam trudi za izboljšanje. Pri družinski

strategiji si pomaga z družinskimi člani tako, da živi z družinskimi člani v istem gospodinjstvu. Skupnostne strategije vključujejo širšo skupnost, sosede, društva upokojencev. Skupnostne strategije so vzajemne med eno generacijo, saj si ljudje, ki so člani določene skupnosti drug drugemu pomagajo, menjujejo stvari in podobno. Smer akterjevega delovanja lahko deluje navzven ali navznoter. Če deluje navznoter, to pomeni, da se posameznik predvsem poskuša sam spopadati z revščino. Ko akter deluje navzven, pa vključuje v strategijo proti revščini tudi svojo socialno mrežo.

Revščina in socialno delo

Ni dovolj, če na revščino gledamo le kot na materialno pomanjkanje, ker tako vidimo samo materialni aspekt. Kot socialni delavci pa moramo pogledati tudi »za kulise«. Za socialno delo je predvsem pomembno, da vidimo posledice, ki jih pomanjkanje denarja pusti na starem človeku. Posebej v primeru starih ljudi je denarna prikrajšanost huda, saj si po plačilu tekočih življenjskih stroškov le težko privoščijo nadstandard. Predvsem so ogroženi tisti, ki prejemajo minimalne pokojnine in so brez svojih lastnih resursov, kot so zemlja, hiša ipd. Ti stari ljudje ne vedo, kako bi preživel. Pridejo še rojstni dnevi, darila, ki jim vrednosti rastejo, cene v trgovinah so vedno večje, pričakovanja ljudi pa nesolidarna. Na drugi strani pomanjkanje denarja vpliva na nezmožnost plačevanja članarine za društva, izlete, kar pa prav tako vpliva na širino socialne mreže.

V primeru, da revščino razumemo v ožjem smislu kot materialno pomanjkanje, je socialna izključenost bistveno širši, večdimenzionalen ter bolj dinamičen koncept od revščine. Če pa revščino definiramo širše, kot relativno prikrajšanost, tudi revščino razumemo večdimenzionalno, saj poleg materialnih vidikov razumemo prisotnost nematerialnih vidikov ter posledice prikrajšanosti (Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik in Urbanc, 2010, str. 20).

Po podatkih iz uradnega lista RS št. 33/2018 (*Sklep o najnižji in najvišji pokojninski osnovi, najnižji pokojnini, najnižji osnovi za odmero nadomestil iz invalidskega zavarovanja in najvišjem znesku nadomestila za čas poklicne rehabilitacije od 1. aprila 2018*, 2018) najnižja pokojninska osnova za leto 2018 znaša 839,48 € oziroma 614,50 €. Iz tega izhaja, da najnižja uveljavljena pokojnina od 1. 4. 2018 znaša 218,26 €.

Dohodek, ki mesečno znaša 647,10 evrov (upoštevajoč najvišjo povprečno pokojnino iz leta 2018), bi naj zadostoval človeku za zadovoljevanje potreb kvalitetnega življenja na vseh področjih življenja, vendar temu, glede na naraščanje cen na trgu, ni tako. Višanje stroškov in

višanje prejemkov se dogaja z velikimi razlikami. Hitreje se namreč višajo stroški in posledično je seveda težko zagotoviti kakovostno življenje s financami, ki so na razpolago.

Če se osredotočimo na finančni položaj starejših, lahko vidimo, da je največje poslabšanje glede dohodkovnega položaja po upokojitvi zaznano ravno med najstarejšimi, ki predstavljajo tudi najbolj ranljivo skupino. Starostniki svojega ekonomskega položaja ne morejo izboljšati ne na trgu delovne sile, niti ne z aktivnostmi v neformalnem sektorju, saj je to skupina, ki je zdravstveno bolj ranljiva kot ostale skupine starejših ljudi (Hlebec, 2009, str. 9).

Zaradi slabega finančnega položaja starih ljudi je ta skupina močno odvisna od finančne podpore, ki je nudena iz različnih strani. Majhen del je zagotovljen s strani države, vendar ta del pogosto prav tako ne zadostuje za dostojanstveno življenje. Problem je tudi v tem, da se pomoč s strani države mora vračati. Zato se veliko pomoči potrebnih odloči, da pomoči ne sprejmejo, saj vračanja nočejo zapustiti svojim potomcem.

Finančna opora je pretežno vezana na družino. Seveda, če star človek nima družine, je največja verjetnost, da se bo obrnil na ožje prijatelje. (Dremelj, 2003; Dremelj, Kogovšek in Hlebec, 2004)

2. Formulacija problema

Revščino pri starih ljudeh opredelimo na več načinov. Najbolj smiselna opredelitev je, da so revni stari ljudje vsi stari ljudje, starejši od 65 let, ki prejemajo osnovne prejemke socialne varnosti na podlagi slovenskega zakonika (Langness in Vollmer, b.d.).

Živimo v času velikih družbenih sprememb, ki so v veliki meri posledica razvoja političnih, gospodarskih in demografskih dejavnikov. Zaradi nenehnega zmanjševanja plodnosti in umrljivosti (tj. daljša pričakovana življenjska doba), zlasti v razvitem svetu (vključno z evropskimi državami), ne smemo ignorirati pospešenega staranja prebivalstva in z njim povezane spremembe in težave. O staranju prebivalstva govorimo, ko delež prebivalstva nad izbrano starostjo (najpogosteje 65 let) v celotnem prebivalstvu narašča. Staranje prebivalstva je tako eden od resnih izzivov za našo civilizacijo. Čeprav ustrezni kazalci že vrsto let opozarjajo na ta pojav, se moramo zavedati, da je staranje prebivalstva proces, ki se razvija dlje časa in vodi do posledic, ki jih je težko napovedati. Zato je trenutni položaj staranja prebivalstva na svetu nekaj novega, edinstvenega, nepredvidljivega in ga je treba kot takega tudi obravnavati (Statistični urad Republike Slovenije, 2011).

Tudi v Sloveniji je staranje prebivalstva proces, ki se mu ni mogoče izogniti. Z upadanjem ali preskromnim številom rojstev, z daljšo pričakovano življenjsko dobo in z nižjo umrljivostjo, se struktura prebivalstva spreminja: delež otrok, starih 0–14 let se zmanjšuje, medtem ko se delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let) in delež starejših (starih 65 let) povečuje. Med leti 1981 in 2004 se je delež otrok zmanjšal s 23 % na 14 %; v istem obdobju se je delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let) povečal s 66 % na 69,5 %, medtem ko je bil delež ljudi, starih 65 let ali več – približno v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja 10 % od leta 1987 stalno narašča in leta 2004 presega 15 %. Glede na projekcijo prebivalstva za Slovenijo bi se naj do leta 2060 delež ljudi, starih 65 in več, povečal za več kot 16 %. Delež ljudi, starih 80 in več, pa naj bi se povečal na 14,1 %. (Statistični urad Republike Slovenije, 2011)

Revščina ima različno starostno razsežnost. Tako potrebe kot dohodkovni potencial se z leti spreminjajo. S spreminjanjem višine dohodka in potreb v različnih življenjskih obdobjih se prav tako spreminja verjetnost padca v revščino, ki je z leti vedno večja. (Gasparini, Alejo, Haimovich, Olivieri in Tornarolli, 2010)

Ugotavljanje, v kolikšni meri revščina v primerjavi s preostalim prizadene stare ljudi, je bistveno za vključitev starostne razsežnosti v razprave o socialni politiki. Na žalost je naloga merjenja relativne revščine med starostnimi skupinami metodološko težka zaradi omejitve

podatkov. Poleg tega te omejitve niso pristranske, rezultati so le v eno smer: revščina v starosti je lahko višja ali nižja od tiste, kot jo statistika kaže. Namen naloge je oceniti položaj starejših v smislu dohodkovne revščine in druge razsežnosti blaginje v Savinjski dolini. (Gasparini, Alejo, Haimovich, Olivieri in Tornarolli, 2010).

Revščina je glavna grožnja blaginji počutja starih ljudi. Staranje predstavlja pomembno, dodatno tveganje, ali postajajo ali ostajajo revni. V poznejšem življenju ljudje skrajšajo svoj delovni čas ali prenehajo z delom. To je zaradi možnosti upokojitve ali zdravstvenih težav in ko potrebujejo ali raje nadaljujejo z delom, mnogi zaslužijo nižje plače. V mnogih državah odsotnost sistemov socialne zaščite ustreznimi prejemki, premoženje in prihranki, če prihranki obstajajo, in običajno ne zadostujejo za zagotovitev ustrezne dohodkovne varnosti do konca njihovega življenja. Zaradi tega so starejši posebej občutljivi na ekonomsko negotovost kot revščina (Department of Economic and Social Affairs programme on ageing, b.d.).

Za večino starejših ljudi na svetu pomen starosti ni kronološka opredelitev, temveč spreminjanje vlog, ki spremljajo fizične spremembe in zmanjšano zmožnost prispevanja ali vzdrževanja preživetja. Nekatere vloge starih, ki so jih stari ljudje imeli, postanejo intenzivnejše (npr. gospodinjska ...), druge pa izgubijo na intenzivnosti (npr. delavec, starš ...) Zaradi trendov k nižji rodnosti in umrljivosti se prebivalstvo stara. Čeprav je ta demografski prehod globalni, je rast števila in deleža starejših ljudi najhitrejša v tako imenovanih državah v razvoju. V odsotnosti politik, infrastrukture, storitev in informacij se vse več ljudi stara v revščini (Heslop in Gorman, 2002).

Stari ljudje s svojimi nizkimi pokojninami težko plačujejo vse stroške, ki jih življenje prinaša. Za preživetje starih ljudi z minimalno pokojnino je zelo pomembno, na kakšen način si bodo olajšali preživetje iz meseca v mesec, ne da bi zašli v dolgove. Raziskovanje načina preživetja z minimalno pokojnino zahteva kvalitativno raziskovanje, saj do rezultatov, ki so relevantni za socialno delo in za splošno razumevanje življenja starih ljudi z minimalno pokojnino, lahko pridemo le z zgodbami ljudi, ki v teh situacijah živijo. Številčni podatki, ki so nam na razpolago v različnih bazah podatkov, nam podajo le okvir, v katerem lahko najdemo različne situacije, ki so si med sabo zelo različne, vendar hkrati zelo podobne. Z zgodbami ljudi, ki živijo z minimalno pokojnino, lahko dobimo podrobnejši vpogled v življenje in način preživetja z minimalno pokojnino.

Za preživetje z minimalno pokojnino morajo stari ljudje natančno opredeliti svoje življenjske stroške in pri tem spretno uporabiti svojo pokojnino. Področje, ki ga je težko raziskovati, saj je pogosto povezano tudi z delom »na črno«. Delo »na črno« seveda ni edina

strategija starih ljudi z minimalno pokojnino. Naju je v raziskovalni nalogi zanimal širši spekter načinov in strategij preživetja, ki so jih razvili stari ljudje z minimalnimi dohodki v ruralnem območju Savinjske doline. Številke, ki jih pridobimo z raziskovanjem, nam ne povejo dovolj o tem, na kakšen način se stari ljudje v ruralnem območju Savinjske doline znajdejo, da preživijo z minimalnimi pokojninami. Da bi razumeli celotno situacijo starih ljudi, je pomembno razumeti tudi, kako so živeli, preden so se upokojili in njihov pogled na to.

3. Raziskovalna vprašanja

Za smernice sva si postavili: upokojence, ki prejemajo minimalno pokojnino, njihov vsakdanjik, življenjske dogodke, druženja, odnose in socialno mrežo, odprtost za različne podatke o sogovornikih, zaznavanje življenjskih problemov ljudi kakor tudi navaja Mesec (1997, str. 28).

V okviru diplomskega dela naju zanimajo naslednja vprašanja:

1. Kakšne so značilnosti revščine in njen vpliv na vsakdanje življenje pri starejših?
2. Kakšni so vzorci podpore pri starejši populaciji in pri drugih družbenih skupinah?
3. Kako si starejši pomagajo pri preživetju z minimalno pokojnino?
4. Kakšni naj bi bili ukrepi za zmanjševanje revščine pri starejših?

Z raziskovalnim delom želiva ugotoviti, kakšne so značilnosti življenja starih ljudi, ki živijo v ruralnem okolju Savinjske doline z minimalno pokojnino. Zanima naju pogled starih ljudi na kakovost njihovega življenja. Za razumevanje življenja sogovornikov in njihovega spopadanja z revščino je dober pokazatelj potek njihovega dneva. Potek življenja starih ljudi je dobra podlaga, za zastavljanje nadaljnjih vprašanj. Zanimalo naju bo, pri čem najini sogovorniki potrebujejo pomoč. Ključnega pomena je, kdo starim ljudem v ruralnem okolju pomaga. Zanima naju, na kakšne načine si stari ljudje v ruralnem okolju sami pomagajo, ko ostanejo brez finančnih sredstev, oziroma na kakšne načine poskušajo preprečiti, da bi potrebovali finančno pomoč. Pri raziskovanju bova pozorni na področja, ki jih pokriva sistem socialnega varstva, ki bi naj omogočila kakovostnejše življenje starih ljudi z minimalno pokojnino. Pogovore bova vodili tako, da bova dobili informacije o tem, kaj bi pomagalo starim ljudem, kje vidijo možne spremembe in kakšne spremembe bi si želeli. Pri tem delu raziskovalne naloge je pomembno, da ugotoviva, kakšen je pogled starih ljudi na celotno njihovo življenje, predvsem tudi tisti del življenja, ko so najini sogovorniki bili aktivni del prebivalstva. Z vprašanjem, kaj bi spremenili oziroma kaj bi svetovali današnji mladini, bova sogovornike poskušali spodbuditi k refleksiji lastnega življenja in tako pridobili še dodatne informacije o tem, kje vidijo sami sebe.

4. Metodologija

4.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna oz. opisna, saj sva raziskovali življenjski svet ljudi s pomočjo intervjujev. Zanimali so naju predvsem načini in taktike preživetja starih ljudi, ki prejemajo minimalno pokojnino. Raziskava je kvalitativna, ker osnovno izkustveno gradivo, ki sva ga pridobili v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi oziroma pripovedi ljudi. Gradivo, ki sva ga pridobili, sva analizirali na besedni način. Uporabili sva kvalitativno analizo.

Raziskava je tudi predhodna ali preliminarna. Tu je šlo za terensko delo in zbiranje podatkov iz različnih virov za lažjo obravnavo čim večjega števila dejavnikov, ki so pomembni in jih je bilo treba upoštevati (Zbiranje, b.d.).

Najina raziskava je tudi eksplorativno ali poizvedovalno in je uvod v spoznavanje življenja starih ljudi z minimalno pokojnino in načine preživetja. Namen raziskave je bil odkriti probleme, jih formulirati in postaviti preverljive hipoteze. V teh raziskavah smo se seznanili z nekaterimi osnovnimi značilnostmi pojava revščine med starimi ljudmi. Opredelili smo osnovne značilnosti, jih definirali in poiskali njihove sestavine. V teh študijah smo uporabili manj sistematičnih postopkov zbiranja in analize podatkov. Ena osnovnih značilnosti te študije je, da se uporablja pri zbiranju gradiva več različnih postopkov, kot npr. opazovanje z udeležbo, razgovore s sodelujočimi, analizo dokumentov in proizvodov materialne in duhovne kulture kake skupine ali skupnosti. Druga značilnost teh raziskav pa je, da si ne prizadevamo proučiti celotne populacije ali reprezentativnega vzorca, ampak se pogosto omejimo na manjše število primerov ali celo opišemo le en sam primer. (Mesec, 2009)

4.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Za pridobivanje empiričnega gradiva sva izbrali nestrukturiran intervju, saj je ta oblika spraševanja manj formalna in bolj fleksibilna. Nestrukturiran intervju je primeren za proučevanje vsakdanjega življenja starih ljudi, saj ima vnaprej oblikovan le cilj, kaj hočemo izvedeti. Tako sva si tudi midve oblikovali smernice in na podlagi teh smernic potem oblikovali nekaj vprašanj. Podvprašanja se pri tem tipu intervjuja oblikuje sproti. Nestrukturiran intervju omogoča, da podvprašanja prilagajamo svojim sogovornikom, kot sva to storili tudi midve, saj sva se v pogovoru pustili voditi sogovornikom in jim postavljali primerna podvprašanja njihovim zgodbam. Vseeno sva se pa držali zastavljenih smernic.

4.3. Populacija in vzorec

Populacija, ki je raziskana v tej raziskovalni nalogi, so stari ljudje, ki so stari od 65 let naprej, ki prejemajo minimalno pokojnino in živijo v domačem okolju v Savinjski dolini, torej niso institucionalizirani. Ker je celotna populacija prevelika za vključitev vseh enot populacije, sva izbrali vzorčenje po vzorcu snežne kepe. Vzorec, ki sva ga dobili, ni reprezentativen za celotno populacijo starih ljudi, ki so stari nad 65 let in prejemajo minimalno pokojnino, ker so stari ljudje, s katerimi sva izvajali intervjuje, še vedno aktivni na svojih obdelovalnih površinah. Vzorec je torej reprezentativen samo za kmečko manj izobraženo populacijo starih ljudi, starih nad 65 let in z minimalno pokojnino.

Vzorčenje po principu snežne kepe je način, pri katerem vsak udeleženec v raziskavi predlaga naslednjega potencialnega udeleženca, ki ga je poznal. To je neslučajnostni vzorec, kar pomeni, da nimajo vse enote enakih možnosti, da so vključene v vzorec (Mesec, 2009).

Na koncu sva dobili vzorec osem starih ljudi v starostnem obdobju med 71 in 82 let. Vzorec so sestavljale tri ženske in pet moških. Vsem je skupno, da živijo na obrobju ali v bližini mesta. Imajo hišo in obdelovalne površine, ki se po velikosti sicer razlikujejo, vendar vse služijo namenu pridelovanja domačega sadja in zelenjave. Zanimivo je, da je sedem od osem sogovornikov še vedno aktivnih na njivah in vrtovih z izjemo sogovornice, ki ima zdravstvene težave in težko hodi. So nižje poklicno izobraženi (šivilja, ključavničar, kovinar), razen ene gospe, ki je niso dali v šolo. Vsem je skupno, da so poročeni in imajo otroke. Glede na to, da je notam vzorca večinoma skupno aktivno življenje, ki ni splošna značilnost celotne populacije, morava opozoriti, da so rezultati najine raziskovalne naloge značilni samo za revne stare ljudi v kmečkem okolju.

Viri podatkov so intervjuji z upokojenci z minimalno pokojnino v območju Savinske regije.

4.4. Zbiranje podatkov

Intervjuje sva izvajali neposredno. Bili sva v vlogi poslušalke in opazovalke. Mimika in kretnje včasih povedo več kot besede. Pred samim začetkom raziskovalne naloge sva morali rešiti problem, kako pristopiti k staremu človeku za intervju, saj večino starih ljudi, zajetih v intervjuje, nisva poznali. Zato sva se starim ljudem prilagodili glede lokacije, terminov pogovorov, saj sva hoteli, da bi pogovor stekel naravno, mirno in brez zadržkov. Starim ljudem sva najprej pojasnili, da sva študentki socialnega dela in da piševa diplomsko nalogo, v okviru katere raziskujeva problem preživetja z minimalno pokojnino na območju Savinjske

regije. Poudarili sva tudi hvaležnost, da so pripravljeni z nama sodelovati v pogovoru in nama zaupati njihove zgodbe. Prvo vprašanje pri vseh intervjujih je bilo, kako ste, saj se nama je zdelo, da je to lahko dobro izhodišče za pogovor. Obe sva opazili, da so se najini sogovorniki na začetku trudili, da bi nama dajali pravilne odgovore. Ko je pogovor stekel, pa so na to pozabili. Vsak posamezen pogovor sva snemali z diktafonom. Posamezen intervju je trajal približno 70 minut. Intervjuji so potekali v domačem okolju starih ljudi. S tem sva zagotovili občutek varnosti in sproščenosti pri starih ljudeh in s tem pridobili še več podatkov. Zbrano gradivo sva po večkratnem poslušanju dobesedno zapisali. Pri tem sva delno ohranili neknjižni pogovorni jezik. Ko sva odstranili mašila, sva pričeli s kvalitativno analizo pridobljenih podatkov.

4.5. Obdelava in analiza podatkov

Najprej sva prebrali vsak intervju posebej in v besedilih določili za raziskovalno delo relevantne izjave in jih označili po vrsti z oznako intervjuja (1-A, 2-B, 3-C, 4-D, 5-E, 6-F, 7-G in 8-G) in oštevilčili izjave po vrsti, kot se pojavi v intervjuju (a1, a2 ...). Sledilo je odprto kodiranje. Pri tem sva naleteli tudi na omejitve raziskovalne strategije, in sicer je ta omejitev podoben življenjski slog starih ljudi v kmečkem okolju. Zaradi tega sva se odločili, da zaključiva z intervjuji, ker je prišlo do saturacije podatkov. Saturacija podatkov je bila posledica izbire vzorca, saj sva s pomočjo snežne kepe pridobili vzorec ljudi v podobnih situacijah. Vsi so imeli podoben življenjski slog. Skozi intervjuje so se ponavljali podatki o menjavah dobrin, pridelanih z lastnimi sredstvi z drugimi sosedi, medsosedska pomoč pri opravilih, kot so popravila (menjava žarnic, pipe, popravila odtočnih cevi ...), pomoč pri dvigovanju težkih stvari itd. Kar pa nisva zajeli, so ljudje, ki živijo v odročnih krajih ter so sami in nepokretni. Kar pomeni, da jih je bila večina aktivnih (razen ene gospe). Iz besedila sva relevantne izjave nato predstavili v tabelo s petimi stolpci. Prvi stolpec je vseboval podatke o zaporedju, v katerem se izjave pojavljajo (število), drug stolpec je vseboval dobesedno izjavo (izjava), v tretji stolpec sva zapisali za raziskovalno delo relevanten pojem iz izjave (pojem), četrti stolpec sva dopolnili s kategorijami, ki sva jih določili izjavam in pojmom (kategorija) in nazadnje sva v petem stolpcu kategorije, ki so označevale podoben pomen izjave, določile teme (tema). Ko sva končali odprto kodiranje, sva lahko pričeli z osnim kodiranjem. To sva storili tako, da sva teme ločili med seboj in združili enake kategorije pri posamezni temi. Teme sva zapisali v nov dokument in pričeli s pisanjem končnih rezultatov in predlogov.

5. Rezultati

5.1. Življenje pred in po upokojitvi

Mladost

Dva intervjuvanca omenjata težko mladost. V prvem primeru gre za težko mladost zaradi slabih družinskih odnosov v primarni družini, ki so privedli do razveze med staršema. Težko mladost oziroma obdobje življenja v primarni družini opisuje tudi revščina primarne družine. Za preživetje je že takrat bila pomembna lastna obdelovalna površina za izvajanje kmetijstva (*»Imeli smo malo zemlje, res smo bili revni.« E2*). (A1, C2, E2)

Odnosi v primarni družini

Manjšina intervjuvancev omenja slabe odnose v primarni družini, ki so imeli vpliv na potek njihovega življenja (*»Oče me ni maral.« A2*). Slabi odnosi v družini so privedli do razkola družine, zaradi ločitve družine so pozneje morali preživeti s samo enim staršem. Prisiljeni so bili sprejeti tudi zaposlitev, ki ni prinašala velikega dobička. (A2, A3)

Zaposlitev

Intervjuvanci omenjajo opravljanje manualnega dela z nizkimi dohodki: šivilja, vajenec, tovarniški delavec in proizvodni delavec (*»Tako sem potem začel delati kot vajenec, skos sem tekal kot nor, daj to, daj ono, zato pa imam probleme z nogami.« D2*). Nobeden od intervjuvanih ni bil na vodstvenem položaju, kar nam veliko pove o višini plače in zmožnostih za pripravo na upokojitev. (A4, D2, E3, F2, G5, H1)

Spremembe

Večina intervjuvancev se je ob upokojitvi počutila bolje. Manjši del najinih sogovornikov je upokojitev slabo sprejel. Le eno leto so nekateri pogrešali odhajanje v službo. (*»Ko sem šla v pokoj, sem eno leto še pogrešala delo. Če bi mi kdo v tistem letu rekel, da grem nazaj delat, bi še kar šla delat nazaj. Družbo in delo.« H3*). Velikih sprememb ob upokojitvi sprva niso čutili, zato jih tudi ni bilo strah. Večina jih omenja pozornost na obdelovanju domače zemlje in skrb za samooskrbo po upokojitvi in ne razmišljanje o pokoju. Po upokojitvi so najini sogovorniki občutili pomanjkanje finančnih sredstev, saj so se denarni prejemki z upokojitvijo zmanjšali (*»Po upokojitvi sem bil bolj ali manj doma, obdeloval zemljo, še manj denarja sem dobil.« C5*). (A13, B3, B4, B7, C5, D7, E4, F4, F37, F38, G7, G43, H3, H4)

Priprava na upokojitev

Večina intervjuvancev ni imela možnosti boljše poskrbeti za svojo starost. Razlogi za pomanjkanje priprav so bili širok in raznoliko, pogosto medsebojno povezan spekter

dejavnikov, odsevajočih zapletenosti v življenju starih ljudi v njihovem življenju pred upokojitvijo. Nekateri so živeli z nizkim dohodkom (plača), ki jim ni dopuščal varčevanja za starost. Sem so spadali: stari ljudje, ki so imeli slabo plačane zaposlitve (navadni delavec, proizvodnja ...) (*»Mogoče bi blo boljše, če bi v kako drugo šolo šel, ne glih za kovinarja, ker to tak ni blo šihta potem.«* B61); ljudje, ki so se upokojili že pred zakonsko določeno starostjo za upokojitev in imajo sedaj nezadostno pokojnino. A manjše število starih ljudi je imelo v preteklosti boljše finančno stanje, vendar so na slab položaj po upokojitvi vplivali drugi razlogi (*»Ni me bilo ničesar strah. Ko sem se upokojeval, so bili še drugi časi. Takrat si s pokojnino še nekako shajal.«* D10). To so ljudje, ki niso mogli narediti primernih načrtov za prihodnost zaradi slabega finančnega stanja; in ljudje, ki si niso mogli zagotoviti primerne finančne zaloge za upokojitev zaradi motenj v njihovem življenju, kot so dodatne finančne obveznosti npr. zaradi urejanja doma. (A78, B1, B25, B45, B61, D10)

Status

Intervjuvanci imajo slab statusni položaj. To mišljenje je večinoma povezano s pričakovanji, ki so jih v delovni dobi imeli za upokojitev. Omenjajo delovno dobo in zaposlitev, ki je prinašala komaj dovolj velike dohodke za kritje mesečnih stroškov (*»Nizek statusni položaj imamo, kakšen pa naj bi bil, če smo navadni delavci«* B39). (B39, C6)

Izobrazba

Izobrazba ima močan vpliv na možnost izbire zaposlitve. Najini sogovorniki so bili večinoma brez izobrazbe. Razlogi, da se stari ljudje v svoji mladosti niso vključili v sistem izobraževanja, so bili delo doma. *»Šolal se nisem, stari so govorili, krave bo že pasel in tako je tudi bilo, še osnovne šole nimam končane, ni bilo časa za učenje, pa bi se rad učil.«* (D1) to je stavek, ki se je pojavil med odgovori. Stavek se je še nekajkrat ponovil v različnih oblikah. Iz tega izhaja, da je bilo v času mladosti intervjuvancev bolj pomembno narejeno delo doma kot pa izobrazba. V času mladosti najinih sogovornikov je bilo bolj pomembno, da so se domača opravila naredila, saj so se družine na podeželju takrat lahko preživljale s kmetijstvom. Manjšina najinih sogovornikov ima zaključeno osnovnošolsko izobraževanje, vendar je ta zadovoljila samo osnovno izobrazbo in ne specifične, ki bi bila potrebna za opravljanje določenih poklicev (*»Po končani osnovni šoli sem šel delat, da bi lahko boljše shajal.«* C1). Enkrat in edinkrat se pojavi »ključavničar«, ki zagotavlja specifično zaposlitev, vendar tudi specifična izobrazba za določen poklic ni pomenila, da bo oseba ta poklic tudi izvajala. (C1, D1, E1, F1, G1)

Delo v tujini

Besedna zveza »delo v tujini« se velikokrat pojavlja kot želja, da bi delali v tujini, kjer je zaslužek bil večji kot v Sloveniji. Enkrat se pojavi kot konkretna izjava, da je star človek v delovni dobi delal v tujini ter iz tujine prejema del dohodkov danes (*»Za nekaj časa sem tudi šel v Nemčijo, iz tam tudi dobim nekaj pokojnine.«* C4). (C4)

Varčevanje

Velika večina sogovornikov je v zaposlitveni dobi varčevala t. i. formalne prihranke, ki so bili obravnavani kot nujni sklad, ki so ga zelo neradi uporabljali. Večinoma so ga uporabljali predvsem za vzdrževanje gospodinjstva, urejanje bivalnega dela hiše in zunanjega dela hiše (tj. za nepričakovane izdatke) (*»Varčeval sem recimo za avto, hišo, take stvari, za penzijo pa res ne.«* D35). Po drugi strani pa so neformalne prihranke pogosto obravnavali kot bolj dostopne in za kratkoročne potrebe. Pogosto so bili porabljeni za plačevanje gospodinjskih računov (tj. za pavšalne izdatke) in prostočasne dejavnosti, prazniki, božič in darila (tj. za načrtovane izdatke). Iz vsega izhaja, da stari ljudje niso imeli možnosti varčevanja denarja, saj so prihranke imeli za sprotne potrebe (*»Težko je blo, ker jaz sem bila pa zelo za hišo. Zelo sem bila, da se je to zrihtalo. Terasa, ploščice smo devali gor. Jaz sem bila strašno za hišo. Ni mi bil važen denar, glavno da se je pri hiši delalo.«* H2). (C34, D35, E35, E36, F26, G10, G32, H2, H35)

5.2. Finančno stanje

Dohodek

Višina pokojnine je definitivno odvisna od višine plače, ki so jo stari ljudje prejeli v času zaposlitve (*»Plača je bila nizka, zato imam tudi sedaj nizko penzijo.«* A5). Plača je namreč osnova za izračun višine pokojnine. Manjši del sogovornikov (2) nima izpolnjenih vseh pogojev za izpolnjevanje pravice do pokojnine in je ta posledično prav tako nižja (*»Nimam polnih let in zato imam malo penzijo.«* A12). Dodatkov, kot so varstveni dodatek, ne prejema, ker nočejo ustvarjati stroškov svojim potomcem, ki bi dolgove morali pozneje vračati. Dohodki, ki jih prejema, imajo višino od 201–400 €. Vrste dohodka, ki ga prejema, so pokojnina (lastna on partnerjeva, če ga imajo), kmečka pokojnina, plače otrok, občasni zaslužki otrok. S temi dohodki se preživljajo različna gospodinjstva, saj stari živijo večinoma skupaj z otroki in vnuki. (A5, A12, A16, A54, A55, A79, B16, B41, B42, C31, C32, D3, D11, D15, D19, D32, D33, D34, E31, E33, F12, F22, F24, G28, G29, H34)

Slabo finančno stanje

Z vsemi dohodki, ki jih imajo na razpolago, težko krijejo mesečne stroške. Pravijo, da imajo slabo finančno stanje zaradi nizke pokojnine. (*»Težko je s tem. Slab je ta moj finančni položaj.«* E32) (A45, A47, A49, A50, A66, A67, A71, A75, B55, C13, C39, C41, C46, C47, D31, D40, D41, D46, E7, E22, E32, F31, G39, H33, H57, H59, H60)

Varčevanje

Varčevanje je skoraj nemogoče, ko je pokojnina tako majhna (*»Sedaj še za sproti nimam, kako varčevanje neki.«* E37). Glede tega se strinjajo vsi intervjuvanci. Tisti, ki so zmogli nekaj denarja privarčevati, so ga varčevali v času zaposlitve (*»Sem privarčevala nekaj, da smo kupili traktor, naredili centralo, take nujne stvari. Nisem mogla veliko, saj sem imela nizko plačo.«* A56) in so ga porabili, da kupijo kmetijske stroje, ki jim olajšajo delo na kmetiji. Nekateri so prihranke vlagali v hišo, uredili centralno ogrevanje. Velik strošek predstavlja tudi ogrevanje, za katerega je ena intervjuvanka morala na leto prihraniti 300–400 €. (A56, A57, B44, E37)

Valute

Veliko intervjuvancev se spominja življenja v času tolarja (SIT). Takrat so si lahko več stvari kupili (*»Dokler so bili tolarji, je nekak šlo, sedaj daš pa 50 evrov, pa za ta denar ne dobiš nič. Se mi zdi, da je bilo včasih lažje. Ja, bilo je lažje.«* C35). Slabo finančno stanje pripisujejo menjavi valute, saj so se dobrine s prihodom evra (€) podražile. Same pokojnine se nominalno niso znižale, sprememba je opazna predvsem zaradi višanja cen potrebščin, ki jo premalo upoštevajo pri spreminjanju oziroma letnem povečevanju pokojnin. (C35, C49, H32)

S 1. 3. 2005 je najnižja bruto pokojninska osnova znašala 163.351,97 SIT. To je z menjalnim tečajem 1 € - 239,6 SIT, bilo današnjih 681,35 € (Nova najnižja in najvišja pokojninska osnova - marec 2005, 2005).

Od 1. januarja 2020 pa znaša najnižja pokojninska osnova 894,88 € (*Sklep o najnižji in najvišji pokojninski osnovi, najnižji pokojnini, najnižji osnovi za odmero nadomestil iz invalidskega zavarovanja in najvišjem znesku nadomestila za čas poklicne rehabilitacije od 1. januarja 2020, 2020*).

To je za 23,86 % višja osnova kot je bila leta 2005.

Stopnja inflacije v obdobju od začetka januarja 2005 do konca februarja 2021 znaša 29,0 % (Inflacija, b.d.).

Zaostajanje pokojnin za inflacijo oziroma za plačami in cenami je krivo za čedalje manjšo kupno moč upokojencev.

Izdatke sestavljajo bivalni stroški, ki zajemajo elektriko, vodo, davek na nepremičnine, zavarovanje nepremičnine. Vsi stari ljudje imajo vsaj en grob, za katerega skrbijo (sveče, rože ...). Stari ljudje v pogovorih omenjajo višino izdatkov za položnice približno 200 € (*»Okrog 200 evrov dam za položnice, ki jih sama plačujem.«* H15). Izdatki so povezani tudi z mobilnostjo, saj vsi stari ljudje nimajo lastnega prevoza. Plačujejo si stroške javnega prevoza (taksi in avtobusna karta). Povprečno za javne prevoze zapravijo od 23 €. Poleg izdatkov za mobilnost, imajo stari ljudje tudi povišane izdatke povezane z zdravstvenim stanjem. Povprečno mesečno govorijo o približno 40 €. Kupujejo zdravila (tablete in mazila), ki jih ne krije osnovno ali dodatno zdravstveno zavarovanje (*»Tudi zdravil si veliko kupujem. Tule imam doreto, ki pravijo eni, da je kar precej močno zdravilo.«* H58). (H15, H16, H58)

5.3. Strategije preživetja

Kmetijstvo

Starim ljudem zemlja pomeni vir domače hrane (sadja in zelenjave). Na zemljo gledajo kot na razlog, zakaj sploh lahko v revščini, v kateri se nahajajo, preživijo iz meseca v mesec (*»...delo na kmetiji, da se nekako preživimo.«* B8). Kar pridelajo doma, ne rabijo kupiti v trgovini in na ta način prihranijo nekaj denarja, ki bi ga sicer potrošili v trgovini. Za lažje obdelovanje pridelovalnih površin imajo nekateri doma kmetijsko mehanizacijo (obračalka, traktor ...). Pridelek, ki ga lahko pridelajo, je odvisen od tega, ali si semena lahko naredijo doma sami ali jih morajo kupiti, saj so nekatera semena, kot pravijo, zelo draga. Količina pridelka je v veliki meri odvisna tudi od vremenskih razmer. Veliko pridelka jim uniči pozeba ali toča (*»Veliko je odvisno od vremena. Včasih tudi toča stolče.«* G13). Nekateri, ki živijo na kmetijah, imajo doma tudi živino, ki jim omogoča pridelavo večjega spektra živil (mleko, jajca, meso ...) (*»Veliko pridelamo doma z lastnimi rokami, saj imamo vrt. Sladko speče snaha, avte popravimo bolj kot ne doma, dele ceneje dobim, kruh žene peče pa snaha, jajca imamo domača.«* F9) in izdelkov iz njih. To jim omogoča prodajo ali menjavo in, kot že omenjeno, prihranek, ker teh dobrin ne kupijo v trgovini. (A11, A17, A18, A19, A20, A24, A25, A30, A68, B6, B8, B9, B11, B13, B14, B40, B60, E9, F9, G8, G13, H6)

Nakupi

Stari ljudje se nakupov lotijo zelo premišljeno. Skozi leta življenja v revščini so se naučili, kako prihraniti pri nakupih v trgovini. Večina večje nakupe opravlja enkrat mesečno. Pri nakupih koristijo vse ponudbe trgovcev, ki zmanjšajo znesek nakupa (*»Kupujem cenejše, ko so akcije, takrat grem v nabavo.«* A21). To so razne akcije, znižanja in popusti, ki so

namenjeni upokojencem. Če jim katerega živila zmanjka pred naslednjim velikim nakupom, gredo v trgovino nabavit (*»... , potem pa če kaj zmanjka sproti.«* C8). Živila, ki jih kupujejo v trgovinah, so: ribe, sladkor, sol, olje, riž, moka, kvas, kis, nekateri tudi zelenjavo in sadje (*»Nekaj hrane pridelamo, moramo pa kupiti sladkor, sol, olje, kis, nekaj mesa. Vse pač človek ne more imeti doma.«* G17). Zelo redko kupujejo sladkarije, saj peciva pečejo doma, prav tako kruh. Meso imajo nekateri doma, saj imajo živino, manjšina kupuje domače meso od okoliških kmetov, večina ga pa nabavlja v trgovini. (A21, A22, A23, A80, B5, B10, B12, B20, B48, C8, C11, C12, E16, F14, G11, G17)

Donacije

Donacije prejemajo stari ljudje s strani Karitasa, znancev, sorodnikov. Donacije so večinoma oblačila, manjšina je povedala, da od Karitasa dobijo tudi nekaj prehrane (mleko, riž, olje, začimbe, testenine, moka) (*»Karitas nam vse toliko časa da paket mleka, riža, olja, začimb, testenin, moka.«* G15). Nova oblačila si redko kupijo nova. Če so oblačila kupljena, jim večinoma kupujejo otroci in partnerji otrok. Večino oblačil nosijo rabljene, ki donatorjem niso več všeč, so premajhna, prevelika ... (A26, A27, A63, B47, D38, E40, F29, G15, G34, G35, G37)

Deljeni stroški

Večina si stroške deli s svojim partnerjem, ki prav tako prejema minimalne dohodke. Če jima denarja slučajno zmanjka, jim pomagajo ožji družinski člani (sin, hči, partnerji otrok). Ostali stari ljudje imajo stroške razdeljene med vsemi družinskimi člani (*V družini imamo tako razdeljeno, da vsak prispeva koliko lahko.* C16). Otroci s partnerji pomagajo pri stroških, kot so električna, voda, RTV, gospodinjski aparati, gorivo, vzdrževanje avtomobila, tudi nabava dražjih živil (npr. meso in mesni izdelki). Stroškov glede različnih osebnih zavarovanj in zavarovanja za avtomobil (če je v lasti starega človeka) si ne delijo. Prav tako si po večini ne delijo stroškov, ki so vezani na grob (*»Stroške plačata sin in snaha, razen kaj za grob, hišo, zavarovanje za svoj avto to mam js sam prek, hrano kupi vsak tisto, kar rabi, imamo gospodinjstvo posebej.«* F13). Stroške si delijo tudi takrat, ko za stare ljudi skuhamo otroci. Manjšina gospodinj si stroškov v gospodinjstvu ne deli, temveč plačajo vsak svoje. (A28, A53, B19, B43, C16, C17, C18, C19, C20, D21, D22, E19, E21, F13, G18, G19, G20, H14, H18)

Planiranje financ

Planiranje financ zajema zelo točno deljenje financ in razmišljanje o tem, kaj kupiti in kaj ne kupiti: *»Vedno moraš gledat na vsak evro, nič si ne moreš privoščiti.«* (B17). Nastane selekcija dobrin, ki se je lahko gradila čez leta. Stari ljudje, ki sedaj živijo v revščini, tudi v

dobi, ko so bili zaposleni, niso imeli na voljo veliko denarja. Z leti so se znižala njihova pričakovanja. Selekcija nastane pri nakupu oblačil, saj si jih stari ljudje kot dobrino postavljajo bolj na konec »nakupovalnega seznama«: *»Za oblačila res nimam, pa tudi raje kupim kaj bolj potrebnega, kako posodo kot pa cote. (A64)«*. Manj pomembna so starim ljudem tudi popravila mehanizacije in škropiva, ki jih potrebujejo za rastline. Ker si stari ljudje morajo zdravila velikokrat kupiti, so nekateri farmacevtskim zdravilom našli alternativo – *»domača zdravila«*. Stari ljudje selekcijo delajo tudi pri dostopu do medijev, ki nudijo na nek način tudi vir določenih informacij. Stari ljudje omenjajo, da si zaradi visokih cen določenih tiskanih medijev ne morejo privoščiti vseh, ki bi si želeli in se na podlagi tega odločijo za enega ali največ dva. Odločitev jim olajšajo ponujeni popusti s strani ponudnikov tiskanih medijev: *»Mamo Nedeljski in Novice, pa še to so nam dali nekaj popusta, drugače bi vse odjavili.«* Ponudniki popustov na tak način lovijo lahkoverne stranke, tako da jim s popusti obljublajo prihranke, čeprav zares ne prihranijo ni denarja, ker stroške morajo vseeno kriti. (F30). (A52, A62, A64, A76, B17, B54, B59, C7, C30, D20, D37, E10, E15, E20, E42, E44, F10, F30, G14, G23, G36, H5, H7, H8, H9, H10, H11, H12, H17, H20, H29, H42, H46, H48, H55)

Vzajemna pomoč

Stari ljudje izmenjujejo različne dobrine na različne načine. Nekateri menjujejo dobrine za dobrine, drugi menjajo dobrine za storitve (*»Z nekaterimi menjamo blago za blago. Oni nam dajo nekaj kar imajo, mi pa njim nekaj pa je za vse lažje.«* B32). Zelenjavo, ki jo predelajo preveč za lastno uporabo, jo menjajo s sosedi in v zameno dobijo zelenjavo ali druga živila, ki jih pridelujejo sosedi. Menjujejo zelenjavo (npr. paradižnik) za zelenjavo (npr. paprika), zelenjavo za jajca, zelenjavo za meso in mesne izdelke. Manjšina v zameno za delo v delavnici, ki zajema popravila različne mehanizacije, prejema različne vrste živil (*»Mam še vedno delavnico in tam kje kašnemu sosedu popravim, pa mi da kaj od hrane, da je lažje preživet.«* F5). (B30, B32, C15, D12, E8, F5, F11, H19)

Lastnina

Za preživetje je starim ljudem pomembna lastna zemlja (*»Hvala bogu imamo njive, vrta – en js, eden tamlada – skratka kr nekaj zemlje, svojo hišo.«* G16). Na vrtovih in njivah pridelajo veliko sadja in zelenjave, ki jo porabijo doma za prehrano in kot sredstva za menjavanje z drugimi ljudmi, ki so v podobnih ali enakih situacijah. Preživetje jim olajšuje tudi lastništvo nepremičnin, saj za bivanje in obdelovalne površine ne plačujejo najemnin (*»Mamo vrt, to nas tudi rešuje, pa da ne rabimo najemnine plačat.«* D18). (C10, C33, D18, E13, F8, F25, G16)

Varčevanje

Varčujejo z odrekanjem različnim dobrinam (*»Še na poročno potovanje nisem šel. Samo delo, delo, skos že od mladih nog.«* C44). Večina jih nima mobilnega telefona, ne hodijo na oddih. Pravijo, da varčujejo tudi tako, da si pridelajo lastno hrano, ki je ne kupujejo v trgovini (*»Varčujem še danes, kot sem rekla s pridelavo lastne hrane. Kar je treba kupiti, je pa treba.«* G31). Prav tako ne kupijo hrane, ki jo menjajo s sosedi. Privarčevan denar hranijo na varčnem računi, prihranke pa porabijo za večje stroške (drva, popravila ...) (*»Varčujem še danes, kot sem rekla s pridelavo lastne hrane. Kar je treba kupiti, je pa treba.«* H37). (C44, E43, G31, H36, H37)

5.4. Prosti čas

Mediji

V prostem času berejo naročene ali kupljene časopise (Delo, Slovenske novice ...) in revije ter pogledajo televizijo, ki jo imajo vsi stari ljudje zajeti z intervjuji. Delo jim je pomembnejše od prostega časa, zato prvo opravijo delo, prosti čas pa sledi zvečer, ko je vse delo opravljeno (*»Televizijo pogledam le zvečer, ker med dnevom je delo in delo.«* B50). (A65, B49, B50, C29, F21, G27, G38)

Oddih

Odločitev za oddih je za manjšino odvisna od znanj, kot so plavanje in smučanje (*»plavat še sedaj ne znam, niti smučat, kam naj bi potem šla.«* A69). (A69, D42)

Skrb za preživetje

Skrb za preživetje (delo) jim je pomembnejše od oddiha (*»Za nas dopusta ni, švicamo v krmu, se operemo v banji, delo je skos.«* C43). (B33, B34, C42, C43, E46)

Druženja

Manjši del najinih sogovornikov (3) se druži v društvu upokojencev, po nedeljski maši (*»v nedeljo k maši in se tam malce podružimo.«* B35), v cerkvenem zboru (*»...pojem pri cerkvenem pevskem zboru ...«* B37.) Za druženje jim po vsem delu ostaja zelo malo časa. Način druženja se je spremenil z leti, saj se je zdravstveno stanje starih ljudi spremenilo. Vedno bolj jih pesti utrujenost in za različne aktivnosti (balinanje, kegljanje, kartanje), pri katerih so sodelovali, nimajo več energije (*»včasih smo se zbrali pa balinali, kegljali, kartali, zdaj sem pa utrujen.«* D28). Aktivnosti, ki so se jih udeleževali, ko so se še lahko, niso nadomestili z drugimi pristočasnimi aktivnostmi, saj večino energije porabijo za delo doma. (A46, B35, B37, C25, D28)

Slabo finančno stanje

Večina pravi, da jim za financiranje oddiha primanjkuje finančnih sredstev (*»Na dopust nisem nikoli šel, ni bil denarja.«* B51). (B51)

Zdravstveno stanje

Na preživljanje prostega časa ima velik vpliv zdravstveno stanje starih ljudi. Radi bi kam (morje, prireditve in muzeji) šli, vendar jim raznolike bolečine tega ne dopuščajo (*»Da bi pa kam šla, tako kot sem z Milanom, to pa ne. Saj imam željo, samo nisem sposobna z nogami. Bi šla, če bi bila zdrava.«* H40). (H40, H49, H50)

5.5. Socialna mreža

Osamljenost

Manjšina najinih sogovornikov, ki se je preselila iz rojstnega kraja, imajo v kraju bivališča problem osamljenost, saj poznajo v okolici zelo malo ljudi. Manjšina živi v odročnih krajih, kjer nimajo veliko sosedov in imajo zato občutek osamljenosti. Osamljenost vpliva na informiranost in prenos informacij (*»Bolj osamljena sem, tukaj smo na samem, ni toliko sosedov, zdi se mi, da je človek potem kr malo tumast, nič ne ve,š kaj se dogaja okrog.«* A44). Osamljenost vpliva na prenos samo določenih informacij (mogoče ne bistvenih). (A6, A38, A44)

Širina

Socialno mrežo starih ljudi sestavlja širok spekter ljudi, ki so jih spoznali v različnih obdobjih svojega življenja (*»Stike od prej sem ohranila.«* A7). Socialno mrežo predstavljajo partner, otroci s partnerji ter vnuki, sorojenci, poznanstva iz društev, sosedi, znanci. Socialna mreža starih ljudi se zožuje zaradi smrti prijateljev in znancev (*»Veliko prijateljev pa mi je že umrlo.«* A42). Stike vzdržujejo primarno preko telefona, sekundarno pa tudi preko srečanj na rojstnih dnevih, obletnicah in drugih praznovanjih, pri aktivnostih v društvih (*»Včasih gremo do kakih sorodnikov, ko je kašen rojstni dan.«* E29). Manjšina starih ljudi je izgubila stike s svojimi otroki, ne navajajo pa razlogov. (A7, A10, A42, B28, B31, B36, B38, C26, C28, D4, D5, D13, D26, D29, E29, E30, F19, F20, G4, G25, H25, H26, H27)

Družinska povezanost

Z družinskimi člani je večina intervjuvancev močno povezana. Veliko pomoči, ki jo potrebujejo, jo dobijo od družinskih članov. Z družinskimi člani (predvsem otroki), ki ne živijo skupaj s starimi ljudmi, stike vzdržujejo preko telefona. Včasih pridejo na obiske tudi otroci in vnuki (*»kdaj tudi pridejo vnuki «* A9). (A8, A9)

Vzdrževanje stikov

Stike večinoma vzdržujejo preko telefonskih klicev (*»Hčera me pokliče vsake toliko časa.«* A41). Vzdrževanje stikov je težje, če stari ljudje nimajo vozniškega izpita, saj niso svobodno mobilni (*»Avta tudi ne vozim tako, da je težko to vse skupaj.«* D30). (A39, A41, A43, C27, D6, D30, E28)

Slabo finančno stanje

Slabo finančno stanje vpliva na vzdrževanje socialnih stikov in na nek način tudi na širjenje socialne mreže. Stari ljudje se zaradi finančnega stanja ne udeležujejo praznovanj in srečanj (*»Tudi denarja ni, da bi jim kaj kupila, pol te pa kar postrani gledajo.«* H28). (G26, H28)

Zdravstveno stanje

Društva upokojencev veliko hodijo na pohode in kaj podobnega. Stari ljudje zaradi sprememb v svojem zdravstvenem stanju (bolečine v nogah, križu ...) ne moremo več sodelovati pri vseh aktivnostih društev (*»Se ne morem pridružiti, ker ne morem hoditi.«* H31). (H30, H31)

5.6. Zdravje

Počutje

Večina starih ljudi se fizično dobro počuti, razen problemov pri hoji. Pravijo, da so za svoja leta v zelo dobri kondiciji, k čemur je pa pripomoglo trdo delo skozi celo življenje (*»Pri 70. sem v zelo dobri kondiciji. To pa je od trdega dela.«* B24). Manjšina starih ljudi se počuti utrujene, so pa prepričani, da ima vsak človek kako hibo. (A15, B24, D8, E47, H53)

Bolečine

Bolečine v križu in kolkih, pogosti so tudi glavoboli. Bolečine izzovejo sklanjanje, hoja in splošno premikanje. Na splošno so sicer še veliko aktivni, ko pa so razdalje prevelike, se pa znajdejo tako, da si poiščejo pomoč. (*»Včasih grem do Teharja, do groba. Si vzamem taksi v eno smer, ker na oba kraja sploh ne pridem, zdaj pa na eno stran že skoraj ne pridem. Gor sploh ne pridem, nazaj pa je zdaj že reskirano, če bom prišla. Trenutno s to nogo ne morem. Ta noga me boli.«* H54). (A34, A40, A48, A72, A73, A74, D27, D44, D45, H54)

Bolezni

Bolezni, ki jih imajo stari ljudje, je kar nekaj. Posamično po intervjujih se pojavljajo: sladkorna, ciste na ledvicah, zamašene žile in visok pritisk. Po dva intervjuvanca sta omenjala holesterol in glavobole (*»Imam sicer holesterol, pazim, da ne pretiravam z mastnimi*

stvarmi.« B53). 3 intervjuvanci pa so omenili, da slabo vidijo. (A70, B52, B53, E48, F32, G3, G41, H47, H56)

Slabo finančno stanje

Slabo finančno stanje ima velik vpliv predvsem na psihično stanje starih ljudi. Stari ljudje že z rednimi stroški težko preživijo iz meseca v mesec, posebno stresno pa je za njih, ko pride čas izrednih stroškov, ki so večji, saj je takrat strah za preživetje povečan. (*»Včasih sem psihično kar slabo. Mi ne štima. Ko pridejo kaki večji stroški, sem živčna.«* H52). (H52)

5.7. Potreba po pomoči

Način pomoči

Stari ljudje večinoma potrebujejo pomoč pri mobilnosti, saj večina nima lastnega prevoznega sredstva, nekateri celo nimajo vozniškega izpita (*»avta ne vozim več in tako sem odvisna od drugih.«* A14). Najpogosteje se pojavlja potreba po finančni pomoči starih ljudi, saj s svojimi financami težko prehajajo iz meseca v mesec (*»sin pa snaha kaj primaknete, hčera in zet tudi«* G30). Razlikuje se količina financ, ki jih potrebujejo stari ljudje. Nekateri potrebujejo pomoč samo pri večjih stroških (nabava goriva, vzdrževanje avtomobila ...), drugi pa tudi pri mesečnih nabavah (prehrana in drugi mesečni stroški). Zaradi slabšanja zdravstvenega stanja starih ljudi se pojavi potreba po pomoči pri težkih opravilih (sekanje drv, delo pri tleh (sklonjenost, dvigovanje) in obsežnejših delih (pobiranje krompirja, spravljanje krme, sajenje rastlin, delo v gozdu). Manjšina omenja pomoč pri kuhanju, vendar zaradi neizkušenosti na tem področju (*»Oblačim se lahko sam, kuhanje pa mi ne gre dobro od rok. Tak, da pri tem pa rabim kako pomoč.«* D23). (A14, A29, A31, A32, A33, B22, C21, D23, D25, E11, E26, E27, E45, F28, F33, G24, G30, H13, H21, H24)

Pomočniki

Starim ljudem pomagajo družinski člani (*»...imava samo enega sina. Ta nama zdej veliko pomaga. Res ne vem, kaj bi brez njega.«* B2). To so partner, otroci in njihovi partnerji (če jih imajo) in vnuki. Manjšini starih ljudi pomaga tuši širša družina, kot so sorojenci (sestra) (*»najbolj se lahko obrnem na sina, ženo in sestro, ki živi v bližini.«* B29) in drugi sorodniki (ki ne izvemo, kateri so točno) (*»Pomagajo mi sorodniki, najbolj hčera in zet.«* D24). Dobrodelna društva pomagajo s svojimi donacijami hrane in oblačil (Karitas). V veliko pomoč pa je manjšini starih ljudi tudi kmetijska mehanizacija, ki opravi veliko dela namesto starih ljudi (*»Če sini ne bi kupili nakladalke, traktorja, obračalnika, bi bilo še hujše.«* E12).

(A35, A36, A37, A51, A81, B2, B21, B23, B27, B29, B56, C14, C22, C23, C38, C51, D9, D14, D16, D17, D24, E12, E14, E17, E18, E25, F3, F17, G6, G22, H23)

Samostojnost

Starim ljudem je zelo pomembna samostojnost. Veliko jim pomeni, da pri določenih delih ne potrebujejo pomoči. Večina del, ki jih lahko opravijo samostojno, so gospodinjska in druga vsakdanja opravila (*»Nisem pa, da bi bil odvisen od njih pri vsakdanjih opravilih.«* C24). Tudi osnovna opravila glede osebne higiene opravljajo sami. (B26, C24, E23, E24, F15, F16, F18, G21, H22)

5.8. Želje in vrednote

Želje

Želje starih ljudi so povezane z njihovim slabim finančnim stanjem. Želijo si bolj kvalitetne hrane (predvsem tiste, ki je ne morejo pridelati doma) (*»Privoščila bi si boljšo hrano.«* A58). Želje se vrtijo tudi okrog doma. Manjšina starih ljudi si želi tudi novih oblačil, vendar si jih ne morejo kupiti takih, kot bi jih radi imeli, zaradi slabega finančnega stanja (*»Pa bi tudi jaz bil lepo oblečen, imel svetleče čevlje in marsikaj.«* C40). Če bi imeli dovolj denarja, bi kupili različna darila za bližnje. Radi bi uredili določena zaključna dela na hiši (fasada) (*»Privoščil bi si še en traktor, kake druge stroje, dal fasado na hiši, šel na dopust, marsikaj, če bi lahko.«* C37), želijo si tudi različnih novih dodatkov za v dom (novo pohištvo, nove aparate, čistila). Manjšina si želi tudi povečanja bivalne kvadrature, saj bi radi omogočili vnukom lastne sobe (*»Hudo mi je, ko vnuki sploh nimajo svoje sobe. Sam nove hiše si pa res ne moremo privoščiti.«* E34). Pomembna jim je tudi urejenost okolice okrog hiše, zato si želijo nove rože. Na kmetijah, ki jih poseduje manjšina starih ljudi, imajo stari ljudje tudi želje, da bi si nabavili novo (ker je nimajo) ali boljšo kmetijsko mehanizacijo. Redki bi višek denarja porabili za oddih. Manjšina ima tudi željo, da bi si lahko ustvarila nekaj prihrankov. (A58, A59, A60, A61, B46, C36, C37, C40, D36, E34, E38, E39, F27, G33, H38, H39, H41, H43, H44, H45)

Vrednote

Zaradi življenja v revščini večina starih ljudi dela selekcijo vrednot v kategorije po pomembnosti. Najpomembnejše jim je lastno zdravje in zdravje družinskih članov (*»Sedaj mi je najbolj pomembno moje zdravje in zdravje bližnjih ...«* B58). Od zdravstvenega stanja je odvisno, koliko so zmožni delati sami. Zmožnost za delo jim je zelo pomembna, saj nočejo biti odvisni od drugih, temveč hočejo biti samostojni (*»Dokler nas zdravje služi še vse nekako*

gre, hudič bo potem, ko ne bomo mogli več delat.« B15). Občutek samostojnosti tudi blagodejno vpliva na odnose med družinskimi člani, ki so za stare ljudi prav tako na začetku vrednot po pomembnosti. Manjšini starih ljudi je v času upokojitve postala pomembna tudi vera in cerkev (*»Včasih si šel ven, zdaj pa mam cerkev rada, v to sem se tudi bolj poglobila. Rada poslušam cerkvene oddaje.«* H62). Najmanj pomembna so jim oblačila, za njih tudi zapravijo najmanj denarja (*»Sam ne dam veliko na cote, to mi je zadnje, kar je pomembno.«* E41). (A77, B15, B18, B57, B58, C9, C45, C48, C50, D39, D43, D47, E41, E49, F7, F34, F35, F36, G12, G40, G42, H61, H62, H63)

5.9. Pogled v preteklost

Ta sklop je na nek način učenje preko izkušenj starih ljudi. Temu bi lahko tudi rekli obžalovanje starih ljudi, da nekaj v preteklosti niso naredili in mišljenje, da so posledično zdaj v tako težki situaciji. Refleksija, ki je pomembna za ugotavljanje trenutnega načina življenja in predvsem odgovor na vprašanje »zakaj«, je najbolj verjetno, da so se najini sogovorniki znašli v revščini po upokojitvi.

Varčevanje

Stari ljudje živijo življenje, ki mlado generacijo še čaka. Prepričani so, da bo mlado generacijo varčevanje obvarovalo pred situacijo, v kateri so se znašli sami (*»Svetovala bi jim naj šparajo.«* A82). (A82)

Zaposlitev

Mlada generacija naj si poišče čim boljše službe, ki prinašajo dovolj visoke prihodke, da ne bodo v starosti prejeli minimalne pokojnine (*»Slaba plača, slaba penzija.«* D49). Stari ljudje so mnenja, da bo mladina v tujini lahko zaslužila dovolj denarja, da bodo lahko do konca življenja živeli brezskrbno (*»Če bi bil še enkrat mlad, bi šel v tujino delat, gor so pogoji boljši in bi sedaj imel večjo penzijo.«* B62). (B62, C3, C52, C53, D49, D51, E5, E50, G44)

Izobrazba

Izobrazbi je s strani starih ljudi pripisan velik pomen za pridobitev primerne zaposlitve, ki je dobro plačana. Mnenja so sicer deljena glede časa, ki naj ga posvetijo izobrazbi. Nekateri so mnenja, naj mladi študirajo in pridobijo čim višjo izobrazbo (*»naj se izobrazi, da bo šihl in življenje boljše, kot ga imamo mi.«* C55), drugi pa pravijo, da naj gredo čim prej delat. Izobrazba naj bi vodila do takih poklicev, za katere na trgu delovne sile primanjkuje kadra. (B63, C55, D50, E52, G2)

Priprava na upokojitev

Stari ljudje obžalujejo, da se niso pripravili na upokojitev. Priznajo si, da v mladosti niso razmišljali o tem, kaj bo, ko bodo prejeli pokojnino. Strahov za čas upokojitve niso imeli, saj si niso mogli predstavljati, da bo njihova situacija tako slaba, kot je sedaj. Mladi generaciji bi radi povedali, da je priprava na upokojitev zelo pomembna (*»Če bi bil še enkrat mlad, bi zagotovo se pripravil, zdaj mi je pa žal, da se nisem.«* D48). Pomembno je, da razmišljaš o svojem življenju kot celoti in ne samo v »tukaj in zdaj« (*»Nisem kaj preveč razmišljal o tem, kaj bo. Ko si mlad, študiraš v tistem momentu.«* E6). (D48, E6, E51, F6, F23, G9)

Kmetijstvo

Zemlja je za stare ljudi tisto, kar se jim zdi najpomembnejše za preživetje. Doma pridelana hrana jim predstavlja na eni strani ceneje pridobljena živila v večji količini, kot bi jo dobili v trgovini za enak denar, kot ga dajo za semena, na drugi strani pa je še kvalitetnejša od masovno proizvedenih živil (*»Nekaj zemlje, da bo imela hrano kvalitetno.«* C54). (C54)

Vozniški izpit

Stari ljudje, ki niso imeli možnosti, da bi opravili vozniški izpit, to obžalujejo, saj danes niso mobilno samostojni. Mladi generaciji svetujejo, da opravijo vozniški izpit (*»To pa je največja napaka. Isto za avto. Ko bi se lahko naučila, mi je Milan rekel, da sem preveč komplicirana, da nisem za na cesto in nisem delala izpita.«* H51). (H51)

Vedenje

Za mladino naj bo pomembno lepo vedenje, saj bodo tako spoštovani in jim bo življenje lažje (*»Edino, kar hočem reči, da spoštujejo človeka, da je prijazen, pa da pozdravi. To jim lahko položim na srce.«* H64). (H64)

Najini sogovorniki so prepričani, da je na njihovo stanje vplivala tudi menjava valute. Generacija, v katero »sodijo« najini sogovorniki, je svojega življenja s pokojnino začela živeti s tolarjem in se teh časov dobro spominjajo. Odkar pokojnino prejema v drugi valuti, pa imajo občutek, da je ta manjša, čeprav je problem v tem, da je kupna moč pokojnine manjša. Letno zviševanje pokojnin ne upošteva rasti stroškov življenjskih potrebščin in se pokojnine za to premalo zvišujejo, da bi starim ljudem zagotovile kakovostno življenje. Najini sogovorniki so tako prepuščeni sami sebi. Z leti so razvili strategije preživetja, da lahko preživijo. Zelo pomembna jim je lastna nepremičnina in lastna zemlja. Zemljo uporabljajo za pridelavo različnih pridelkov. Pridelke med seboj menjajo in si tako vsaj delno zagotovijo bolj kakovostno življenje. Živila in potrebščine, ki si jih ne morejo drugače zagotoviti kot pa z nakupom, pa kupujejo takrat, ko so različni popusti in razprodaje. Kadar so nakupi izven planiranih, pa so pozorni na cenovno ugodne izdelke in ne na kvaliteto. Oblačila po večini

dobijo preko različnih donacij. Prav tako so najini sogovorniki mojstri v ohranjanju oblačil. Nekatera oblačila imajo po deset in več let. Ostale stroške, ki so vezani na samo bivanje, pa si razdelijo med družinskimi člani, če živijo skupaj s svojimi otroki. Najini sogovorniki so skozi leta življenja v revščini postali pravi mojstri v planiranju s financami, vendar vseeno potrebujejo pomoč pri večjih izdatkih, katere po navadi krijejo družinski člani, ki so v delovnem razmerju in imajo na podlagi tega večje dohodke.

Prostočasne aktivnosti najinih sogovornikov so večinoma bolj skope izbire. Za različne vrste medijev se odločajo glede na cenovne ponudbe raznih ponudnikov. Oddiha si zaradi finančnega stanja ne privoščijo. Pri tem se na nek način tolažijo tudi s tem, da na oddih tudi zaradi zdravstvenega stanja ne morejo. Druženja potekajo med sosedi in pri manjšini sogovornikov (1) po skupnih interesih (v nedeljo po sveti maši). Manjšina sogovornikov (2) je osamljena zaradi selitve v drug kraj. S selitvijo so delno izgubili stike v prvotnem kraju bivanja. V kraju, kjer prebivajo, pa so se povezali z zelo malo ljudmi. Socialno mrežo jim večinoma predstavljajo družinski člani in sosedje, ki so doma v njihovi neposredni bližini. Ostale stike (z odseljenimi družinskimi člani in nekaterimi prijatelji iz preteklosti) pa vzdržujejo preko telefonskih pogovorov.

Zdravstveno stanje najinih sogovornikov je po njihovem mnenju dobro. Razen določenih diagnosticiranih bolezni oziroma bolezenskih stanj se dobro počutijo. Večinoma pravijo, da imajo bolečine v hrbtenici in v okončinah, kar jih sicer ovira pri delu, ustavi jih pa ne. Svoje zdravstveno stanje povezujejo s svojim slabim finančnim stanjem, saj si nekaterih zdravil, predvsem pa zdravljenj, ne morejo privoščiti, ker bi jim za preživetje zmanjkalo finančnih sredstev. Prepričani pa so, da če bi bilo življenjsko potrebno, da bi obiskali plačljive zdravstvene storitve, bi jim pri tem pomagali njihovi otroci.

Finančno pomoč prejemajo torej predvsem od družinskih članov, ki imajo večje dohodke od njih samih. Glede fizične pomoči pa nama sogovorniki povedo, da jo dobijo od različnih ljudi glede na težavnostno stopnjo opravila. Pri delih, ki zahtevajo večje število ljudi, pomaga celotna družina, dela, kjer pa sta dovolj dva človeka, pa po navadi opravijo skupaj s svojim partnerjem. Veliko del lahko opravijo še sami.

Svojemu finančnemu stanju primerne imajo stari ljudje tudi želje, ki se večinoma vrtijo okoli tega, da bi svojem kupili darila in jim omogočili boljše življenje. Veliko starih ljudi bi si z večjimi dohodki privoščili bolj kvalitetno hrano ali pa nova oblačila. Želje najinih sogovornikov so bolj materialne, vezane na stvari, ki si jih zaradi slabega finančnega stanja ne morejo privoščiti.

Najini sogovorniki so prepričani, da bi lahko stanje bilo boljše, če bi v preteklosti razmišljali o prihodnosti in statusu upokojenca. Problem pri tem nastane, ker je življenje, ki so ga najini sogovorniki živeli v aktivni dobi, bilo drugačno. Celotna ekonomija življenja in vrednote so bile povsem druge. Izobrazba ni bila toliko pomembna, saj je bilo bolj pomembno, da so doma naredili vsa opravila, ki so bila potrebna za samooskrbo družine. Pozneje, ko so bili v obdobju ustvarjanja lastne družine, so prihranke, ki so si jih lahko ustvarili, sproti porabili za ustvarjanje lastnega doma in izboljševanje življenja, ki so ga imeli po službi. Kupovali so kmetijsko mehanizacijo, ki jim je olajšala delo doma.

6. Razprava

Življenje pred upokojitvijo je izhodišče za kvalitetno življenje po upokojitvi. To ne pomeni, da so najini sogovorniki sami odgovorni za svoje trenutno življenje, saj so v življenju pred upokojitvijo imeli včasih težke pogoje, ki so dopuščali le ozek spekter odločitev. Nekateri so se že v otroški dobi srečali z razpadom družine, ki je pomenil, da so se zaradi preživetja morali odločiti za hitro zaposlitev. Hitri zaposlitvi je posledično sledila prekinitev izobrazbe, zato so najini sogovorniki po večini slabše izobraženi. Manualno delo, ki so ga najini sogovorniki opravljali, je prinašalo majhne dohodke in glede na socialno varstveno politiko, pri kateri so dohodki osnova za izračun pokojnine, so posledično pokojnine najinih sogovornikov nizke. Kljub svojim nizkim plačam so lahko nekaj denarja privarčevali, vendar so te prihranke porabili za izpopolnjevanje bivališča ali nakup mehanizacije, ki jim je omogočala lažje delo na domači zemlji. Na upokojitev se najini sogovorniki večinoma niso veliko pripravljali. V veliko pomoč pri tem, da so se zamotili, jim je bilo delo na domačem posestvu in s tem skrb za preživetje.

Védenje o starosti danes sestavlja več področij: nekatera so usmerjena zgolj na telesno zdravje – v tem primeru gre za biologizacijo starosti, nekatera poudarjajo le materialno preskrbljenost starih ljudi – tu gre za ekonomizacijo gerontologije; tista, ki poudarjajo duševnost in doživljajski svet starega človeka, lahko označimo za psihologizacijo gerontologije; področje, ki poudarja družbeno statistično ali politološko obravnavo starosti, bi lahko poimenovali sociologizacija in politologizacija gerontologije. (Mali in Hrovatič, 2015)

Starost je stanje posameznika, pa tudi naroda, staranje pa je proces, ki traja od rojstva do smrti. Življenjska doba starih ljudi se hitro podaljšuje. Slovenija se stara, delež prebivalstva, starejšega od 65 let, hitro raste. Slika starostne piramide prebivalstva nezadržno spreminja svojo obliko. Visok dvig povprečnih in skrajnih starostnih meja je posledica boljšega zdravja, zdravstva, bivališč, higiene, prehrane in drugih življenjskih pogojev. Visoka starost je lahko velik dosežek, hkrati pa je tudi izziv za našo družbo, ki terja spremembo miselnosti in ravnanja. Vse skupine prebivalstva se morajo pravočasno naravnati na nastale družbene spremembe tako, da jim bo omogočeno uresničevati svoje pravice človeka in državljana. (Šiplič in Kadiš, 2002, str. 295)

Biološke teorije staranje opredeljujejo kot upad v fiziološki kompetentnosti človeka, saj na njegovo sposobnost preživetja vplivajo biološke spremembe. Biološke teorije lahko razdelimo na genetske in ne-genetske teorije staranja. Med seboj se ti dve različici dopolnjujeta. Prve staranje opredeljujejo kot genetsko programiran proces, ki povzroča telesni

in mentalni upad v pozni starosti, določa pa tudi maksimalno življenjsko dobo, medtem ko ne genetske teorije poudarjajo pomen dejavnikov okolja in razlagajo staranje kot posledico naključnih napak in vpliva posameznih okolijskih dejavnikov. Poškodbe zunanjega izvora naj bi bile pravi vzrok telesnemu in mentalnemu upadu (Marjanovič Umek in Zupančič, 2009).

Stari ljudi v ruralnem okolju imajo zdravstvene težave, ki so po bioloških teorijah staranja tipične za stare ljudi na splošno. Bolečine se pojavljajo v hrbtenici, kolkih in nogah. Imajo pa tudi različna bolezenska stanja z diagnosticiranimi bolezenskimi stanji. Veliko starih ljudi ima probleme z ožiljem in diabetesom.

Psihološke teorije staranja se opirajo na strukturo osebnosti oziroma na razvojne dejavnike, ki oblikujejo osebnost. Zavračajo misel, da se po določenem letu starosti človek postara. Zagovorniki psihološke teorije starosti trdijo, da je človek toliko star, kolikor se počuti, in opozarjajo na velike razlike med posamezniki v starosti. Koledarska starost o človeku ne pove nič zanesljivega, zato številni strokovnjaki predlagajo uporabo pojma psihološka starost, ki naj bi jo ugotavljali predvsem iz odnosa človeka do sebe in do drugih ljudi, ter iz njegovih sposobnosti. Te teorije odpravljajo nekatere pomanjkljivosti zgolj biološkega pristopa k starosti, vendar imajo tudi same številne vrzeli (Požarnik, 1980).

Stari ljudje svoje življenje velikokrat oblikujejo glede na njihovo počutje. Od počutja je odvisna njihova udeležba pri različnih aktivnostih s socialno mrežo ter prav tako aktivnosti povezane z oddihom. Čeprav je zelo močna povezava na eni strani s počutjem in na drugi strani s finančnimi zmožnostmi starih ljudi, saj si na primer oddiha zaradi svojega slabega finančnega stanja ne morejo privoščiti. Po drugi strani, pa nekateri intervjuvanci izpostavijo, da na oddih ne morejo zaradi svojega slabega zdravstvenega stanja oziroma svojega slabega fizičnega počutja.

Družba je prepričana, da bi se moral človek v določenih obdobjih svojega življenja vesti po družbeno sprejemljivih merilih. V družbi velja, da se stari ljudje oblačijo v široka oblačila v nevpadljivih barvah. Ne barvajo si las, saj tako izstopajo. Del generacije, ki se trenutno stara, tem normativom nasprotuje, predvsem lahko to izraziteje opazimo v mestnem okolju, kjer imajo stari ljudje več možnosti dostopati do različnih storitev, ki omogočajo širjenje obzorja. Tako tudi velik del starajoče se generacije ne posluša generacijsko normativne glasbe, kot je klasika, temveč poslušajo tudi rock glasbo. Prav tako so ljubezenska razmerja v isti generaciji pri stari generaciji družbeno nesprejemljiva, kaj šele ljubezenska razmerja med različnima generacijama.

Svetlik (1991) navaja, da kakovost življenja posameznika zajema več elementov, kljub temu pa nanjo vplivata denarna revščina in materialna prikrajšanost. Ljudje za zadovoljevanje

potreb potrebujejo določene materialne in nematerialne vire oziroma nadzor nad njimi. V primeru, da so zanje prikrajšani, postajajo vse bolj odvisni in kakovost njihovega življenja se zniža.

Potreba po finančni pomoči je v ruralnem okolju zelo pogosta. Kljub pridelavi domače hrane, ki je pomembna strategija preživetja, ta ne zadošča za osnovno preživetje. Ko se pojavijo izredni višji izdatki, so intervjuvanci prisiljeni, da zaprosijo za finančno pomoč v svoji socialni mreži. Slabo finančno stanje ima prav tako močan vpliv na želje starih ljudi v ruralnih okoljih. Ker se zavedajo, da so v slabem finančnem stanju, imajo tako oblikovane tudi želje, ki so pri vseh intervjuvancih bile podobne. Želijo obdarovati družinske člane in prijatelje. Na prvo mesto postavijo svoje najbližje, šele potem razmišljajo o željah za sebe.

Sami aktivno vplivamo na kakovostno življenje tudi z aktivnim iskanjem pomoči pri drugih. V današnjem času se ne bo zgodilo, da nam bo kdo pomoč ponudil sam od sebe, posebej ko se gre za finančno podporo. Za aktivno vplivanje na kakovostno starost moramo poskrbeti tudi pred nastopom tega stanja z različnimi pripravami. Seveda so priprave odvisne od zmožnosti, predvsem če gledamo z vidika finančnega stanja. Če v delovno aktivnem času nimamo možnosti, da bi si za starost ustvarili prihranke, se stresne situacije začnejo pojavljati že v tem obdobju. Prav tako je za zdravje pomembno, da zanj skrbimo že od samega začetka, ne pa da s tem začnemo komaj v starosti.

Da bo naša starost kakovostna, moramo torej poskrbeti sami, saj smo priča degradaciji socialne varnosti. Degradacija se kaže v urejenosti socialne države, ki bi morala poskrbeti za kakovostne življenjske pogoje svojih državljanov, sami državljanji pa bi izbrali slog, po katerem bi živeli. Na starost se moramo zavestno pripravljati že v srednjih letih in jo sprejemati kot enako pomembno in smiselno obdobje, kot pa mladost in srednja leta. »Brez samopomoči ni pomoči za kakovostno starost.« Drugo izhodišče pa je, da si kakovostno starost zagotavljamo vedno skupaj z drugimi ljudmi. Naj smo še tako uspešni, zdravi, bogati in mladostni, si je sami nikoli ne moremo zagotoviti. Četudi smo revni, bolni, ostareli in nesposobni, nas nič ne stane ali ovira, da ne bi mogli k kakovostnejši starosti pomagati drugim. Nasprotno: solidarna pomoč pomaga drugim in nam samim ter »je najuspešnejša vaja za lastno kakovostno staranje« (Ramovš, 2003, str. 49–50).

Za zadovoljevanje potreb je potrebna solidarnost med ljudmi v socialni mreži starega človeka. Star človek težko sam prebrodi ovire, ki so postavljene s strani družbe in žal tudi iz države z zakoni. Potrebe so en od najbolj razširjenih in pomembnih pojmov v socialnem delu in socialni politiki, kakor tudi v splošnem govoru. Je pa to pojem, ki ni le nejasen, ampak tudi problematičen zaradi svoje normativne narave. Ker izhaja iz biološke podmene o homeostazi,

vpeljuje predpostavko primanjkljaja, deficita, ki ga zlahka pripišemo človeku, skupini ali skupnosti, ne pa situaciji, družbenim razmerjem ali sistemu. S tem postane mehanizem razvrednotenja in zavajajoče delovno orodje. Poleg tega je normativen v tem, da predpisuje tako naravo tega, kar naj bi ljudje potrebovali, kakor tudi količino, do katere so upravičeni. Hkrati pa tudi izražajo pravico do neke socialne dajatve. Pravzaprav termin »potreb« zamaskira pravice v socio-biološko danost oz. dejstvo. (Flaker, 2020)

Določene potrebe je težje zadovoljevati ljudem, ki so v instituciji, saj se v instituciji pojavi pomanjkanje intimnega prostora. Če kot primer podrobno pogledamo potrebo po druženju in socialnih stikih, jo star človek lažje zadovolji doma, kot pa v instituciji (na primer v domu za stare). Zadovoljitev potrebe po druženju pomeni biti z ljudmi prek interaktivne vloge ter delovati na različnih ravneh, kot so izmenjava informacij, pomoč, sočustvovanje in tekmovanje v različnih socialnih situacijah. (Kobentar, 2008) Nekateri bi rekli, da je zadovoljevanje te potrebe lažje v instituciji, saj ima človek več možnosti interakcij, vendar se moramo zavedati, da vsaka interakcija starega človeka ne pomeni kakovostnega odnosa, ki je pomemben za kvalitetno zadovoljevanje potreb. Če odnos ni kvaliteten, se človek ne počuti dovolj svobodnega oziroma sproščeneja, da bi lahko dovolil proces pomoči in sočustvovanja.

Socialno delo je delo, ni razlaganje, ni pojasnjevanje, ampak dejanje in delovanje. (Flaker, 2012). Socialni delavec v konkretni situaciji aktivno pomaga pri iskanju rešitev za težave, ki jih ima star človek. Pomaga preko sodelovanja. Za razliko drugim strokam je socialno delo prepričano v individualnost posamezne situacije v življenju starega človeka, kar pomeni, da je prepričano, da si dve podobni situaciji nista nikoli enaki. Socialnega dela ne zanima, kaj je prav ali kaj narobe, zanima ga, kaj deluje in kaj ne deluje. (Flaker, 2012) Velikokrat se srečamo s situacijami s starimi ljudmi, ki se odločajo za rešitve, ki so njim pravilne. Pomembno za socialnega delavca je, da te odločitve podpre, če delujejo, pa čeprav se ne zdijo pravilne. Pomembno je, da za starega človeka delujejo in z njimi lahko ponovno zaživi brez težave. Pomembno je, da kot socialni delavci pogledamo skozi okno drugega (Čaćinovič Vogrinčič, 2003), saj se na ta način postavimo v kožo starega človeka, to pa nam dovoljuje, da probleme ljudi razumemo na njihov način ter razumemo, zakaj potrebujejo pomoč pri iskanju rešitev za njihove probleme in zakaj so določene rešitve zanje boljše kot druge.

Ko stopamo v življenjski prostor ljudi, ki so uporabniki socialnega dela, in drugih ljudi, zato da bi delovali, moramo biti na eni strani etnografski, na drugi pa kartografski. Spoznati moramo, kako ljudje živijo, hkrati pa se moramo v njihovem življenjskem svetu orientirati, vedeti, kakšne so povezave, položaji, mreže med različnimi akterji, sredstvi, viri, silami in

drugimi okoliščinami življenja, skratka na tem terenu se moramo znati gibati, ga uporabljati in v njem delovati. (Flaker, 2013)

Socialno delo s starimi ljudmi ima svoje značilnosti. Kot pravi Mali (2013), je poslanstvo socialnega dela s starimi ljudmi, da povečuje zmožnosti in sposobnosti starih ljudi, da se lažje soočajo s težavami in premagujejo probleme, najdejo rešitve. Pomoč starim ljudem s strani socialnega dela temelji na podlagi načel, ki so zasnovana na celostnem razumevanju človeka in njegovih potreb. Za socialnega delavca je star človek v procesu pomoči vedno sodelavec/partner. To pomeni, da aktivno prispeva za boljše življenje ljudi s tem, ko skupaj s starimi ljudmi ustvarja poti do ciljev in tako pomaga pri uresničevanju želja. Vedno sodelujeta ekspert iz izkušenj (star človek) in strokovnjak (socialni delavec). Socialno delo s starimi ljudmi je lahko psihično zelo naporno delo, saj so socialni delavci tisti, ki »odpotujejo« v svet starega človeka, ki se znajde v različnih težkih situacijah (ranljivost starih ljudi, demenca, zelo stari ljudje, osamljenost, družine v stiski, medgeneracijski odnosi, različne narodnosti starih ljudi, stari ljudje s posebnimi potrebami, slepi stari ljudje, alkoholizem med starimi ljudmi, stari ljudje, ki živijo sami, stres v starosti, samomorilnost med starimi ljudmi, nasilje, različne spolne usmerjenosti starih ljudi, posledice holokavsta in druge značilnosti). Stroka socialnega dela s starimi ljudmi si prizadeva h krepitvi medgeneracijskih odnosov. Mali (2013) To pomeni, da je naloga socialnega delavca, da staremu človeku in njegovi družini pomaga pri iskanju lokalnih služb, ki bi jim lahko bile v pomoč in podporo. Prav tako je ravno socialno delo tisto, ki na politični ravni pomaga sestavljati politične strukture, ki bodo na lokalni in nacionalni ravni temeljile na potrebah starih ljudi, bodo krepile njihovo moč in vlogo v družbi.

Socialne stiske se začnejo, kot kakovostno življenje, tudi s finančnimi in zdravstvenimi težavami ljudi, saj težave vplivajo na količino preživetega časa zunaj doma. Ko je človek bolan, ne more iti v družbo, saj se ne počuti dobro. Še huje pa je, ko človek nima denarja za druženje, saj tukaj nastopi še občutek sramu (češ nimam za kavo, sram me je, raje se ne bom družil, da drugi tega ne izvejo). K ranljivosti uporabnikov pripomorejo osamljenost, izoliranost in strah (...) (Flaker idr., 2008) Socialna stiska lahko pomeni zadolževanje in posledično nezadovoljstvo in skrbi. (Flaker idr., 2008)

Stiske star človek doživlja zaradi tega, ker si ne more privoščiti osnovnih dobrin, ki so mu pred upokojitvijo bile nekako samoumevne. Kot pravi Flaker idr. (2008), je denar potreben za vse v življenju. Ko denarja ni, si človek tudi kakovostnega preživljanja prostega časa ne more privoščiti, kar je zelo žalostno. Vsaka prostočasna dejavnost nekaj stane. Tukaj vidiva smisel krepitve skupnostne oskrbe. Če bi skupnost stopila skupaj in pomagala na

najmanjših področjih, Flaker idr. (2008) opisuje bosanski primer, kjer je skupnost ženskam delila kavo, ki so jo potem skuhale in lahko povabile sosede k sebi na druženje ob kavici. Potrebno bi bilo pogledati, na katerih področjih bi podobno pomoč lahko izvedli med našo starejšo populacijo, da bi jim življenje malo olajšali in celo polepšali.

V današnjem času so možnosti za odločanje zelo omejene. Manjšine, ki »nimajo glasu«, so odrinjene na rob družbe. Odrinjenost starih ljudi se kaže na razne načine, med drugimi kot nedostopnost do raznih dobrin. Čedalje manj je, na primer, trgovin, ki bi bile starim blizu, saj se selijo na obrobja mest in so dosegljive le z lastnim prevozom. Stari so odvisni od prevozov drugih, zato se težko vključujejo v družabno življenje – prepad med generacijami je propad javnega prevoza. Ponudba dobrin, ki je sicer v poznem kapitalizmu obilna, ni prilagojena starim ljudem. (Flaker, 2012)

Stare ljudi rinemo na rob družbe. S tem, da nimajo možnosti samostojnega življenja, jim dajemo občutek, da so odveč, posebej tistim, ki nimajo možnosti si samostojno priskrbeti raznih javnih prevozov in so odvisni od prevoza, ki jim jih nudijo sorodniki in drugi pripadniki lastne socialne mreže. Nedostopnost dobrin in tudi nemožnost sodelovanja v socialnem življenju (vključevanje v razne družabne dejavnosti zaradi ovir pri prevozih) jim dodatno onemogoča širjenje omenjene socialne mreže, kar ponovno negativno vpliva na njihovo samopodobo.

Družina je najbolj naravna celica, ki optimalno zadovoljuje človekove osnovne in socialne potrebe. Življenje starega človeka je usmerjeno pretežno v interakcijo s partnerjem in otroki. Ugotavljajo, da so partner, otroci, sorodniki, prijatelji in sosede pomemben potencial starega človeka. Socialna opora, ki je starostnik dobi v tem okviru, pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in počutje. Uravnava napetost stresa in posameznikovo zdravje. (Hojnik-Zupanc, 1999, str. 141) Prav zato, ker je družina temeljna celica, bi morali že od malega otroke ozaveščati, da starost ni nekaj slabega grdega, da nisi v starosti onemogel, bolan in o njej sploh ne nič ali pa zelo malo govoriti. Poznamo primere, recimo vrhunski športnik Leon Štukelj, ki so bili še pozno zelo aktivni. Meniva, da če pogledamo malo naokrog in odpremo oči, je okoli nas veliko starih ljudi, ki so v zelo dobri formi. Nekateri so celo na stara leta razcveteli. Pomoč staremu človeku je ključnega pomena, da lahko normalno funkcionira v domačem okolju in ne rabi institucionalne oblike pomoči. Kot pravi Flaker idr. (2008), je poleg formalne pomoči pomembna tudi neformalna pomoč ljudem.

Formalna mreža je sestavljena iz niza storitev za pomoč staremu človeku, ki je zasnovan s strani države, potrebne spremembe, v njej pa raziskujejo socialni delavci z analizo potreb v skupini starih ljudi. To je mreža, ki je profitno usmerjena. Sem spadajo domovi za stare, razna

pomoč v domačem okolju starega človeka, prevozi, pomoč pri urejanju dokumentov. V bistvu je to plačana pomoč s strani strokovnih oseb. Pomoč je sistemsko regulirana in se dogaja na domu starega človeka ali v njegovi bližini. (Hojnik-Zupanc, 1999) Zaradi potrebe po samostojnosti in zasebnosti star človek zunanjo pomoč odlaga čim dlje, saj bi formalne podporne mreže lahko zmotile njegovo zasebnost in samostojnost. (Hojnik-Zupanc, 1999) Samostojnost nam daje občutek kontrole, nadzora nad življenjem. Ko je človek odvisen od pomoči drugih, ne samo pri gospodinjskih opravilih, temveč tudi pri osebnih higieni, se počuti podrejenega. Ne more več prosto odločati niti o tem, kdaj bo jedel, se umil ali karkoli nam samoumevnega. Življenje postavi v roke drugih. Dokler so to domači ljudje še nekako gre, čeprav veliko starih noče svojih domačih obremenjevati, ker so navajeni, da sami lahko poskrbijo zase. Zato se mnogi odločajo za formalne oblike pomoči, kar pa spet pomeni nekoga tujega spustiti v svoj intimni prostor. Skozi to se moti njihova zasebnost.

Neformalne mreže so varne zaradi osebnega odnosa in moralne obveznosti, prostorske bližine in domačnosti odnosov med člani mreže. Sociabilnost je na visoki ravni zaradi solidarnega odnosa med člani mreže, podobnih vzorcev komuniciranja in osebnih odnosov. Neformalna mreža je po navadi ekonomična, ker je hitro dosegljiva, moralne vrednote so med člani mreže pred gmotnimi dobrinami. Na drugi strani pa imajo neformalne mreže lahko tudi nizek prag varnosti, ker temeljijo na nekaj ključnih osebah in so zaradi tega ranljive in nestalne. Poznavanje negativnih lastnosti članov mreže lahko zmanjša solidarni odnos in sociabilnost mreže. Z vidika ekonomičnosti članov mreže in zaradi pomanjkanja tehničnih pripomočkov (Hojnik-Zupanc, 1999)

Socialna mreža intervjuvancev je sestavljena predvsem iz družinskih članov starih ljudi. Nekaj sogovornikov omenja le ožje družinske člane, drugi omenjajo še brate in sestre. Socialno mrežo sestavljajo prav tako prijatelji iz različnih življenjskih faz. Nekatere prijatelje so spoznali v delovni dobi in so stike obdržali. Nekateri stiki izhajajo iz različnih aktivnosti, ki so jih obiskali oziroma jih manjšina sogovornikov še obiskuje.

Socialna opora je v starosti zelo pomembna; kar je nama osebno zanimivo, je to, da je ocenjena celo višje kot zdravje. To si lahko razlagava tako, da če družina drži tesno skupaj, bo premagala vse hudo, tudi še najhujšo bolezen. Najpomembnejše so velikokrat seveda materialne dobrine, saj, če človek ostane brez njih, mu tudi kondicija in dobro psihično počutje nič ne pomenita. Seveda je pa tudi obratno, če človek nima kondicije ali dobrega psihičnega počutja, mu tudi materialna preskrbljenost ne pomaga veliko pri zadovoljevanju potreb, katerim sledi zadovoljstvo in občutek koristnosti.

V preteklosti je prehod iz delovnega življenja v upokojitev potekal malo lažje in bolj postopoma, saj so večinoma imeli doma veliko zemlje in živine, za katero so morali poskrbeti. Na kratko rečeno, so imeli doma dovolj dela, tako da so se na nek način hitreje navadili tega, da ne rabijo več hoditi v službo, nekateri so se pa celo preživljali le s kmetovanjem in v službo sploh hodili niso. Hkrati je bilo na drugačen način poskrbljeno za socialno mrežo. Ljudje v preteklosti je niso gradili le v službi, temveč so si vzeli čas zanj tudi v drugih časovnih odsekih dneva. Odnosi so v preteklosti bili drugačni. Več je bilo druženja, več so prihajali na obiske. To dandanes upada, kar vpliva tudi na socialne mreže po upokojitvi. Tudi glede materialne preskrbljenosti je bilo v preteklosti malo lažje. V tem primeru govoriva predvsem o vaškem prebivalstvu, ki je posedoval dovolj zemlje in živine za samooskrbo. Veliko so si lahko pridelali doma, delo so si razdelili, saj so živeli v večgeneracijskih družinah. Danes je stanje drugačno. Otroci je manj in še oni se selijo v mesta ali tujino. Star človek ostane doma sam. Za druženja ostaja vedno manj časa in ljudi.

Neenakosti med upokojenci v starejši dobi so povezane s količino sredstev, s katerimi so posamezniki razpolagali pred upokojitvijo (z višino plače). Zaposlitveni status v delovno aktivnem času življenja določa plačo oziroma plačilni razred in s tem tudi priložnost za varčevanje in investiranje v lastnino. Poleg neenakosti v zaposlitvenem razredu so najbolj izpostavljene določene skupine, kot so ženske, etnične manjšine, invalidi in drugi, ki so kakorkoli prikrajšani in doživljajo diskriminacijo na trgu dela in so tako manj zmožni si zagotoviti varnejšo in dobro plačano zaposlitev in s tem tudi dobro pokojnino. (Bond in Coleman, 1990, str. 235)

Ljudje, ki živijo ob pragu revščine ali celo pod njim, težje poskrbijo za osnove kvalitetne zdrave prehrane ali vsaj raznolike kvalitetne prehrane, ki je osnova za zdravo življenje. Kot posledica tega se razvijejo številne bolezni, ki jih glede na svoj ekonomski položaj, ki je zelo nizek, težko prebrodijo oziroma pravočasno ukrepajo, saj jim ekonomski položaj tega ne dopušča. Dragi so stroški povezani z zdravljenjem, otežen je prihod k zdravniku, saj so večinoma odvisni od prevozov, saj lastnih nimajo. Socialno-ekonomske neenakosti močno vplivajo na vsakdanje življenje starih ljudi. Raziskave so pokazale, da so številne bolezni pogostejše med revnim slojem prebivalstva – bolezni hitreje napredujejo, večja je možnost zapletov pri zdravljenju in nižja je stopnja preživetja. Učinki revščine se z leti kopičijo in vplivajo na slabo zdravje ter krajšo življenjsko dobo. Starejši, ki se spopadajo z materialnim pomanjkanjem, imajo 60 % več možnosti za razvoj treh ali več kroničnih bolezni kot pri tistih, katerih letni prihodek za štirikrat presega prag revščine (Novak, 2013).

Ljudje smo iznajdljiva bitja in tako ostane do konca življenja. Nekateri stari ljudje svojo pomanjkanje poskušajo nadomestiti z različnimi dejavnostmi, s katerimi si poskušajo zaslužiti nekaj dodatnega denarja ali se na drugačen način znajti v svoji situaciji in pridobiti dobrine, ki jim primanjkuje na način, ki ga ne rabijo plačati. V mislih imava različne menjave. Drugi, ki še lahko delajo, si pa najdejo zaposlitev in si tako zaslužijo denar, ki ga tako potrebujejo.

Najpomembnejše za stare ljudi v ruralnem okolju je kmetijstvo, saj jim zagotavlja domač pridelek, ki ga ni potrebno kupiti v trgovini. S kmetijstvom tako lahko prihranijo nekaj finančnih sredstev. Domač pridelek prav tako omogoča, da lahko stari ljudje med seboj menjajo različne pridelke.

Shin in Johnson (1978, v Flaker idr., 2008) trdita, da vključenost v družbo poteka glede na potrošnjo. Kvalitetno življenje definira potreba po posedovanju nujnih virov za zadovoljevanje individualnih potreb, želja in hotenj. To so viri, ki posamezniku omogočajo vključevanje v družabno življenje. Socialna mreža starega človeka se izkazuje kot zelo pomemben faktor varnosti v starosti. Če človek nima dohodkov, s katerimi bi se preživljal, rabi svojo socialno mrežo, da lahko preživi. Pomembna je tako psihično kot fizično. Fizično kot finančna podpora, psihično pa v smislu, da človek ve, da nekje ima nekoga, na koga se v stiski lahko obrne. Če se zaveda, da lahko prosi za pomoč, bo dlje čakal, da bo to tudi storil, saj se hoče čim dlje sam preskrbeti.

Videli smo, da za ohranjanje gotovosti in varnosti niso potrebni le splošni pogoji gotovosti, kot so stabilne socialne vezi, materialna in telesna varnost, ugodne življenjske dogodke in okoliščine, varen oseben in družbeni status in možnost ustvarjanja želj. (Flaker idr., 2008) Za gotovost in varnost v starosti so pomembni tudi drugi dejavniki. Potrebna je zagotovitev tako materialne kot tudi socialne preskrbljenosti. Prav tako je pomembna skrb za zdravstveno stanje, saj je zdravje poleg materialne preskrbljenosti zelo pomembno za splošno počutje človeka. Skrb za zdravstveno stanje starega človeka pa je po mnenju najinih sogovornikov odvisna od njihovega finančnega stanja. S prenizkimi dohodki si ne morejo plačati morebitnih potrebnih zdravljenj, zato je njihovo zdravstveno stanje slabše.

Najpomembnejše so velikokrat seveda materialne dobrine, saj, če človek ostane brez njih, mu tudi kondicija in dobro psihično počutje nič ne pomenita. Seveda je pa tudi obratno, če človek nima kondicije ali dobrega psihičnega počutja, mu tudi materialna preskrbljenost ne pomaga veliko pri zadovoljevanju potreb, ki jim sledi zadovoljstvo in občutek koristnosti.

Pojem socialna mreža pomeni človekovo povezanost z drugimi ljudmi, ki je ena od bistvenih človeških potreb in lastnosti; izraža se v osebnih medčloveških odnosih in v stvarnih delovnih ter drugih raznih razmerjih. Medčloveška razmerja in odnosi so za človeka v resnici

kot mreža; v različnih socialnih mrežah živi vse življenje, če o hoče ali pa ne. (Ramovš, b.d.) Popolno socialno omrežje predstavlja skupina enot, med katerimi je definirana ena ali več relacij, ki pa so lahko različnih vrst – npr. evalvacija osebe, pretok materialnih in nematerialnih virov, pripadnost, interakcija, biološka relacija ipd. Tipičen primer takega socialnega omrežja je šolski razred, kjer učenci med seboj izražajo prijateljstvo, si izmenjujejo različne oblike socialne podpore, skupaj obiskujejo pouk, se pogovarjajo ipd. (Novak idr., 2004, str. 48).

7. Sklepi

Stari ljudje v kmečkem okolju so večinoma nižje izobraženi. Revščino so doživljali že v mladosti, v primarni družini. Prav tako so odnosi iz primarne družine vplivali na potek njihovega življenja. Zaposlitve, ki so jih opravljali v dobi zaposlitve, so prinašale majhne dohodke, ki so pozneje vodili tudi do majhnih pokojnin.

Stari ljudje iz ruralnega okolja niso mogli ustrezno poskrbeti za svojo upokojitveno dobo, saj že v svoji mladosti niso imeli na razpolago veliko finančnih sredstev. Slabo finančno stanje ni dopuščalo varčevanja. Stari ljudje, ki so pa lahko varčevali, pa so denar sproti porabili, saj so vlagali v hišo, dokupovali zemljo, da so si lahko iz nje naredili njive. Večina tistih starih ljudi, ki so imeli možnost varčevanja, so bili zaposleni v tujini in od tam tudi prejemajo del pokojnine. Velikokrat sva slišali, da je sprememba valute vplivala na finančno stanje starih ljudi. S slovenskim tolarjem so lahko veliko več kupili kot pa sedaj z evrom.

Stari ljudje v kmečkem okolju so upokožitev slabo sprejeli. Predvidevava, da je to pogojeno s tem, da so imeli doma veliko dela in so se s tem zamotili. Nekaj časa jim je odhod na delo zelo manjkal, vendar so se zaradi varstva vnukov in dela na kmetiji hitro navadili na njihov nov del življenja.

Izdatki, ki jih imajo stari ljudje iz podeželskega okolja, so v večini povezani s pridelki in kmetijsko mehanizacijo, ki jih podpira pri trdem delu na kmetiji. Veliko potrošijo tudi za semena in sadike, ki jih potrebujejo za pridelovanje domačega sadja in zelenjave. Velik problem in strošek starim ljudem v kmečkem okolju predstavlja mobilnost. Ko morajo urejati različne dokumente, obiščejo zdravnika, grejo v trgovino ... Veliko starih ljudi je mobilno odvisnih od drugih. Nekaterim pri tem pomagajo svojci in prijatelji, drugi se pa morajo obrniti na javni prevoz (avtobus, taksi). Stari ljudje zaradi svojega pešajočega zdravstvenega stanja pogosto obiskujejo zdravnika, ki jim predpiše različna zdravila. Pogosto se je v intervjujih pojavilo, da si morajo veliko zdravil kupiti sami. Vendar ne ostaja samo pri zdravilih, ki jih predpišejo zdravniki, temveč si stari ljudje tudi sami poskušajo pomagati z različnimi zdravili, ki si jih sami kupijo. To so različna mazila in večinoma protibolečinske tablete.

Stari ljudje v kmečkem okolju so razvili različne strategije preživetja. Najpomembnejša strategija za preživetje je kmetijstvo. Stari ljudje poudarjajo, da z lastnim pridelkom veliko denarja prihranijo, saj večino sadja in zelenjave ne rabijo kupovati. Domače pridelke prav tako uporabljajo za blagovno menjavo, saj vsega ne morejo pridelati doma. Menjujejo stvari, katerih pridelajo več za tiste, ki jih nimajo, ali jim pridelek pač ne uspe. Na količino pridelka vplivajo tudi vremenske razmere, saj jim pogosto toča uniči pridelek, v katerega so vložili

trud in denar. Menjave so poleg pridelkov med seboj tudi menjava pridelka za storitev. Tako je gospod v enem od intervjujev povedal, da v zameno, da sosedom v svoji delavnici opravi popravila na strojih, dobi živila, ki mu jih primanjkuje doma. Zelo pomembna je starim ljudem lastnina, ki jo imajo. Prepričani so, da brez lastne hiše in zemlje ne bi mogli preživeti s tako nizkimi dohodki. Živil, ki si jih ne morajo pridelati doma, jih kupujejo v trgovini. Pri nakupih so zelo pozorni in preiščeni. Nakupujejo večinoma samo enkrat na mesec, proti koncu meseca. Pozorni so na popuste in akcije, na katere različni trgovci opozarjajo z reklamami. Iz reklam tudi izrezujejo dodatne popuste, ki jih imajo določeni trgovci. Živila, ki jih morajo kupiti v trgovini, so ribe, sladkor, sol, olje, kis in nekateri tudi meso. Nekateri stari ljudje dobivajo tudi donacije s strani Karitasa. Donacije vsebujejo živila ali oblačila.

Revščina pri starih ljudeh v ruralnem območju ima močan vpliv tudi na njihov prosti čas. Za različne tiskane medije se odločajo na podlagi ponujenih popustov s strani ponudnikov tiskanih medijev. Za oddih se ne odločajo, saj pravijo, da zanj nimajo časa, ker imajo veliko dela na kmetiji. Nekateri tudi povejo, da nimajo denarja za oddih. S socialno mrežo stike vzdržujejo preko telefona. Osebni stiki so redki. Družijo se na različnih srečanjih ob obletnicah in rojstnih dnevih, čeprav jim je težko se pridružiti na take dogodke prav zaradi slabega finančnega stanja, ker si ne morejo privoščiti dragih daril za slavljenca oziroma gostitelje. Prav tako kot finančno tudi zdravstveno stanje vpliva na druženje in vzdrževanje stikov. Stari ljudje težje hodijo in se zato ne morejo udeleževati različnih aktivnosti, ki jih prirejajo društva upokojencev.

Socialno mrežo starih ljudi v kmečkem okolju predstavljajo predvsem njihovi družinski člani. Pogosto omenjajo tudi prijatelje in znance, ki so jim večinoma tudi sosedi. Starim ljudem je socialna mreža pomemben vir informacij. Preko socialne mreže se informirajo o različnih za preživetje pomembnih dogajanjih. Socialna mreža starih ljudi se manjša zaradi smrti partnerja, prijateljev itd.

Stari ljudje v podeželskem okolju se fizično dobro počutijo. Zavedajo se svojega dejanskega zdravstvenega stanja, glede na diagnoze, ki jih imajo, vendar so kljub vsemu aktivni. Pešanje moči sicer vpliva na to, da pri določenih delih potrebujejo pomoč drugih. To so predvsem dela, ki zahtevajo večje število ljudi. Stari ljudje imajo bolečine v hrbtenici, kolkah in nogah, diagnosticirana pa imajo tudi različna bolezenska stanja, kot so sladkorna, ciste na ledvicah, zamašene žile, visok pritisk in holesterol. Če bi intervjujev bilo več, bi sigurno lahko dodali še kakšno bolezen, saj se bolezni v starosti pogosto pojavljajo.

Zaradi svojega finančnega stanja stari ljudje v ruralnem okolju pogosto potrebujejo finančno pomoč. Ko jim finančnih sredstev zmanjka, vendar imajo neizogibne izdatke, jim

najpogosteje pomaga družina, če družina ne more pa prijatelji in znanci. Prav tako družina pomaga pri težjih delih, ki jih stari ljudje v kmečkem okolju ne morejo opravljati sami. To so recimo pobiranje krompirja, spravljanje krme, sajenje rastlin, delo v gozdu itd. Zelo veliko starim ljudem pomeni samostojnost pri osnovnih osebnih opravilih.

Finančno stanje starih ljudi v podeželskem okolju ima močan vpliv na njihove želje, ki so večinoma povezane z darili svojim najbližjim. Radi bi obdarovali partnerja in otroke, jim privoščili kaj boljšega kot imajo sedaj. Glede vrednot so si bolj kot ne enotni, da je najpomembnejše zdravje potem pridejo ostale stvari, kot so mir in dobri odnosi v družini. Vsi dajejo malo pomembnost denarju, čeprav količino denarja povezujejo s stresom, ki vpliva na ostale vrednote.

Stari ljudje v kmečkem okolju so nama skozi pogovore povedali veliko o njihovem življenju. O tem, kako je bilo in kako je preteklo življenje povezano s sedanjim. Na zadnje vprašanje v intervjuju (»Kaj bi svetovali današnji mladini?«) sva dobili zelo mešane odgovore. Vsekakor so pri nasvetih izhajali iz svojih izkušenj in spraševali sva se, ali so to njihova obžalovanja ali so dejansko nasveti za mlade, kako naj vplivajo na njihovo dobo upokojitve. Glede na to, da so nama na prejšnja vprašanja prepričljivo odgovarjali, da se v življenju ne bi morali drugače odločati, kot so se, in da ne bi morali drugače ravnati, kot so, sva prepričani, da na nek način je obžalovanje, vendar se tega mogoče niti ne zavedajo. Sedaj bi radi, da današnje generacije bolj planirajo prihodnost in se odločajo za tiste stvari, za katere se oni niso mogli zaradi okoliščin, ki so vplivale na njihove odločitve.

8. Predlogi

S staranjem se pojavi potreba po prenašanju znanja na mlajše generacije. Kar pomeni, da star človek čuti željo, da bi mlajše generacije naučil tega, kar se je sam naučil, da bi posredoval svoje izkušnje. Z napredkom vse tehnike v današnjem času lahko podajanje znanja poteka izmenično. Marsikateri vnuk uči babico ali dedka delati z računalnikom ali mobilnim telefonom. Obe sva imeli to srečo, da sva poznali stare starše in sva za to izkušnjo neizmerno hvaležni. Od njih sva se naučili marsikateri stvari, kakor tudi običajev, šeg, navad, pametnih izrekov, misli ... In nobena od naju niti za trenutek ne gleda na stare kot na breme, kajti oni so daleč stran od tega. So čedalje bolj aktivni, se ukvarjajo s športom, jogo, hodijo v hribe, ne kot nekateri, ki samo jamrajo. Seveda pa potrebujejo tudi človeka, da jih posluša, jih sliši, ko potrebujejo pomoč.

Rešitev za revščino starih ljudi bi bila zvišanje pokojnine ali prejemkov na določen znesek, ki bi onemogočal, da stari ljudje živijo v revščini. Glede na socialno-varstveni sistem, ki ga imamo v Sloveniji, in večanje števila upokojencev bi bilo bolj smiselno razmišljati o različnih subvencijah, ki bi bile namenjene starim ljudem v kmečkem okolju. Subvencije, ki so povezane s pridelavo hrane, in manjši stroški, ki bi jih stari ljudje s tem imeli, bi bili v veliko pomoč. Subvencije bi morale biti prav tako na področju možnosti oddiha, saj si ga stari ljudje s svojim finančnim stanjem ne morejo zagotoviti sami. Manjši stroški prevozov in zagotovljena brezplačna zdravila za obdobje, v katerem človek porabi največ zdravil, bi bila dober začetek za reševanje revščine starih ljudi na podeželskem območju.

Informiranost o revščini je prav tako ključnega pomena za boj proti revščini starih ljudi v kmečkem okolju. Informacije bi lahko pospešili z opozarjanjem na problem revščine starih ljudi preko različnih medijev. V modernem času imamo na voljo različne vrste medijev (tiskani in spletni), ki si v večini dostopni širši družbeni skupini.

Starim ljudem v ruralnem okolju je zelo pomembna lastnina, ki jo imajo. Če za svoje lastnine ne bi potrebovali plačevati davka na nepremičnine in davka na zemljišče, bi jim ta denar ostal in bi ga lahko porabili za izboljšanje kakovosti svojega življenja. Vsekakor bi denar sicer potrošili. Potrošnja bi verjetno bila v živilskem ali zdravstvenem sektorju, kar pomeni, da bi v državni proračun vseeno prišel določen del tega denarja.

Veliko izdatkov starih ljudi v ruralnem okolju je povezanih tudi s kupovanjem kmetijske mehanizacije in surovin za pridelke (zemlja, gnojila, semena, sadike ...). Trgovci bi starim ljudem lahko omogočili popuste in načine financiranja prilagojene na finančno stanje starih ljudi, da bi si stari ljudje lahko lažje privoščili dobrine povezane s kmetijstvom (predvsem

surovin za pridelke). Naloga države bi na tem mestu bila, da bi omogočila določene subvencije starim ljudem, ki bi jim omogočile nakupe drage kmetijske mehanizacije.

Podobno situacijo lahko zaznamo na področju prostega časa. Z upokojitvijo bi stari ljudje morali biti upravičeni do plačila naročnin na tiskane medije in do plačila prispevka s strani RTV Slovenije. Prav tako bi ponudniki telekomunikacijskih omrežij lahko imeli posebne pakete s primernimi cenami, ki so prilagojene finančnim zmožnostim starih ljudi.

9. Uporabljena literatura

1. *Ageing and health*. (2018). Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>
2. Besdine, R. W. (2019). *Changes in the body with aging*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.merckmanuals.com/home/older-people%E2%80%99s-health-issues/the-aging-body/changes-in-the-body-with-aging>
3. Birren, J. E., & Cunningham, W. R. (1985). *Research on the psychology of ageing: principles, concepts and theory*. New York: Van Nostrand Reinhold.
4. Bitenc, K. (2003). *Socialna omrežja uporabnikov alarmnega sistema* (Diplomsko delo). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. Bond, J., & Coleman, P. (1990). *Ageing in society: an introduction to social gerontology*. London: Sage.
6. Börsch-Supan, A. (2016). Survey of health, ageing and retirement in Europe. V G. Grözinger, W. Matiaske, & C. K. Spieß (ur.), *Europe and its regions* (str. 67–72). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
7. Božič Verbič, A. (2019). *Skoraj vsak peti prebivalec Slovenije je starejši od 65 let*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.stat.si/statweb/News/Index/8374>
8. Buscher, H. S., Kumpmann, I., & Huan, L. (2010). Soziale Armut im Alter. *Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung Halle (IWH)*, 16(10), 498–504. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/143859/1/2010-10-08.pdf>
9. Čačinovič Vogrinčič, G. (2003). Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42(4/5), 199–203.
10. Čačinovič Vogrinčič, G. (2010). Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela. *Socialno delo*, 49(4), 239–245.
11. Department of Economic and Social Affairs programme on ageing. (b.d.). *Income poverty in old age: an emerging development priority*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/PovertyIssuePaperAgeing.pdf>
12. Dragoš, S. (2000). Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 39(4-5), 293–314.
13. Dragoš, S., & Leskošek, V. (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
14. Dremelj, P. (2003). Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave*, 19(43), 149–170.

15. Dremelj, P., Kogovšek, T., & Hlebec, V. (2004). Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije. V M. Novak (ur.), *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije* (str. 45–60). Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
16. Flaker, V. (2012). *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba /*cf.
17. Flaker, V. (2013). *K taksonomiji (storitev) socialnega dela in socialnega varstva 2*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
18. Flaker, V. (2016). *Kdaj po pomoč – vprašanje praga subsidiarnosti*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <http://vitoflakeragenda.blogspot.com/2016/02/kdaj-po-pomoc-vprasanje-praga.html>
19. Flaker, V. (2020). *Operacija A: Potrebe, zahtevki in upravičenost (operacije 3, življenjski svet 2)*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <http://vitoflakeragenda.blogspot.com/2020/02/operacija-potrebe-zahtevki-in.html>
20. Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., & Urek, M. (2008). *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
21. Gasparini, L., Alejo, J., Haimovich, F., Olivieri, S., & Tornarolli, L. (2010). Poverty among older people in Latin America and the Caribbean. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*, 22(2), 176–207.
22. Haralambos, M., & Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pregledi*. Ljubljana: DZS.
23. Heslop, A., & Gorman, M. (2002). Chronic poverty and older people in the developing world. *Chronic Poverty Research Centre Working Paper*, 10. Pridobljeno 14. 4. 2020 s https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1754499
24. Hlebec, V. (2009). *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Založba Aristej.
25. Hlebec, V., & Kogovšek, T. (2006). *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba.
26. Hlebec, V., Kavčič, M., Filipovič Hrast, M., Vezovnik, A., & Urbanc, M. (2010). *Samo da bo denar in zdravje: življenje starih revnih ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. Hojnik-Zupanc, I. (1997). Priprava na upokojitev in starost. V I. Hojnik-Zupanc (ur.), *Dodajmo življenje letom* (str. 3–12). Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
28. Hojnik-Zupanc, I. (1999). *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Hrast Filipovič, M., & Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: oskrba, blaginja in solidarnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

30. *Inflacija*. (b.d.). Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.stat.si/inflacija>
31. Kavav-Vidmar, A. (2005). Brezposelnost in upokojitev. *Socialno delo*, 45(1/2), 9–16.
32. Kobentar, R. (2008). Socialni odnosi v starosti. *Socialna pedagogika*, 12(2), 145–160.
33. Langness, A., & Vollmer, P. (b.d.). *We're getting older – and poorer?* Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/kommunen-gestalten-den-demographischen-wandel/project-topics/old-age-poverty>
34. Mali, J. (2002). Starost, emocije in emocionalno delo v domovih za stare. *Socialno delo*, 41(6), 317–323.
35. Mali, J. (2012). Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja. *Časopis za kritiko znanosti*, 39-40(250), 90–137.
36. Mali, J. (2013). Socialno delo s starimi ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52(1), 57–65.
37. Mali, J., & Hrovatič, D. (2015). Razvoj gerontologije in gerontološke dejavnosti v Sloveniji nekdanj in danes. *Socialno delo*, 54(1), 11–20.
38. Mali, J., & Ovčar, L. (2010). Življenjski svet starejšega kmečkega prebivalstva. *Socialno delo*, 49(4), 229–238.
39. Marjanovič Umek, L., & Zupančič, M. (ur). (2009). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Rous Klett.
40. McPhillips, E. (2017). *The aging population in today's society*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.audicus.com/aging-population-todays-society/>
41. Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
42. Mesec, B. (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo. Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
43. Milošević Arnold, V. (2000). Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 39(4-5), 253–262.
44. *Nongenetic theories*. (b.d.). Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.britannica.com/science/aging-life-process/Nongenetic-theories>
45. *Nova najnižja in najvišja pokojninska osnova - marec 2005*. (2005). Pridobljeno 14. 4. 2020 s https://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=670/Nova_najnizja_in_najvisja_pokojninska_osnova_-_marec_2005
46. Novak, M. (1994). *Dober dan, revščina: dejstva, pristopi, politike*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.

47. Novak, M. (1996). Siromaštvo: dejstva in subjektivna presoja. V I. Svetlik (ur.), *Kakovost življenja v Sloveniji* (str. 311–334). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
48. Novak, M., Černigoj-Sadar, N., Dragoš, S., Dremelj, P., Ferligoj, A., Hlebec, V., Kogovšek, T., & Nagode, M. (2004). *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
49. Novak, T. (ur). (2013). *Problematika revščine in kako jo reševati: zbornik Nacionalnega foruma humanitarnih organizacij Slovenije (NFHOS)*. Ljubljana: NFHOS.
50. Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja*. Bled: samozaložbi.
51. Požarnik, H. (1980). *Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
52. *Program boja proti revščini in socialni izključenosti* (2000). Ur. l. RS 2000. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG46>
53. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost. Socialna kronologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjak in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
54. Ramovš, J. (2013). *Staranje v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
55. Ramovš, J. (2014). Socialna mreža. *Kakovostna starost*, 17(1), 50–54. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ILDB7FD5/043e030d-80b3-4846-b2bd-551452a0d2e1/PDF>
56. Ramovš, J. (2020). *Dolgotrajna oskrba v Sloveniji*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.vzajemnost.si/clanek/184238/humana-oskrba-je-sestavljena-iz-formalne-in-neformalne/>
57. Ramovš, J. (b.d.). *Gerontologija*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <http://www.inst-antona-trstenjaka.si/gerontologija/slovar/1433.html>
58. Ramovš, J., Kladnik, T., & Knific, B. (1992). *Skupine starih za samopomoč: metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
59. Razpotnik, B. (2018). *V 2018 delež prebivalcev Slovenije s terciarno izobrazbo za 0,5 odstotne točke višji kot leta 2017*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7835>
60. *Research and innovation*. (b.d.). Pridobljeno 14. 4. 2020 s https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/kina26426enc.pdf
61. Roser, M., Ortiz-Ospina, E., & Ritchie, H. (2019). *Life expectancy*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://ourworldindata.org/life-expectancy>

62. *Sklep o najnižji in najvišji pokojninski osnovi, najnižji pokojnini, najnižji osnovi za odmero nadomestil iz invalidskega zavarovanja in najvišjem znesku nadomestila za čas poklicne rehabilitacije od 1. januarja 2020* (2020). Ur. l. RS 64/2020.
63. *Sklep o najnižji in najvišji pokojninski osnovi, najnižji pokojnini, najnižji osnovi za odmero nadomestil iz invalidskega zavarovanja in najvišjem znesku nadomestila za čas poklicne rehabilitacije od 1. aprila 2018* (2018). Ur. l. RS 33/2018.
64. Statistični urad Republike Slovenije. (2011). *The elderly in Slovenia*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.stat.si/doc/pub/Stari2010-ANG.pdf>
65. Stoppard, M. (1991). *Življenje po petdesetem: vodnik za starejše*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
66. Svetlik, I. (1991). Delo in kakovost življenja. *Družboslovne razprave*, 8(12), 19–34.
67. Šiplič, V., & Kadiš, D. (2002). Psihosocialni vidik staranja. *Socialno delo*, 41(5), 295–300.
68. Švab, A. (2006). Družinske spremembe. V T. Renner, M. Sedmak, A. Švab, & M. Urek (ur.), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (str. 63–88). Koper: Založba Annales.
69. *Understanding the dynamics of the aging process*. (b.d.). Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.nia.nih.gov/about/aging-strategic-directions-research/understanding-dynamics-aging>
70. Vaux, A. (1988). *Social support: Theory, research and intervention*. New York: Praeger.
71. Vrabič Kek, B. (2019). *Gospodinjstva v Sloveniji porabila v 2018 za življenjske potrebe povprečno 19.560 EUR*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/8420>
72. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. (2018). *Mesečni statistični pregled*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s https://www.zpiz.si/cms/engine/download.php?actionID=inf&id=1114&name=MSP_Junij_2018.pdf
73. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. (2019). *Mesečni statistični pregled*. Pridobljeno 14. 4. 2020 s https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/MSP_junij_2019.pdf
74. *Zbiranje*. (b.d.). Pridobljeno 14. 4. 2020 s <https://www.termania.net/slovarji/termins-terminoloska-podatkovna-zbirka-odnosov-z-javnostmi/8320833/preliminarna-raziskava?query=zbiranje>

10. Priloge

10.1. Priloga A: Vprašalnik

1. Kakšno je bilo Vaše življenje pred upokojitvijo?
2. Kako se je Vaše življenje spremenilo po upokojitvi?
3. Česa Vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa Vas je še danes?
4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?
5. Kako si delite stroške?
6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?
7. Kdo Vam pomaga, ko potrebujete pomoč?
8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?
9. Ali sodelujete v kakih društvih?
10. Kakšen je Vaš statusni položaj?
11. Kakšno je Vaše finančno stanje?
12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?
13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?
14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?
15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?
16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?
17. Greste kaj na dopust?
18. Kakšno je Vaše zdravstveno stanje?
19. Kaj Vam je v življenju najbolj pomembno?
20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?
21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

10.2. Priloga B: Intervju A

Ženska, 71 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Imela sem težko življenje (a1), oče me ni maral (a2), z materjo sva šparali denar in se potem odselili (a3), pri 20. sem rodila prvega otroka in zatem sem se zaposlila. Potem so čez nekaj časa prišli še trije otroci. Delala sem kot šivilja (a4). Težko je bilo. Norme so bile visoke, delala sem tudi z bolečinami, oči so me pekle, prehlajena sem bila, pa sem vseeno delala. Plača je bila nizka, zato imam tudi sedaj nizko penzijo (a5). Ko sem se poročila tretjič, sem prišla živet tule na ta hrib, tu ne poznam nikogar (a6), ni toliko hiš, ljudje niso tako kot tam, kot prej. Stike od prej sem ohranila (a7), hčera me pokliče (a8), kdaj tudi pridejo vnuki (a9), če imajo čas. Mlajši sin je doma, ostali so šli od hiše že mladi (a10). Sedaj garava z možem na zemlji, da se še lahko preživiva (a11). Šiht sem zgubila tik pred penzijo, 2 leti sem bila na borzi, nimam polnih let in zato imam malo penzijo (a12).

2. Kako se je Vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem več doma (a13), avta ne vozim več in tako sem odvisna od drugih. (a14) Dobrega je bolj malo, zdravje me služi (a15), ostalo pa tak je, kak je.

3. Česa Vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa Vas je še danes strah?

Strah me je bilo, kako bova z možem shajala s temi penzijami. Oba imava zelo nizko, skupaj okrog 600 evrov. (a16) Če ne bi imeli zemlje, se ne bi mogla preživeti. (a17) Tako, da za jest imamo veliko doma (a18). Smo pa odvisni od letine vsako leto. (a19) Letos je bolj slabo, ker ni sadja, zelenjavo nam je toča vzela, ne vem, kako bomo.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Hrano večino predelamo doma (a20). Kupujem cenejše, ko so akcije, takrat grem v nabavo. (a21) Kupimo kakšne ribe, sladkor, sol, olje. (a22) Drugače si pa čim več pridelamo doma. Ne moremo si veliko privoščiti. Gledamo na vsak evro in kot pravijo ga 2-krat obrnemo. Kupujemo na akcijah, saj veste, upokojenci imajo ob določenih dnevih pri trgovcih popust. (a23) Veliko pridelamo doma na vrtu in njivi (a24), da ni treba kupit. Življenje je težko. Morem se res znati s tako penzijo, ker drugače ne bi preživeli. Veliko delamo, da se preživimo (a25), dobro, da imamo zemljo, s takimi dohodki res ne moreš shajat. Cote dobimo (a26), ostalo kupimo na akcijah, Karitas nam pomaga (a27), ampak tudi tam ne dobimo več toliko, kot se je dobilo leta nazaj.

5. Kako si delite stroške?

Z možem imava tako, da ona plača čeke (položnice), js pa kupim hrane koliko lahko (a28), veliko tako ne morem kupiti, ker nimam dovolj denarja. Finančno nama veliko pomagata tudi sin in snaha (a29), ker je včasih preveč izdatkov in ne moremo shajati. Enostavno morš čarat, da prideš iz meseca v mesec. Vse tudi ne zraste na zemlji in z njo ne moreš čeke plačat (a30).

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Pomoč potrebujem, kadar so opravila težja (a31). Težko sekam drva (a32), nosim težke stvari (a33). Ko sem skos sklonjena, me boli križ in kolki (a34).

7. Kdo Vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Pomagajo redki. Družina predvsem (a35). Največ mi pomaga mož (a36), nekaj pa tudi snaha in sin. (a37)

8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?

Tukaj, kjer živim sem na samem, ni veliko ljudi okoli (a38). Slišim se s sosedom prek telefona (a39). Sem prestara, da bi hodila okrog, pa še daleč je, noge pa nočejo sodelovati (a40). Hčera me pokliče vsake toliko časa (a41). Veliko prijateljev pa mi je že umrlo (a42). Tako, da nimam glih nekih prijateljev več, z prijateljicami, ki jih še mam, se slišimo samo prek telefona (a43). **Bolj osamljena sem, tukaj smo na samem, ni toliko sosedov, zdi se mi, da je človek potem kr malo tumast, nič ne veš, kaj se dogaja okrog. (a44)**

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Eh, ne sodelujem v nobenem društvu, tudi nikoli nisem. Nimam časa za to. Doma imamo kmetijo in je skos delo. **Nimam denarja za društva (a45), sem samo pri društvu upokojencev (a46), ampak ne hodim okrog z njimi, ker nimam časa ne denarja. (a47) Oni bi pa to kar hodili po pohodih, to pa jaz ne morem zaradi nog. (a48)** Tudi po veselicah, ki jih imajo, se mi ne da hodit.

10. Kakšen je Vaš statusni položaj?

Statusni položaj je slab (a49), težko živim, dobro, da lahko še kaj delam, ker penzija je zelo nizka. (a50) Ne vem, kaj bo potem, ko ne bom mogla več delat. **Sej pomaga sin pa hčera (a51), sam onadva tudi ne moreta, še sama imasta bolj malo.**

11. Kakšno je Vaše finančno stanje?

Težko je. Nekak gre. **Razdeliš denar pa gre. (a52)** Treba je na vse gledat. **Skupaj damo pa gre (a53).**

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Imam samo penzijo (a54), pa še ta je zelo mala. Dodatkov ne prejeman, ker se varstveni dodatek tak mora vrniti in nočem sinu delati stroškov. (a55)

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Sem privarčevala nekaj, da smo kupili traktor, naredili centralno, take nujne stvari. Nisem mogla veliko, saj sem imela nizko plačo. (a56) Sebi sem oškrtnila od ust, da sem kupila otrokom banane. Za njih naj bo, zame pač ni bilo. **Težko je varčevati z malim denarjem (a57), ki je bil že takrat.**

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Privoščila bi si boljše hrano (a58), kaj za v hišo (a59), dala bi fasado (a60), kake nove rože (a61). Kaj pa vem.

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Če je nujno, si kupim kako oblačilo (a62), drugače pa dobim od znancev (a63), za oblačila res nimam, pa tudi raje kupim kaj bolj potrebnega, kako posodo kot pa cote (a64). To mi je res nepomembno. Skos morem na denar gledat.

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Tv pa časopis mam (a65), znižali so nam naročnino, da še naročamo časopis, veliko pa smo odjavili, ker ne moremo vse plačati. Pa tudi poleti je veliko dela na njivi in ni časa brati ter gledati tv. Nikoli še nisem bila na morju, dopustu, enostavno nimam denarja (a66), na koncerte, muzeje itd. ne hodim. Nimam časa, niti denarja. (a67) Ko sem hotela iti naprej v šolo, je oče rekel, bodi doma, za krave past boš že dobra, za to ne rabiš šole. Niso nas dali, da bi se izučili, pač ni bilo denarja. Na prireditve in kam tak bi šla, če bi lahko. Sam, če je preveč gužva, mi tudi ni fajn, raje doma sedim in gledam TV. Sm preveč zmatrana od dela zvečer, da bi še kam na prireditve hodila.

17. Greste kaj na dopust?

Dopust? Haha, tega pa nimamo, mamo živino doma in enostavno ne gre (a68), tudi ko sem še hodila v službo, nikoli nisem šla na dopust, raje sem dala kaj za bajto, enostavno ni šlo, **plavat še sedaj ne znam, niti smučat, kam naj bi potem šla.** (a69)

18. Kakšno je Vaše zdravstveno stanje?

Joj, to je pa vse sorte. **Na eno oko slabše vidim, (a70) nimam pa denarja, da bi šla na lasersko operacijo.** (a71) **Križ me boli** (a72), **noge** (a73) in **imam pogoste glavobole** (a74). Drugače me pa zdravje služi. **Za specialista nimam, grem k svoji zdravnici, pol pa me ta pošlje naprej.** (a75) Enkrat sem tako šla, pa so me pošiljali od vrat do vrat, več me jih je pregledalo, ko bi morala naprej, mi pa niso datuma poslali. Mož je klical gor, so kr pozabili name. Z dohtarji imam slabe izkušnje, **če le lahko, se zdravim doma,** (a76) oni tak nič ne pomagajo, hodiš tja od enega do drugega pa je samo še hujš, ne boljš.

19. Kaj Vam je v življenju najbolj pomembno?

Najbolj pomembno mi je, da mam mir, za jest pa za pit, da me zdravje služi. (a77) Sej ni hudo delat, če lahko. Sam nisem več tako mlada in težko delam. Tisto nujno nekaj je, ostalo pa ni denarja.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Težko bi naredila drugače, saj ni bilo denarja (a78). **Mož ima samo kmečko penzijo** (a79), ni hodil na šiht, od tega pa je težko plačat položnice. Skupaj težko shajava, **veliko kupujemo na akcijah, konec meseca, ko so popusti,** (a80) potem pa cvikamo. **Sin nama pomaga,** (a81) kolikor lahko.

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Svetovala bi jim, naj šparajo (a82), če lahko, ker drugače še za kruh ne bodo imeli. Težko je šparat, če jih je veliko brez šihata. Težko je dandanes za mlade. Če ni vez, ni šihata, ne moreš šparat. Joj.

10.3. Priloga C: Intervju B

Moški, 78 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Bilo nas je pet otrok, **sam sem po osnovni šoli naredil nižjo gimnazijo, potem pa sem se izučil za kovinarja. (B1)** Ko sem prišel domov, sem skrbel še za starše in hodil na šiht. Nato sem se poročil z ženo, s katero **imava samo enega sina. Ta nama zdej veliko pomaga. Res ne vem, kaj bi brez njega. (B2)**

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem pač bil doma, ni bilo nekih sprememb (B3), edino še manj denarja sem dobil, pa ta evro je vse še bolj zafrknil, vse je tako drago. (B4) Tudi sam bi si rad kaj privoščil, ampak enostavno ne gre. **Enkrat na mesec kupiva cel voziček, ko je akcija, pol pa kje kakšno stvar. (b5)** Prekleta mora človek gledat na ta denar. **Midva imava vsaj hišo svojo pa kmetijo, zemljo (b6)** in sin nama pomaga. Res ne vem, kako živijo nekateri, ki morejo to vse kupit pa plačat. To se država nič ne vpraša. Biga jih. Najraje bi nas žive v grob dali.

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Ni me bilo česa strah, fajn je bilo, da sem bil več doma, da sem lahko skrbel za starše. (b7) Nekega veselja pa tak ni, še zdaj je samo **delo na kmetiji, da se nekako preživimo. (b8)** Delamo od jutra do večera.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Čim več hrane pridelamo doma sami, da ne rabimo kupovat. (b9) Meso kupimo od kmetov, (b10) če nam slučajno zmanjka. **Zelenjavo imamo doma. (b11)** V trgovinah kupujemo sol, cukrer, olje, riž, (b12) vse pa tudi človek ne more imeti doma. **Tudi semena so zelo draga. Pa še potem pride pozeba toča in vse gre. (b13)** Stroje imamo doma, da ne plačujemo najema. (b14) **Dokler nas zdravje služi, še vse nekako gre, hudič bo potem, ko ne bomo mogli več delat. (b15)** Mladi pa tudi ne morjo, če so cele dneve na šihetu. Težko je, če človek nima zemlje doma, da bi si kaj pridelal. To je pasje. Pa če nimajo otrok, da bi jim kaj dali. **Ker s takimi malimi dohodki je težko živeti. (b16)** Vedno moraš gledat na vsak evro, nič si ne moreš privoščiti. **(b17)** Dobro je, da imamo svojo hišo, da sem zdrav, da lahko delam. **(b18)**

5. Kako si delite stroške?

Js sam plačam položnice, dam za gorivo, žena pa kupi hrano, (b19) večino kupiva zadnjega v mesecu, ker je takrat cenejše za nas upokojence. Vse trgovine dajo takrat popust. (b20) Pa še to gledava, ali bova nekaj kupila ali ne. **Če nama zmanjka in za večje izdatke, da sin. (b21)** Enostavno ne zmoreva drugače. Še dobro, da ima on šiht. Težko je, res težko.

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Hvala Bogu me zdravje dobro služi. **Vse lahko naredim sam, razen, če je delo za več ljudi, (b22)** mi pomagajo otroci in žena. (b23) **Pri 70. sem v zelo dobri kondiciji. To pa je od trdega dela. (b24)** Pa, ko sem bil mlad, se nikoli nisem najedel do sitega, ni bilo. (b25)

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Večino dela opravi sam, (b26) ker so ostali po službah, **ko sin pride s službe, mi on pomaga, (b27)** če česa ne zmorem sam. **Poznam veliko ljudi, imam tudi veliko sorodnikov, (b28)** najbolj se lahko obrnem na sina, ženo in sestro, ki živi v bližini. (b29) **Soseda tukaj nam tudi posodi, če nam kaj slučajno zmanjka, pa ji potem vrnemo. (b30)** To sploh ni problem. Ljudi me imajo radi. **Pojem tudi v zboru in nastopamo okrog**

tako, da veliko ljudi poznam. (b31) Z nekaterimi menjamo blago za blago. Oni nam dajo nekaj kar imajo, mi pa njim nekaj pa je za vse lažje. (b32)

8. S kom se družite odkar ste upokojeni?

Imam zelo malo časa za druženje, (b33) edino zvečer, ko zrihtam vso živino, takrat grem na vaje, (b34) ali pa v nedeljo k maši in se tam malce podružimo. (b35) Tudi, ko imam rojstni dan, ne praznujem na veliko, saj ni časa zato, imamo namreč kmetijo in tam je kot veste skos delo.

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Jaz imam veliko prijateljev, (b36) pojem pri cerkvenem pevskem zboru, (b37) veliko sem aktiven v društvih, vsi me poznajo. (b38)

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Nizek statusni položaj imamo, kakšen pa naj bi bil, če smo navadni delavci. (b39) Zato pa morem še delat na zemlji, da vsaj to ne rabimo kupovat. (b40)

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

To pa ni za govorit, ker je zelo težko. Prejemem minimalno pokojnino, nekaj čez 400 evrov. (b41) Kaj pa lahko človek s tem sploh naredi. Dajte mi povedat? Dobro, da veliko pridelamo doma. Pa sin pomaga. Pa shajamo nekak.

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Viri dohodkov so penzija (b42) in nekaj subvencije, kar dobim. (b43)

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Nisem varčeval, ker sem imel malo plačo. Kje pa naj s takim denarjem varčujem. (b44) Nisem vedel, da bo prišlo tako, da bom imel tako malo penzijo. (b45) Pa tudi kako bi, če sva bila oba navadna delavca.

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Privoščil bi si kake nove stroje, traktor, boljši avto, hišo bi prenovil, štalo ... (b46)

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Oblučila dobimo od sorodnikov, sam si jih ne morem privoščiti. (b47) Nekaj mi snaha kupi, sin. (b48)

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Telefon imam samo navadni, časopis smo večino odjavili, (b49) nimamo denarja za vse, pa tudi sedaj poleti ni časa brat. Televizijo pogledam le zvečer, ker med dnevom je delo in delo. (b50)

17. Greste kaj na dopust?

Na dopust nisem nikoli šel, ni bilo denarja (b51), pa tudi sam nisem tak, da bi kr ležal. Od malega sem trdno delal in tudi sedaj je tako, dokler bom seveda lahko.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Zdravstveno stanje je zaenkrat ok, me zdravje dobro služi. (b52) Imam sicer holesterol, pazim, da ne pretiravam z mastnimi stvarmi, (b53) jem pečeno doma, po gostilnah skoraj ne jem (sej si tudi ne morem privoščiti, edino enkrat na mesec, ko greva z ženo po penzijo, pa še to enkrat plačam jaz, enkrat pa ona). (b54) Za specialista nimam in si ga tudi ne morem privoščiti. (b55) Vem pa, da če bilo kaj takšnega, bi mi sin zagotovo pomagal. (b56)

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Temeljne potrebe so po miru, hrani, zdravju, oblekah, vodi. To je za silo zadovoljeno, za ostalo pa tako ni. (b57) Revez imam tako ali tako malo potreb. Pa saj smo skromni, drugače tak ne gre skozi. Sedaj mi je

najbolj pomembno moje zdravje in zdravje bližnjih, (b58) da smo zdravi, da mamo nekaj za sproti. Mi smo skromni, ne zahtevamo veliko, težko pa je, ko moramo na vsak evro gledat. (b59) Dobro, da imamo kmetijo, ker če bi morali vse kupit, ne bi še za burek imeli. (b60)

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Joj, kaj pa vem. **Mogoče bi blo boljše, če bi v kako drugo šolo šel, ne glih za kovinarja, ker to tak ni blo šihta potem. (b61)**

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Če bi bil še enkrat mlad, bi šel v tujino delat, gor so pogoji bolši in bi sedaj imel večjo penzijo. (b62)
To bi tudi današnja mladina mogla poštudirati, da bi v tujini delali, ker tam je dnar. **Naj šparajo, če lahko, naj si najdejo bolši šiht, naj se izobrazijo, kajti mi navadni delavci, nismo sedaj vredni nič. (b63)** S tako penzijo človek lahko samo čara.

10.4. Priloga Č: Intervju C

Moški, 79 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Prihajam iz kmečke družine, nikoli nismo veliko imeli, a smo trdo delali. Rodil sem se 25. 11. 1941, imam eno sestro pa dva brata. Za tist čas je to malo otrok, dela pri hiši pa veliko. **Po končani osnovni šoli sem šel delat, da bi lahko boljše shajal, (c1) po šihlu pa sem skrbel za starše, delal na kmetiji. (c2)** Nikoli mi ni bilo lahko, pa tudi še sedaj mi ni. **Navaden delavec in tisti, ki dela z rokami, ni nikoli toliko vreden kot tisti v pisarni. (c3)** Pol so pa tak male penzije, da še za burek ni. Denarja, da bi se naprej šolal, tako ni bilo in tako sem delal, kaj je bilo za delati od fasad, do dela v tovarni. **Za nekaj časa sem tudi šel v Nemčijo, iz tam tudi dobim nekaj pokojnine. (c4)** Potem sem spoznal ženo, se poročil, imel sina.

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem bil bolj ali manj doma, obdeloval zemljo, še manj denarja sem dobil. (c5) Še slabše je bilo vse skupaj. **Na nas upokojeence gleda družba kot breme, a ko smo prispevali k državni blagajni pa firme in ceste gradili, smo bili pa dobri. Sedaj pa so na nas vsi pozabili. (c6)** Kupujemo, ko so stvari v akciji, večinoma na koncu meseca, takrat več, (c7) potem pa če kaj zmanjka sproti. (c8) Na vsak evro moramo gledati. Vesta, kako je težko, če po tolko letih poštenega dela, nimaš za dostojno življenje.

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes strah?

Strah me je tega, da ne bi več enkrat delat mogel (c9), ne vem, kako bi potem.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Za nas je dobro, da imamo zemljo in svojo hišo. (c10) Včasih gledam po tv, da je enim še težko, ko nimajo hiše pa zemlje. Človek se res zamisli. Težko je s takim malim denarjem shajati, če moraš plačati še najemnino, stroške pa hrano kupiti. **Že mi težko shajamo, pa mamo kr nekaj zemlje, meso sicer moramo kupiti, ostalo hrano si večinoma pridelamo doma. (c11)** Kupit moremo pa vseeno cukar, sol, olje pa **Še kaj se najde. (c12)** Človek si res ne more s takim denarjem nič privoščiti. (c13) **Če ne bi bilo sina, bi tak blo še slabše, on mi vedno, ko mi zmanjka, rad pomaga. (c14)** Drugače pa si mi reveži pomagamo med sabo, en ima nekaj drugi nekaj, pa si izmenjamo. (c15)

5. Kako si delite stroške?

V družini imamo tako razdeljeno, da vsak prispeva koliko lahko. (c16) Js pa sin dava za položnice, ki so vezane na hišo. Pač elektrika, voda, tv itd. (c17) **Žena kupi hrano, (c18)** snaha pa tudi hrano za njiju in zadeve za gospodinjstvo. (c19) **Zavarovanje si plača vsak sam. (c20)**

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

So pač dela, na primer pobiranje krompirja, krmna, sajenje raznih rastlin (c21), pri čemer mi seveda pomagajo otroci. (c22) Imajo pa oni službe in tudi skos ne morejo.

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Vse ne morem narediti sam, čeprav naredim kolko lahko. **Kar ne morem več sam, mi pomagajo žena in otroci, ko lahko. (c23)** Nisem pa, da bi bil odvisen od njih pri vsakdanjih opravilih. (c24)

8. S kom se družite po upokojitvi?

Zvečer, ko je delo na kmetiji končano, se podružimo z družino. (c25) Prijateljev imam kr precej, saj živimo le v okolici Celja, sem družaben, rad se menim. (c26) **Žena ni tako, ona je najraje doma, js pa rad grem okrog, vedno sem šel, koliko mi pač čas dopušča. (c27)**

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Grem kam z društvom upokojencev, (c28) veliko časa pa sej veste, da nimam, ker kot sem že povedal, imamo kmetijo in je dela vedno veliko. Če bi radi prišli pomagat, Vas z veseljem sprejmemo.

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Nizek statusni položaj imamo, država je čisto pozabila na nas. (c29) Po toliko letih dela, tako malo denarja.

11. Kakšen je vaš finančni položaj?

Bolje, da ne vprašate, na vsak evro gledamo, (c30) dobro, da sin pomaga.

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Viri dohodkov so moja in ženina penzija, sinova plača pa snaha občasno kaj zasluži. (c31) Zato pa moramo delat. **Midva imava oba minimalno pokojnino, (c32)** dobro da mam nekaj svojega, da je vse lažje. **(c33)** Prejemem malo pokojnino, ki pa edini vir dohodka, ta je okrog 200 evrov. Kaj naj s tem denarjem.

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Nisem varčeval, ker tudi že takrat ni bilo s čim, mi smo bili navadni delavci in so bile male plače, (c34) ampak dokler so bili tolarji, je nekak šlo, sedaj daš pa 50 evrov, pa za ta denar ne dobiš nič. **Se mi zdi, da je bilo včasih lažje. Ja, bilo je lažje. (c35)**

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

O marsikaj bi (c36), če ne bi rabil toliko delati, ampak žal moram, da se nekako preživimo. **Privoščil bi si še en traktor, kake druge stroje, dal fasado na hiši, šel na dopust, marsikaj, če bi lahko. (c37)** Pa ne gre.

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Če kaj rabim, mi kupi sin pa snaha, (c38) sam si novih oblačil ne morem privoščiti, enostavno ne gre. **(c39)** Pa bi tudi jaz bil lepo oblečen, imel svetleče čevlje in marsikaj. **(c40)**

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Imamo navadni telefon, za mobitel nimam, to je vse še dodaten strošek. (c41) Nekaj časa sem ga imel na kartico, pa mi je propadla, ker ga nisem skoraj nič uporabljal, **ta čuda tehnike me ne zanimajo, nimam časa za to. (c42)**

17. Greste kaj na dopust?

Za nas dopusta ni, švicamo v krmi, se operemo v banji, delo je skos.(c43) Dopust bo mogoče na drugem svetu ali pa tudi ne. Kdo ve. **Še na poročno potovanje nisem šel. Samo delo, delo, skos že od mladih nog. (c44)**

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Zdravstveno stanje je tako tako. Saj veste pri mladih kaj pride pa ne bo pri starih. **Dokler lahko delam, je vse v redu, ko pa ne bom več mogel, bo pa zares hudo. (c45)** Za specialista sem še premalo bolan. (se nasmeje) **Tudi pa ne bi imel denarja za kakega specialista. Od kod naj, dobro, da lahko vsaj nekaj računov plačam. (c46)** S tem denarjem človek ne more spodobno živeti. **Ne vem, kaj misli naša vlada. (c47)** Nam siromakom bi še vzeli to, kar imamo.

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Temeljne potrebe so zame, da sem zdrav, da ima kaj za jest, pit. Ostalo vse je že luksuz. (c48) Za to pa ni denarja, nikoli ga ni bilo, odkar je evro pa še manj. **(c49)** Najbolj mi je pomembno zdravje, da lahko

delam (c50), če ne bi mogel, bi me ubilo. Pa tudi težko bi živela midva z ženo, sin pa snaha tudi morata za sebe imeti, ne da skos nama dajeta. Če nama zmanjka, pa rade volje pomagata. (c51)

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Žal mi je, da nisem bil dlje v Nemčiji, bi zaj mel večjo penzijo. (c52)

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Generaciji bi svetoval naj dela, (c53) nekaj zemlje, da bo imela hrano kvalitetno, (c54) naj se izobrazijo, da bo ših in življenje boljše, kot ga imamo mi. (c55) To s tem drobižem ni življenje, ampak trpljenje.

10.5. Priloga D: Intervju D

Moški, 71 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Rodil sem se 20. 12. 1934, bilo nas je 8 otrok pri hiši, vsak je mel eno majico, ene hlače, za zjokat Vam povem. Šolal se nisem, stari so govorili, krave bo že pasel in tako je tudi bilo, še osnovne šole nimam končane, ni bilo časa za učenje, pa bi se rad učil. (D1) Tako sem potem začel delati kot vajenec, skos sem tekal kot nor, daj to, daj ono, zato pa imam probleme z nogami. (D2) Plača je bila slaba, sedaj je slaba tudi penzija. (D3) Pri 20. sem spoznal ženo, se poročil, kmalu zatem sva dobila hčero, žena je nedavno umrla in ostal sem brez čudovite osebe, sam, osamljen. (D4) Bog je hotel, da zet zgubi šiht, niso mogli več plačevati najemnine in so prišli k meni. Sedaj živimo skupaj že 10 let, (D5) sej so spori, ker mi stari znamo bit pač po svoje tečni. (D6)

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem bil doma, (D7) noge me slabo služijo, drugače je za zdržat. (D8) Imam res srečo, da imam fajno hčero in zeta, mi res olajšata vse. (D9)

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Ni me bilo ničesar strah. Ko sem se upokojeval, so bili še drugi časi. Takrat si s pokojnino še nekako shajal. (D10) Danes je pa to drugače. Danes bi me bilo strah upokojitve. (D11)

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Veliko mi pomaga to, da si med seboj menjujemo s sosedi stvari. Kar nimam jaz, ma un in obratno. En ma nekaj na vrtu, drugi nekaj, pa klanfamo skupaj. (D12) Tak se znajdemo mi stari ljudje, da shajamo nekak. Fajno je, da mam sosede okrog, (D13) mi prinesejo, če kaj rabim, pa si pomagamo. (D14) Težko shajamo s temi fičniki cel mesec. (D15) Ne vem, kako ne zastopijo poslani, da mam vsi usta pa rit. Mormo tudi mi nekaj jest. Dobro, da ma hčera šiht, drugače tak ne vem, kako bi. Ona mi pomaga včasih tudi finančno, če je treba. (d16) Zet sicer nima šihta, zna pa marsikaj narediti in tako pomaga. (d17) Mam vrt, to nas tudi rešuje, pa da ne rabimo najemnine plačati. (d18) Sploh si ne predstavljam, da bi še to morali. Plače so nizke, penzije nizke, ne vem, kam to vodi. (d19)

5. Kako si delite stroške?

Težko shajamo, zelo težko pa neka krpamo (d20)... Stroške si razdelimo, js dam koliko lahko prispevam. Veliko tak ne morem s to revščino. (d21) Ne vem, kaj si oni voluharji na vladi mislijo, da mi živimo od zraka, naj damo zobe na klin ali kaj? Večino stroškov pa plačata hči in njen mož. (d22)

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Oblačim se lahko sam, kuhanje pa mi ne gre dobro od rok. Tak, da pri tem pa rabim kako pomoč. (d23) Tudi pri kakih drugih opravilih, saj sem že pošteno v letih, trdo življenje sem imel, nikoli mi ni prizanašalo.

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Pomagajo mi sorodniki, najbolj hčera in zet. (d24) Hčera mi velikokrat kaj skuha. Pravi, da ji ni problem še za ena usta zraven narditi. Tak jim po navadi ostane glih za enega. Pa mi prinese. (d25)

8. S kom se družite odkar ste upokojeni?

S sosedi, s katerimi si pomagamo, smo prijatelji. Nekaj jih je tudi samo znancev. (d26) Dobro je, da so tu hiše vse okrog. Saj veste, mesto je.

9. Ali sodelujete v kakšnih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Veste js sem že star, hodit ne morem veliko, (d27) včasih smo se zbrali pa balinali, kegljali, kartali, zadaj sem pa utrujen. (d28) Sej pridejo sosedi k meni, ampak ni več tako kot včasih, ko sem se še bolj gibal. (d29) Avta tudi ne vozim tako, da je težko to vse skupaj. (d30)

10. Kakšen je vas statusni položaj?

Po 35. letih dela mam usran status. To je katastrofa (d31). Ko smo devali denar za fabrike, ko so nas ožemali, smo bili ok, zdaj pa smo breme. Lejte, vsi bodo enkrat stari, mogoče bolani, kaj se ve ...

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

Jah, moje finančno stanje je zelo slabo. Pokojnina je mala. Stroški pa ogromni. (d32)

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Mamo mojo penzijo, katere imam 206 evrov. (d33) Kaj dosti ne morem s tem narediti. Imamo še hčerino plačo, zet pa je brez šihata. (d34)

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Varčeval sem recimo za avto, hišo, take stvari, za penzijo pa res ne. (d35) Nikoli si nisem predstavljal, da bom v takšni situaciji. Joj, če bi bil še Tito živ. Vse bi bilo drugače, on je res bil pravi človek, ne totti politiki danes, ki samo na sebe gledajo.

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Kupil bi nekaj za vnuke, hčeri drug avto, pa tudi kako malenkost sebi. (d36)

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Oblačila imam stara po 15 pa še več let, (d37) nekaj dobim na Karitasu, včasih imajo res fajne cote. (d38) To pa res ne moremo kupit, še za hrano pa čeke je težko. (d39)

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Obični telefon mam, (d40) hčera pa zet mobilni, jaz ga nimam, niti ga nočem, ta tehnika bo pogubila, ne vem, kam gre vse to. Nikoli nisem o tem razmišljal, da bi šel v kako gledališče. Sigurno bi šel kaj pogledat. Če ne drugo, vsaj med ljudi greš, se o kaki temi pogovoriš. Je pa denar velik problem. (d41) Pa tudi prevoz, saj, če ne voziš te morajo peljati.

17. Greste kaj na dopust?

Z ženo sva šla na poročno potovanje, (d42) drugače pa ni bilo denarja, smo delali hišo, (d43) skos je bilo nekaj, enostavno ni šlo. Sedaj pa še manj.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Sem recimo, da zdrav, edino težko hodim in se premikam. (d44) Mam tudi bolečine v križu, pa kolki me bolijo. (d45) To so pa leta garaškega dela. **Za specialista nimam denarja, že tak težko shajamo. Pa še čakati bi mogel, brez veze. Ko bi prišel na vrsto, bi še pa kaki drugi stroški prišli. Za invalidski voziček tudi nimam denarja. (d46)**

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Kaj mi je najbolj pomembno? Samo, da bi bli zdravi, hčera, vnuki in jaz. Družina je največ. (d47) Ko zbolíš, vidiš kdo ti pomaga, kdo ne. Sej veste, stari znamo bit precej sitni.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Če bi bil še enkrat mlad bi zagotovo se pripravil, zdaj mi je pa žal, da se nisem. (d48)

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Slaba plača, slaba penzija. (d49) Mladi naj študirajo, uživajo dokler lahko, mi smo bili bedasti, ker nismo. Itak zdej nič nimamo od tega. Minimalno pokojnino si lahko mislite. (d50) Pošteno sem delal celo življenje in kaj imam od tega nič. Eni kradejo pa živijo super, mi pošteni pa životarimo. Zato pa mladi, zberite si fajn šihte s dobro plačo, al pa pejdite v tujino, (d51) to se nam slabo piše. Vsi, ki so na položajih kradejo.

10.6. Priloga E: Intervju E

Moški, 76 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Rodil sem se 23. 12. 1942, bilo nas je 7 otrok pri hiši, **mlajši so se šli šolat, mi starejši pa smo morali iti čimprej delat, da smo kaj denarja domov prinesli. (E1)** Joj, včasih je bilo trdo življenje. Otrok je bilo, koliko jih je Bog dal, pa dokler je šlo. Oče je zidal hiše, bil klavec, tako, da je domov prinesel nekaj mase, lačni lih nismo bili. Mama pa je bila doma gospodinja, skrbela je za živino, pucala, delal po kuhinji, skrbel za otroke, delala na njivi. **Imeli smo malo zemlje, res smo bili revni. (e2)** Cot nismo imeli vsaki skupaj, kot jih ima sedaj en otrok. **No, šel sem od hiše, delal v fabriki, (e3)** kjer sem tudi spoznal ženo, po parih letih sva se poročila in imela sva 3 sine. Nerad govorim o življenju, ker to sproži neprijetne spomine na plano.

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem doma, delam na zemlji od jutra do večera. (e4) Včasih sem tako zmatran, da samo prižgem tv in že zaspim, potem pa se žena name dere. Sej mi ni težko, rad delam na zemlji. Včasih smo se borili, da bi imeli kak kos zemlje, dandanes mladi ne cenite tega. **Noben noče več delat na zemlji, sedaj ste raje po pisarnah in vsi študirate. Sej je tudi prav tako, vsaj imaste boljše življenje, kot smo ga mi imeli. (e5)**

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Nisem kaj preveč razmišljal o tem, kaj bo. Ko si mlad, študiraš v tistem momentu. (e6) Imaš družino, majhne otroke in ne razmišljaš, kako ti bo, ko boš imel pokojnino, ko ne boš več tako lahko delal.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Težko grem iz meseca v mesec. Na koncu že konkretno obračamo vsak dinar. (e7) Če ne bi družina skupaj držala, ne vem, kako bi bilo. **Ne bi zmožel sam. Nikakor. (e8)** Pomagamo si med sabo **(e9)**, veliko pridelamo **(e10)**, imamo tudi prašiča vsako leto, **(e11)** je pa dela veliko. Eni počivajo, mi pa skos po teh njivah, garamo od jutra do noči, **mamo sicer nekaj strojev, za vse pa tudi nimamo. (e12)** Sej ne moremo met, če pa ni denarja. **Če sini ne bi kupili nakladalke, traktorja, obračalnika, bi bilo še hujše. (e13)** Včasih smo vse to na roke delali, to je še bilo garaško. **Dobro, da imamo svojo zemljo pa bajto, (e14)** sinovi pomagajo **koliko lahko (e15)**, kruh doma pečemo, jemo čim več domače hrane. **(e16)** Vse pa tudi človek ne more met doma, sej veste cukur, olje, moka, kvas. **Se kr nabere tega čez mesec. (e17)** Imamo kr veliko zemlje, **mi sinovi pomagajo pa snaha (e18)** (ki je trenutno ostala brez šihtha). Tak, da vsaj vemo kaj pojemo, pa da mamo nekaj domačega. Res ne vem kako bi s tem denarjem to kupovali. **Še dobro, da otroci pomagajo (e19)**, k midva z ženo ne bi še za burek imela. Ko denarja nimaš, se še bolj kaj poklumpa, če razumete kaj hočem povedati.

5. Kako si delite stroške?

Stroške si razdelimo, nekaj da žena, js pa sini. (e20) Najprej je za nujno pač hrano, čeke, pol so popravila, škropiva **(e21)** (kar je možno ne škropimo, nekaj pa moramo, če ne gre drugače, te nove sorte niso na nič odporne). **Druge stroške krijeva s sinom vsak pol, js dam koliko zmorem, (e22)** imam še avto za vzdrževati, **ker si novega ne morem privoščiti (e23)** se pri tem skos nekaj pokvari tako, da je mera še bolj polna. Če si siromak, te še Bog ne mara pravijo in res je tako.

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Vse znam sam, kuhat, pucat, (e24) ko je bila žena bolna, sem vse to delal.

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Koliko lahko naredim sam, (e25) snaha mi pomaga pa žena. (e26) Sini pol, ko so dela v hosti, krma za spravljat. (e27) Sej tudi vse ne morejo, ker so na šihitu. Že s tem, da majo denar, pomagajo, (e28) drugač ne bi meli še teh strojev, ki jih mammo pri hiši.

8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?

Joj, za prijatelje skoraj časa ni, tule je skos samo delo. (e29) Sej veste kmetija. (e30) Še to moram potem domov, da zrihtam živino.

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Res nimam cajta za take zadeve (e31).

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Slab je.

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

201, 50 evrov imam (e32), lahko vam pokažem tekoči račun. Težko je s tem. Slab je ta moj finančni položaj. (e33)

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Mammo mojo in ženino penzijo pa 3 plače sinov. (e34) Smo ena velika družina, vsi v tej mali kočici. Hudo mi je, ko vnuki sploh nimajo svoje sobe. Sam nove hiše si pa res ne moremo privoščiti. (e35) Eh, sej midva z ženo tak ne bova več dolgo, pa bo pol lažje.

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Tudi sem varčeval ja, samo je bilo lažje. (e36) Vsaj zdi se mi. Danes se denar kar nekam pobere. Prej smo si lahko prišparali in skozi mesec šli. Varčeval sem za avto, zemljo, centralno, (e37) včasih se je to bolj dalo, sedaj še za sproti nimam, kako varčevanje neki. (e38) Dobro, da nama otroci dajo. Država tak nič ne da. Revežem bi še to pobrala, kaj majo.

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja?

Če bi imel več denarja, bi šel kam. Rad bi kaj videl od sveta. (e39) Se o čem poučil. Veliko je takih stvari, ki jih še nisem videl. Samo...težko je, ko kak mesec mislim, da za kruh na koncu meseca ne bomo imeli. Kupil bi nekaj za še nekaj lepega sebi, ženi ogrlico, ki so jo že dolgo želi, snahi avto, kak traktor, vnukom pa plačal počitnice, da bi lahko kam šli. (e40)

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Obláčila dobim od svojcev, (e41) sam ne dam veliko na cote, to mi je zadnje, kar je pomembno. (e42) Meni ni važno, ali so stara tudi po 10 let, če so strgana, so pa za po doma. (e43) V boljše tako ali tako ne grem. No, za v trgovino pa k dohtarju že oblečem kaj boljšega.

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Navadni telefon imamo, (e44) od časopisov naročamo samo enega, saj si več ne moremo privoščiti, (e45) sin že tako ali tako dela cele dneve, da lahko kaj kupimo ali obnovimo pri hiši. (e46) Plače navadnih delavcev so pač male. Ni to prav.

17. Greste kaj na dopust?

Nikoli nismo nikamer šli, na kmetiji je namreč veliko dela in ni bilo časa niti denarja za dopust. (e47) Niti vem ne, kaj to je. Dokler bom lahko, bom tako ali tako delal. Drugače ne.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Sem koliko toliko zdrav, ma pa vsak kako hibo, (e48) a ne? Sladkorno imam, ciste na ledvicah, zamašene žile, (e49) sam to ni nič tako tragičnega. So mladi veliko bolj bolani kot js. Se otrok še rodi ne, pa ma že raka. Včasih človek sliši take hudi stvari, da najraje še TV zvečer ne bi gledal, (e50) čez dan tako ali tako nimam časa. Eh, nič js dohtarjem ne verjamem, so že veliko ljudi zašuštrali, specialisti gor ali dol. Delo pa domača hrana pa je.

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Najbolj pomembno je, da se razumemo, da si pomagamo, da smo zdravi. (e51) No, kdo pa je čisto zdrav. Takega ni. Že dojenčki majo kake motnje.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Če bi bil še enkrat mlad, bi šel v tujino delat (e52) ali pa ne vem kaj. Bolj bi moral študirat za te čase, to smo bili pa brez denarja in eni so se šli šolat drugi pač ne. (e53) Reveži smo bili po svoje. Pa sedaj ste tudi, ko šihrov ni.

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Mislím, da bi mogli it mladi v take poklice, da bi šihv dobili, (e54) ne kar nekaj brez veze. Pol pa ni šihrov. Pa da so staršem na grbi do 40. Hotel mama pa tako. To se mi ne zdi prav. Delat je treba.

10.7. Priloga F: Intervju F

Moški, 78 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Rodil sem se 24. 8. 1942, bilo nas je 5 otrok pri hiši, **js sem se izučil za ključavničarja, (F1)** sestra za šiviljo, ostali so pa ostali na kmetiji. Tako je včasih bilo. Ko sem prišel iz Maribora domov, sem moral očetu in mami pomagat na kmetiji. Imeli smo sicer bolj malo zemlje, ampak je bilo za preživetje. Potem so se sestre oženile, so šle drugam, starši pa so zboleli in sem do smrti sam skrbel za njih in hodil še delat. **Starši so kmalu umrli in ostal sem sam, nato sem se oženil, delal v fabriki, pa še vse sorte drugje, nismo me pa nič prijavi, ko bi moral v penzijo, so mi povedali to. (F2)** V glavnem na stara leta sem dobil sina in sedaj on s snaho skrbi za naju, nama pomaga. (F3)

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem doma, delam vrt, pa kaj okoli hiše, (f4) mam še vedno delavnico in tam kje kašnemu sosеду popravim, pa mi da kaj od hrane, da je lažje preživet. (f5)

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Strah me ni bilo ničesar. Nisem razmišljal, da se bodo stvari tako poslabšale. (f6)

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Gre nekak, **tisti, ki nimajo, vsaj kak košček zemlje ali hiše so še bolj bogi. (f7)** Ne morem sam cel intervju jamrat. Ni to v moji navadi. **Mamo svojo hišo. (f8)** Veliko pridelamo doma z lastnimi rokami, **saj imamo vrt. Sladko speče snaha, avte popravimo bolj kot ne doma, dele ceneje dobim, kruh žene peče pa snaha, jajca imamo domača, (f9)** če bi vse kupili, bi tak bilo še slabše. Pa ta hrana v trgovinah, ki je poceni tak ni za nikamer. **Ko pa je treba kaj kupiti, pa gledam na ceno. Veliko kupujem na akciji ali pa s popusti. (f10)** Pomagamo si, s sosedi kaj izmenjamo, ena ma nekaj na vrtu, drugi nekaj, (f11) pa še sinova in snahina plača je pri hiši tako, da je lažje. (f12) Sta res v veliko pomoč. Res pa je, da imata otroke in tut to je velik strošek. Vse je drago, otroci pa zahtevajo svoje, vidiijo, da en ima pa hočjo oni tut imet.

5. Kako si delite stroške?

Stroške plačata sin in snaha, razen kaj za grob, hišo, zavarovanje za svoj avto, to mam js sam prek, hrano kupi vsak tisto, kar rabi, imamo gospodinjstvo posebej. (f13) Nekaj hrane doma pridelam na vrtu (v mestu tako ali tako ne moreš ne vem kaj imet), **kupujemo pa hrano posebej za naju, posebej onadva in vnuki. Oni jejo bolj nobel stvari, midva mava pa bolj kmečke rada. (f14)**

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Koliko lahko naredim sam, (f15) snaha pa sin.

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Delam sam koliko lahko, (f16) tam, ko sta potrebna dva ali več pa sin in snaha pomagata. (f17) **Znam tudi kuhat, likat, pospravljat. Nič mi ni tuje. Sem dolgo sam živel in sem se vsega naučil. (f18)**

8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?

S sorodniki se dobimo, ko imam kakšen rojstni dan ali pa nas sosedje kam povabijo. (f19) Tako, da tule v mestu res nismo osamljeni. Sej veste, kako gre tista pesem: »Za prijatelje si je treba čas uzet, se poveselit...« (si je zapel)

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Z ženo ne sodelujeva v nobenem društvu. Ni časa za to. (f20) Mamo veliko dela doma.

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Nismo ravno v najboljšem statusu, vsem smo v napoto, (f21) ta država je pa tak čist v k... Vse so pokradli, razprodali, smo hlapci v lasni državi. Sej zato je pa Kučan rekel, nikoli več ne bo, kot je nekdam bilo in tako je tudi res sedaj.

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

Slab je. 218, 40 evrov dobim, še socialna pomoč je večja, pa sem delal, (f22) ampak nisem imel polna leta, zato pa imam tako malo penzijo. (f23)

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Mamo mojo in ženino penzijo pa sinovo in snahino plačo, tako, da je lažje vse skupaj. (f24) Nekaj pridelamo na vrtu, pa tut hiša je naša, ne rabimo plačevati najemnine. (f25)

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Varčeval sem za hišo, centralno, avto. Nekaj sem privarčeval. Vendar to je bilo za nujne primere, (f26) saj nisem pričakoval takega stanja.

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Kupil bi nekaj vnučkom kaj, ženi kak novi kuhinjski pripomoček, sebi novo uro, sinu in snahi novejši avto. Tudi z ženo bi kam šel, da malo spremeniva okolje. Rad bi videl, kaj kar me zanima, za kaj sem se že v mladih letih interesiral. (f27)

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Oblučila mi kupi snaha, sam si jih ne morem privoščiti. (f28) Nekaj prinesejo tudi sorodniki, kar njim ni več všeč, pa dajo meni in ženi. (f29)

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Imamo Nedeljski in Novice, pa še to so nam dali nekaj popusta, drugače bi vse odjavili, (f30) enostavno nam ne znese. Sin pa tudi nima velike plače.

17. Greste kaj na dopust?

Ko sva bila še mlada, sva z ženo šla na morje, potem, ko so prišli otroci, ni bilo več denarja za takšne stvari. (f31) Sej ne da morje pogrešam, ampak včasih tudi paše malo iti kam drugam kot samo doma.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Holesterol imam, drugače pa je vse fajn. (f32) Lahko bi rekel, da sem bolj zdrav kot nekateri mladi. Kaj vse prebere človek iz časopisov, joj. Tako mali pa že raka ima, v naših časih ni bilo toliko tega ali pa nismo vedli. Bog si ga vedi. Za specialista nimam, če bi ga potreboval, bi mi že sin dal, to zagotovo vem. Mi res veliko finančno pomaga. (f33)

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Temeljne potrebe so zame, da ima družina zdravja in da se razumemo. (f34) Pravijo, da šele potem pride denar. Ampak mislim, da če je denar, pol je tudi mir pri hiši, ni stresa in posledično je tudi zdravje boljše. (f35) Prvo je zdravje, če zdravja nimaš, ti nič ne more pomagati. (f36) Pa, če se doma nekak zastopiš, tut gre vse lažje.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Nič kaj ne bi mogel spremeniti. Tak je bilo, kot je bilo. Druge izbire ni bilo. (f37)

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Mislím, da bi bilo boljše, ko bi bilo v šolah več prakse (f38).

10.8. Priloga G: Intervju G

Ženska, 74 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Rodila sem se 4. 4. 1946, v družini je bilo 5 otrok, eno dekle smo še posvojili. Nikoli nam ni bilo lušno, denarja ni bilo, starši so vedno govorili, boš že krave pasala in tako je tudi bilo. **Niso me dali v šolo, nisem se izučila (G1)** in celo življenje sem naj...**zato pa pravim, otroci lepo v šolo, da se kaj izučijo (g2)**, ne pa takole kot smo mi morali. Za krave past boš že, so oča govorili. **Pa nisem dobro vidla, pa mi niso očal kupili in še sedaj imam probleme z vidom. (g3)** Ko sem bila stara 29 let, mi je umrl oče in z mamo smo se preselili drugam, tam smo imele prašiča, kupili smo hiško, bila je skromna pa vendarle. **Rodila se mi je prva hčera, zatem pa 3 sinovi. Z vsemi nimam stikov, najmlajši pa je še doma in na tega smo najbolj navezani. (g4)** **Delala sem kot šivilja, (g5)** norme so bile neznosne, tako smo hitele šivat, eh ni za govorit. Vi mladi to sploh ne morete razumet, niste v takem svetu živeli, vi imate vsega v obilji, mi smo imeli ene hlače, majico, pa še to nam je bilo vse premalo že, bosí smo bili. Joj. No, včasih sem bila sirota, sedaj pa tudi. **Dobro je, da nam vsaj otroci pomagajo. (g6)**

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Po upokojitvi sem doma (g7), delam na njivah pa vrt mam, da se lažje preživimo. (g8) Grem tak ne nikamor, niti volje nimam kam hodit. Mi stari smo tak raje doma.

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Ničesar me ni bilo strah. (g9) Niti nisem mela kajta o tem študirati, saj je bilo vedno nekaj za delati.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Težko je, ampak smo skromni, od nekdaj sem vajena šparat in tako je še sedaj. (g10) Skoraj vedno kupujem na akciji. **(g11)** Kar nam manka, veliko pridelam sama. **To veliko pomeni. Ko hodim po trgovini, vidimo koliko stane zelenjava in si mislim kolko prišparam. (g12)** V trgovinah je tudi vse tak škropljeno. Mi doma nič ne škropimo, pa mam vse. Še koloradske hrošče pobiramo iz krompira. **Veliko je odvisno od vremena. Včasih tudi toča stolče. (g13)** Ampak nekaj pa le imamo. Vsega ni treba kupiti. **Kruh tudi pečemo doma, sladkarije kupim redko, večinoma doma spečemo, (g14)** rezance delamo doma, krompir imamo doma, **Karitas nam vse toliko časa da paket mleka, riža, olja, začimb, testenin, moke. (g15)** Vse sprejmemo odprtih rok. Smo skromni. **Hvala bogu imamo njive, vrta (en js, eden tamlada), skratka kr nekaj zemlje, svojo hišo. (g16)** Nekaj hrane pridelamo, moramo pa kupi sladkor, sol, olje, kis, nekaj mesa. **Vse pač človek ne more imeti doma. (g17)** Pa popravila so draga, sam brez strojev pa ne gre. Smo prestari in že zgarani.

5. Kako si delite stroške?

Stroške imata prek mož pa sin. Mož da, kolko lahko, ostalo pa da sin. (g18) Sin nabavi tudi gorivo in vzdržuje avto. **Mamo stare avte, pa se skos kaj poklumpa. (g19)** Meso in hrano nabavlja snaha, **js pretežno kupim kaj za naju. Če je možno, jemo skupaj, če ne vsak posebej. Mladi radi tudi kaj drugega jeste, ne samo krompir pa zelje. (g20)**

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Večino zmorem sama, mi nič takega ne manjka, (g21) razen denarja. Ma hecam se, hec pa drobiž mora bit pr hiš.

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Njive delava z možem, sin in snaha pomagata koliko lahko. (g22) Sta v službah, nista doma, **snaha ima svoj vrt, kuha tudi včasih za naju. (g23)** Sin in hčera nama tudi finančno pomagata. (g24)

8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?

Dobimo se s sosedi, sorodniki, ko ima kdo rojstni dan, kakšno obletnico poroke. (g25) Na vse tudi z možem ne greva, prvo imamo veliko dela, drugo pa daleč se ne moreva več vozit. Nisva več tako mlada.

9. Ali sodelujete v kakih društvih ali drugih interesnih dejavnostih?

Ni časa za to, pa tudi denarja ne. (g26)

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Ni tukaj kaj za komentirat, se mi zdi, da smo vsem v napoto, breme, (g27) po časopisih pišejo, koliko so dvignili penzijo, a če dvignejo nam za kak procen, se pri tej penziji ne pozna veliko. Veste vsi mamó rit pa usta in radi tudi kaj boljšega pojemo, pa žal ne moremo.

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

Imamo 290 evrov, težko je s tem. (g28)

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Mam svojo penzijo, moževo plačo, (g29) sin pa snaha kaj primaknete, hčera in zet tudi (g30), ampak se ne zanašam na nikogar, delam zemljo in nekaj pridelamo, da je lažje.

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Varčujem še danes, kot sem rekla s pridelavo lastne hrane. Kar je treba kupit, je pa treba. (g31) Saj ne velik, samo se nabere. **Najprej sem varčevala za to malo hišo, pol da sem kupila nekaj zemlje zram, pol za centralno, (g32)** sam včasih je bilo lažje, zdaj, ko je evro, je vse tako drago.

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Kupila bi nekaj otrokom od sina, sebi kak novi kuhinjski pripomoček, možu kaj za oblečt, sinu avto, a to so vse samo želje. (g33)

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Cote večino dobimo od sorodnikov, (g34) Karitas nekaj da, (g35) če se le da, veliko hrane pridelamo, ne hodimo veliko v trgovino, samo takrat ko so akcije za upokojence, takrat več nakupimo in je potem mir za en čas. (g36) Nekaj mi kupita sin in snaha, sestra mi da svoje stare cote, ki jih več ne potrebuje. (g37)

16. Si lahko privoščite TV, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Imamo delo, novice pa kdaj kakšno revijo tako kupimo. Telefon imamo samo navadni, (g38) mobitela ne znam uporabljati in si ga tudi ne želim. Sodobna tehnika ni zame.

17. Greste kaj na dopust?

Veste kako je, ko sva še imela denar, ni bilo časa, sedaj imava čas, pa ni denarja. (g39) Tudi, če bi imela denar, ne bi šla na dopust, ampak bi raje dala denar vnukom in sinu. (g40) Vedno sem gledala najprej za druge, potem zase.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Imam visok pritisk in včasih glavobole, (g41) za pritisk imam predpisane tablete, ki jih že dolgo jemljem. Drugače sem pa še kr za svoja leta. Dokler lahko delam, je še vse ok, ko pa ne bom več mogla, takrat bo hudo. Ne hodim okrog dohtarjev, ker oni bi mi vse sorte najdlji, da bi mi lahko tablete pisali.

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Zame je zelo pomemben mir v hiši. Če se vsi razumemo, to je zame blagoslov. Potem pa pridejo ostale stvari. Denar dam na zadnje mesto. (g42) Vedno pravim mojim otrokom, če je zdravje, je vse. Lahko delaš, si nekaj še ustvariš. Vsako leto nekaj zraste na zemlji, ni vrag. Samo delat je treba, delo krepi človeka. Zato smo pa še tak mladostni, ker delamo že od mladega.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Težko. **Ne bi mogla drugače narediti kot sem, saj denarja že prej ni bilo. Vedno je bilo treba kaj popraviti ali kupiti.** (g42) Saj smo vedno hoteli biti na tekočem z vsem. Pa se mi zdi, da nismo nič nepomembnega nabavljali.

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Mislim, da je šolski sistem zgrešen, vsi hodijo dolgo v šolo, pol pa šihov ni. Delat bi mogli it že mladi, da bi izkušnje dobili, pa svoj denar imeli. (g43) Sedaj je pa hotel mama moderen, če me zastopite.

10.9. Priloga H: Intervju H

Ženska, 81 let

1. Kakšno je bilo vaše življenje pred upokojitvijo?

Teško je bilo. Delat smo morali hitro it. Ko sem se poročila, sem pa hitro hčerko imela. Pol pa sem začela delati v EMO. (H1) Z možem sva si bajto rihtala. On bi to kar tak mel, samo, da se da spat pa kaj skuhat. Ne vem. **Teško je blo, ker jaz sem bila pa zelo za hišo. Zelo sem bila, da se je to zrihtalo. Terasa, ploščice smo devali gor. Jaz sem bila strašno za hišo. Ni mi bil važen denar, glavno da se je pri hiši delalo. (h2)** Jaz sem bila tako vesela, ko so se ploščice položile, ker mož ni bil za to. Smo morali marsikaj narediti tako, da ni on vedel za to, da se bo naredilo, ker je bil pač tak. Strašno priden je bil, ampak je imel svojo mizarstvo. Ni bil niti zainteresiran. Za njega je bilo vse dobro. Tudi obleka je bila vsa dobra. Tak je bil. Strašno priden in razgledan do konca. Vse je vedel. Na izletih se je lahko z vsakim pogovarjal, jaz se nisem mogla, nisem bila tako seznanjena z vsem. Tako je pač bilo.

2. Kako se je vaše življenje spremenilo po upokojitvi?

Ko sem šla v pokoj, sem eno leto še pogrešala delo. Če bi mi kdo v tistem letu rekel, da grem nazaj delat, bi še kar šla delat nazaj. Družbo in delo. (h3) Tisto napetost, ki sem jo imela. Stalno sem bila od zjutraj do zvečer napeta, ker sem imela tako delovno mesto. Potem sem pa eno leto rabila, da sem prišla na tisto, da pol nisem šla več delat. 1 leto bi še pa kar šla delat. Rada sem tisto delala. Odgovorno delo sem imela. Otroci so bili doma. No pogrešala sem, sem pa bila tudi malo napeta, ker sem bila že toliko stara, da to ono, drugo, tretjo. Po eni strani sem si želela nazaj, po drugi strani pa sem si želela tu pa tam kak mir. Samo, da bi šla nazaj 1 leto. Vsako noč sem sanjala. Se mi je sanjalo, da še nekih del nisem končala, da sem kaj pozabila povedati, da moram hitro v EMO, da ne smejo tega pozabiti. Pa tako. Eno leto sem blodla o tovarni. 1 leto. Pa še potem sem imela to en čas v sebi, ker sem imela tako odgovorno delo. To nekaj časa ostane. Jaz sem prišla zjutraj ob 5.30 v tovarno, sem šla po vseh oddelkih, kaj imajo, kaj so razpisali, kaj je planirano, kateri artikli in to vse. Do 6, ko so prišli, sem imela jaz že vse v glavi. Res. Taka sem bila. Velik sem naredila. Pa tudi domov sem tazadna šla. Nikoli ob 14.00, vedno pozneje. Če se nekaj ni naredilo, sem tako dolgo bila, da se je tisto naredilo. Delavci pa so tudi bili. 3000 loncev bo naredil, ostalo pa ne. Pa sem rekla, lepo sem ga prosila, če se mora narediti, da naredi. Ni hotel. Roman se me je pa vedno usmilil. Starejši pa niso hoteli, so bili kot ravna linija. Koliko so imeli načrtovano, toliko so naredili.

3. Česa vas je bilo ob upokojitvi strah? Česa vas je še danes?

Strah me ni bilo ničesar. Vedno sem imela kaj za delati. Takrat sem še lahko. Pa vnuke sem mela okoli sebe. Z njimi ni bil dolgčas. (h4) Nekaj časa sem si želela nazaj na delo, ker mi je manjkalo, samo sem se potem hitro navadila, da sem doma.

4. Na kakšen način se preživljate? Kje kupujete?

Iščem tisto, kar je poceni. (h5) Nekaj zelenjave pa tudi vzamem pri Marjetki. Doma jo pridelam, na vrtu. **(h6)** Vse kupujem na popuste, kar je v akciji, **(h7)** kar je akcija za tole. **Včasih grem tudi znižanja gledat. Če je kaj si vzamem, kaka jabolka, mesa pa ne. Sem ene 2-krat vzela pa ni bilo v redu. Samo sadje pa zelenjavo pa grem gledat, če je kaj. Kake jabolke ali pa papriko al pa zelena paprika, ki je tako draga, tudi tam vzamem. (h8)** To so take stvari. **Popuste iz reklam tudi včasih izrežem. Kako kaj. Hrana je pa tak. Minimalno jem. Saj si kupim, sem željna določene hrane, saj si želim kaj včasih. Rada imam sladkarije, (h9)** pa se jih oteparam. Mi grejo kar kile gor. Jih ne bi smela jesti, pa se jih oteparam. Sem si zadnjič kupila neke

sladkarije, pa sem rekla vnuku, da si naj odnese. **Pa še avtobusno karto imam. Da se lahko peljem v Celje in nazaj. Da imam tiste prevoze. Ta mesec nimam karte, pa mam 2,60 evrov tja. (h10)** Drugače pa si je nisem vzela, ker nisem mogla do Celja priti. **Po 10. v mesecu pa si je ne jemljem več. Me pride dražje, če si takrat kupim karto. Tako pa imam tisto upokojeniško avtobusno karto. Ta mesec je pa nimam, pa jo pogrešam. Avtobusna karta je tudi 23 evrov. (h11)** Velikokrat grem tudi s taksijem (h12).

5. Kako si delite stroške?

Dam za zavarovanje, smeti, televizija, telefon, za elektriko pa samo nekaj. Plin vsak mesec za štedilnik. Še dodatno sem se dala zavarovati, ker tolikokrat padem. To je spet 38 evrov. (h13) Okrog 200 evrov dam za položnice, ki jih sama plačujem. (h14) Voda, plin, smeti, elektrika, telefon, avtobusna karta. Več kot 200 me pride. **Grob moraš rihtat, da imamo sveče na njem, pa davek in zavarovanje hiše. Kurjava. (h15)** To je pa hudo. To so taki stroški, ki jih moraš plačevati. **Zdaj so nekaj drv našagali, pa za hišo jih imamo nekaj. (h16)** Grob je 40 evrov, zavarovanje pa je tako, kot zet zavarova. **Včasih dam tudi za kosila, ki jih sama naredim, kdaj pa kdaj, kadar hčere ni doma ali pa je bolana, da pridejo, da naj kako južno naredim. (h17)** Drugače pa te obveznosti nimam, da sem vsak dan mogla skuhati. Saj bi skuhalo, samo ne rabim. Sama si naredim. **Ob nedeljah pa pri Marjetki. Tam nič ne dam zraven, to me gor povabijo. (h18)** Pa saj tudi jaz kdaj kaj za njih skuham, dam sama sestavine. Pa tisto juho, ko jo jaz pojem.

6. Pri katerih opravilih potrebujete pomoč?

Pomoč rabim pri težkih opravilih. **Pri težkih fizičnih opravilih. Težko fizično dvigovat. Če je treba kaj težkega dvigniti. Pa težka dela. (h19)**

7. Kdo vam pomaga, ko potrebujete pomoč?

Trenutno še nekaj sama. (h20) Ko pa rabim pomoč, pa koga dobim. Ali je vnuk, ali je hči ali je zet ali pa kdo drug. (h21) **Če me je pa treba kam peljati, pa taksi. Drugače pa tam Stanki rečem, če bi bilo kaj takega. (h22)**

8. S kom se družite, odkar ste upokojeni?

Ja. **Eno prijateljico imam. Starejša je od mene. (h23)** Spoznali sva se, ko sem bila v bolnici na operaciji. Ime ji je Justika. Tisti velikokrat kaj povem in ona mi da lepe nauke. **Drugače pa prijatelje, da bi rekla, da bom eni vse povedala, pa nimam. Nočem takih prijateljev, ker se mi zdi, da je danes iskrenega prijatelja težko najti. (h24)** Čisto tako. Ta Justika mi je. Drugače pa iskrenega prijatelja je težko najti, ker tudi misliš da je, pol pa čez noč opaziš, da ni to tako kot izgleda, kot misliš, da je. **Jaz imam srečanja s sodelavkami, ne pa tako, da bi se vsak dan po telefonu slišale. Mi se lepo dobimo in se pogovarjamo. Tudi vmes se srečamo in se pogovarjamo pa gremo na kavo. (h25)** Samo tistih obrekovanj pa tega pa nimamo, ker me ne zanimajo. Mi se druge stvari pogovarjamo, ne pa kaj ima kdo. Meni ni več do tega. Ni mi za obrekovanja, res mi ni. Najraje imam tako življenje. Justika mi zmeraj reče, karkoli boš, moraš vzeti dve plati. Kaj pa če tudi ti nimaš kaj prav. Lepo vzgojo ima. Drugih prijateljev pa nimam veliko. Ne zaupam veliko ljudem. **Tudi denarja ni, da bi jim kaj kupila, pol te pa kar postrani gledajo. (h26)** Ne kupim nič, ker ne morem, sem raje tiho pa ne grem. (h27) Zadnjič, ko smo na Sladko goro šli, sem nekaj nesla, ampak nisem nesla veliko. S sodelavkami imamo tudi srečanje vsakih 14 dni. Kako kaj. Zdaj me ene parkrat ni bilo. Zadnjič me ni bilo zaradi noge, zdaj bi pa rada šla, če bo vse po sreči. V hotelu Evropa. Tam potem gremo na kavico. Se pogovarjamo različne stvari. Največ se o tem pogovarjamo, če je kdo od sodelavcev umrl, pa če se je kaj zgodilo. Pač take stvari se pogovarjamo. Ne to kaj je ta naredo pa un naredo. Ne obrekujemo.

9. Ali sodelujete v kakih društvih?

Ja, sem v Društvo upokojencev Aljažev hrib sem včlanjena, ampak nič ne hodim tja. Na izlete ne hodim, ker ne morem hoditi. (h28) Se ne morem pridružiti, ker ne morem hoditi. (h29) Imajo članarino, samo k meni več sploh ne pridejo. Jaz ne morem hoditi in tudi ne bom šla.

10. Kakšen je vaš statusni položaj?

Statusni položaj je slab. Še posebej zaj, ko je evro. Se mi zdi, da je tolar več dal kot ta evro. (h30) To kar izgine. Se mi zdi, da sem s tolarji lahko več kupila. Si naredil nakup, pa si dal manj kot danes.

11. Kakšno je vaše finančno stanje?

Finančno stanje je slabo. Plačam položnice, plačaš tiste določene stvari, potem pa še tisto, kar moraš imeti. Potem pa še komu kaj daš, kupiš otrokom kaj. (h31) Včasih sem lahko še kaj več kupila, zdaj pa je v trgovini nemogoče. Kar naenkrat imaš 20–30 evrov. Minimalna darila, ko moram kam iti in komaj shajam.

12. Katere so vrste dohodkov, ki jih prejimate?

Samo pokojnina. (h32)

13. Ste lahko v preteklosti privarčevali kaj denarja?

Ne nisem varčevala, ker je bila hiša taka, da je bilo treba marsikaj narediti. Vse sem vlagala, vse sem kupovala. Zmeraj sem kupovala ploščice, vse sem dala v material pa vse sem vlagala. (h33) Nikoli tako, da bi imela denar na kupu, ampak jaz sem vse vlagala. Milan ni bil tak zato, jaz pa sem ploščice kupila, da smo tam naredili. Nekaj sem si zdaj dala na varčni račun, da imam par dinarjev vedno v rezervi. (h34) Tistega denarja ni. **Za drva sem dala lani 300–400 evrov. To pa je s to pokojnino težko skupaj spraviti. Vsak dinar šparam, da si lahko pol take nujne stvari privoščim. (h35)**

14. Kaj bi si privoščili, če bi imeli več denarja na razpolago?

Lahko bi si kako obleko kupila, pa kaj v stanovanju, kar še rabim. Pa kak denar privarčevala. Pa za zdravila rabim, ker si moram vse kupiti. (h36) Zdaj si moraš že pol zdravil kupiti. **Pa to kar mi manjka v stanovanju, da bi si lahko kupila, kar si zdaj ne morem. (h37)** **Da bi pa kam šla, tako kot sem z Milanom, to pa ne. Saj imam željo, samo nisem sposobna z nogami. Bi šla, če bi bila zdrava. (h38)** **Bolj mi manjkajo kaka čistila. (h39)** **Pri hrani je pa tudi tako, da je kaka stvar, ki se mi zalušta, pa si ne kupim. (h40)** Mogoče bi si kako boljše čistilo kupila, ampak si moram kupiti čisto običajno. Nimam dovolj. **Imela bi narezovalnico za meso, pa bolj kaki kuharski pripomočki. (h41)** Nimam vsega. Tudi točno ne vem, kaj bi vse imela. Vidim kaj po TV, pa si ne morem privoščiti, pa si mislim, da bolje, da takih stvari sploh ne gledam, ker nimam denarja. **Pa zadolžena ne bi tako bila, kot sem sedaj. (h42)** Pa imaš darila, pa tam. Drugače pa bi si jih prihranila. Bi si kako čistilo kupila. **Hranila bi si za kaka zdravila, terapije. Zdaj že moraš za vse to šparati. (h43)**

15. Kako pogosto si kupite nova oblačila?

Seveda, ker nekaj mi je premajhno, nekaj mi gre že na živce. **Saj veš, vsak si rad kakšna oblačila kupi. Letos na spomlad sem si kupila vetrovko in čevlje. (h44)** Čevlje si pa težko kupim, ker me noge bolijo in prsti pečejo in moram imeti usnjene čevlje, pa tudi malo boljši morajo biti. **Pa so spet dražji. (h45)** Sem si ene kupila. Saj sem si fajn kupila, po drugi strani pa ne, ker so prenziki. Pa vetrovko sem rabila, ker mi je stara bila že obrabljena. Pa kako bluzo, ker imam same črne bluze, ampak sem se tako navadila teh črnih bluz, da se mi zdi, da mi nobena druga ne paše. Pa hodijo vsi veliko v črno oblečeni. Živih barv sploh nimam rada. Edino zdaj sem si eno tako krem bluzo kupila. Mi tudi k jakni paše. Sem dala 5 evrov za njo v Mani. Pa kavbojke tudi,

sem pa kupila, pa jih moram dati popraviti, ker mi je premalo v pas vzela. Moram jih zlikati in nesti tja. **Bom nesla k njej, da mi bo popravila hlače. To sem si kupila. Enkrat sem jih imela, pa sem komaj domov prišla, ker so mi kar dol lezile. Včasih imam Marjetino prijateljico Maričko, drugače pa imam pa v Zidanškovi ulici eno, ki popravlja čevlje, pa take stvari. (h46)** Niti ne plačam velik. Določene stvari pa se sploh splačajo bolj popraviti. Čevlje sem si dala zašiti, ker ne morem drugih nositi. Imam lepe čevlje v omari, ki jih bom mogla dat nekomu. Jih sploh ne morem nositi. Je škoda, da v omari visijo.

16. Si lahko privoščite tv, telefon, časopis idr.? Obiskujete prireditve, muzeje, galerije, koncerte?

Imam Nedeljski dnevnik naročen. 7 evrov ga plačam. Prireditve in muzejev pa ne obiskujem, ker ne morem hoditi in zato nikamor ne grem. Pa tudi denarja ni (h47).

17. Grete kaj na dopust?

Ne, ker jaz na morje ne morem iti, ker se ne morem dvigniti, ne morem se vsesti. Lahko grem samo v toplice. V toplicah sem pa bila pred ene 8 leti v Laškem, drugače pa nikamor ne grem. (h48) Kake toplice bi lahko šla, da se lahko primem. Nimam ravnotežja, pa noge me bolijo. Plavam pa ne. **To pa je največja napaka. Isto za avto. Ko bi se lahko naučila, mi je Milan rekel, da sem preveč komplicirana, da nisem za na cesto in nisem delala izpita. (h49)** Mi ni pustil delati izpita.

18. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

Včasih sem psihično kar slabo. Mi ne štima. Ko pridejo kaki večji stroški, sem živčna. (h50) Kaj drugega pa tak nimaš kaj. Ni to dobro. **Utrujena sem. (h51)** Zvečer, ko gledam en čas televizijo, se mi začne vrtet v glavi, tako, da ne morem niti posode prijeti. Moram vse pustiti, potem pa za kake pol ure zadremam pa potem porihtam. Če pa čist zadremam, pa se grem kar zrihtam za spanje. Ali pa se zrihtam, pa še pol kaj uredim. Strašno sem utrujena. **Včasih grem do Teharja, do groba. Si vzamem taksi v eno smer, ker na oba kraja sploh ne pridem, zdaj pa na eno stran že skoraj ne pridem. Gor sploh ne pridem, nazaj pa je zdaj že reskirano, če bom prišla. Trenutno s to nogo ne morem. Ta noga me boli. (h52)** Sinoči me je tako bolela noga in prejšnjo noč tudi. Sinoči nisem vzela tablete proti bolečinam in me je celo noč noga bolela. Zdaj čakam, kaj bo ta za Velenje povedal za mojo nogo. Tukaj nekaj ni v redu. Tole imam čist lahko, drugo pa težko. **Tudi očala bom dobila. Predlani sem dala 250 evrov za njih. Pri Vidim in tja ne grem več. Zdaj pa čakam na bolnico, da me bodo v bolnici pregledali, pa mi dali v bolnici očala, da bom dobila zastonj. Jaz ne morem tam spet 250 evrov dati. (h53)** Saj mi je rekla Brigita v Štorah, da je najboljša kar v bolnico iti. Pri Vidim si kar nekaj pokasira. In zdaj nisem pri Vidim nič. Junija imam zdaj v Celju. Moram čakati, da me bodo pregledali in očala dali. **Moram imeti za blizu in daleč očala. (h54)** Samo jaz mam tam tak okvirje. Ko bom v bolnico šla, bom tam tak okvirje pokazala. Za okvirje mi ne bo treba dati denarja, samo steklo rabim. Tisto mi bo pa tam napisala, pa bom šla k optiku, pa bom očala s sabo vzela. Oni dajo tam onemu Deržanu tukaj na Mariborski cesti. Moja sestra mi je rekla, da pri Deržanu dobiš vse. Vidim je pa drag. Franci hodi tja in ta je drag. Tudi v samoplačniške ordinacije sem že šla, ko sem šla zaradi operacije noge. Potem, ko sem šla za limfno drenažo sem mogla tudi plačati, celo 2-krat. **Drugače pa tak, da bi si sama poiskala zdravnika, da bi ga plačala, si ga pa ne, ker nimam denarja. (h55)** Pa to grem zdaj spet na limfno drenažo v Laško. Tole moram še enkrat. Mi je zdravnica rekla, da to moram nujno še enkrat to limfno drenažo narediti. To mi je napisala. Saj v Laško ni daleč. Samo mi je rekla, da moram to dat spucat. Tudi slabše vidim. Jaz zdaj slabše vidim, kot sem prej videla. Na to oko včasih sploh. Tako, kot da imam zaprtega. **Tudi zdravil si veliko kupujem. Tule imam Doreto, ki pravijo eni, da je kar precej močno zdravilo. (h56)** Sem jih malo prekinila jemati, pa so me noge in križ tako bolele,

da sem morala spet začeti jemati. Sem mislila, saj bo to šlo, pa ne gre, brez zdravil ne gre. **Večino na recept dobim. (h57) To mazilo si kupim. Nodol si kupujem. Še en sem si kupila, arniko ali nekaj takega, da si mažem. Pa je to 20 evrov. Kar naenkrat se nabere. Saridon za glavo si moram tudi nabaviti. Saridon, 2 paketa, to je 20 evrov. (h58)**

19. Kaj vam je v življenju najbolj pomembno?

Zdravje in družina mi je zelo pomembno. (h59) Da se družini ne bi kaj zgodilo in da bi se razumeli. Družina in zdravje, to je za mene. **Včasih si šel ven, zdaj pa mam cerkev rada, v to sem se tudi bolj poglobila. Rada poslušam cerkvene oddaje. (h60)** To troje je. Zdravje družina in cerkev. Da so otroci doma, da si tudi vnuk rihta stanovanje, pa da imam jaz svoje stanovanje, pa da lahko gledam televizijo pa te cerkvene stvari. **Imam samostojno življenje in to, da sem samostojna. (h61)** Sem pa zelo samostojna. Nikjer se ne vsiljujem, niti pri hčeri, niti nikjer. Sem bolj sama. Če me rabijo pa tak grem, včasih sem kar letala, ko je hči delala, pa sem kuhala pa to. Ja v glavnem si stari želimo, da bi bili zdravi. Da bi bila zdrava, da bi lahko pomagala, da bi lahko več delala. Da bi lahko neprestano delala. Včasih sem si plan naredila, pa sem do večera ogromno naredila, zdaj si pa na listek napišem, kaj bom naredila, potem mam pa cel list napisan, pa niti pol narejeno. Saj jaz si ne dam taka fizična dela, ampak vseeno ne gre skozi. To mam zdaj že ene 5 let, da ne morem več toliko narediti in imam z glavo probleme. Z glavo mi nekaj ni v redu. Saj bom povedala, ko bom do zdravnika prišla. Zdaj imamo novega zdravnika, zelo mladega. Ta je pa natančen pri zdravilih. Točno ve, koliko zdravil sem vzela in koliko vsak dan. Veš kako je natančen.

20. Kaj bi spremenili v preteklosti, če bi lahko?

Varčevati ne bi mogla, ker so bile take plače. Saj si ne more noben privarčevati. Tudi mi si ne moremo več.

21. Kaj bi svetovali današnji mladini?

Danes jim težko svetuješ, ko imajo komaj za življenje. Vsak, razen tisti, ki imajo dovolj denarja. Če gledaš današnje, znajdejo se. Posojila imajo. Marsikaj imajo. Imajo računalnike, ki jih včasih ni bilo. Bolj se znajdejo in takemu ti ne moreš svetovati. Res ne. Jaz osebno že ne. Zaradi tega, on ima računalnik. Greš na banko, jaz sem bila zadnjič na banki, ko sem si za DINERS kartico nekaj urejala. Mi je pa una na banki rekla, kaj imajo tam. Lahko vzameš kredit, pa ti ni treba nič. Nimaš nobenih stroškov. Jaz pa sem si DINERS kartico plačala. Toliko možnosti imajo mladi. Jaz jim sploh nimam kaj svetovati. Mi smo ta generacija, ki jim ne moremo nič svetovati. **Edino, kar hočem reči, da spoštujejo človeka, da je prijazen, pa da pozdravi. To jim lahko položim na srce. (h62)** Pa kaj boš ti predlagal, če nimaš pojma. Jaz nimam računalnika. Saj bi ga znala uporabljati, ampak ga nočem, ker bi se ga navadila. Potem pa TV, pa računalnik. Kdo bo pa delal? Še tisto malenkost, ki jo lahko naredim.

10.10. Priloga I: Intervju A: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Imela sem težko življenje.	Težko življenje v preteklosti	Mladost	Življenje pred in po upokojitvi
A2	Oče me ni maral.	Slabi odnosi z očetom	Odnosi v primarni družini	Življenje pred in po upokojitvi
A3	Z materjo sva šparali denar in se potem odselili.	Dobri odnosi z materjo	Odnosi v primarni družini	Življenje pred in po upokojitvi
A4	Delala sem kot šivilja.	Delo kot šivilja	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
A5	Plača je bila nizka, zato imam tudi sedaj nizko penzijo.	Nizka plača in nizka pokojnina	Dohodek	Finančno stanje
A6	Tu ne poznam nikogar.	Osamljenost v kraju bivanja	Osamljenost	Socialna mreža
A7	Stike od prej sem ohranila.	Stiki iz preteklosti	Širina	Socialna mreža
A8	Hčera me pokliče.	Stiki z otroki	Družinska povezanost	Socialna mreža
A9	Kdaj tudi pridejo vnuki.	Stiki z vnuki	Družinska povezanost	Socialna mreža
A10	Mlajši sin je doma, ostali so šli od hiše že mladi.	Odseljevanje družinskih članov	Širina	Socialna mreža
A11	Sedaj garava z možem na zemlji, da se še lahko preživiva.	Delo za preživetje	Kmetijstvo	Strategija preživetja
A12	Nimam polnih let in zato imam malo penzijo.	Neizpolnjeni pogoji za starostno pokojnino	Dohodek	Finančno stanje
A13	Po upokojitvi sem več doma.	Več doma	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
A14	Avta ne vozim več in tako sem odvisna od drugih.	Odvisnost zaradi mobilnosti	Način pomoči	Potreba po pomoči
A15	Zdravje me služi.	Zdravje je dobro	Počutje	Zdravje
A16	Strah me je bilo, kako bova z možem shajala s temi penzijami. Oba imava zelo nizko, skupaj okrog 600 evr.	Nizka pokojnina	Dohodek	Finančno stanje
A17	Če ne bi imeli zemlje, se ne bi mogla preživeti.	Zemlja za preživetje	Kmetijstvo	Strategija preživetja
A18	Za jest imamo veliko doma.	Doma pridelana hrana	Kmetijstvo	Strategija preživetja
A19	Smo pa odvisni od letine vsako leto.	Količina pridelkov	Kmetijstvo	Strategija preživetja
A20	Hrano večino predelamo doma.	Doma pridelana hrana	Kmetijstvo	Strategija preživetja
A21	Kupujem cenejše, ko so akcije, takrat grem v nabavo.	Nabava po akcijskih cenah	Nakupi	Strategije preživetja
A22	Kupimo kakšne ribe, sladkor, sol, olje.	Nabava osnovnih živil	Nakupi	Strategije preživetja
A23	Upokojeanci imajo ob določenih dnevih pri trgovcih popust.	Upoštevanje popustov	Nakupi	Strategije preživetja
A24	Veliko pridelamo doma na vrtu in njivi.	Domači pridelki	Kmetijstvo	Strategije preživetja
A25	Veliko delamo, da se	Delo za preživetje	Kmetijstvo	Strategije

	preživimo.			preživetja
A26	Cote dobimo.	Donacije oblačil	Donacije	Strategije preživetja
A27	Karitas nam pomaga.	Donacije Karitasa	Donacije	Strategije preživetja
A28	Z možem imava tako, da ona plača čeke (položnice), js pa kupim hrane, koliko lahko.	Stroški se razdelijo med zakoncema	Deljeni stroški	Strategije preživetja
A29	Finančno nama veliko pomagata tudi sin in snaha.	Finančna pomoč otrok	Način pomoči	Potreba po pomoči
A30	Vse tudi ne zraste na zemlji in z njo ne moreš čeke plačat.	Zemlja daje samo pridelek	Kmetijstvo	Strategije preživetja
A31	Pomoč potrebujem, kadar so opravila težja.	Pomoč pri težkih opravilih	Način pomoči	Potreba po pomoči
A32	Težko sekam drva.	Sekanje drv	Način pomoči	Potreba po pomoči
A33	Nosim težke stvari.	Težka opravila	Način pomoči	Potreba po pomoči
A34	Ko sem skos sklonjena, me boli križ in kolki.	Bolečine po naporu	Bolečine	Zdravje
A35	Družina predvsem.	Pomoč s strani družine	Pomočniki	Potreba po pomoči
A36	Največ mi pomaga mož.	Pomaga mož	Pomočniki	Potreba po pomoči
A37	Nekaj pa tudi snaha in sin.	Pomoč s strani otrok	Pomočniki	Potreba po pomoči
A38	Tukaj, kjer živim sem na samem, ni veliko ljudi okoli.	Življenje v samotnem okolju	Osamljenost	Socialna mreža
A39	Slišim se s sosedom prek telefona.	Stiki preko telefona	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
A40	Sem prestara, da bi hodila okrog, pa še daleč je, noge pa nočejo sodelovati.	Starost vpliva na probleme z nogami	Bolečine	Zdravje
A41	Hčera me pokliče vsake toliko časa.	Pogovor s hčerko preko telefona	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
A42	Veliko prijateljev pa mi je že umrlo.	Veliko prijateljev umrlo	Širina	Socialna mreža
A43	S prijateljicami, ki jih še mam, se slišimo samo prek telefona.	Vzdrževanje stikov preko telefona	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
A44	Bolj osamljena sem, tukaj smo na samem, ni toliko sosedov, zdi se mi, da je človek potem kr malo tumast, nič ne veš, kaj se dogaja okrog.	Malo sosedov	Osamljenost	Socialna mreža
A45	Nimam denarja za društva.	Pomanjkanje denarnih sredstev	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A46	Sem samo pri društvu upokojencev.	Sodelovanje pri društvu upokojencev	Druženje	Prosti čas
A47	Ampak ne hodim okrog z njimi, ker nimam časa ne denarja.	Pomanjkanje denarja onemogoča sodelovanje pri DU	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A48	Oni bi pa to kar hodili po pohodih, to pa jaz ne morem zaradi nog.	Bolečine v nogah onemogočajo sodelovanje	Bolečine	Zdravje
A49	Statusni položaj je slab.	Slab status	Slabo finančno	Finančno stanje

			stanje	
A50	Teško živim, dobro, da lahko še kaj delam, ker penzija je zelo nizka.	Nizka pokojnina	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A51	Sej pomaga sin pa hčera.	Pomoč otrok	Pomočniki	Potreba po pomoči
A52	Razdeliš denar pa gre.	Razdelitev denarja	Planiranje financ	Strategije preživetja
A53	Skupaj damo pa gre.	Skupne finance	Deljeni stroški	Strategije preživetja
A54	Imam samo penzijo.	Le pokojnina	Dohodek	Finančno stanje
A55	Dodatkov ne prejemam, ker se varstveni dodatek tak mora vrniti in nočem sinu delati stroškov.	Dodatkov ne prejema zaradi vračanja pozneje	Dohodek	Finančno stanje
A56	Sem privarčevala nekaj, da smo kupili traktor, naredili centralo, take nujne stvari. Nisem mogla veliko, saj sem imela nizko plačo.	Varčevanje za večje sprotne stroške	Varčevanje	Finančno stanje
A57	Teško je varčevati z malim denarjem.	Teško varčevati z malim dohodkom	Varčevanje	Finančno stanje
A58	Privoščila bi si boljšo hrano.	Boljša hrana	Želja	Želje in vrednote
A59	Kaj za v hišo.	Dodatki za hišo	Želja	Želje in vrednote
A60	Dala bi fasado.	Fasada na hiši	Želja	Želje in vrednote
A61	Kake nove rože.	Rože	Želja	Želje in vrednote
A62	Če je nujno, si kupim kako oblačilo.	Oblačila kupi, ko je nujno	Planiranje financ	Strategije preživetja
A63	Drugače pa dobim od znancev.	Oblačila dobi	Donacije	Strategije preživetja
A64	Za oblačila res nimam, pa tudi raje kupim kaj bolj potrebnega, kako posodo kot pa cote.	Raje kupi bolj nujne dobrine kot oblačila	Planiranje financ	Strategije preživetja
A65	Tv pa časopis mam.	Koristi tv in bere časopis	Mediji	Prosti čas
A66	Nikoli še nisem bila na morju, dopustu, enostavno nimam denarja.	Ni denarja za dopust	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A67	Na koncerte, muzeje itd. ne hodim. Nimam časa, niti denarja.	Nima denarja za kulturne prireditve	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A68	Dopust? Haha, tega pa nimamo, mam živino doma in enostavno ne gre.	Delo z živino onemogoča planiranje dopusta	Kmetijstvo	Strategije preživetja
A69	Plavat še sedaj ne znam, niti smučat, kam naj bi potem šla.	Plavati in smučati se ne ve	Oddih	Prosti čas
A70	Na eno oko slabše vidim.	Slab vid na eno oko	Bolezni	Zdravje
A71	Nimam pa denarja, da bi šla na lasersko operacijo.	Premalo denarja za plačljive zdravstvene posege	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
A72	Križ me boli.	Bolečine v hrbtenici	Bolečine	Zdravje
A73	Noge.	Bolečine v nogah	Bolečine	Zdravje
A74	Imam pogoste glavobole.	Pogosti glavoboli	Bolečine	Zdravje
A75	Za specialista nimam, grem k svoji zdravnici, pol pa me ta pošlje naprej.	Nima denarja za specialista	Slabo finančno stanje	Finančno stanje

A76	Če le lahko, se zdravim doma.	Domača zdravila	Planiranje financ	Strategije preživetja
A77	Najbolj pomembno mi je, da mam mir, za jest pa za pit, da me zdravje služi.	Mir in zadovoljena potreba po hrani in pijači je pomembna	Vrednote	Želje in vrednote
A78	Težko bi naredila drugače, saj ni bilo denarja.	Ni imela finančnih možnosti, da bi kaj spremenila	Priprava na upokojitev	Življenje pred in po upokojitvi
A79	Mož ima samo kmečko penzijo.	Kmečka penzija	Dohodek	Finančno stanje
A80	Veliko kupujemo na akcijah, konec meseca, ko so popusti.	Nabava po akcijskih cenah ali s popusti	Nakupi	Strategije preživetja
A81	Sin nama pomaga.	Pomoč sina	Pomočniki	Potreba po pomoči
A82	Svetovala bi jim, naj šparajo.	Mladi naj varčujejo	Varčevanje	Pogled v preteklost

10.11. Priloga J: Intervju B: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
B1	Sam sem po osnovni šoli naredil nižjo gimnazijo, potem pa sem se izučil za kovinarja.	Po nižji gimnaziji zaključil poklicno šolo za kovinarja	Priprava na upokojitev	Življenje pred in po upokojitvi
B2	Imava samo enega sina. Ta nama zdej veliko pomaga. Res ne vem, kaj bi brez njega.	Sin edinec veliko pomaga	Pomočniki	Potreba po pomoči
B3	Po upokojitvi sem pač bil doma, ni bilo nekih sprememb.	Neopazne spremembe po upokojitvi	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
B4	Še manj denarja sem dobil, pa ta evro je vse še bolj zafrknil, vse je tako drago.	Po upokojitvi prejel manj denarja v obliki pokojnine kot je bila plača	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
B5	Enkrat na mesec kupiva cel voziček, ko je akcija, pol pa kje kakšno stvar.	Nakupuje enkrat na mesec in ko so akcije in popusti	Nakupi	Strategije preživetja
B6	Midva imava vsaj hišo svojo pa kmetijo, zemljo.	Lastna hiša, kmetija	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B7	Ni me bilo česa strah, fajn je bilo, da sem bil več doma, da sem lahko skrbel za starše.	Upokojitev je omogočila večjo skrb za starše	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
B8	Delo na kmetiji, da se nekako preživimo.	Pridelovanje na domačem posestvu	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B9	Čim več hrane pridelamo doma sami, da ne rabimo kupovat.	Doma pridelana hrana	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B10	Meso kupimo od kmetov.	Kupi domače meso	Nakupi	Strategija preživetja
B11	Zelenjavo imamo doma.	Domača zelenjava	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B12	V trgovinah kupujemo sol, cukar, olje, riž,	Nakup soli, sladkorja, olja in riža	Nakupi	Strategije preživetja
B13	Tudi semena so zelo draga. Pa še potem pride pozeba toča in vse gre.	Draga semena, pridelek uniči pozeba in toča	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B14	Stroje imamo doma, da ne plačujemo najema.	Ima lastne stroje	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B15	Dokler nas zdravje služi, še vse nekako gre, hudič bo potem, ko ne bomo mogli več delat.	Zdravje je pomembno, da človek lahko dela	Vrednote	Želje in vrednote
B16	Ker s takimi malimi dohodki je težko živeti.	Mali dohodki	Dohodek	Finančno stanje
B17	Vedno moraš gledat na vsak evro, nič si ne moreš privoščiti.	Pazljivost pri potrošnji	Planiranje financ	Strategije preživetja
B18	Dobro je, da imamo svojo hišo, da sem zdrav, da lahko delam.	Pomemben mu je lasten dom, zdravje in delo	Vrednote	Želje in vrednote
B19	Js sam plačam položnice, dam za gorivo, žena pa kupi hrano.	Stroške si z ženo delita	Deljeni stroški	Strategije preživetja

B20	Večino kupiva zadnjega v mesecu, ker je takrat cenejše za nas upokojence. Vse trgovine dajo takrat popust.	Nakupe opravlja na koncu meseca in ko so popusti	Nakupi	Strategije preživetja
B21	Če nama zmanjka in za večje izdatke, da sin.	Ko denarja zmanjka pomaga sin	Pomočniki	Potreba po pomoči
B22	Vse lahko naredim sam, razen, če je delo za več ljudi,	Vse lahko naredi sam, razen dela, ki zahtevajo večja opravila	Način pomoči	Potreba po pomoči
B23	mi pomagajo otroci in žena.	Pomagajo družinski člani	Pomočniki	Potreba po pomoči
B24	Pri 70. sem v zelo dobri kondiciji. To pa je od trdega dela.	Dobro kondicijo pripisuje trdemu delu	Počutje	Zdravje
B25	Ko sem bil mlad, se nikoli nisem najedel do sitedga, ni bilo.	V mladosti ni imel veliko finančnih sredstev	Priprava na upokojitev	Življenje pred in po upokojitvi
B26	Večino dela opravi sam.	Samostojno opravljanje del	Samostojnost	Potreba po pomoči
B27	Ko sin pride s službe, mi on pomaga.	Sin pomaga, ko pride iz službe	Pomočniki	Potreba po pomoči
B28	Poznam veliko ljudi, imam tudi veliko sorodnikov.	Pozna veliko ljudi in ima veliko sorodnikov	Širina	Socialna mreža
B29	Najbolj se lahko obrnem na sina, ženo in sestro, ki živi v bližini.	Za pomoč lahko prosi člane širše in ožje družine	Pomočniki	Potreba po pomoči
B30	Soseda tukaj nam tudi posodi, če nam kaj slučajno zmanjka, pa ji potem vrnemo.	Posojila sosede vrnejo, ko lahko	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
B31	Pojem tudi v zboru in nastopamo okrog tako, da veliko ljudi poznam.	Petje v pevskem zboru pripomore k spoznavanju ljudi	Širina	Socialna mreža
B32	Z nekaterimi menjamo blago za blago. Oni nam dajo nekaj, kar imajo, mi pa njim nekaj, pa je za vse lažje.	Menjajo stvari, ki jih imajo preveč za stvari, ki jih nimajo	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
B33	Imam zelo malo časa za druženje.	Malo časa za druženje	Skrb za preživetje	Prosti čas
B34	Ko zrihtam vso živino, takrat grem na vaje,	Ko konča obveznosti doma in čas za prostočasne aktivnosti	Skrb za preživetje	Prosti čas
B35	v nedeljo k maši in se tam malce podružimo.	Druženje po nedeljski maši	Druženja	Prosti čas
B36	Jaz imam veliko prijateljev,	Veliko prijateljev	Širina	Socialna mreža
B37	pojem pri cerkvenem pevskem zboru,	Petje pri pevskem zboru	Druženja	Prosti čas
B38	veliko sem aktiven v društvih, vsi me poznajo.	Veliko aktiven v društvih	Širina	Socialna mreža
B39	Nizek statusni položaj imamo, kakšen pa naj bi bil, če smo navadni	Nizek statusni položaj zaradi slabše plačanega	Status	Življenje pred in po upokojitvi

	delavci.	delovnega mesta		
B40	Zato pa morem še delat na zemlji, da vsaj to ne rabimo kupovat.	Z delom na zemlji zmanjšuje potrebo po nabavi potrebščin	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B41	To pa ni za govorit, ker je zelo težko. Prejemem minimalno pokojnino, nekaj čez 400 eurov.	Minimalna pokojnina približno 400 €	Dohodek	Finančno stanje
B42	Viri dohodkov so penzija in	Pokojnina je dohodek	Dohodek	Finančno stanje
B43	nekaj subvencije, kar dobim.	S subvencijo ima pokrite nekatere stroške	Deljeni stroški	Strategije preživetja
B44	Nisem varčeval, ker sem imel malo plačo. Kje pa naj s takim denarjem varčujem.	Ni varčeval zaradi premajhne plače	Varčevanje	Finančno stanje
B45	Nisem vedel, da bo prišlo tako, da bom imel tako malo penzijo.	Ni si moral zamisliti trenutnega stanja	Priprava na upokožitev	Življenje pred in po upokožitvi
B46	Privoščil bi si kake nove stroje, traktor, boljši avto, hišo bi prenovil, štal.	Kupil bi kmetijsko mehanizacijo in poskrbel za obnovo objekta	Želje	Želje in vrednote
B47	Oblačila dobimo od sorodnikov, sam si jih ne morem privoščiti.	Oblačila dobi od sorodnikov	Donacije	Strategije preživetja
B48	Nekaj mi snaha kupi, sin.	Oblačila mu kupujejo otroci	Nakupi	Strategije preživetja
B49	Telefon imam samo navadni, časopis smo večino odjavili.	Ima navadni telefon, časopisi so večinoma odjavljeni	Mediji	Prosti čas
B50	Televizijo pogledam le zvečer, ker med dnevom je delo in delo.	Televizijo gleda po končanem delu	Mediji	Prosti čas
B51	Na dopust nisem nikoli šel, ni bil denarja.	Ni bilo denarja za dopust	Slabo finančno stanje	Prosti čas
B52	Zdravstveno stanje je zaenkrat ok, me zdravje dobro služi.	Zdravje ga dobro služi	Bolezni	Zdravje
B53	Imam sicer holesterol, pazim, da ne pretiravam z mastnimi stvarmi,	Ima holesterol	Bolezni	Zdravje
B54	po gostilnah skoraj ne jem (sej si tudi ne morem privoščiti, edino enkrat na mesec, ko greva z ženo po penzijo, pa še to enkrat plačam jaz, enkrat pa ona).	V gostilni je samo enkrat mesečno	Planiranje financ	Strategije preživetja
B55	Za specialista nimam in si ga tudi ne morem privoščiti.	Specialista si ne more privoščiti	Slabo finančni stanje	Finančno stanje
B56	Vem pa, da če bilo kaj takšnega, bi mi sin zagotovo pomagal.	Ob poslabšanju zdravstvenega stanja bi pomagal sin	Pomočniki	Potreba po pomoči
B57	Temeljne potrebe so po miru, hrani, zdravju,	Potrebe po miru, hrani, zdravju,	Vrednote	Želje in vrednote

	oblekah, vodi. To je za silo zadovoljeno, za ostalo pa tako ni.	obleki in vodi ima zadovoljene		
B58	Sedaj mi je najbolj pomembno moje zdravje in zdravje bližnjih.	Pomembno lastno zdravje in zdravje bližnjih	Vrednote	Želje in vrednote
B59	Mi smo skromni, ne zahtevamo veliko, težko pa je, ko moramo na vsak evro gledat.	Pozornost je na izdatkih	Planiranje financ	Strategije preživetja
B60	Dobro, da imamo kmetijo, ker če bi morali vse kupit, ne bi še za burek imeli.	S kmetijo se večji del preživljajo	Kmetijstvo	Strategije preživetja
B61	Mogoče bi blo boljše, če bi v kako drugo šolo šel, ne gluh za kovinarja, ker to tak ni blo šihta potem.	Misli, da ni izbral pravilnega poklica	Priprava na upokojitev	Življenje pred in po upokojitvi
B62	Če bi bil še enkrat mlad, bi šel v tujino delat, gor so pogoji boljši in bi sedaj imel večjo penzijo.	V mladosti bi delal v tujini	Zaposlitev	Pogled v preteklost
B63	Naj šparajo, če lahko, naj si najdejo bolši šiht, naj se izobrazijo, kajti mi navadni delavci, nismo sedaj vredni nič.	Izobrazba je pomembna za dobro plačano službo, ki omogoča varčevanje	Izobrazba	Pogled v preteklost

10.12. Priloga K: Intervju C: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
C1	Po končani osnovni šoli sem šel delat, da bi lahko boljše shajal,	Zaključil osnovno šolo in pričel s službo	Izobrazba	Življenje pred in po upokojitvi
C2	po šihitu pa sem skrbel za starše, delal na kmetiji.	Po prihodu iz službe skrbel za starše	Mladost	Življenje pred in po upokojitvi
C3	Navaden delavec in tisti, ki dela z rokami ni nikoli toliko vreden kot tisti v pisarni.	Navaden delavec ni enako cenjen kot pisarniški delavec	Zaposlitev	Pogled v preteklost
C4	Za nekaj časa sem tudi šel v Nemčijo, iz tam tudi dobim nekaj pokojnine.	Nekaj časa delal v Nemčiji	Delo v tujini	Življenje pred in po upokojitvi
C5	Po upokojitvi sem bil bolj ali manj doma, obdeloval zemljo, še manj denarja sem dobil.	Po upokojitvi bil bolj doma in dobil manj denarja	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
C6	Na nas upokojence gleda družba kot breme, a ko smo prispevali k državni blagajni pa firme in ceste gradili, smo bili pa dobri. Sedaj pa so na nas vsi pozabili.	Različna družbena perspektiva na upokojence v času delovnega obdobja in času prejemanja pokojnin	Status	Življenje pred in po upokojitvi
C7	Kupujemo, ko so stvari v akciji, večinoma na koncu meseca, takrat več,	Kupovanje na akcijah in na koncu meseca	Planiranje financ	Strategije preživetja
C8	potem pa če kaj zmanjka sproti.	Sprotna nabava stvari, ki zmanjkajo in so nujne	Nakupi	Strategije preživetja
C9	Strah me je tega, da ne bi več enkrat delat mogel.	Strah pred nezmožnostjo dela	Vrednote	Želje in vrednote
C10	Za nas je dobro, da imamo zemljo in svojo hišo.	Ima zemljo in lastno hišo	Lastnina	Strategije preživetja
C11	Meso sicer moramo kupiti, ostalo hrano si večinoma pridelamo doma.	Doma pridelajo vse razen mesa	Nakupi	Strategije preživetja
C12	Kupit moremo pa vseeno cukar, sol, olje, pa še kaj se najde.	Nakup sladkorja, soli, olja in drugo	Nakupi	Strategije preživetja
C13	Človek si res ne more s takim denarjem nič privoščiti.	Premalo denarja za dodatne izdatke	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
C14	Če ne bi bilo sina, bi tak blo še slabše, on mi vedno, ko mi zmanjka, rad pomaga.	Brez sina, ki rad pomaga, bi življenje bilo težje	Pomočniki	Potreba po pomoči
C15	Drugače pa si mi reveži pomagamo med sabo, en ima nekaj drugi nekaj, pa si izmenjamo.	Izmenjevanje dobrin med ljudmi na istem položaju	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
C16	V družini imamo tako razdeljeno, da vsak prispeva koliko lahko.	Vsak plača koliko lahko	Deljeni stroški	Strategije preživetja
C17	Js pa sin daja za položnice, ki so vezane na hišo. Pač elektrika, voda, tv itd.	S sinom skrbita za stroške bivanja	Deljeni stroški	Strategije preživetja

C18	Žena kupi hrano,	Žena kupuje hrano	Deljeni stroški	Strategije preživetja
C19	snaha pa tudi hrano za njiju in zadeve za gospodinjstvo.	Snaha kupuje hrano in gospodinjske pripomočke	Deljeni stroški	Strategije preživetja
C20	Zavarovanje si plača vsak sam.	Stroške zavarovanj nosi vsak posameznik	Deljeni stroški	Strategije preživetja
C21	So pač dela, na primer pobiranje krompirja, krmna, sajenje raznih rastlin	Pomoč pri pobiranju krompirja, sajenju rastlin	Način pomoči	Potreba po pomoči
C22	mi seveda pomagajo otroci.	Pomagajo otroci	Pomočniki	Potreba po pomoči
C23	Kar ne morem več sam, mi pomagajo žena in otroci, ko lahko.	Pomagajo žena in otroci	Pomočniki	Potreba po pomoči
C24	Nisem pa, da bi bil odvisen od njih pri vsakdanjih opravilih.	Pri vsakdanjih opravilih je neodvisen	Samostojnost	Potreba po pomoči
C25	Zvečer, ko je delo na kmetiji končano, se podružimo z družino.	Po končanem delu sledi druženje znotraj družine	Druženja	Prosti čas
C26	Prijatelj imam kr precej, saj živimo le v okolici Celja, sem družaben, rad se menim.	Številni prijatelji zaradi primestnega okolja	Širina	Socialna mreža
C27	Js pa rad grem okrog, vedno sem šel, koliko mi pač čas dopušča.	Rad hodi okrog in se družī	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
C28	Grem kam z društvom upokojencev.	Druženje v društvu upokojencev	Širina	Socialna mreža
C29	Nizek statusni položaj imamo, država je čisto pozabila na nas.	Na statusni položaj vplivajo odločitve s strani »države«	Mediji	Prosti čas
C30	Bolše, da ne vprašate, na vsak evro gledamo.	Premišljeni nakupi	Planiranje financ	Strategije preživetja
C31	Viri dohodkov so moja in ženina penzija, sinova plača pa snaha občasno kaj zasluži.	Lastna in ženina pokojnina, sinova plača, občasni zaslužek snahe	Dohodek	Finančno stanje
C32	Midva imava oba minimalno pokojnino.	Oba imata minimalno pokojnino	Dohodek	Finančno stanje
C33	Dobro da mam nekaj svojega, da je vse lažje.	Lažje je z lastno zemljo in hišo	Lastnina	Strategije preživetja
C34	Nisem varčeval, ker tudi že takrat ni bilo s čim, mi smo bili navadni delavci in so bile male plače,	Zaradi majhne plače ni moral varčevati	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
C35	dokler so bili tolarji je nekak šlo, sedaj daš pa 50 evrov pa za ta denar ne dobiš nič. Se mi zdi, da je bilo včasih lažje. Ja, bilo je lažje.	S tolarjem je človek lažje preživel	Valute	Finančno stanje
C36	O marsikaj bi.	Veliko želj ima	Želje	Želje in vrednote
C37	Privoščil bi si še en traktor, kake druge stroje, dal fasado na hiši, šel na dopust, marsikaj, če bi	Kupil bi si kmetijsko mehanizacijo, vložil v hišo in šel na dopust	Želje	Želje in vrednote

	lahko.			
C38	Če kaj rabim, mi kupi sin pa snaha,	Oblačila kupita sin in snaha	Pomočniki	Potreba po pomoči
C39	sam si novih oblačil ne morem privoščiti, enostavno ne gre.	Zaradi slabega finančnega stanja si ne kupi oblačil	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
C40	Pa bi tudi jaz bil lepo oblečen, imel svetleče čevlje in marsikaj.	Rad bi imel lepša oblačila	Želje	Želje in vrednote
C41	Imamo navadni telefon, za mobitel nimam, to je vse še dodaten strošek.	Ima samo stacionarni telefon, mobilnega telefona nima zaradi stroškov	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
C42	Ta čuda tehnike me ne zanimajo, nimam časa za to.	Za moderno tehnologijo nima časa	Skrb za preživetje	Prosti čas
C43	Za nas dopusta ni, švicamo v krmi, se operemo v banji, delo je skos.	Za dopust ni časa	Skrb za preživetje	Prosti čas
C44	Še na poročno potovanje nisem šel. Samo delo, delo, skos že od mladih nog.	Zaradi dela in skrbi za preživetje ni šel na poročno potovanje	Varčevanje	Strategije preživetja
C45	Dokler lahko delam, je vse v redu, ko pa ne bom več mogel, bo pa zares hudo.	Dokler lahko dela je v redu	Vrednote	Želje in vrednote
C46	Tudi pa ne bi imel denarja za kakega specialista. Od kod naj, dobro, da lahko vsaj nekaj računov plačam.	Premalo denarja za specialistične preglede	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
C47	S tem denarjem človek ne more spodobno živeti. Ne vem, kaj misli naša vlada.	Premalo denarja za spodobno življenje	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
C48	Temeljne potrebe so zame, da sem zdrav, da ima kaj za jest, pit. Ostalo vse je že luksus.	Temeljne potrebe so zdravje, hrana in pijača	Vrednote	Želje in vrednote
C49	Ni denarja, nikoli ga ni bilo, odkar je evro, pa še manj.	Razlika med tolarjem in evrom je velika	Valute	Finančno stanje
C50	Najbolj mi je pomembno zdravje, da lahko delam.	Najpomembnejše je zdravje	Vrednote	Želje in vrednote
C51	Sin pa snaha tudi morata za sebe imeti, ne da skos nama dajeta. Če nama zmanjka, pa rade volje pomagata.	Sin in snaha rada finančno pomagata	Pomočniki	Potreba po pomoči
C52	Žal mi je, da nisem bil dlje v Nemčiji, bi zaj mel večjo penzijo.	Če bi dlje delal v Nemčiji, bi imel večjo pokojnino	Zaposlitev	Nasvet mladim
C53	Generaciji bi svetoval naj dela,	Mladi naj delajo	Zaposlitev	Nasvet mladim
C54	nekaj zemlje, da bo imela hrano kvalitetno,	Mladi naj imajo zemljo za domačo kvalitetno hrano	Kmetijstvo	Nasvet mladim
C55	naj se izobrazbi, da bo šiht in življenje boljše, kot ga imamo mi.	Pomembna je izobrazba za boljšo službo	Izobrazba	Nasvet mladim

10.13. Priloga L: Intervju D: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	Šolal se nisem, stari so govorili, krave bo že pasel in tako je tudi bilo, še osnovne šole nimam končane, ni bilo časa za učenje, pa bi se rad učil.	Nima dokončane osnovne šole	Izobrazba	Življenje pred in po upokojitvi
D2	Tako sem potem začel delati kot vajenec, skos sem tekal kot nor, daj to, daj ono, zato pa imam probleme z nogami.	Delal kot vajenec	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
D3	Plača je bila slaba, sedaj je slaba tudi penzija.	Slaba plača kot osnova slabi pokojnini	Dohodek	Finančno stanje
D4	Žena je nedavno umrla in ostal sem brez čudovite osebe, sam, osamljen.	Smrt žene	Širina	Socialna mreža
D5	Bog je hotel, da zet zgubi šiht, niso mogli več plačevati najemnine in so prišli k meni. Sedaj živimo skupaj že 10 let,	Zaradi izgube službe zeta živijo skupaj	Širina	Socialna mreža
D6	sej so spori, ker mi stari znamo bit pač po svoje tečni.	Spori med dvema generacijama	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
D7	Po upokojitvi sem bil doma,	Po upokojitvi večinoma doma	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
D8	noge me slabo služijo, drugače je za zdržat.	Težave z nogami, splošno počutje pa je v redu	Počutje	Zdravje
D9	Imam res srečo, da imam fajn hčero in zeta, mi res olajšata vse.	Hči in zet olajšata vsakdanja opravila	Pomočniki	Potreba po pomoči
D10	Ni me bilo ničesar strah. Ko sem se upokojeval, so bili še drugi časi. Takrat si s pokojnino še nekako shajal.	Pred upokojitvijo ni imel strahov za prihodnost, saj je v tistem obdobju lahko preživel z pokojnino brez skrbi	Priprava na upokojitev	Življenje pred in po upokojitvi
D11	Danes bi me bilo strah upokojitve.	Če bi sedaj bil na prehodu v upokojitev bi ga skrbelo	Dohodek	Finančno stanje
D12	Pomaga to, da si med seboj menjujemo s sosedi stvari. Kar nimam jaz, ma un in obratno. En ma nekaj na vrtu, drugi nekaj, pa klanfamo skupaj.	Med sosedi si menjujejo dobrine, ki jih imajo eni preveč, drugim pa manjka	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
D13	Fajn je, da mam sosede okrog,	Sosedje mu predstavljajo varnost	Širina	Socialna mreža
D14	mi prinesejo, če kaj rabim, pa si pomagamo.	Sosedje mu pomagajo	Pomočniki	Potreba po pomoči
D15	Težko shajamo s temi	Z dohodki težko	Dohodek	Finančno stanje

	fičniki cel mesec.	pokrije mesečne stroške		
D16	Ona mi pomaga včasih tudi finančno, če je treba.	Hči finančno pomaga	Pomočniki	Potreba po pomoči
D17	Zet sicer nima šihata, zna pa marsikaj narediti in tako pomaga.	Zet pomaga z praktičnim znanjem	Pomočniki	Potreba po pomoči
D18	Mamo vrt, to nas tudi rešuje, pa da ne rabimo najemnine plačat.	Na vrtu pridelana hrana in lastna hiša zmanjšata stroške	Lastnina	Strategije preživetja
D19	Plače so nizke, penzije nizke, ne vem kam to vodi.	Iz nizkih plač izhajajo nizke pokojnine	Dohodek	Finančno stanje
D20	Težko shajamo, zelo težko pa nekaj krpamo.	S težavo preživi mesec	Planiranje financ	Strategije preživetja
D21	Stroške si razdelimo, js dam, koliko lahko prispevam. Veliko tak ne morem s to revščino.	Za stroške prispeva kolikor lahko	Deljeni stroški	Strategije preživetja
D22	Večino stroškov pa plačata hči in njen mož.	Večji del stroškov krijeta hči in zet	Deljeni stroški	Strategije preživetja
D23	Oblačim se lahko sam, kuhanje pa mi ne gre dobro od rok. Tak, da pri tem pa rabim kako pomoč.	Oblači se sam, kuhanje mu ne gre	Način pomoči	Potreba po pomoči
D24	Pomagajo mi sorodniki, najbolj hčera in zet.	Pomagata hči in zet	Pomočniki	Potreba po pomoči
D25	Hčera mi velikokrat kaj skuha. Pravi, da ji ni problem še za ena usta zraven naredit. Tak jim po navadi ostane glij za enega. Pa mi prinese.	Hči kuha	Način pomoči	Potreba po pomoči
D26	Sosedi, s katerimi si pomagamo, smo prijatelji. Nekaj jih je tudi samo znancev.	Sosede so prijatelji	Širina	Socialna mreža
D27	Veste js sem že star, hodit ne morem veliko,	Starost vpliva na hojo	Bolečine	Zdravje
D28	Včasih smo se zbrali pa balinali, kegljali, kartali, zadaj sem pa utrujen.	Zbiranje na igrah	Druženja	Prosti čas
D29	Sej pridejo sosedi k meni, ampak ni več tako kot včasih, ko sem se še bolj gibal.	Sosedi prihajajo na obiske	Širina	Socialna mreža
D30	Avta tudi ne vozim tako, da je težko to vse skupaj.	Avta ne vozi	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
D31	Po 35. letih dela mam usran status. To je katastrofa.	Po 35-letni delovni dobi imajo slab status	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
D32	Jah, moje finančno stanje je zelo slabo. Pokojnina je mala. Stroški pa ogromni.	Slabo finančno stanje zaradi nizke pokojnine	Dohodek	Finančno stanje
D33	Mamo mojo penzijo, katere imam 206 evrov.	206 €	Dohodek	Finančno stanje
D34	Imamo še hčerino plačo, zet pa je brez šihata.	Hči ima plačo	Dohodek	Finančno stanje
D35	Varčeval sem recimo za	Varčeval je za	Varčevanje	Življenje pred in po

	avto, hišo, take stvari, za penzijo pa res ne.	sprotne večje nakupe		upokojitvi
D36	Kupil bi nekaj za vnuke, hčeri drug avto pa tudi kako malenkost sebi.	Kupil bi nekaj za vnuke, hčero in sebe	Želje	Želje in vrednote
D37	Oblačila imam stara po 15 pa še več let,	Ima stara oblačila	Planiranje financ	Strategije preživetja
D38	nekaj dobim na Karitasu, včasih imajo res fajne cote.	Oblačila dobi na Karitasu	Donacije	Strategije preživetja
D39	To pa res ne moremo kupit, še za hrano pa čeke je težko.	Najprej krije stroške prehrane in položnice	Vrednote	Želje in vrednote
D40	Obični telefon mam.	Ima navadni telefon	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
D41	Nikoli nisem o tem razmišljal, da bi šel v kako gledališče. Sigurno bi šel kaj pogledat. Če ne drugo, vsaj med ljudi greš, se o kaki temi pogovoriš. Je pa denar velik problem.	Ker ni imel denarja, ni razmišljal o kulturnih prireditvah	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
D42	Z ženo sva šla na poročno potovanje,	Zadnje potovanje imel z ženo	Oddih	Prosti čas
D43	drugače pa ni bilo denarja, smo delali hišo.	Raje urejal hišo kot šel na oddih	Vrednote	Želje in vrednote
D44	Sem recimo, da zdrav, edino težko hodim in se premikam.	Je zdrav, vendar težko hodi in se premika	Bolečine	Zdravje
D45	Mam tudi bolečine v križu, pa kolki me bolijo.	Bolečine v križu in kolkih	Bolečine	Zdravje
D46	Za specialista nimam denarja, že tak težko shajamo. Pa še čakati bi mogel, brez veze. Ko bi prišel na vrsto, bi še pa kaki drugi stroški prišli. Za invalidski voziček tudi nimam denarja.	Za specialista in morebitna zdravljenja nima denarja	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
D47	Kaj mi je najbolj pomembno? Samo, da bi bli zdravi, hčera, vnuki in jaz. Družina je največ.	Pomembno lastno zdravje in zdravje ožjih družinskih članov	Vrednote	Želje in vrednote
D48	Če bi bil še enkrat mlad, bi zagotovo se pripravil, zdaj mi je pa žal, da se nisem.	Pripravil bi se na starost	Priprava na upokojitev	Pogled v preteklost
D49	Slaba plača, slaba penzija.	Nizka plača je osnova nizki pokojnini	Zaposlitev	Nasveti mladini
D50	Mladi naj študirajo, uživajo dokler lahko, mi smo bili bedasti, ker nismo. Itak zdej nič nimamo od tega. Minimalno pokojnino si lahko mislite.	Če mladi ne bodo izobraženi jih čaka nizka pokojnina	Izobrazba	Pogled v preteklost
D51	Zato pa mladi, zberite si fajn šihte z dobro plačo, al pa pejdite v tujino.	Mladi naj imajo dobro plačane službe ali pa naj grejo v tujino	Zaposlitev	Pogled v preteklost

10.14. Priloga M: Intervju E: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	mlajši so se šli šolat, mi starejši pa smo morali iti čim prej delat, da smo kaj denarja domov prinesli.	Starejši otroci se niso šolali	Izobrazba	Življenje pred in po upokojitvi
E2	Imeli smo malo zemlje, res smo bili revni.	Revščina že v mladosti	Mladost	Življenje pred in po upokojitvi
E3	No, šel sem od hiše, delal v fabriki.	Delal v tovarni	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
E4	Po upokojitvi sem doma, delam na zemlji od jutra do večera.	Po upokojitvi dela doma	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
E5	Noben noče več delat na zemlji, sedaj ste raje po pisarnah in vsi študirate. Sej je tudi prav tako, vsaj imaste boljše življenje, kot smo ga mi imeli.	Mladina ne dela na zemlji, vsi bi delali v pisarnah, kar omogoča boljše življenje	Zaposlitev	Pogled v preteklost
E6	Nisem kaj preveč razmišljal o tem, kaj bo. Ko si mlad, študiraš v tistem momentu.	Ni razmišljal o upokojitvi	Priprava na upokojitvi	Pogled v preteklost
E7	Težko grem iz meseca v mesec. Na koncu že konkretno obračamo vsak dinar.	Težko finančno shaja iz meseca v mesec	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
E8	Pomagamo si med sabo.	Medsebojna pomoč	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
E9	Veliko pridelamo.	Domač pridelek	Kmetijstvo	Strategije preživetja
E10	Imamo tudi prašiča vsako leto,	Domače meso	Planiranje financ	Strategije preživetja
E11	mamo sicer nekaj strojev, za vse pa tudi nimamo.	Imajo kmetijske stroje	Način pomoči	Potreba po pomoči
E12	Če sini ne bi kupili nakladalke, traktorja, obračalnika, bi bilo še hujše.	Sinovi kupili kmetijske stroje	Pomočniki	Potreba po pomoči
E13	Dobro, da imamo svojo zemljo pa bajto,	Imajo lastno hišo in zemljo	Lastnina	Strategije preživetja
E14	sinovi pomagajo koliko lahko,	Sinovi pomagajo	Pomočniki	Potreba po pomoči
E15	kruh doma pečemo, jemo čim več domače hrane.	Domača hrana in doma pečen kruh	Planiranje financ	Strategije preživetja
E16	Vse pa tudi človek ne more met doma, sej veste cukrer, olje, moka, kvas. Se kr nabere tega čez mesec.	Sladkor, olje, moko, kvas kupijo v trgovini	Nakupi	Strategije preživetja
E17	Mi sinovi pomagajo pa snaha.	Sinovi in snaha pomagajo	Pomočniki	Potreba po pomoči
E18	Še dobro, da otroci pomagajo.	Vesel je, da otroci pomagajo	Pomočniki	Potreba po pomoči
E19	Stroške si razdelimo, nekaj da žena, js pa sini.	Stroške si delijo s partnerko in otroki	Deljeni stroški	Strategije preživetja
E20	Najprej je za nujno pač hrano, čeke, pol so popravila, škropiva.	Najprej pokrijejo stroške hrane, nato plačajo položnice	Planiranje financ	Strategije preživetja

		potem pa poskrbijo za ostalo		
E21	Druge stroške krijeva s sinom vsak pol, js dam koliko zmorem,	Druge stroške mu pomaga kriti sin	Deljeni stroški	Strategije preživetja
E22	imam še avto za vzdrževati, ker si novega ne morem privoščiti.	Stroške ima z vzdrževanjem avtomobila	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
E23	Vse znam sam, kuhat, pucat.	Gospodinjstva opravila mu ne predstavljajo težav	Samostojnost	Potreba po pomoči
E24	Koliko lahko naredim sam,	Koliko lahko, naredi sam	Samostojnost	Potreba po pomoči
E25	snaha mi pomaga pa žena.	Pomoč snahe in žene	Pomočniki	Potreba po pomoči
E26	Sini pol, ko so dela v hosti, krma za spravljat.	Sinovi pomagajo pri težjih opravilih	Način pomoči	Potreba po pomoči
E27	Že s tem, da majo denar. Pomagajo.	Otroci denarno pomagajo	Način pomoči	Potreba po pomoči
E28	Joj, za prijatelje skoraj časa ni, tule je skos samo delo.	Zaradi dela ni časa za prijatelje	Vzdrževanje stikov	Socialna mreža
E29	Včasih gremo do kakih sorodnikov, ko je kašen rojstni dan.	Obiski pri sorodnikih ob rojstnih dnevih	Širina	Socialna mreža
E30	Res nimam cajta za take zadeve.	Za društva nima časa	Širina	Socialna mreža
E31	201,50 evrov imam.	201,50 €	Dohodek	Finančno stanje
E32	Težko je s tem. Slab je ta moj finančni položaj.	Slab finančni položaj	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
E33	Mamo mojo in ženino penzijo pa 3 plače sinov.	Njegova in ženina pokojnina ter plače sinov	Dohodek	Finančno stanje
E34	Hudo mi je, ko vnuki sploh nimajo svoje sobe. Sam nove hiše si pa res ne moremo privoščiti.	Za vnuke si želi večjo hišo	Želje	Želje in vrednote
E35	Tudi sem varčeval ja, samo je bilo lažje.	V preteklosti je lažje varčeval	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
E36	Varčeval sem za avto, zemljo, centralno,	Varčeval za avto, zemljo in centralno ogrevanje	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
E37	sedaj še za sproti nimam, kako varčevanje neki.	Sedaj ne more varčevati zaradi nizkih dohodkov	Varčevanje	Finančno stanje
E38	Če bi imel več denarja, bi šel kam. Rad bi kaj videl od sveta.	Želi si potovanja	Želje	Želje in vrednote
E39	Kupil bi nekaj lepega sebi, ženi ogrlico, ki so jo že dolgo želi, snahi avto, kak traktor, vnukom pa plačal počitnice, da bi lahko kam šli.	Kupil bi nekaj za sebe, ženo, snaho, vnuke, kupil bi tudi kmetijske stroje in šel na oddih	Želje	Želje in vrednote
E40	Oblačila dobim od svojcev,	Oblačila od svojcev	Donacije	Strategije preživetja
E41	sam ne dam veliko na cote, to mi je zadnje, kar je pomembno.	Oblačila mu niso pomembna	Vrednote	Želje in vrednote

E42	Meni ni važno, ali so stara tudi po 10 let, če so strgana, so pa za po doma.	Oblačila hrani, poškodovana pa nosi doma	Planiranje financ	Strategije preživetja
E43	Navadni telefon imamo,	Ima navadni telefon, nima mobilnega	Varčevanje	Strategije preživetja
E44	od časopisov naročamo samo enega, saj si več ne moremo privoščiti,	Več kot en časopis si ne more privoščiti	Planiranje financ	Strategije preživetja
E45	sin že tako ali tako dela cele dneve, da lahko kaj kupimo ali obnovimo pri hiši.	Sin finančno pomaga pri nakupih in obnovi hiše	Način pomoči	Potreba po pomoči
E46	Nikoli nismo nikamer šli, na kmetiji je namreč veliko dela in ni bilo časa niti denarja za dopust.	Ni časa niti denarja za dopust	Skrb za preživetje	Prosti čas
E47	Sem koliko toliko zdrav, ma pa vsak kako hibo.	Splošno je zdrav	Počutje	Zdravje
E48	Sladkorno imam, ciste na ledvicah, zamašene žile.	Sladkor, ciste na ledvicah in zamašene žile	Bolezni	Zdravje
E49	Najbolj pomembno je, da se razumemo, da si pomagamo, da smo zdravi.	Pomembno razumevanje, pomaganje in zdravje	Vrednote	Želje in vrednote
E50	Če bi bil še enkrat mlad, bi šel v tujino delat.	Delal bi v tujini	Zaposlitev	Pogled v preteklost
E51	Bolj bi moral študirat za te čase, to smo bili pa brez denarja in eni so se šli šolat, drugi pač ne.	Razmišljati bi moral o prihodnosti	Priprava na upokojitev	Pogled v preteklost
E52	Mislím, da bi mogli it mladi v take poklice, da bi šiht dobili.	Mladi bi se morali šolati za poklice, v katerih primanjkuje delavcev	Izobrazba	Pogled v preteklost

10.15. Priloga N: Intervju F: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJE	TEMA
F1	Js sem se izučil za ključavničarja.	Ključavničar	Izobrazba	Življenje pred in po upokojitvi
F2	Starši so kmalu umrli in ostal sem sam, nato sem se oženil, delal v fabriki, pa še vse sorte drugje, nismo me pa nič prijavi, ko bi moral v penzijo, so mi povedali to.	Delal v tovarni in drugje	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
F3	Na stara leta sem dobil sina in sedaj on s snaho skrbi za naju, nama pomaga.	Sin in snaha pomagata	Pomočniki	Potreba po pomoči
F4	Po upokojitvi sem doma, delam vrt pa kaj okoli hiše,	Delo n vrtu in urejanje okolice hiše	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
F5	mam še vedno delavnico in tam kje kašnemu sosedu popravim, pa mi da kaj od hrane, da je lažje preživet.	V delavnici popravlja sosedom v zameno za hrano	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
F6	Strah me ni bilo ničesar. Nisem razmišljal, da se bodo stvari tako poslabšale.	Ni ga bilo strah, ker si ni predstavljal takega poslabšanja	Priprava na upokojitev	Pogled v preteklost
F7	Tisti, ki nimajo vsaj kak košček zemlje ali hiše, so še bolj bogi.	Brez zemlje bi bilo slabše	Vrednote	Želje in vrednote
F8	Mamo svojo hišo.	Ima svojo hišo	Lastnina	Strategije preživetja
F9	Veliko pridelamo doma z lastnimi rokami, saj imamo vrt. Sladko speče snaha, avte popravimo bolj kot ne doma, dele ceneje dobim, kruh žene peče pa snaha, jajca imamo domača.	Veliko pridelajo doma na vrtu. Kruh in pecivo pečejo doma. Avtomobile popravljajo doma. Jajca imajo domača	Kmetijstvo	Strategije preživetja
F10	Ko pa je treba kaj kupiti, pa gledam na ceno. Veliko kupujem na akciji ali pa z popusti.	Kupuje na akcijah in s popusti	Planiranje financ	Strategije preživetja
F11	Pomagamo si, s sosedi kaj izmenjamo, ena ma nekaj na vrtu, drugi nekaj,	Izmenjujejo si pridelke s sosedi	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
F12	pa še sinova in snahina plača je pri hiši tako, da je lažje.	Sinova in snahina plača	Dohodek	Finančno stanje
F13	Stroške plačata sin in snaha, razen kaj za grob, hišo, zavarovanje za svoj avto to mam js sam prek, hrano kupi vsak tisto, kar rabi, imamo gospodinjstvo posebej.	Stroške za grob, hišo in zavarovanja avta krije sam. Hrano kupi vsako gospodinjstvo svojo. Druge stroške plačata sin in snaha	Deljeni stroški	Strategije preživetja
F14	Kupujemo pa hrano	Hrano kupujeta	Nakupi	Strategije

	posebej za naju, posebej onadva in vnuki. Oni jejo bolj nobel stvari, midva mava pa bolj kmečke rada.	samo za svoje gospodinjstvo		preživetja
F15	Koliko lahko, naredim sam.	Koliko lahko, naredi sam	Samostojnost	Potreba po pomoči
F16	Delam sam, koliko lahko,	Koliko lahko, dela sam	Samostojnost	Potreba po pomoči
F17	tam, ko sta potrebna dva ali več, pa sin in snaha pomagata.	Pri večjih delih pomagata sin in snaha	Pomočniki	Potreba po pomoči
F18	Znam tudi kuhat, likat, pospravljat. Nič mi ni tuje. Sem dolgo sam živel in sem se vsega naučil.	Sam ve kuhati, likati in pospravljati	Samostojnost	Potreba po pomoči
F19	S sorodniki se dobimo, ko imam kakšen rojstni dan ali pa nas sosedje kam povabijo.	Srečanja s sorodniki ima ob rojstnih dnevih, srečanja s sosedi ob povabilih	Širina	Socialna mreža
F20	Z ženo ne sodelujeva v nobenem društvu. Ni časa za to.	Nima časa za sodelovanje v društvih	Širina	Socialna mreža
F21	Nismo ravno v najboljšem statusu, vsem smo v napoto, tak pravijo	Statusni položaj je slab	Mediji	Prosti čas
F22	Slab je. 218,40 evrov dobim, še socialna pomoč je večja, pa sem delal,	218,40 €	Dohodek	Finančni položaj
F23	ampak nisem imel polna leta, zato pa imam tako malo penzijo.	Ni dopolnil pogojev za starostno pokojnino	Priprava na upokojitev	Nasvet mladim
F24	Mamo mojo in ženino penzijo pa sinovo in snahino plačo, tako, da je lažje vse skupaj.	Njegova in ženina pokojnina, sinova in snahina plača	Dohodek	Finančno stanje
F25	Nekaj pridelamo na vrtu, pa tut hiša je naša, ne rabimo plačevat najemnine.	Pridelujejo doma na vrtu, imajo lastno hišo	Lastnina	Strategije preživetja
F26	Varčeval sem za hišo, centralno, avto. Nekaj sem privarčeval. Vendar to je bilo za nujne primere.	Varčeval za hišo, centralno in avto in za nujne primere	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
F27	Kupil bi nekaj vnučkom kaj, ženi kak novi kuhinjski pripomoček, sebi novo uro, sinu in snahi novejši avto. Tudi z ženo bi kam šel, da malo spremeniva okolje. Rad bi videl kaj, kar me zanima, za kaj sem se že v mladih letih interesiral.	Kupil bi nekaj za vnuke, ženi nove kuhinjske pripomočke, sebi novo uro, sinu in snahi nov avto. Z ženo bi šel na dopust.	Želje	Želje in vrednote
F28	Oblačila mi kupi snaha, sam si jih ne morem privoščiti.	Oblačila kupi snaha	Način pomoči	Potreba po pomoči
F29	Nekaj prinesejo tudi sorodniki, kar njim ni več všeč pa dajo meni in ženi.	Sorodniki prinesejo rabljena oblačila	Donacije	Strategije preživetja

F30	Imamo Nedeljski in Novice, pa še to so nam dali nekaj popusta, drugače bi vse odjavili.	Nedeljski dnevnik in slovenske novice so obdržali zaradi ponujenih popustov	Planiranje financ	Strategije preživetja
F31	Ko sva bila še mlada, sva z ženo šla na morje, potem, ko so prišli otroci, ni bilo več denarja za takšne stvari.	V mladosti sta z ženo potovala, pozneje zaradi denarnih razlogov nista mogla	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
F32	Holesterol imam, drugače pa je vse fajn.	Holesterol ima	Bolezni	Zdravje
F33	Za specialista nimam, če bi ga potreboval, bi mi že sin dal, to zagotovo vem. Mi res veliko finančno pomaga.	Če bi potreboval specialista, bi mu finančno pomagal sin	Način pomoči	Potreba po pomoči
F34	Temeljne potrebe so zame, da ima družina zdravja in da se razumemo.	Pomembno mu je zdravje družine in razumevanje družinskih članov	Vrednote	Želje in vrednote
F35	Ampak mislim, da če je denar, pol je tudi mir pri hiši, ni stresa in posledično je tudi zdravje boljše.	Denar mu veliko pomeni v povezavi z drugimi vrednotami	Vrednote	Želje in vrednote
F36	Prvo je zdravje, če zdravja nimaš, ti nič ne more pomagati.	Zdravje mu je zelo pomembno	Vrednote	Želje in vrednote
F37	Nič kaj ne bi mogel spremeniti. Tak je bilo, kot je bilo. Druge izbire ni bilo.	Ni imel izbire	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
F38	Nič kaj ne bi mogel spremeniti. Tak je bilo, kot je bilo. Druge izbire ni bilo.	Nič ne bi moral narediti drugače	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi

10.16. Priloga O: Intervju G: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
G1	Niso me dali v šolo, nisem se izučila.	Ni se izobraževala	Izobrazba	Življenje pred in po upokojitvi
G2	Zato pa pravim, otroci lepo v šolo, da se kaj izučijo.	Otroci naj hodijo v šolo in pridobijo izobrazbo	Izobrazba	Nasvet mladim
G3	Pa nisem dobro vidla pa mi niso očal kupili in še sedaj imam probleme z vidom.	V otroštvu ni videla, ker ni dobila očal, se vid ni izboljšal	Bolezni	Zdravje
G4	Rodila se mi je prva hčera, zatem pa 3 sinovi. Z vsemi nimam stikov, najmlajši pa je še doma in na tega smo najbolj navezani.	Ima 4 otroke, najbolj navezana je na najmlajšega sina. Stikov nima z vsemi	Širina	Socialna mreža
G5	Delala sem kot šivilja.	Šivilja	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
G6	Dobro je, da nam vsaj otroci pomagajo.	Otroci pomagajo	Pomočniki	Potreba po pomoči
G7	Po upokojitvi sem doma.	Po upokojitvi je doma	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
G8	Delam na njivah pa vrt mam, da se lažje preživimo.	Delo na vrtu in njivi za preživetje	Kmetijstvo	Strategije preživetja
G9	Ničesar me ni bilo strah.	Ni ga bilo strah	Priprava na upokojitev	Pogled v preteklost
G10	Težko je, ampak smo skromni, od nekdanj sem vajena šparat in tako je še sedaj.	Varčevala že v preteklosti	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
G11	Skoraj vedno kupujem na akciji.	Nakupi na akcijah	Nakupi	Strategije preživetja
G12	Kar nam manka, veliko pridelam sama. To veliko pomeni. Ko hodim po trgovini vidimo koliko stane zelenjava in si mislim, kolko prišparam.	V trgovini vidi koliko prihrani s domačimi pridelki, ki jih ne rabi kupiti.	Vrednote	Želje in vrednote
G13	Veliko je odvisno od vremena. Včasih tudi toča stolče.	Vremenske razmere vplivajo na pridelek	Kmetijstvo	Strategije preživetja
G14	Kruh tudi pečemo doma, sladkarije kupim redko, večinoma doma spečemo,	Kruh in peciva pečejo doma	Planiranje financ	Strategije preživetja
G15	Karitas nam vse toliko časa da paket mleka, riža, olja, začimb, testenin, moke.	Karitas donira živila	Donacije	Strategije preživetja
G16	Hvala bogu imamo njive, vrta (en js, eden tamlada), skratka kr nekaj zemlje, svojo hišo.	Imajo svoj vrt in njivo ter lastno hišo	Lastnina	Strategije preživetja
G17	Nekaj hrane pridelamo, moramo pa kupiti sladkor, sol, olje, kis, nekaj mesa. Vse pač človek ne more imeti doma.	Kupijo sol, sladkor, olje, kis in nekaj mesa	Nakupi	Strategije preživetja

G18	Stroške imata prek mož pa sin. Mož da kolko lahko, ostalo pa da sin.	Stroške si delita mož in sin	Deljeni stroški	Strategije preživetja
G19	Sin nabavi tudi gorivo in vzdržuje avto. Mamo stare avte, pa se skos kaj poklumpa.	Sin nabavi gorivo in skrbi za vzdrževanja avtomobila	Deljeni stroški	Strategije preživetja
G20	Meso in hrano nabavlja snaha, js pretežno kupim kaj za naju. Če je možno, jemo skupaj, če ne vsak posebej. Mladi radi tudi kaj drugega jeste, ne smo krompir pa zelje.	Hrano kupuje snaha, sama kupi kar potrebujeta z možem	Deljeni stroški	Strategije preživetja
G21	Večino zmorem sama, mi nič takega ne manjka.	Večino del lahko opravlja sama	Samostojnost	Potreba po pomoči
G22	Njive delava z možem, sin in snaha pomagata koliko lahko.	Njive obdelujeta z možem, občasno pomagata sin in snaha	Pomočniki	Potreba po pomoči
G23	Snaha ima svoj vrt, kuha tudi včasih za naju.	Snaha ima svoj vrt, občasno kuha za vse člane družine	Planiranje financ	Strategije preživetja
G24	Sin in hčera nama tudi finančno pomagata.	Sin in hči finančno pomagata	Način pomoči	Potreba po pomoči
G25	Dobimo se s sosedi, sorodniki, ko ima kdo rojstni dan, kakšno obletnico poroke.	Srečanja s sosedi in sorodniki na rojstnih dnevih, ob obletnicah	Širina	Socialna mreža
G26	Ni časa za to, pa tudi denarja ne.	Nima časa in denarja za društva	Slabo finančno stanje	Socialna mreža
G27	Ni tukaj kaj za komentirat, se mi zdi, da smo vsem v napoto, breme.	Statusni položaj je slab	Mediji	Prosti čas
G28	Imamo 290 evrov, težko je s tem.	290 €	Dohodek	Finančno stanje
G29	Mam svojo penzijo, moževo plačo,	Lastna pokojnina in moževa plača	Dohodek	Finančno stanje
G30	sin pa snaha kaj primaknete, hčera in zet tudi.	Sin, snaha, hči in zet finančno pomagajo	Način pomoči	Potreba po pomoči
G31	Varčujem še danes, kot sem rekla s pridelavo lastne hrane. Kar je treba kupit, je pa treba.	Varčuje za sprotne večje stroške	Varčevanje	Strategije preživetja
G32	Najprej sem varčevala za to malo hišo, pol da sem kupila nekaj zemlje zram, pol za centralno.	Varčevanje za hišo, zemljo, centralno	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
G33	Kupila bi nekaj otrokom od sina, sebi kak novi kuhinjski pripomoček, možu kaj za oblečt, sinu avto, a to so vse samo želje.	Kupila bi kaj vnukom, kuhinjske pripomočke, oblačila za moža, avto za sina	Želje	Želje in vrednote
G34	Cote večino dobimo od sorodnikov,	Oblačila dobi od sorodnikov	Donacije	Strategije preživetja
G35	Karitas nekaj da.	Oblačila dobi od Karitasa	Donacije	Strategije preživetja
G36	Če se le da, veliko hrane	Veliko hrane	Planiranje financ	Strategije

	pridelamo, ne hodimo veliko v trgovino, samo takrat, ko so akcije za upokoјence, takrat več nakupimo in je potem mir za en čas.	pridelajo doma. V trgovini kupujejo med akcijami za upokoјence in nakupijo za cel mesec		preživetja
G37	Nekaj mi kupita sin in snaha, sestra mi da svoje stare cote, ki jih več ne potrebuje.	Oblačila kupita sin in snaha, donira jih sestra	Donacije	Strategije preživetja
G38	Imamo Delo, Novice pa kdaj kakšno revijo tako kupimo. Telefon imamo samo navadni.	Naročene imajo delo in slovenske novice, redko kupijo kake revije. Telefon imajo samo navadni	Mediji	Prosti čas
G39	Veste kako je, ko sva še imela denar, ni bilo časa, sedaj imava čas, pa ni denarja.	V preteklosti nista časovno morala na dopust, sedaj pa finančno stanje ne dopuščata	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
G40	Tudi, če bi imela denar, ne bi šla na dopust, ampak bi raje dala denar vnukom in sinu.	Raje kot za dopust, bi denar dala sinu in vnukom	Vrednote	Želje in vrednote
G41	Imam visok pritisk in včasih glavobole.	Visok pritisk, glavoboli	Bolezni	Zdravje
G42	Zame je zelo pomemben mir v hiši. Če se vsi razumemo, to je zame blagoslov. Potem pa pridejo ostale stvari. Denar dam na zadnje mesto.	Pomemben ji je mir v družini, denar je najmanj pomemben	Vrednote	Želje in vrednote
G43	Ne bi mogla drugače narediti, kot sem, saj denarja že prej ni bilo. Vedno je bilo treba kaj popraviti ali kupiti.	Ni imela izbire	Spremembe	Življenje pred in po upokoјitvi
G44	Mislim, da je šolski sistem zgrešen, vsi hodijo dolgo v šolo, pol pa šihrov ni. Delat bi mogli it že mladi, da bi izkušnje dobili pa svoj denar imeli.	Zgrešen šolski sistem mlade zadržuje v šolah	Zaposlitev	Pogled v preteklost

10.17. Priloga P: Intervju H: odprto kodiranje kodiranje

ŠTEVILO	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
H1	Težko je bilo. Delat smo morali hitro it. Ko sem se poročila, sem pa hitro hčerko imela. Pol pa sem začela delati v EMO.	Delala v EMO	Zaposlitev	Življenje pred in po upokojitvi
H2	Težko je blo, ker jaz sem bila pa zelo za hišo. Zelo sem bila, da se je to zrihtalo. Terasa, ploščice smo devali gor. Jaz sem bila strašno za hišo. Ni mi bil važen denar, glavno da se je pri hiši delalo.	Veliko je vlagala v hišo	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
H3	Ko sem šla v pokoj, sem eno leto še pogrešala delo. Če bi mi kdo v tistem letu rekel, da grem nazaj delat, bi še kar šla delat nazaj. Družbo in delo.	Eno leto po upokojitvi si je želela nazaj v službo	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
H4	Strah me ni bilo ničesar. Vedno sem imela kaj za delati. Takrat sem še lahko. Pa vnuke sem mela okoli sebe. Z njimi ni bil dolgčas.	Po upokojitvi se je zamotila z delom in vnuki	Spremembe	Življenje pred in po upokojitvi
H5	Iščem tisto, kar je poceni.	Išče cenovno ugodne stvari	Planiranje financ	Strategije preživetja
H6	Nekaj zelenjave pa tudi vzamem pri Marjetki. Doma jo pridela, na vrtu.	Zelenjavo dobi od hčere	Kmetijstvo	Strategije preživetja
H7	Vse kupujem na popuste, kar je v akciji.	Nakupi s popusti in v času akcij	Planiranje financ	Strategije preživetja
H8	Včasih grem tudi znižanja gledat. Če je kaj, si vzamem, kaka jabolka, mesa pa ne. Sem ene 2-krat vzela, pa ni bilo v redu. Samo sadje pa zelenjavo pa grem gledat, če je kaj. Kake jabolke ali pa papriko al pa zelena paprika, ki je tako draga, tudi tam vzamem.	V trgovini si ogleda znižane izdelke	Planiranje financ	Strategije preživetja
H9	Popuste iz reklam tudi včasih izrežem.	Izrezuje popuste v reklamah	Planiranje financ	Strategije preživetja
H10	Hrana je pa tak. Minimalno jem. Saj si kupim, sem željna določene hrane, saj si želim kaj včasih. Rada imam sladkarije.	Je minimalno, ima želje po določeni hrani, ki jih uresniči	Planiranje financ	Strategija preživetja
H11	Pa še avtobusno karto imam. Da se lahko peljem v Celje in nazaj. Da imam tiste prevoze. Ta mesec nimam karte, pa mam 2,60 evrov tja.	Ima avtobusno karto	Planiranje financ	Strategija preživetja
H12	Po 10. v mesecu pa si je ne jemljem več. Me pride	Avtobusno karto kupi na začetku	Planiranje financ	Strategije preživetja

	dražje, če si takrat kupim karto. Tako pa imam tisto upokoješko avtobusno karto. Ta mesec je pa nimam, pa jo pogrešam. Avtobusna karta je tudi 23 evrov.	meseca, če ne si je ne kupi		
H13	Velikokrat grem tudi s taksijem.	Prevoz ji nudi tudi taxi	Način pomoči	Potreba po pomoči
H14	Dam za zavarovanje, smeti, televizija, telefon, za elektriko pa samo nekaj. Plin vsak mesec za štedilnik. Še dodatno sem se dala zavarovati, ker tolikokrat padem. To je spet 38 evrov.	Stroške ji predstavlja zavarovanje, tv, telefon. Za elektriko plača samo del. Plin si kupi vsak mesec za kuhanje. Dodatno zavarovanje	Deljeni stroški	Strategija preživetja
H15	Okrog 200 evrov dam za položnice, ki jih sama plačujem.	200 €	Izdatki	Finančno stanje
H16	Grob moraš rihlat, da imamo sveče na njem, pa davek in zavarovanje hiše. Kurjava.	Stroške predstavlja tudi grob, zavarovanje hiše, davek na hišo, kurjava	Izdatki	Finančno stanje
H17	Zdaj so nekaj drv našagali, pa za hišo jih imamo nekaj.	Doma so našagali nekaj drv	Planiranje financ	Strategije preživetja
H18	Zavarovanje pa je tako, kot zet zavarova.	Zavarovanje hiše ureja zet, delno ga pa plača ona	Deljeni stroški	Strategije preživetja
H19	Včasih dam tudi za kosila, ki jih sama naredim, kdaj pa kdaj, kadar hčere ni doma ali pa je bolana, da pridejo, da naj kako južno naredim.	Občasno kuha za celotno družino	Vzajemna pomoč	Strategije preživetja
H20	Ob nedeljah pa pri Marjetki. Tam nič ne dam zraven, to me gor povabijo.	Ob nedeljah kosi pri hčeri	Planiranje financ	Strategije preživetja
H21	Pri težkih fizičnih opravilih. Težko fizično dvigovat. Če je treba kaj težkega dvigniti. Pa težka dela.	Pri težkih fizičnih opravilih, težkih bremenih potrebuje pomoč	Način pomoči	Potreba po pomoči
H22	Trenutno še nekak sama.	Zaenkrat je samostojna	Samostojnost	Potreba po pomoči
H23	Ko pa rabim pomoč, pa koga dobim. Ali je vnuk, ali je hči ali je zet ali pa kdo drug.	Pomagajo hči, vnuk, zet ali kdo drug	Pomočniki	Potreba po pomoči
H24	Če me je pa treba kam peljati, pa taksi. Drugače pa tam Stanki rečem, če bi bilo kaj takega.	Mobilna je s pomočjo taxija ali sestre	Način pomoči	Potreba po pomoči
H25	Eno prijateljico imam. Starejša je od mene.	Ima eno prijateljico	Širina	Socialna mreža
H26	Drugače pa prijatelje, da bi rekla, da bom eni vse povedala, pa nimam. Nočem takih prijateljev, ker se mi zdi, da je danes iskrenega	Nima veliko prijateljev	Širina	Socialna mreža

	prijatelja težko najti.			
H27	Jaz imam srečanja s sodelavkami, ne pa tako, da bi se vsak dan po telefonu slišale. Mi se lepo dobimo in se pogovarjamo. Tudi vmes se srečamo in se pogovarjamo pa gremo na kavo.	Srečuje se s sodelavkami na kavi ali pa se z njimi sliši po telefonu	Širina	Socialna mreža
H28	Tudi denarja ni, da bi jim kaj kupila, pol te pa kar postrani gledajo.	Nima denarja za darila	Slabo finančno stanje	Socialna mreža
H29	Ne kupim nič, ker ne morem, sem raje tiho, pa ne grem.	Ker ne more kupiti daril, ne hodi na druženja	Planiranje financ	Strategije preživetja
H30	Ja, sem v Društvo upokojencev Aljažev hrib sem včlanjena, ampak nič ne hodim tja. Na izlete ne hodim, ker ne morem hoditi.	Včlanjena je v DU, vendar se srečanj zaradi zdravstvenih razlogov ne udeležuje	Zdravstveno stanje	Socialna mreža
H31	Se ne morem pridružiti, ker ne morem hoditi.	Ker ne more hoditi, se ne družim v DU	Zdravstveno stanje	Socialna mreža
H32	Statusni položaj je slab. Še posebej zaj, ko je evro. Se mi zdi, da je tolar več dal kot ta evro.	V času tolarja je življenje bilo lažje	Valute	Finančno stanje
H33	Finančno stanje je slabo. Plačam položnice, plačam tiste določene stvari, potem pa še tisto, kar moraš imeti. potem pa še komu kaj daš, kupiš otrokom kaj.	Ima slabo finančno stanje	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
H34	Samo pokojnina.	Pokojnina	Dohodek	Finančno stanje
H35	Ne nisem varčevala, ker je bila hiša taka, da je bilo treba marsikaj narediti. Vse sem vlagala, vse sem kupovala. Zmeraj sem kupovala ploščice, vse sem dala v material, pa vse sem vlagala.	Varčevati ni morala, ker je vse sproti vlagala v hišo	Varčevanje	Življenje pred in po upokojitvi
H36	Nekaj sem si zdaj dala na varčni račun, da imam par dinarjev vedno v rezervi.	Ima varčni račun	Varčevanje	Strategije preživetja
H37	Za drva sem dala lani 300–400 evrov. To pa je s to pokojnino težko skupaj spraviti. Vsak dinar šparam, da si lahko pol take nujne stvari privoščim.	Varčuje za večje letne stroške	Varčevanje	Strategije preživetja
H38	Lahko bi si kako obleko kupila, pa kaj v stanovanju, kar še rabim. Pa kak denar privarčevala. Pa za zdravila rabim, ker si moram vse kupiti.	Rada bi si kupila oblečilo, prihranila in kupila kaka zdravila	Želje	Želje in vrednote
H39	Pa to kar mi manjka v stanovanju, da bi si lahko kupila, kar si zdaj ne morem.	Ne more si kupiti vseh stvari, ki ji v stanovanju manjkajo	Želje	Želje in vrednote

H40	Da bi pa kam šla, tako kot sem z Milanom, to pa ne. Saj imam željo, samo nisem sposobna z nogami. Bi šla, če bi bila zdrava.	Rada bi šla na izlete, vendar zaradi bolečin v nogah ne more	Zdravstveno stanje	Prosti čas
H41	Bolj mi manjkajo kaka čistila.	Manjkajo ji čistila	Želje	Želje in vrednote
H42	Pri hrani je pa tudi tako, da je kaka stvar, ki se mi zalušta, pa si ne kupim.	Včasih si določeno hrano zaželi, vendar si je ne kupi	Planiranje financ	Strategije preživetja
H43	Imela bi narezovalnico za meso, pa bolj kaki kuharski pripomočki.	Mesoreznica in kuhinjski pripomočki	Želje	Želje in vrednote
H44	Pa zadolžena ne bi tako bila, kot sem sedaj.	Rada bi poravnala dolgove, ki jih ima	Želje	Želje in vrednote
H45	Hranila bi si za kaka zdravila, terapije. Zdaj že moraš za vse to šparati.	Denar bi hranila za zdravila	Želje	Želje in vrednote
H46	Saj veš, vsak si rad kakšna oblačila kupi. Letos na spomlad sem si kupila vetrovko in čevlje.	Letos kupila vetrovko in čevlje	Planiranje financ	Strategije preživetja
H47	Čevlje si pa težko kupim, ker me noge bolijo in prsti pečejo in moram imeti usnjene čevlje, pa tudi malo boljši morajo biti. Pa so spet dražji.	Čevlje si težko kupi, ker jo noge bolijo in prsti pečejo	Bolezni	Zdravje
H48	Bom nesla k njej, da mi bo popravila hlače. To sem si kupila. Enkrat sem jih imela, pa sem komaj domov prišla, ker so mi kar dol lezile. Včasih imam Marjetino prijateljico Maričko, drugače pa imam pa v Zidanškovi ulici eno, ki popravlja čevlje, pa take stvari.	Oblačila in obutev nese na popravila	Planiranje financ	Strategije preživetja
H49	Imam Nedeljski dnevnik naročen. 7 evrov ga plačam. Prireditev in muzejev pa ne obiskujem, ker ne morem hoditi in zato nikamor ne grem. Pa tudi denarja ni.	Nedeljski dnevnik ima naročen, prireditev in muzejev ne obiskuje, ker ne more hoditi	Zdravstveno stanje	Prosti čas
H50	Ne, ker jaz na morje ne morem iti, ker se ne morem dvigniti, ne morem se vsesti. Lahko grem samo v toplice. V toplicah sem pa bila pred ene 8 leti v Laškem, drugače pa nikamor ne grem.	Zaradi zdravstvenega stanja ne more na morje	Zdravstveno stanje	Prosti čas
H51	To pa je največja napaka. Isto za avto. Ko bi se lahko naučila, mi je Milan rekel, da sem preveč komplicirana, da nisem za na cesto in nisem delala izpita.	Obžaluje, da ni opravila voznškega izpita	Vozniški izpit	Pogled v preteklost
H52	Včasih sem psihično kar slabo. Mi ne štima. Ko	Doživlja strese, ko ima večje stroške	Slabo finančno stanje	Zdravje

	pridejo kaki večji stroški, sem živčna.			
H53	Utrujena sem.	Utrujenost	Počutje	Zdravje
H54	Včasih grem do Teharja, do groba. Si vzamem taksi v eno smer, ker na oba kraja sploh ne pridem, zdaj pa na eno stran že skoraj ne pridem. Gor sploh ne pridem, nazaj pa je zdaj že reskirano, če bom prišla. Trenutno s to nogo ne morem. Ta noga me boli.	Do pokopališča in nazaj domov ne more priti, ker jo bolijo noge	Bolečine	Zdravje
H55	Tudi očala bom dobila. Predlani sem dala 250 evrov za njih. Pri Vidim in tja ne grem več. Zdaj pa čakam na bolnico, da me bodo v bolnici pregledali, pa mi dali v bolnici očala, da bom dobila zastoj. Jaz ne morem tam spet 250 evrov dati.	Planira kje bi dobila očala ceneje	Planiranje financ	Strategije preživetja
H56	Moram imeti za blizu in daleč očala.	Je daljno- in kratkovidna	Bolezni	Zdravje
H57	Drugače pa tak, da bi si sama poiskala zdravnika, da bi ga plačala, si ga pa ne, ker nimam denarja.	Nima denarja, da bi šla k specialistu	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
H58	Tudi zdravil si veliko kupujem. Tule imam Doreto, ki pravijo eni, da je kar precej močno zdravilo.	Veliko zdravil kupuje	Izdatki	Finančno stanje
H59	Večino na recept dobim.	Večino zdravil dobi na recept	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
H60	To mazilo si kupim. Nodol si kupujem. Še en sem si kupila, arniko ali nekaj takega, da si mažem. pa je to 20 evrov. Kar naenkrat se nabere. Saridon za glavo si moram tudi nabaviti. Saridon, 2 paketa, to je 20 evrov.	Kupuje mazila, nodol, mazilo iz arnike, za to zapravi 20 €, saridon kupi za 20 €	Slabo finančno stanje	Finančno stanje
H61	Zdravje in družina mi je zelo pomembno.	Pomembno ji je zdravje in družina	Vrednote	Želje in vrednote
H62	Včasih si šel ven, zdaj pa mam cerkev rada, v to sem se tudi bolj poglobila. Rada poslušam cerkvene oddaje.	Poglobila se je v cerkev	Vrednote	Želje in vrednote
H63	Imam samostojno življenje in to, da sem samostojna.	Ima samostojno življenje	Vrednote	Želje in vrednote
H64	Edino, kar hočem reči, da spoštujejo človeka, da je prijazen, pa da pozdravi. To jim lahko položim na srce.	Spoštovanje sočloveka in lepo vedenje	Vedenje	Nasveti za mlade

10.18. Priloga R: Osno kodiranje: intervjuji A, B, C, D, E, F, G, H

- Življenje pred in po upokojitvi
 - o Mladost
 - (A1, C1, E2)
 - o Odnosi v primarni družini
 - (A2, A3)
 - o Zaposlitev
 - (A4, D2, E3, F2, G5, H1)
 - o Spremembe
 - (A13, B3, B4, B7, C5, D7, E4, F4, F37, F38, G7, G43, H3, H4)
 - o Priprava na upokojitev
 - (A78, B1, B25, B45, B61, D10)
 - o Status
 - (B39, C6)
 - o Izobrazba
 - (C1, D1, E1, F1, G1)
 - o Delo v tujini
 - (C4)
 - o Varčevanje
 - (C33, D35, E35, E36, F26, G10, G32, H2, H35)
- Finančno stanje
 - o Dohodek
 - (A5, A12, A16, A54, A55, A79, B16, B41, B42, C30, C31, D3, D11, D15, D19, D32, D33, D34, E31, E33, F12, F22, F24, G28, G29, H34)
 - o Slabo finančno stanje
 - (A45, A47, A49, A50, A66, A67, A71, A75, B55, C13, C38, C40, C45, C46, D31, D40, D41, D46, E7, E22, E32, F31, G39, H33, H57, H59, H60)
 - o Varčevanje
 - (A56, A57, B44, E37)
 - o Valute
 - (C34, C48, H32)
 - o Izdatki
 - (H15, H16, H58)
- Strategije preživetja
 - o Kmetijstvo
 - (A11, A17, A18, A19, A20, A24, A25, A30, A68, B6, B8, B9, B11, B13, B14, B40, B60, E9, F9, G8, G13, H6,)
 - o Nakupi
 - (A21, A22, A23, A80, B5, B10, B12, B20, B48, C8, C11, C12, E16, F14, G11, G17)

- Donacije
 - (A26, A27, A63, B47, D38, E40, F29, G15, G34, G35, G37)
- Deljeni stroški
 - (A28, A53, B19, B43, C16, C17, C18, C19, C20, D21, D22, E19, E21, F13, G18, G19, G20, H14, H18)
- Planiranje financ
 - (A52, A62, A64, A76, B17, B30, B32, B54, B59, C7, C29, D20, D37, E10, E15, E20, E42, E44, F10, F30, G14, G23, G36, H5, H7, H8, H9, H10, H11, H12, H17, H20, H29, H42, H46, H48, H55)
- Vzajemna pomoč
 - (B30, B32, C15, D12, E8, F5, F11, H19)
- Lastnina
 - (C10, C32, D18, E13, F8, F25, G16)
- Varčevanje
 - (C43, E43, G31, H36, H37)
- Prosti čas
 - Mediji
 - (A65, B49, B50, C28, F21, G27, G38)
 - Oddih
 - (A69, D42)
 - Skrb za preživetje
 - (B33, B34, C41, C42, E46)
 - Druženja
 - (A46, B35, B37, C25, D28)
 - Slabo finančno stanje
 - (B51)
 - Zdravstveno stanje (H40, H49, H50)
- Socialna mreža
 - Osamljenost
 - (A6, A38, A44)
 - Širina
 - (A7, A10, A42, B28, B31, B36, B38, C26, C27, D4, D5, D13, D26, D29, E29, E30, F19, F20, G4, G25, H25, H26, H27)
 - Družinska povezanost
 - (A8, A9)
 - Vzdrževanje stikov
 - (A39, A41, A43, D6, D30, E28)
 - Slabo finančno stanje
 - (G26, H28)
 - Zdravstveno stanje

- (H30, H31)
- Zdravje
 - Počutje
 - (A15, B24, D8, E47, H53)
 - Bolečine
 - (A34, A40, A48, A72, A73, A74, D27, D44, D45, H54)
 - Bolezni
 - (A70, B52, B53, E48, F32, G3, G41, H47, H52, H56)
 - Slabo finančno stanje
 - (H52)
- Potreba po pomoči
 - Način pomoči
 - (A14, A29, A31, A32, A33, B22, C21, D23, D25, E11, E26, E27, E45, F28, F33, G24, G30, H13, H21, H24)
 - Pomočniki
 - (A35, A36, A37, A51, A81, B2, B21, B23, B27, B29, B56, C14, C22, C23, C37, C50, D9, D14, D16, D17, D24, E12, E14, E17, E18, E25, F3, F17, G6, G22, H23)
 - Samostojnost
 - (B26, C24, E23, E24, F15, F16, F18, G21, H22)
- Želje in vrednote
 - Želje
 - (A58, A59, A60, A61, C35, C36, C39, D36, E34, E38, E39, F27, G33, H38, H39, H41, H43, H44, H45)
 - Vrednote
 - (A77, B15, B18, B46, B57, B58, C9, C44, C47, C49, D39, D43, D47, E41, E49, F7, F34, F35, F36, G12, G40, G42, H61, H62, H63)
- Pogled v preteklost
 - Varčevanje
 - (A82)
 - Zaposlitev
 - (B62, C3, C51, C52, D49, D51, E5, E50, G44)
 - Izobrazba
 - (B63, C54, D50, E52, G2)
 - Priprava na upokojitev
 - (D48, E6, E51, F6, F23, G9)
 - Kmetijstvo
 - (C53)
 - Vozniški izpit
 - (H51)
 - Vedenje

- (H64)